

Samenvatting

Achtergrond

Dit onderzoeksverslag gaat in op de behoeften bij ouders van pubers aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Met stichting Schuilplaats als opdrachtgever hebben wij dit onderzoek uitgevoerd. De aanleiding voor dit onderzoek was dat de medewerkers van stichting Schuilplaats bij hun cliënten constateerde dat er behoefte was aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Om deze cursus te kunnen ontwikkelen was vooraf een behoeftepeiling noodzakelijk, zodat de cursus aangesloten kon worden op de wensen en behoeften van ouders. Daarnaast zijn de steeds grotere toename van aandacht voor opvoeding in politiek, media en samenleving factoren geweest die het belang van ons onderzoek hebben benadrukt. Dit onderzoek en het realiseren van de cursus 'Puberstrijd' zijn voor ons tevens onderdeel voor het behalen van het diploma van maatschappelijk werker aan de Christelijke Hogeschool Ede.

Doel

Het doel van ons onderzoek was om de wensen en behoeften van ouders helder te analyseren, waarna we een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers zouden ontwikkelen. Dit verslag is de basis en de verantwoording voor de geschreven cursus 'Puberstrijd'.

Methode

Het onderzoek heeft vorm gekregen door middel van veldonderzoek en literatuurstudie. Enquêtes en interviews hebben een belangrijke rol gespeeld in de behoeftepeiling onder ouders en deskundigen. De onderzoeksgegevens zijn vast gelegd in een analyse, deze analyse is de leidraad geweest in het opzetten van de cursus. Het gebruik maken van bestaand wetenschappelijk onderzoek en literatuur hebben aanvullende methodische informatie gegeven wat de basis voor het schrijven van de cursus heeft gelegd.

Resultaten

De resultaten uit het veldonderzoek geven aan dat 32,46% van de ouders behoefte heeft aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Meer specifieke behoefte wensen worden in de analyse uitgesplitst in verschillende opvoedingsthema's. De thema's waar ouders het meeste moeite mee lijken te hebben zijn: grenzen stellen naar hun puber, communiceren met hun puber en de mediaopvoeding van hun puber. Het literatuuronderzoek heeft de resultaten van het veldonderzoek bekrachtigd. Hieruit kwamen als belangrijke aandachtspunten naar voren dat de veranderingen in maatschappij, gezagsverhoudingen en het forever young ideaal van ouders anno 2010 grote invloed hebben op de opvoedingsproblematiek waar ouders tegen aan lopen.

Conclusie

De bovenstaande beschreven resultaten zijn maar een kleine selectie van alle conclusies die wij in ons onderzoek hebben getrokken. De belangrijkste conclusie is dat er behoefte blijkt te zijn aan een cursus voor opvoedingsondersteuning (32,46% van de ouders). Deze conclusie gaf ons voldoende aanleiding om een cursus voor opvoedingsondersteuning voor ouders van pubers te ontwikkelen. De eindconclusie (Hoofdstuk 8) van dit onderzoek bevat dan ook een aanzet voor de opzet van de cursus 'Puberstrijd', die gebaseerd is op de uitkomsten van ons onderzoek en daardoor gebaseerd is op de wensen en behoeften van ouders van pubers. De opzet zelf is terug te vinden in bijlage 11.

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van ons afstudeerproject 'Puberstrijd', wat is uitgevoerd door ons, als vierde jaarstudenten van de Christelijke Hogeschool Ede van de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening. De opdrachtgever voor dit afstudeeronderzoek is stichting Schuilplaats. We staan nu aan het eind van een leerzame periode waarin stichting Schuilplaats ons de kans bood om ons te verdiepen in de behoeften aan opvoedingsondersteuning, en aan de hand van dit onderzoek een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers te ontwikkelen.

We hopen met ons project te hebben voorzien in de behoeften van stichting Schuilplaats om een cursus voor opvoedingsondersteuning voor ouders van pubers zelf in huis te hebben. Met enthousiasme hebben wij gewerkt aan de realisatie van dit project.

Onze dank willen wij uitspreken aan onze begeleider vanuit stichting Schuilplaats, Marnella Vlasblom. Door haar visie vanuit het werkveld en de stichting heeft ze ons steeds tips en adviezen gegeven waardoor we vooruitgang konden boeken.

Daarnaast ook onze dank voor Adriana de Ridder, onze afstudeercoach. Mede door haar altijd durende enthousiasme werden wij steeds meer geïnspireerd om iets moois te maken van ons project. De feedback, de gesprekken en de begeleiding zijn van grote waarde geweest bij het realiseren van ons afstudeerproject.

Als laatste onze dank aan alle personen die ons project hebben mogelijk gemaakt door boeken, interviews of medewerking door enquêtes in te vullen. In het bijzonder willen we hier noemen de scholen die hun hartelijke medewerking hebben verleend aan ons onderzoek door voor ons de brug naar de ouders en pubers te vormen.

Nu dit onderzoek is afgerond kijken wij terug op een fijne en leerzame periode. Samen hebben we hard gewerkt aan de realisering van het product, de cursus voor opvoedingsondersteuning. Verdeling van taken, planning van werkzaamheden en samen analyseren van gegevens waren activiteiten die we steeds weer met plezier hebben uitgevoerd. We hebben zo veel als mogelijk gezamenlijk gewerkt aan de verschillende delen van ons afstudeerproject, zodat we hier beiden optimaal van hebben kunnen leren. We hebben ons onderzoek naar tevredenheid binnen de gestelde tijd kunnen voltooien, wat voor ons het goede gevoel over de afgelopen periode heeft benadrukt.

Wij hopen dat u dit verslag met plezier zult lezen!

Geldermalsen, mei 2010

Darina van Doorn

Lindy van Doorn

Inhoudsopgave

Samenvatting	blz. 2
Voorwoord	blz. 3
Begrippenlijst	blz. 7
Inleiding	blz. 9
Hoofdstuk 1 – Stichting Schuilplaats	blz. 12
1.1 Introductie stichting Schuilplaats	blz. 13
Hoofdstuk 2 – Opzet van ons onderzoek	blz. 16
2.1 Inventarisatie medewerkers	blz. 17
2.2 Behoeftetepeiling ouders van pubers	blz. 17
2.3 Enquête pubers	blz. 19
2.4 Interviews deskundigen	blz. 19
Hoofdstuk 3 – Deelvraag 1: <i>Wat zijn volgens ouders, pubers, medewerkers van stichting Schuilplaats en opvoedingsdeskundigen belangrijke thema's in de opvoeding van pubers en opvoedingsondersteuning?</i>	blz. 21
3.1 De behoeften van ouders aan opvoedingsondersteuning en wat zij daarvoor belangrijke thema's vinden en de bevindingen van pubers over hun ouders	blz. 22
3.2 Signalen die de medewerkers van stichting Schuilplaats op doen in hun werk met cliënten, met betrekking tot opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers, en welke thema's rond opvoeding expliciet naar voren komen	blz. 41
3.3 Opvoedingsdeskundigen over opvoedingsondersteuning en de daarvoor belangrijke thema's	blz. 41
3.4 Conclusie deelvraag 1	blz. 42
Hoofdstuk 4 – Deelvraag 2: <i>Wat zegt wetenschappelijk onderzoek en literatuur over onder andere opvoeding aan pubers en thema's voor opvoedingsondersteuning?</i>	blz. 43
4.1 Puber en pubergedrag	blz. 44
4.2 Opvoeding in het algemeen	blz. 45
4.3 Opvoeden anno 2010	blz. 48
4.4 Opvoedingsondersteuning	blz. 55
4.5 Geschiedenis van opvoedingsondersteuning	blz. 56
4.6 Belangrijke thema's in opvoedingsondersteuning volgens (wetenschappelijke) literatuur	blz. 58
4.7 Conclusie deelvraag 2	blz. 61

Hoofdstuk 5 – Deelvraag 3: <i>Wat kunnen contra-indicaties zijn voor het deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning?</i>	blz. 63
5.1 (Wetenschappelijke) literatuur over mogelijke contra-indicaties voor het deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning	blz. 64
5.2 Opvoedingsdeskundigen en de medewerkers van stichting Schuilplaats over mogelijke contra-indicaties voor het deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning	blz. 65
5.3 Conclusie deelvraag 3	blz. 67
Hoofdstuk 6 – Deelvraag 4: <i>Wat zijn de best passende werkvormen en methodische vaardigheden om een effectieve cursus voor opvoedingsondersteuning in elkaar te zetten? (Wat is de invloed van het groepsproces hierin?)</i>	blz. 68
6.1 Voorbeelden van voorkomende opvoedingsondersteunende cursussen	blz. 69
6.2 (Wetenschappelijke) literatuur over passende werkvormen en methodische vaardigheden met betrekking tot effectief groepswerk	blz. 70
6.3 Opvoedingsdeskundigen over passende werkvormen, praktische vormgeving en methodische vaardigheden met betrekking tot effectief groepswerk	blz. 79
6.4 Medewerkers van stichting Schuilplaats over de praktische vormgeving van de cursus	blz. 80
6.5 Ouders en pubers over de praktische vormgeving en werkwijze van de cursus	blz. 81
6.6 Conclusie deelvraag 4	blz. 85
Hoofdstuk 7 – Deelvraag 5: <i>Verwerking van het christelijk geloof, A. Vanuit welke visie op opvoeden wordt de opvoedingscursus geschreven? B. Welke rol speelt Bijbelse verdieping in deze cursus? Wat is de behoefte hieraan?</i>	blz. 87
7.1 De visie van stichting Schuilplaats als het gaat om integreren van het christelijk geloof in de hulpverlening	blz. 88
7.2 Behoefte aan Bijbelse verdieping in de cursus voor opvoedingsondersteuning	blz. 88
7.3 Integratie van het christelijk geloof in de bestaande cursussen van stichting Schuilplaats met een link naar de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning	blz. 89
7.4 Conclusie deelvraag 5	blz. 90
Hoofdstuk 8 – Conclusies	blz. 91
8.1 Behoefte ouders aan een cursus voor opvoedingsondersteuning	blz. 92
8.2 Onderzoek en literatuur	blz. 92
8.3 Contra indicaties	blz. 93
8.4 Passende werkvormen en methodische vaardigheden	blz. 94
8.5 Bijbelse verdieping	blz. 94
Hoofdstuk 9 – Aanbevelingen	blz. 95
9.1 Aanbevelingen afgeleid van het analyserapport	blz. 96
9.2 Aanbevelingen wat betreft de cursus	blz. 96

Persbericht	blz. 98
Literatuurlijst	blz. 99
Slotwoord	blz. 101
Bijlagen:	blz. 102
Bijlage 1: Inventarisatielijst medewerkers	blz. 103
Bijlage 2: Volledige uitwerking analyse van het inventarisatieonderzoek	blz. 105
Bijlage 3: Enquêtes behoeftepeiling ouders en pubers	blz. 109
Bijlage 4: Begeleidende brieven en mails bij enquête	blz. 114
Bijlage 5: Uitwerking interview Keith Bakker, Smith and Jones	blz. 118
Bijlage 6: Uitwerking interview Erik-Jan Verbruggen, stichting de Vluchtheuvel	blz. 121
Bijlage 7: Uitwerking interview Maria Vermeulen, Stichting Gereformeerde Jeugdzorg	blz. 127
Bijlage 8: Ontwikkeling van een puber	blz. 131
Bijlage 9: Volledige informatie besproken cursussen	blz. 138
Bijlage 10: Beschrijving groepsniveaus, groepsfasen en groepscohesie	blz. 140
Bijlage 11: Cursusopzet	blz. 144

Verklaring begrippen

Hieronder volgt een lijst van veel voorkomende begrippen in het afstudeerverslag.

- *DMW*: Diaconaal Maatschappelijk Werk.
- *CJG*: Centrum Jeugd en Gezin.
- *Puber*: wanneer we schrijven over 'puber' in de context van de te ontwikkelen cursus, hebben wij de definitie gesteld '12 tot 18 jarige'.
- *Puberteit*: 'pubertas', wat 'manbaarheid' betekent. De definitie die Nederland hierbij heeft beslaat de leeftijdscategorie van 12 tot 16 jarige.
- *Opvoeden*: De definitie die wij hebben gesteld tijdens ons onderzoek: 'Begeleiden van kinderen in een weg naar volwassenheid en zelfstandigheid. Waarbij ouders en hun kind(eren) echt contact hebben met elkaar en elkaar hierin ontmoeten. Veiligheid, vertrouwen, openheid, gesprek, respect, grenzen en structuur, zijn belangrijke thema's die bij het opvoeden aanwezig horen te zijn. Vanuit de christelijke levensvisie is het van belang dat Bijbelse normen en waarden een plaats krijgen binnen de opvoeding. Om deze thema's en aspecten in praktijk te brengen is het van belang dat er bepaalde vaardigheden, kennis, tact en natuurlijk liefde voor het kind aanwezig zijn. Hiervoor dienen ouders een zekere mate van reflectie te bezitten op hun kennis en vaardigheden wat betreft de opvoeding van hun kind(eren), met als doel te kunnen groeien in het opvoeden.'
- *Opvoedingsstijlen*: zijn in theoretische en praktische zin, methodes en uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de opvoeding.
- *CHE*: Christelijke Hogeschool Ede.
- *WMO*: Wet Maatschappelijke Ondersteuning.
- *HKZ- certificering*: certificering volgens een pakket normen voor externe toetsing van kwaliteitsmanagementsysteem, in de sector zorg en welzijn.
- *Medewerkers stichting Schuilplaats*: wanneer we schrijven over 'medewerker(s) stichting Schuilplaats' bedoelen wij de maatschappelijkwerkers die werkzaam zijn bij de stichting en/of Diaconaal Maatschappelijk Werk.
- *SGJ*: Stichting Gereformeerde Jeugdzorg.
- *Opvoedingsdeskundigen*: wanneer we schrijven over 'opvoedingsdeskundigen' bedoelen wij de opvoedingsdeskundigen waarmee we in gesprek zijn gegaan tijdens het veldwerk voor ons project.
- *Preventieve opvoedingsondersteuning*: ter voorkoming van ernstiger problemen, zoals ook het doel van de te ontwikkelen cursus voor stichting Schuilplaats luidt.
- *Opvoedingsondersteuning*: opvoedingsondersteuning omvat 'al de activiteiten die tot doel hebben de opvoedings situatie te verbeteren, met andere woorden opvoeders helpen opvoeden.
- *Adolescentie*: het woord 'adolescentie' wordt gebruikt voor de periode tussen de kinderjaren en de volwassenheid. Dit is een periode van overgang, waarin zich veel ontwikkelingen voordoen op verschillende terreinen. Dit woord wordt veelal gebruikt naast het woord 'puberteit'.
- *Cognitieve ontwikkeling*: gefaseerde ontwikkeling van de hersenen in de puberteit tot na het twintigste levensjaar. Van concreet naar abstract denken.

- *Geloofsontwikkeling*: er komt aandacht en begrip voor wezenlijke zaken, zoals het doel van het leven, de zin van het bestaan, ziekte en dood.
- *Gewetensontwikkeling*: een groeiend innerlijk besef van wat goed en kwaad is, waarbij levensovertuigelijke waarden eigen gemaakt worden.
- *Morele ontwikkeling*: de ontwikkeling van een eigen geweten.
- *Biologische ontwikkeling*: zichtbare ontwikkeling (psychisch en lichamelijk) in de puberteit. Biologische kenmerken worden steeds zichtbaarder aan het lichaam van de puber en de puber wordt geslachtsrijp.
- *Forever- young ideaal*: eeuwige jeugd van de huidige generatie ouders.
- *Contra- indicatie*: aandoeningen, ziekte of klacht (= indicatie) waarbij een bepaalde therapeutische behandeling (bijvoorbeeld een cursus of therapie), niet (= contra-) mag worden toegepast.
- *Triple P*: positief en preventief opvoedingsprogramma, opgedeeld in vijf interventieniveaus. Afkomstig uit Australië.
- *GGZ*: Geestelijke Gezondheidszorg.
- *JGZ*: Jeugd Gezondheidszorg.
- *NJI*: Nederlands Jeugd Instituut.
- *T.G.I.*: Thema Gecentreerde Interactie.
- *Groepsontwikkeling*: een groepsproces bestaat uit verschillende niveaus en doorloopt verschillende fasen. Een groep is altijd in ontwikkeling.
- *Groepscohesie*: de noodzakelijke krachten die een groep bij elkaar houden. Het bevordert het groepsgevoel, groepsklimaat en groepsidentiteit.
- *NIZW Jeugd*: Nederlands Instituut Zorg en Welzijn Jeugd.
- *CGO*: Cursus Godsdienst Onderwijs.

Inleiding

Opdrachtgever stichting Schuilplaats

De opdrachtgever voor ons afstudeerproject is stichting Schuilplaats. Stichting Schuilplaats is een landelijke, interkerkelijke hulpverleningsorganisatie. De hulpverlening is gericht op de behandeling van problemen in de relationele of psychische sfeer en op verwerkingsproblematiek, zoals rouw en incest. Stichting Schuilplaats streeft hierbij naar samenwerking met andere organisaties.

Hulpverlening moet concreet en praktisch zijn. Daar spannen de Schuilplaats medewerkers zich voor in. De meerwaarde om dit werk te doen ligt in de christelijke identiteit van stichting Schuilplaats. In dat licht is de hulpverlening van een andere orde dan bij andere hulpverlenende organisaties.

DMW Locaties

Stichting Schuilplaats biedt identiteitsgebonden maatschappelijk werk vanuit het hoofdkantoor in Veenendaal. Een deel van de maatschappelijk werkers is gedetacheerd bij de locaties voor Diaconaal Maatschappelijk Werk (DMW's). De DMW's zijn te vinden in Sliedrecht (voor regio Alblasserwaard & Vijfheerenlanden), Ridderkerk, Staphorst en Woudenberg. De locatie te Sliedrecht is nauw verbonden aan ons onderzoek, omdat van daaruit onze afstudeerbegeleider werkzaam is.

Meer informatie over stichting Schuilplaats kunt u lezen in hoofdstuk 1.

Aanleiding en motivatie

Voor ons was het al snel duidelijk dat we graag wilden afstuderen door het ontwikkelen van een nieuw product. We wilden daarnaast ook een actueel en aansprekend thema. Al snel kwam stichting Schuilplaats met het thema opvoedingsondersteuning wat ons beiden aansprak. Omdat we in onze studie de afgelopen jaren nog niet veel over opvoedingsondersteuning hebben geleerd was dit voor ons de uitgelezen kans om hiermee een leerzaam project te starten.

Opvoeden is een actueel thema in onze maatschappij. Ook binnen de Tweede Kamer is aandacht voor het gezin sterk toegenomen met het van start gaan van het Centrum voor Jeugd en Gezin. Het laatste halfjaar is het thema 'opvoeding' verschillende keren in de media geweest. Voor ons was dit een extra motivatie en bevestiging om ons te verdiepen in dit onderwerp tijdens ons afstudeerproject.

Een krantenartikel dat op 7 oktober 2009 in het Reformatorisch Dagblad stond heeft daarbij mede de doorslag gegeven. In het artikel 'Veel ouders radeloos over gedrag kind' stond: *"Zo'n 70 procent van de ouders weet zich soms geen raad met het gedrag van hun eigen kind(eren). Bijna de helft van de ouders heeft moeite om consequent te blijven. De meeste ouders vinden de puberteit de moeilijkste fase in de opvoeding."*

Het maatschappelijk werk van stichting Schuilplaats ziet opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers regelmatig terug komen in hun werk. Methodische kennis en vaardigheden zijn aanwezig, maar verder onderzoek en specialisatie op dit onderwerp zal helpend zijn bij het beter kunnen begeleiden van deze cliënten. Er is behoefte aan het ontwikkelen van een cursus waarin ouders samen met de begeleiders zoeken naar antwoorden op hun opvoedingsvragen en zo praktische handreikingen krijgen hoe ze het beste met hun pubers om kunnen gaan.

In een individueel traject met ouders en hulpverlener wordt vaak het lotgenotencontact gemist, wat anders een meerwaarde had kunnen zijn in het proces van de cliënt. Voor verschillende soorten problemen (zelfvertrouwen, rouwverwerking en seksverslaving) zijn al groepen ontwikkeld binnen stichting Schuilplaats, waar positieve ervaringen mee opgedaan zijn. Op het gebied van

opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers heeft stichting Schuilplaats nog geen cursus op de plank liggen.

We zijn in gesprek gegaan met stichting Schuilplaats en hebben gezamenlijk besloten dat wij mogen werken aan de ontwikkeling van een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers.

Probleem en vraagstelling

Zoals bij een ieder bekend is en zoals hierboven ook beschreven staat, is opvoeden een kernthema geworden binnen de Nederlandse samenleving. Veel ouders zitten met hun handen in het haar. Er kan wel gezegd worden dat er sprake is van een urgent maatschappelijk probleem. Dit komt naar voren op macro niveau, namelijk de Nederlandse maatschappij. Daarnaast signaleren ook de medewerkers van stichting Schuilplaats dit probleem. Op dit niveau hebben wij dan ook onze doelen en vraagstelling geformuleerd.

De doelstellingen die gericht zijn op het resultaat dat stichting Schuilplaats met dit project wil behalen, zijn als volgt:

- In de hulpverlening kan er worden ingespeeld op de knelpunten die ouders ervaren bij de opvoeding van hun puber(s). Dit doel is bereikt door meer inzicht, door middel van onderzoek, in de behoeften die de ouders hebben aan opvoedingsondersteuning. Hierdoor kan de hulpverlening ook meer vraaggericht werken.
- Er is een methodisch draaiboek gerealiseerd voor een cursus die ingaat op opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. Vanuit de onderzochte behoeften en wensen is dit methodisch draaiboek ontstaan.

De concrete behoeften en wensen van ouders en pubers zijn niet duidelijk aanwezig waardoor dit eerst onderzocht zal moeten worden, voordat de cursus ontwikkeld kan worden. Wanneer ons onderzoek afgerond is en er een product ontwikkeld is, zullen ook de pubers ervan profiteren. Zij zullen een verandering ontdekken in het contact en de communicatie met hun ouders. Kortom een specifiek thema, maar voor een brede groep mensen.

Om ons onderzoek op een efficiënte manier vorm te geven, hebben wij gewerkt met een hoofdvraag en een vijftal deelvragen die we in dit onderzoeksverslag verder zullen uitwerken. Met de uitwerking van de deelvragen hebben we een opzet en verantwoording voor de op te zetten cursus voor opvoedingsondersteuning. De hoofdvraag die we voor ons onderzoek hebben gesteld is:

- Hoe kunnen wij, door middel van een cursus, de juiste opvoedingsondersteuning bieden aan ouders met pubers?

De deelvragen die bepalend zullen zijn voor ons onderzoek en project zijn:

- Wat zijn volgens ouders, pubers, maatschappelijk werkers en opvoedingsdeskundigen belangrijke thema's in de opvoeding van pubers en opvoedingsondersteuning?
- Wat zegt wetenschappelijk onderzoek en literatuur over onder andere opvoeding aan pubers en thema's voor opvoedingsondersteuning?
- Wat kunnen contra-indicaties zijn voor het deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning?
- Wat zijn de best passende werkvormen en methodische vaardigheden om een effectieve cursus voor opvoedingsondersteuning in elkaar te zetten? (Wat is de invloed van het groepsproces hierin?)
- Verwerking van het christelijk geloof:
 - a. Vanuit welke visie op opvoeden wordt de opvoedingscursus geschreven?
 - b. Welke rol speelt Bijbelse verdieping in deze cursus? Wat is de behoefte hieraan?

Doelgroep omschrijving

Stichting Schuilplaats heeft een brede doelgroep. Binnen ons project zullen we ons richten op de ouders van pubers en de pubers zelf. Bij pubers gaat stichting Schuilplaats uit van een leeftijdscategorie van 12 tot 18 jaar. Stichting Schuilplaats is een interkerkelijke organisatie, de doelgroep van de organisatie bestaat dan ook voornamelijk uit mensen met een christelijke levensovertuiging. Om ons product zo veel mogelijk te laten aansluiten bij de stichting hebben we er voor gekozen om ook uitsluitend deze doelgroep (christelijke pubers en ouders) te benaderen voor ons veldwerk.

Afbakening van ons project

We ontwikkelen een cursus voor opvoedingsondersteuning voor ouders van pubers. In de eerste plaats richten wij ons op de opvoeding van pubers in het algemeen. Aan de hand daarvan zal er per bijeenkomst stil worden gestaan bij een specifiek thema.

De ontwikkeling van dit product zal alleen gericht zijn op stichting Schuilplaats. Het zal zeker een thema betreffen wat het werk van meerdere instellingen aanspreekt, maar de eventuele uitbreiding naar andere instellingen zal (mogelijk later) altijd via stichting Schuilplaats beslist worden.

In (christelijk) hulpverleningsland zijn er de achterliggende jaren verschillende cursussen opgesteld die zijn gericht op ondersteuning voor ouders die moeite ervaren in de opvoeding van hun kinderen. Wij gaan in gesprek met personen van verschillende organisaties om te kijken naar de manier waarop zij onder andere aankijken tegen het thema opvoedingsondersteuning en hoe zij dit vorm geven. Vanuit ons onderzoek, literatuurstudie en de gesprekken die we zullen hebben, schrijven wij de cursus voor stichting Schuilplaats. Een unieke cursus, die speciaal is omdat deze voor stichting Schuilplaats gemaakt wordt. Vanuit het veldwerk dat we gaan verrichten hebben we zicht gekregen op relevante thematiek en de behoeften die er is bij ouders. Hierdoor mogen we spreken van maatwerk met een geheel eigen karakter.

Hoofdstuk 1

Over stichting Schuilplaats

Inhoud hoofdstuk 1

1.1 Introductie stichting Schuilplaats

Inleiding

In de inleiding hebben wij een korte omschrijving gegeven over stichting Schuilplaats, onze opdrachtgever voor ons afstudeerproject. Zoals u daar hebt kunnen lezen, zullen wij in dit hoofdstuk stichting Schuilplaats explicieter introduceren. We zullen stil staan bij het hulpaanbod van deze maatschappelijkwerk instelling, op welke locaties deze hulp wordt geboden en welke doelstelling stichting Schuilplaats daarbij voor ogen heeft. Om een brug te slaan naar ons afstudeerproject, wat als doel heeft om een cursus voor opvoedingsondersteuning te ontwikkelen, lijkt het ons goed om ook de christelijke visie op opvoeden hier te omschrijven. In de visie zult u de christelijke levensovertuiging van de instelling duidelijk terugvinden, doordat de stichting vanuit Bijbelse normering/perspectief ook ouders van pubers een helpende hand wilt bieden.

In het volgende hoofdstuk zoomen we dan meer in op de werkwijze van ons onderzoek, in relatie tot onze opdrachtgever stichting Schuilplaats.

Paragraaf 1.1: Introductie stichting Schuilplaats

Stichting Schuilplaats is een landelijke, interkerkelijke hulpverleningsorganisatie. De hulpverlening is gericht op de behandeling van problemen in de relationele of psychische sfeer en op verwerkingsproblematiek, zoals rouw en incest. Stichting Schuilplaats streeft hierbij naar samenwerking met andere organisaties.

De stichting is opgericht in 1980. Als grondslag heeft zij de Heilige Schrift, die erkent zij als het onfeilbare Woord van God. Ook aanvaardt zij de Drie Formulieren van Enigheid. Het doel van de stichting is het verlenen van hulp aan personen die in psychosociale nood verkeren. Daarnaast heeft zij een consultatiefunctie voor predikanten, ouderlingen en diakenen.

DMW Locaties

Stichting Schuilplaats biedt identiteitsgebonden maatschappelijk werk vanuit het hoofdkantoor in [Veenendaal](#). Een deel van de maatschappelijk werkers is gedetacheerd bij de locaties voor Diaconaal Maatschappelijk Werk (DMW's). De DMW's worden financieel gesteund door diaconieën en een aantal ontvangt daarnaast subsidie van burgerlijke gemeenten. De DMW's zijn te vinden in [Sliedrecht](#) (voor regio Alblasserwaard & Vijfheerenlanden), [Ridderkerk](#), [Staphorst](#) en [Woudenberg](#).

Hulpaanbod

Stichting Schuilplaats biedt hulp bij:

- relatie- en opvoedingsproblemen
- psychische problemen, zoals overspannenheid, identiteitsmoeilijkheden, depressies
- psychosomatische problemen, zoals hyperventilatie, spanningshoofdpijn
- seksuele problemen
- verwerkingsproblematiek, zoals rouw en incest
- voor ambtsdragers heeft Schuilplaats, ten behoeve van gemeenteleden met psychosociale problemen, een consultatiefunctie ingericht.

Wat betreft hulp bij opvoedingsproblemen staat het hulpaanbod bij stichting Schuilplaats nog in de startblokken. In het kader van uitbreiding van het zorgaanbod, gericht op jeugdhulpverlening, is er in 2009 een commissie Jeugd aangesteld binnen de instelling. Deze commissie oriënteert zich onder andere op (christelijke) jeugdhulpverlening en hoe dit binnen het kader van de stichting een plaats kan krijgen. Expliciet richt deze commissie zich ook op de doelgroep van stichting Schuilplaats, waar de medewerkers van de stichting een stijging bij ouders van pubers aan behoefte voor opvoedingsondersteuning ervaren. Deze toerusting, met het oog op uitbreiding, is verbonden aan ons afstudeerproject. Wanneer uit ons onderzoek duidelijk naar voren komt wat en hoe de behoeften aan een cursus voor opvoedingsondersteuning zijn, gemeten vanuit ouders, pubers en

medewerkers van stichting Schuilplaats, zal de te ontwikkelen cursus één van de eerste middelen zijn waarmee 'handen en voeten gegeven wordt' aan de uitbreiding op het gebied van jeugdzorg.

Missie

Vanuit haar missie beschouwt stichting Schuilplaats haar werk als een verlengstuk van het algemene diaconale dienstbetoon door de christelijke gemeenten. Vandaar dat Schuilplaats samenwerkt met organisaties voor diaconaal maatschappelijk werk. Deze organisaties, zogenaamde DMW's, worden gevoed vanuit diaconieën en betrekken hun hulpverlening vanuit stichting Schuilplaats. Daarnaast richt Schuilplaats zich op de ondersteuning van kerkelijke gemeenten in het voorkomen en behandelen van psychosociale problematiek onder hun kerkleden, door middel van training, voorlichting en begeleiding van groepen.

In de huidige maatschappij, waarin het denken over hulpverlening sterk is gematerialiseerd en gecommercialiseerd, wil stichting Schuilplaats een alternatief bieden, op grond van de Bijbelse gegevens over menselijke nood en christelijke barmhartigheid. Tegelijk heeft stichting Schuilplaats als professionele organisatie te maken met de algemene context, die mede wordt bepaald door wet- en regelgeving.

Visie - Algemeen

De visie van Schuilplaats wordt bepaald door de volgende kernwoorden in de missie:

Bijbels genormeerd

De Bijbel legt, als het onfeilbare Woord van God, de achterliggende oorzaak van alle menselijk nood bloot (de zonde), en openbaart de diepste bevrijding uit alle nood (verzoening met God door Jezus Christus). Tegelijk leert de Bijbel dat de aardse werkelijkheid tot de wederkomst van Christus een gebroken werkelijkheid is, waar het volmaakte niet wordt gevonden. Dat neemt niet weg dat elk mens als uniek schepsel voor God waarde heeft, en door Zijn genade nieuwe kansen mag ontvangen. In dat besef en vanuit dat kader wil Schuilplaats hulp verlenen aan mensen in nood.

Psychosociaal

Schuilplaats biedt psychosociale hulpverlening. Daarmee zijn tegelijk de grenzen van het hulpaanbod aangegeven. De hulpverleners van Schuilplaats richten zich op problematiek die zowel op het sociale als het psychische vlak invloed heeft. Belangrijke aandachtsgebieden zijn huwelijks-, relatie- en gezinsproblemen en lichtere vormen van psychische problematiek.

Passie

De hulpverleners van Schuilplaats verrichten hun arbeid vanuit een innerlijke passie, die wordt gevoed door hun christelijke levensovertuiging. De overtuiging dat het ware heil voortkomt uit het lijden (de passie) van Christus, heeft daarin een centrale plaats.

Compassie

De passie krijgt gestalte in compassie met de medemens die ondersteuning behoeft. De hulp wordt verleend vanuit de overtuiging dat elk mens als schepsel van God van grote waarde is. De hulpverlening heeft tot doel de hulpvrager die in het leven is vastgelopen, weer perspectief te bieden.

Perspectief

Vanuit de missie heeft het bieden van perspectief in de hulpverlening van Schuilplaats meerdere lagen. De dienstverlening heeft tot doel de hulpvrager dusdanig te ondersteunen en zodanige instrumenten aan te reiken, dat hij of zij weer uitzicht krijgt in en greep op het dagelijkse leven.

Hoewel Schuilplaats geen missionaire doelstelling heeft, ligt daarachter de wens dat de hulpverlening mag leiden tot een hoger uitzicht en een breder Perspectief: dat van het heil in Christus.

Professioneel

De passie en compassie gaan gepaard met professionaliteit. Gezien het belang van het werk hecht Schuilplaats aan deskundigheid van de hulpverleners. Vandaar dat uitsluitend wordt gewerkt met hulpverleners die adequaat zijn geschoold. Daarnaast is de professionaliteit van de organisatie als geheel van belang, wat tot uiting komt in het streven een HKZ- certificaat te behalen en te behouden.

Op maat

De hulpverlening wordt afgestemd op een concrete hulpvraag. In dat opzicht is sprake van maatwerk. Als het om de organisatie als geheel gaat, is Schuilplaats van mening dat ook daarin de menselijke maat moet worden gehandhaafd. Tegelijk dient het formaat van de organisatie van dien aard te zijn, dat kwaliteit, professionaliteit en continuïteit op termijn niet in het gedrang komen.

Interkerkelijk

Stichting Schuilplaats heeft een gereformeerde grondslag (en weet zich daarin verbonden met de orthodox- reformatorische kerken), maar heeft geen kerkelijke binding. Vanuit de missie bepleit Schuilplaats samenwerking met organisaties die vanuit hetzelfde fundament op hetzelfde terrein hulp bieden. Daarnaast wil Schuilplaats christelijke gemeenten ondersteunen in de hulpverlening van leden met psychosociale problemen, bijvoorbeeld door het trainen van ambtsdragers en door voorlichting.

Landelijk

Schuilplaats sluit niemand uit van de hulpverlening en heeft een landelijke functie. Die wordt in de praktijk begrensd door het beperkte aantal hulpverleningslocaties. Naast de centrale vestiging in Veenendaal wordt hulp verleend via de kantoren van de organisaties voor diaconaal maatschappelijk werk in Sliedrecht, Ridderkerk en Woudenberg. Om de pretentie 'landelijk' meer gewicht te geven, werkt Schuilplaats aan uitbreiding van het aantal locaties, via de vorming van DMW's.

Visie - Opvoeding

Hierboven staat de algemene visie van Stichting Schuilplaats beschreven. Voor het onderwerp 'opvoeden' is er geen speciale visie voor werkers opgesteld. Alle werkers, beleid, methoden en cursussen die binnen Stichting Schuilplaats naar voren komen en gebruikt worden zijn getoetst aan deze visie. Omdat Stichting Schuilplaats Bijbels is genormeerd zal ook vanuit dit perspectief naar opvoeding worden gekeken. De hulpverlening wordt bij de hulpverleners ook gevoed door hun christelijke levensovertuiging, zoals hierboven beschreven, wat ook met betrekking tot het begeleiden van opvoedingsproblematiek naar voren zal komen.

De instelling gaat uit van Bijbelse normen en waarden. Er wordt ook bij opvoedingsproblematiek geprobeerd om deze te vertalen in de hulpverlening naar hedendaagse richtlijnen en handreikingen.

Hoofdstuk 2

Opzet van ons onderzoek

Inhoud hoofdstuk 1

2.1 Inventarisatie medewerkers

2.1.1 Inventarisatielijsten

2.1.2 Analyse

2.2 Behoeftetepeiling ouders van pubers

2.2.1 Christelijke Hogeschool Ede

2.2.2 Gomarus Scholengemeenschap Gorinchem

2.2.3 Van Lodenstein College, afdeling Kesteren

2.2.4 Overige

2.3 Enquête pubers

2.3.1 Gomarus Scholengemeenschap Gorinchem

2.3.2 Van Lodenstein College, afdeling Kesteren

2.3.3 Jacobus Fruytier Scholengemeenschap

2.4 Interviews deskundigen

2.4.1 Keith Bakker – Smith and Jones

2.4.2 Erik- Jan Verbruggen – Stichting De Vluchtheuvel

2.4.3 Maria Vermeulen – Stichting Gereformeerde Jeugdzorg (SGJ)

Inleiding

Een belangrijk onderdeel van ons project is de behoeftepeiling bij ouders, pubers en deskundigen. De informatie die voortkomt uit de peiling vormt de basis voor de cursus voor opvoedingsondersteuning. Het onderzoek naar de wensen en behoeften van ouders, pubers en deskundigen hebben we daarom ook geprobeerd zo zorgvuldig mogelijk vorm te geven. In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van hoe we ons onderzoek hebben vorm gegeven en welke acties daarvoor zijn ondernomen.

Paragraaf 2.1 Inventarisatie medewerkers

De medewerkers van stichting Schuilplaats hebben in hun werk als maatschappelijkwerker gesignaleerd dat er onder de ouders van pubers, die deel uit maken van het cliëntenbestand van de stichting, behoefte is aan opvoedingsondersteuning. Stichting Schuilplaats heeft als onze opdrachtgever aan ons gevraagd hier onderzoek naar te doen, met als doel uiteindelijk een cursus te ontwikkelen voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers.

2.1.1 Inventarisatielijsten

Voordat de cursus ontwikkeld kan worden, wilden we eerst de behoeften van ouders en pubers in kaart brengen. Om de ouders van pubers en de pubers concreet vragen te kunnen stellen naar hun behoeften en verwachtingen van een cursus, zijn we eerst met onze afstudeercoach van stichting Schuilplaats, Marnella Vlasblom, in gesprek gegaan. We hebben gebrainstormd over een mogelijke opzet van ons onderzoek, eveneens naar een mogelijke opzet van de te ontwikkelen cursus. Om deze punten inzichtelijk te krijgen hebben we een korte inventarisatielijst opgesteld voor de medewerkers van stichting Schuilplaats en hebben deze laten invullen door de medewerkers. Hierin vragen we de medewerkers om onder andere hun mening te geven over de gesignaleerde behoeften bij ouders van pubers, wat de medewerkers verwachten waar behoeften aan is en wat de medewerkers zich voorstellen bij een cursus van stichting Schuilplaats voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers.

(Voor de volledige inventarisatielijst, zie bijlage 1)

2.1.2 Analyse

Vanuit de vragenlijsten is een analyse opgesteld waarin de antwoorden van de medewerkers samengevat zijn opgenomen. Van hieruit hebben we vervolgens concrete vragen kunnen opstellen voor ouders van pubers, pubers en (opvoed)deskundigen.

(Voor de volledige uitwerking van de analyse van dit inventarisatie onderzoek, zie bijlage 2)

Paragraaf 2.2 Behoeftepeiling ouders van pubers

De behoeften van ouders van pubers voor een cursus opvoedingondersteuning beschouwen wij als de grootste leidende factor van ons onderzoek. In overleg met onze afstudeercoach van stichting Schuilplaats, Marnella Vlasblom, hebben wij besloten om de uitkomsten van ons onderzoek onder de ouders van pubers als grootste deler te laten wegen wanneer het gaat over de opzet van een cursus voor opvoedingsondersteuning. Om te onderzoeken of er inderdaad een behoefte is bij ouders van pubers, waar deze behoeften dan ligt en wat ouders verwachten wanneer er een cursus wordt opgesteld, hebben wij een enquête opgesteld voor ouders van pubers. De enquête bevat 25 persoonlijke vragen, die ouders dienen uiterlijk te beantwoorden voor 13 maart 2010. Wij bieden ouders de mogelijkheid om vragen aan ons te stellen door te mailen naar afstudeerprojectschuilplaats@gmail.com.

Deze enquête is gedigitaliseerd in een programma via de website **www.studentenenquete.nl**, zodat de resultaten meteen omgezet kunnen worden in statistieken en grafieken. Om de ouders die willen meewerken aan ons onderzoek ruimte te geven in de manier waarop ze willen meewerken, hebben wij de enquête ook schriftelijk beschikbaar gesteld. Wanneer wij deze enquêtes ontvingen, hebben we ze zelf ingevoerd in de digitale versie, zodat we de resultaten in één bestand konden bewaren.

(Om de gehele enquête in te zien, zie bijlage 3)

De enquête is volledig anoniem. Wij kunnen niet achterhalen wie de enquête heeft ingevuld en wat voor antwoorden door wie dan ook worden gegeven.

Voordat deze behoeftepeiling van start ging, hebben wij vastgesteld dat wij 300 enquêtes als respons wilden ontvangen. Om dit aantal te behalen hebben wij verschillende reformatische en christelijke middelbare scholen aangeschreven met de vraag of ze ons toestemming wilden geven om op hun school ons onderzoek uit te voeren. De scholen die we onder andere hebben aangeschreven zijn: Gomarus Scholengemeenschap Gorinchem, Van Lodenstein College, Jacobus Fruytier Scholengemeenschap, Ichtus College Veenendaal, Hoornbeek College, Wartburg College Rotterdam en Christelijke Hogeschool Ede. Vier scholen wilden uiteindelijk hun medewerking verlenen aan ons onderzoek.

2.2.1 Christelijke Hogeschool Ede

Op 6 februari 2010 was er op de Christelijke Hogeschool Ede een open dag voor potentiële studenten. Dit was voor ons een ideale gelegenheid om de behoeftepeiling onder ouders van pubers van start te laten gaan. De enquêtes werden op deze dag digitaal ingevuld.

2.2.2 Gomarus Scholengemeenschap Gorinchem

Als oud- leerlingen van de Gomarus Scholengemeenschap kosten het ons niet veel moeite om medewerking van deze school te krijgen. Nadat we een aantal gesprekken hebben gehad met de algemeen directeur, dhr. C.J. Flikweert, en zijn secretaresse, mevr. G. Heuvelman, hebben we concrete afspraken kunnen maken over het afnemen van de enquêtes. De digitale enquête werd verstuurd naar ongeveer 700 ouders. Exacte aantallen kunnen door de Gomarus Scholengemeenschap niet worden gegeven, doordat ICT beheer daar geen zicht op heeft. We hebben in samenwerking met de school een begeleidende brief/mail geschreven aan de ouders die uitnodigt de enquête in te vullen en uitleg geeft over ons onderzoek.

(Voor de begeleidende brief/mail bij de enquête, zie bijlage 4)

2.2.3 Van Lodenstein College, afdeling Kesteren

Onze contactpersoon, mevr. G.N. van Leeuwen, heeft het mogelijk gemaakt dat wij in korte tijd exact 400 ouders van leerlingen van deze school konden aanschrijven. Bij deze school beschikt men niet over de mailadressen van de ouders van de leerlingen, waardoor wij niets anders konden dan de enquête schriftelijk af te nemen. Opnieuw hebben wij een begeleidende brief geschreven voor de ouders en deze bijgevoegd bij de papieren versie van onze enquête. Het Van Lodenstein College was bereid verantwoordelijk te zijn voor de kosten die het uitdraaien en versturen van een schriftelijke versie geeft.

2.2.4 Overige

Binnen onze familie- en kennissenkringen zijn er ook een twintigtal ouderparen met pubers die de enquête hebben ingevuld.

Paragraaf 2.3 Enquête pubers

Ook de mening van pubers over de opvoeding die ze van hun ouders krijgen en de mate waarin hun ouders behoeften zouden hebben aan een cursus voor opvoedingsondersteuning volgens de pubers, is voor ons relevant om te weten. Wij zijn van mening dat ook de pubers met een frisse blik naar de eventuele behoeften van hun ouders kunnen kijken. Door de te ontwikkelen cursus kunnen wij vervolgens de deelnemende ouders iets aanbieden, waarvan ouders en tevens hun pubers van kunnen profiteren. De mening van de pubers peilden wij door een zestal vragen te stellen.

Om de pubers te kunnen bereiken hebben wij hiervoor ook verschillende reformatorische en christelijke middelbare scholen benaderd. In combinatie met de vraag voor medewerking aan een behoeftepeiling bij de ouders, zoals hierboven staat omschreven. Ook medewerking aan deze enquête was volledig anoniem.

2.3.1 Gomarusscholengemeenschap Gorinchem

Tijdens de gesprekken met dhr. C. J. Flikweert en mevr. G. Heuvelman hebben we ook het afnemen van enquêtes bij de leerlingen van deze school besproken. In overleg met de Gomarusscholengemeenschap hebben wij een korte brief opgesteld voor de ouders van de leerlingen die meewerken aan ons onderzoek. Deze ontvangen de ouders voor aanvang van het invullen van de enquête zodat zij op de hoogte zijn van dat hun kind de enquête in gaat vullen.

De enquête werd schriftelijk ingevuld als bedankje kregen de leerlingen een presentje van stichting Schuilplaats. Het totaal aantal leerlingen dat wij langs deze weg hebben benaderd, is 100 leerlingen.

2.3.2 Van Lodenstein College, afdeling Kesteren

Ook wat betreft de leerlingen van deze school is mevr. G. N. van Leeuwen onze contactpersoon. In samenwerking met het Van Lodenstein College hebben wij een begeleidende brief opgesteld voor de ouders, waarin wij hen op de hoogte brengen van de medewerking van hun zoon of dochter aan ons onderzoek. De school heeft deze begeleidende brief compleet gemaakt door er zelf ook een gedeelte aan toe te voegen.

De leerlingen hebben de enquête digitaal ingevuld in week 9. Voor ons onderzoek zijn 91 enquêtes gebruikt voor ons onderzoek.

2.3.3 Jacobus Fruytierscholengemeenschap

De Jacobus Fruytierscholengemeenschap is bereid gevonden mee te werken aan ons onderzoek. Wij mogen de enquête digitaal onder de leerlingen afnemen. Onze contactpersoon, dhr. Kerkhoff, heeft dit verder intern zelfstandig georganiseerd. Dhr. Kerkhoff heeft op deze school de enquête onder 41 willekeurige leerlingen afgenomen.

(Om de gehele enquête in te zien, zie bijlage 3)

Paragraaf 2.4 Interviews deskundigen

De cursus die stichting Schuilplaats wil gaan ontwikkelen, heeft als voorwaarde om nauwkeurig aan te sluiten bij de ouders van nu. Om dit te kunnen realiseren hebben wij, zoals hierboven omschreven, een behoeftepeiling gedaan onder ouders van pubers, een korte enquête afgenomen onder pubers en een inventarisatie onderzoek bij de medewerkers van stichting Schuilplaats gedaan. Omdat wij het van belang achten dat ook (opvoed)deskundigen meedenken over de wijze waarop wij eventueel een cursus op zouden kunnen zetten en om hun mening te horen over opvoeden in de Nederlandse maatschappij, zijn wij met verschillende (opvoed)deskundigen hierover in gesprek gegaan. We hebben een gesprek gehad met Keith Bakker van Smith and Jones kliniek te Amsterdam en met Erik-Jan Verbruggen van stichting De Vluchtheuvel. De Stichting Gereformeerde Jeugdzorg was bereid om schriftelijk vragen te laten beantwoorden door Maria Vermeulen. De informatie en adviezen die

we uit de drie interviews hebben gekregen, gebruik wij voor het beantwoorden van de opgestelde deelvragen en het opzetten van de cursus voor opvoedingsondersteuning.

2.4.1 Keith Bakker – Smith and Jones

Door onze ervaring met het televisie programma Family Matters en de artikelen die we over Keith Bakker (en zijn team) hebben gelezen, zijn we geïnteresseerd geraakt in zijn manier van werken. De doelstelling voor dit gesprek was om samen met Keith te kijken naar de ouders van tegenwoordig, de jeugd van tegenwoordig en om zijn mening/ advies te horen over de te ontwikkelen van stichting Schuilplaats. Naar aanleiding van deze dag (11 februari 2010) hebben we met Keith afgesproken hem een mail toe te sturen met daarin nog een aantal vragen met betrekking tot zijn manier van werken en met betrekking tot ons afstudeerproject. Helaas hebben we geen reactie meer van Keith ontvangen.

(Voor meerdere informatie over Keith Bakker en het gesprek met hem, zie bijlage 5)

2.4.2 Erik- Jan Verbruggen – Stichting De Vluchtheuvel

Stichting De Vluchtheuvel heeft onze interesse gewekt doordat stichting Schuilplaats en deze stichting redelijk dezelfde doelgroep beslaan. Vanuit christelijk oogpunt verleent men hulp aan onder andere ouders van pubers, waarbij de opvoeding een kan hulpvraag zijn. De doelstelling voor dit gesprek was om samen met Erik- Jan te praten over het signaal dat hij ziet bij de ouders van tegenwoordig, wat zijn thema's waar ze tegenaan lopen en hoe speelt stichting De Vluchtheuvel daarop in. Daarnaast wilden we spreken over de manier waarop de christelijke identiteit een plaats kan krijgen binnen een cursus opvoedingsondersteuning. Op 16 februari 2010 heeft dit gesprek plaats gevonden.

(Voor meerdere informatie over Erik- Jan Verbruggen en het gesprek, zie bijlage 6)

2.4.3 Maria Vermeulen – Stichting Gereformeerde Jeugdzorg (SGJ)

Stichting Gereformeerde Jeugdzorg heeft veel ervaring met het werken met ouders en pubers. Wij wilden graag van deze ervaring gebruik maken door met de SGJ van gedachten te wisselen over de manier waarop zij in de hulpverlening van deze doelgroep staat. De SGJ was bereidt om schriftelijk op onze vragen antwoordt te geven.

De doelstelling voor dit interview was om de mening van de SGJ, door woorden van Maria Vermeulen, te horen over de manier waarop een cursus voor opvoedingsondersteuning opgezet zou kunnen worden. Daarnaast hebben wij advies gevraagd over de manier waarop een cursus opgezet en gegeven kan worden.

(Voor meerdere informatie over Maria Vermeulen en het interview, zie bijlage 7)

Hoofdstuk 3 – Deelvraag 1

Wat zijn volgens ouders, pubers, medewerkers van stichting Schuilplaats en opvoedingsdeskundigen belangrijke thema's in de opvoeding van pubers en opvoedingsondersteuning?

Inhoud hoofdstuk 3

3.1 De behoeften van ouders aan opvoedingsondersteuning en wat zij daarvoor belangrijke thema's vinden en de bevindingen van pubers over hun ouders

3.1.1 Beleving van ouders en puber met betrekking tot opvoeding

3.1.1 Behoeften van ouders aan opvoedingsondersteuning en de bevindingen van pubers

3.1.2 Behoeften van ouders en de bevindingen van pubers uitgesplitst in thema's

3.2 Signalen die de medewerkers van stichting Schuilplaats op doen in hun werk met cliënten, met betrekking tot opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers, en welke thema's rond opvoeding expliciet naar voren komen

3.2.1 Signalen van de maatschappelijk werkers van stichting Schuilplaats met betrekking tot opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers

3.2.2 Specifieke thema's met betrekking tot opvoeding vanuit de signalen van de medewerkers van stichting Schuilplaats

3.3 Opvoedingsdeskundigen over opvoedingsondersteuning en de daarvoor belangrijke thema's

3.3.1 Belangrijke thema's in opvoedingsondersteuning volgens opvoedingsdeskundigen

3.3.2 Aanbevelingen en advies over opvoedingsondersteuning volgens opvoedingsdeskundigen

3.4 Conclusie deelvraag 1

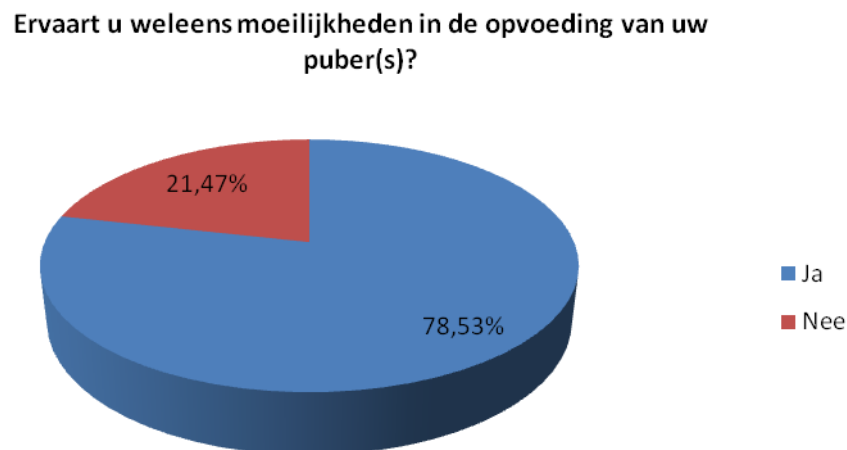
Inleiding

Dit hoofdstuk zal de basis gaan vormen voor het opzetten van de cursus voor opvoedingsondersteuning. In dit hoofdstuk zetten wij de resultaten vanuit ons veldonderzoek op een rij. De behoeften en wensen van ouders zullen enerzijds een verwacht beeld laten zien, maar ook nieuwe en verrassende resultaten. Naast ouders laten wij ook medewerkers van stichting Schuilplaats en deskundigen op het gebied van opvoeding aan het woord. Met het schrijven van dit hoofdstuk hopen wij een zo compleet mogelijk beeld te hebben van de wensen, behoeften en verlangens van de betrokkenen partijen rond de op te zetten cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers.

Paragraaf 3.1: De behoeften van ouders aan opvoedingsondersteuning en wat zij daarvoor belangrijke thema's vinden en de bevindingen van pubers over hun ouders.

3.1.1 Beleving van ouders en puber met betrekking tot opvoeding

In de enquête hebben we de ouders gevraagd naar de beleving van (moeilijkheden in) de opvoeding van hun pubers. De resultaten hiervan hebben we in de onderstaande analyses en diagrammen uitgewerkt.

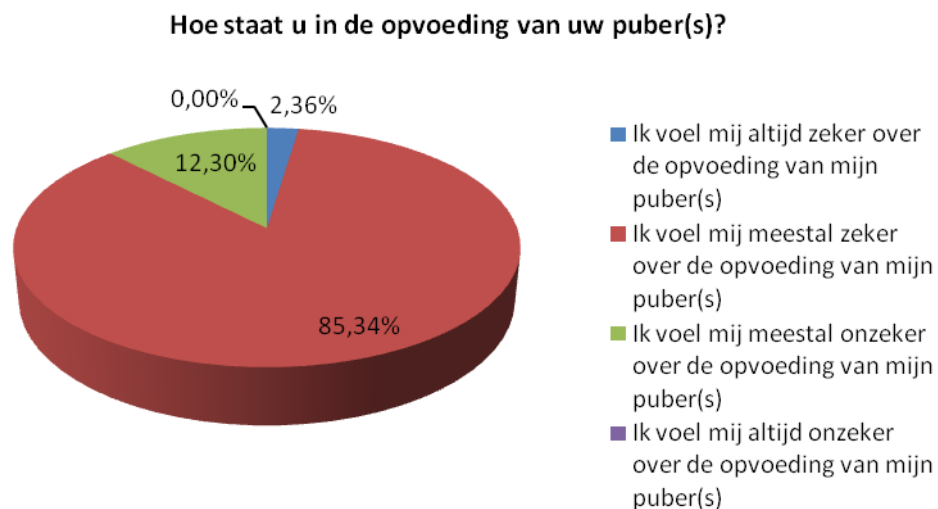

Figuur 6 – uitkomst vraag 5 enquête

Zoals is te zien in figuur 6 ervaart 78,53% van de ondervraagde ouders weleens moeilijkheden in de opvoeding van hun puber(s). Wij gaan er vanuit dat dit een reëel beeld is, omdat opvoeden van pubers anno 2010 geen makkelijke taak is. Dit baseren we mede op de veranderende moraal van de opvoeders, wat gevolgen heeft voor de opvoeding van pubers. En daarnaast de toenemende druk die ouders ervaren in de opvoeding van hun pubers.¹ Ook naar aanleiding van de gesprekken die we hebben gehad met opvoedingsdeskundigen en de literatuurstudie die wij hebben gedaan, kunnen wij ons in dit percentage vinden. De verwachting dat meer als tweederde van de ouders weleens moeilijkheden ervaart in de opvoeding van hun puber(s), wordt hierdoor bevestigd. Deze 78,53% zijn ons inziens niet meteen de ouders die ook hulp bij de opvoeding van hun puber(s) zouden moeten krijgen, maar doordat we een algemene vraagstelling hebben gebruikt, omvatten we de gehele groep ondervraagde ouders. Daarnaast willen we niet vergeten dat opvoeden nu eenmaal niet altijd over rozen gaat en dat ouders normaal gesproken wel eens moeilijkheden zullen ervaren. Vanuit deze beredenering zouden we zelfs kunnen stellen dat de 21,47% die geen moeilijkheden ervaart

¹ Spangenberg, Frits; Lampert, Martijn. *De grenzeloze generatie. Hoofdstuk 5.*

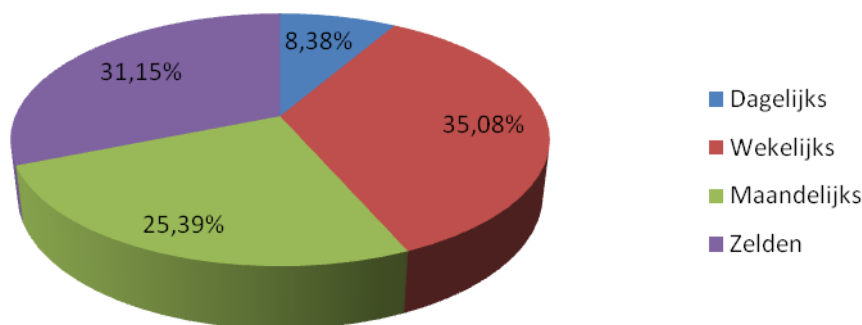
vraagtekens oproept. En wel achter de vragen ‘met wat voor puber(s) hebben deze ouders te maken?’ en ‘wat verstaan ouders onder het ervaren van moeilijkheden?’. Wat betreft ons onderzoek kunnen we door de uitkomst van deze resultaten vaststellen dat er opvoedingsmoeilijkheden worden ervaren. Dit zou kunnen betekenen voor ons onderzoek dat er behoefte zou kunnen zijn aan een cursus voor opvoedingsondersteuning voor ouders van pubers.

Figuur 7 - uitkomst vraag 6 enquête

De ondervraagde ouders hebben antwoord gegeven op de vraag hoe zij in de opvoeding van hun puber(s) staan. Wij kunnen tevreden zijn over het percentage van 85,34% uit figuur 5 van de ouders die meestal zeker zijn over de opvoeding van hun puber(s). Hieruit concluderen wij dat dit gedeelte van de ondervraagde ouders geen dringende opvoedingsnood lijkt te hebben. We zouden kunnen stellen dat de opvoeding door deze ouders goed verloopt, doordat ze zeker zijn over de wijze waarop zij hun puber(s) opvoeden. Door deze uitkomst wordt de situatie onder ouders van pubers zichtbaar. We zien namelijk ook dat er een percentage van 12,30% van de ouders meestal onzeker is over de opvoeding van hun puber(s). Hieruit concluderen wij dat ongeveer 47 ouders, van de in totaal 382 ondervraagde ouders, ons inziens zeker in aanmerking komen voor (opvoeding)ondersteuning, in wat voor vorm dan ook. Wij maken hieruit op dat de situatie onder ouders van pubers schrijnender is, doordat we niet hadden verwacht dat de uitkomst 12,30% zou zijn. Voor ons bevestigt deze uitkomst wel de noodzaak om ook specifiek voor stichting Schuilplaats, met als doelgroep deze christelijke ouders, een cursus voor opvoedingsondersteuning te ontwikkelen. Daarnaast maken wij ons zorgen over de onzekerheid die deze groep ouders ervaart. Wij vragen ons af wat de achtergrond hiervan is; is dit een trend die bij de maatschappelijke ontwikkelingen hoort? Of komt dit door de jaren heen steeds naar voren? Wanneer dit percentage stijgend blijkt te zijn, zien wij hierin grote gevolgen in de toekomst voor ouders, pubers en de hulpverlening. Nader onderzoek zou hierover meer informatie kunnen verstrekken. Op de vraag of dit percentage ouders ook daadwerkelijk behoefte heeft aan een cursus en of ze zouden deelnemen, komen we verderop in deze analyse terug.

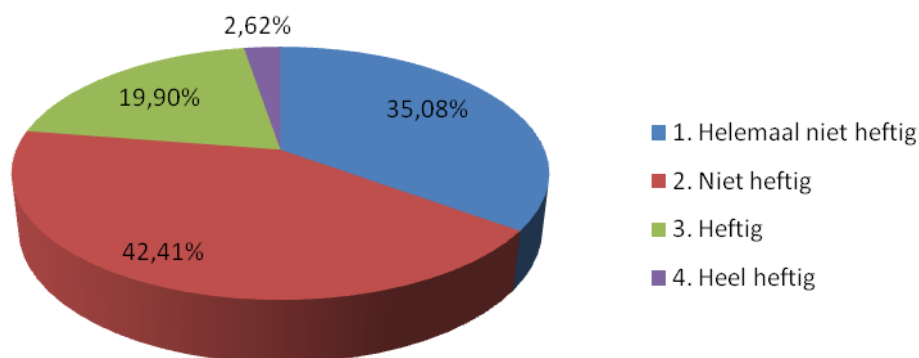
Hoe vaak ervaart u moeilijkheden in de opvoeding van uw puber(s)?

Figuur 8 - uitkomst vraag 18 enquête

Uit figuur 8 is te zien dat de grootste groep van de ondervraagde ouders (35,08%) wekelijks moeilijkheden ervaart in de opvoeding van hun puber(s), gevolgd door 25,39% van de ouders die maandelijks moeilijkheden ervaren. Het kleinste deel (8,38%) van de ouders ervaart dagelijks moeilijkheden. Opnieuw kunnen we hieruit opmaken dat ouders in de opvoeding van hun puber(s) tegen allerlei moeilijkheden aanlopen, of ze nu wel of geen behoefte hebben aan opvoedingsondersteuning.

Kunt u een cijfer geven aan de heftigheid van de moeilijkheid die u ervaart in de opvoeding van uw puber(s)?

Figuur 9 - uitkomst vraag 19 enquête

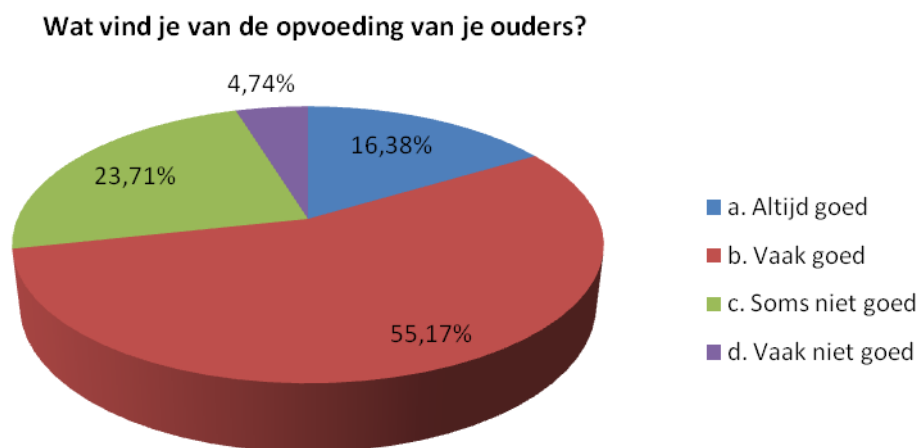
In figuur 9 komt naar voren dat merendeel van de ondervraagde ouders de opvoeding van hun puber(s) beoordelen als helemaal niet heftig of niet heftig (resp. 35,08% en 42,41%). Het andere deel van de ouders ervaart de opvoeding van hun puber(s) als heftig tot zeer heftig (resp. 19,90% en 2,62%). Zoals we in bovenstaande figuren 7 en 8 konden zien dat opvoeden van pubers een behoorlijke taak is, waarin moeilijkheden zeker ook ervaren worden, zien we dat minder terug in figuur 9. Een conclusie die we hieruit kunnen trekken is dat ouders wel moeilijkheden ervaren, maar dat voor veel ouders telt dat ze deze moeilijkheden niet als problematisch ervaren.

Wanneer we de resultaten uit figuur 7, 8 en 9 aan elkaar koppelen, zien wij een opvallende uitkomst. Van de ondervraagde ouders (12,30%) die aangaven meestal onzeker te zijn over de opvoeding van hun puber(s), gaven 14 ouders aan maandelijks moeilijkheden te ervaren en 12 ouders ervaren

wekelijks moeilijkheden, maar geen een van de ouders geeft aan dagelijks moeilijkheden te ervaren. Ook wanneer we kijken naar het cijfer dat de ouders, die meestal onzeker zijn over de opvoeding van hun puber(s), geven aan de heftigheid van het opvoeden, roept dat verwarring op; 20 ouders gaven een 1, 23 ouders gaven een 2 en maar 5 ouders gaven een 3, terwijl een 4 door deze groep ouders niet werd gegeven. (*In onze vraagstelling staat vermeld dat 1 helemaal niet heftig is en 4 heel heftig is.*) Vanuit deze resultaten zouden we een opvallende conclusie kunnen trekken dat ouders die meestal onzeker zijn, de opvoeding als *minder* heftig en *minder* frequent moeilijkheden ervaren. Deze uitkomst vinden wij opvallend, omdat gebleken is uit onderzoek dat onzekerheid van ouders grote invloed kan hebben op de kinderen.² Juist pubers hebben grote behoeften aan duidelijkheid en grenzen die gesteld worden door hun ouders. Onzekere ouders hebben vaak moeite met het stellen van grenzen en het geven van duidelijkheid. Hierdoor zouden opvoedingsmoeilijkheden bevestigd kunnen worden. Door bovenstaande beredenering vragen wij ons af of deze groep ouders wel een reële kijk hebben op hun beleving en manier van opvoeden.

Visie van pubers op de opvoeding

We hebben de pubers gevraagd naar hun beleving van de opvoeding die zij van hun ouders krijgen. De resultaten staan in onderstaande diagram weergegeven.

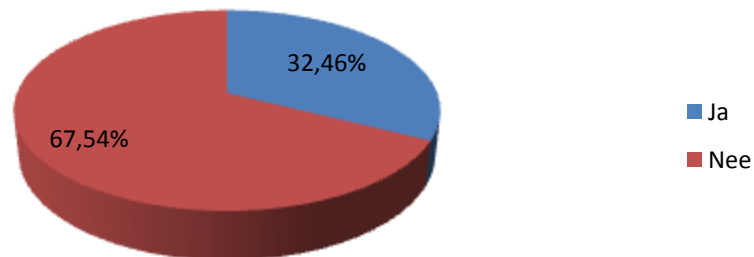
Figuur 10

Wij zijn tevreden met de resultaten uit figuur 10, waarin 55,17% van de pubers, dit is meer dan de helft ondervraagden, aan konden geven de opvoeding van hun ouders 'vaak goed' te vinden. Hieruit concluderen wij dat meer dan de helft van de ondervraagden pubers tevreden zijn over de manier waarop zij door hun ouders opgevoed worden. Daarnaast zien wij ook wel het percentage van 23,71% die de opvoeding toch 'soms niet goed' vinden. Bij de percentages van 'soms niet goed' en 'vaak niet goed' beseffen we dat pubers deze enquête hebben ingevuld. Waardoor wij automatisch terugdenken aan onze literatuurstudie, waarin ook duidelijk naar voren komt dat pubers graag afgeven op hun ouders, school en dus ook op hun opvoeding. Toch schrikken wij wel van de uitkomst van 4,74% van de pubers ook 'vaak niet goed' als antwoord moet geven. Deze uitkomst vinden wij zorgwekkend en we zouden vraagtekens kunnen zetten bij de situatie waarin deze pubers opgroeien. Maar door ontbrekende informatie kunnen wij hierover geen conclusies trekken en is nader onderzoek nodig om hier meer inzicht in te krijgen.

² Spangenberg, Frits; Lampert, Martijn. *De grenzeloze generatie*. Blz. 96 en 97.

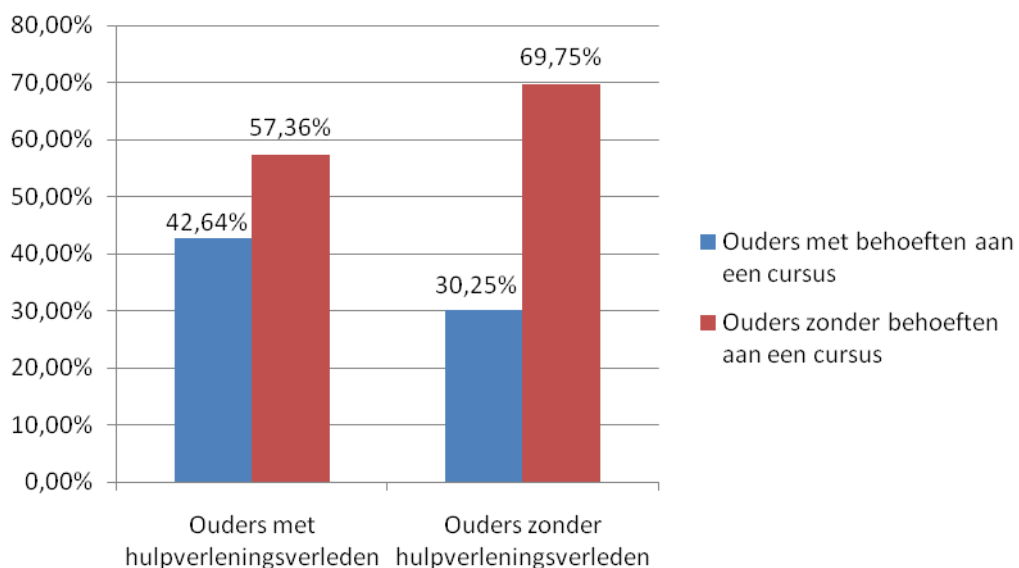
3.1.2 Behoeften van ouders aan opvoedingsondersteuning en de bevindingen van pubers

Mocht stichting Schuilplaats een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers ontwikkelen, zou u daar behoefte aan hebben?

Figuur 11 - uitkomst vraag 20 enquête

Naar verwachting zegt het merendeel van de ondervraagde ouders geen behoeften te hebben aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Eigenlijk is dit wel een opluchting voor ons. Blijkbaar voelen de meeste ouders zich goed bij de opvoeding van hun puber(s). Toch is het percentage dat behoeften heeft nog aardig hoog, dat beslaat bijna een derde van de ondervraagde groep ouders (32,46%). Hieruit concluderen wij dat dit percentage ons reden genoeg geeft om een cursus op te zetten voor ouders van pubers, omdat er uit het onderzoek blijkt dat er opvoedingsnood is bij ouders.

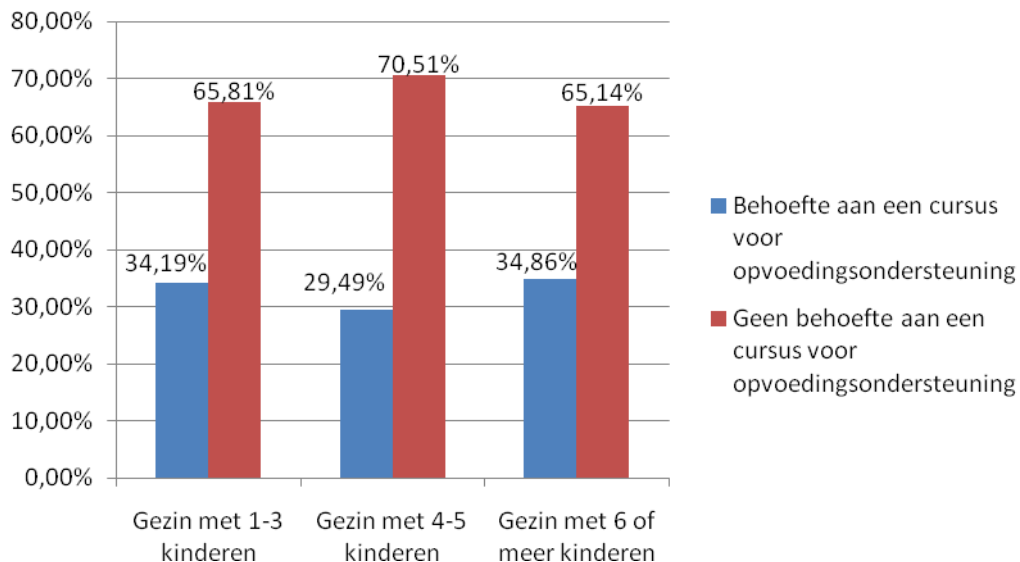

Figuur 12 – Verschil behoeften gerelateerd aan hulpverleningsverleden

Uit bovenstaande figuur 12 komt naar voren dat ouders met hulpverleningsverleden meer behoeften hebben aan een cursus voor opvoedingsondersteuning (42,64%), dan ouders zonder hulpverleningsverleden (30,25%). Dit zou kunnen betekenen dat ouders met hulpverleningsverleden meer problemen ervaren in de opvoeding of dat zij de drempel lager vinden om hulp te vragen. Hieruit concluderen wij dat het van belang is om de drempel voor een cursus opvoedingsondersteuning zo laag mogelijk te houden. Daarnaast is het belangrijk om aandacht te

hebben voor de achtergronden van ouders met hulpverleningsverleden die de cursus willen volgen. Om op deze manier steeds terugkerende cliënten een meer passende vorm van hulpverlening aan te bieden.

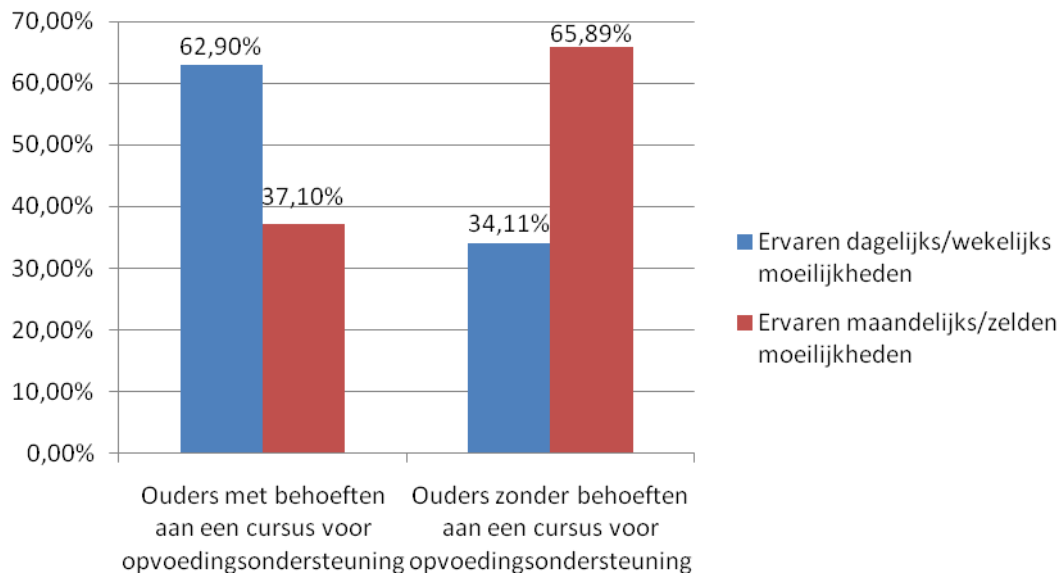
Een vraag die tijdens het uitwerken van de onderzoeksgegevens naar boven kwam was of er verband bestaat tussen de behoeften van ouders aan een cursus voor opvoedingsondersteuning en de gezinsgrootte. We hebben het antwoord op deze vraag uitgewerkt in het onderstaande figuur.

Figuur 13 - Verband behoefte opvoedingsondersteuning en gezinsgrootte

Zoals in bovenstaand figuur is te zien geven de gegevens uit ons onderzoek aan dat er weinig tot geen verband bestaat tussen de gezinsgrootte en de behoefte aan opvoedingsondersteuning. We zien in de grafiek bij gezinnen met 4 tot 5 kinderen een kleine daling in het percentage dat behoefte heeft aan een cursus voor opvoedingsondersteuning maar wij verwachten dat dit meer een toevallige uitkomst is dan dat er een speciale betekenis aan dit getal toegekend zou kunnen worden.

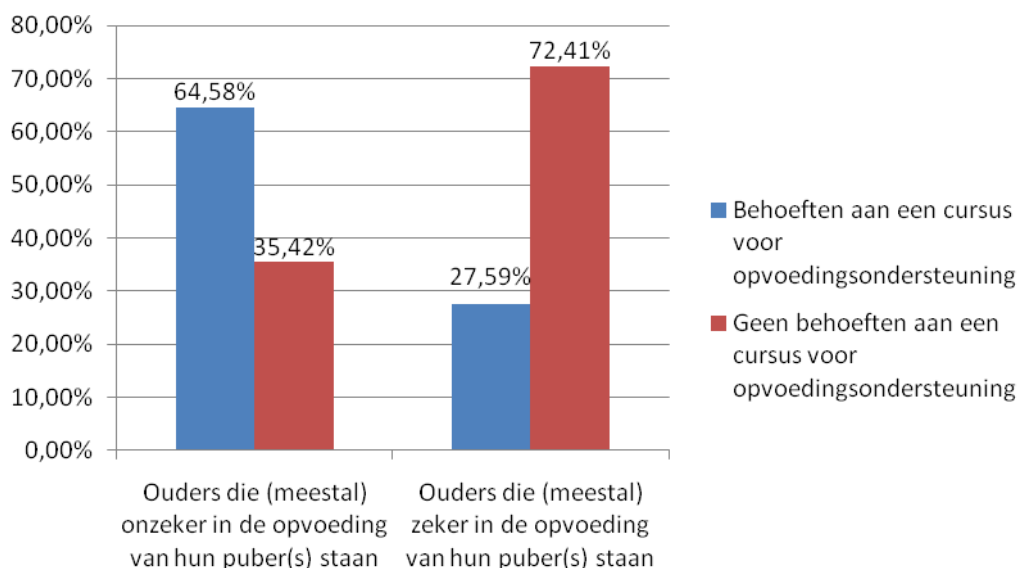
Daarnaast hebben we gekeken naar het verband tussen de behoeften van ouders aan een cursus voor opvoedingsondersteuning en de frequentie van moeilijkheden die ouders ervaren. De resultaten hebben we in onderstaande grafiek opgenomen.

Figuur 14 - Verband behoeften van ouders en frequentie ervaren moeilijkheden

Een belangrijke conclusie die we uit deze resultaten kunnen trekken is dat hoe vaker ouders moeilijkheden ervaren, hoe groter de behoefte aan opvoedingsondersteuning is. 62,90% van de ondervraagden die behoeften hebben aan een cursus voor opvoedingsondersteuning ervaren dagelijks/wekelijks moeilijkheden. Het percentage dat geen behoeften heeft aan een cursus voor opvoedingsondersteuning ervaart bijna de helft (34,11%) minder dagelijks/wekelijks moeilijkheden. Deze uitkomst bevestigt onze verwachtingen dat er een relatie bestaat tussen een hoge frequentie van ervaren van moeilijkheden en behoeften aan een cursus voor opvoedingsondersteuning.

Onzekerheid van ouders, ook al eerder in deze analyse besproken, kon volgens ons een reden zijn om behoeften te hebben aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. In het onderstaande figuur hebben wij de uitkomst van de berekening uitgewerkt.

Figuur 15 - Verband tussen behoeften aan opvoedingsondersteuning en onzekerheid van ouders

Uit figuur 15 kunnen we concluderen dat onzekere ouders meer behoeften blijken te hebben aan opvoedingsondersteuning in verhouding tot relatief zekere ouders. Dit is een bevestiging van onze

verwachting en onze beredenering bij figuur 7, 8 en 9. We trekken hieruit de conclusie dat onzekere ouders (en dus opvoedingsonzekerheid) een groot gedeelte van de doelgroep voor de cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers vormt.

3.1.3 Behoeften van ouders en de bevindingen van pubers uitgesplitst in thema's

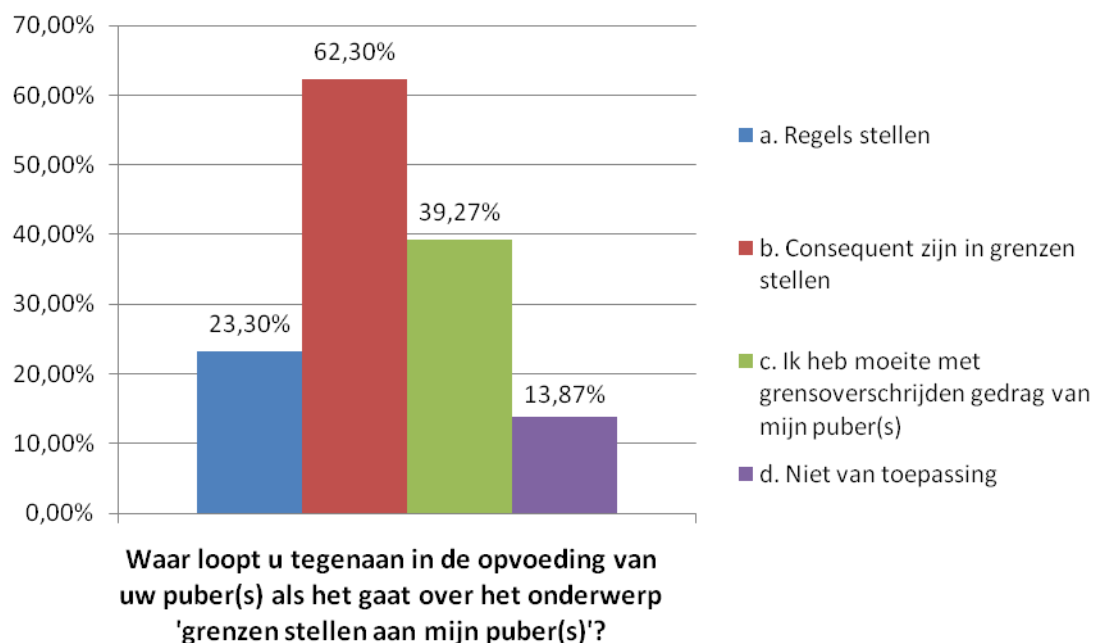
In onderstaande figuren (figuur 16 tot en met 23) wordt inzichtelijk gemaakt tegen welke thema's ouders van pubers aanlopen in de opvoeding. De daarbij horende vragen hebben wij specifiek gericht op een thema. Iedere vraag/ figuur is gekoppeld aan een opvoedingsthema, waarbij de ondervraagde ouders een keuze mogelijkheid hadden van 3 a 4 opties per vraag. Daarnaast komt ook naar voren welke thema's pubers belangrijk vinden die hun ouders zouden moeten leren in een cursus voor opvoedingsondersteuning.

We hebben een keuze gemaakt voor deze opvoedingsthema's, nadat wij een inventarisatieonderzoek hebben gedaan bij de medewerkers van stichting Schuilplaats. Naar aanleiding van wat zij signaleren bij ouders van pubers wat betreft opvoedingsthema's, hebben wij de vragen opgesteld. Wij concluderen dat we op deze wijze het nauwkeurigste aan kunnen sluiten bij de doelgroep, christelijke ouders, die stichting Schuilplaats voor ogen heeft als potentiële deelnemers van de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning.

Bij de antwoordopties in de diagrammen zult u verschillende keren de optie 'niet van toepassing' tegen komen. De keuze 'niet van toepassing' houdt in dat ouders geen moeilijkheden ervaren wat betreft een specifiek opvoedingsthema.

Grenzen stellen

Het lijkt een algemeen bekend fenomeen dat pubers grenzen zoeken. Het stellen van grenzen, het hanteren van deze grenzen en het bijstellen van grenzen kan een lastige opgave zijn voor ouders. We hebben onderzocht welke moeilijkheden precies ervaren worden op dit gebied. De resultaten zijn uitgewerkt in onderstaand diagram.

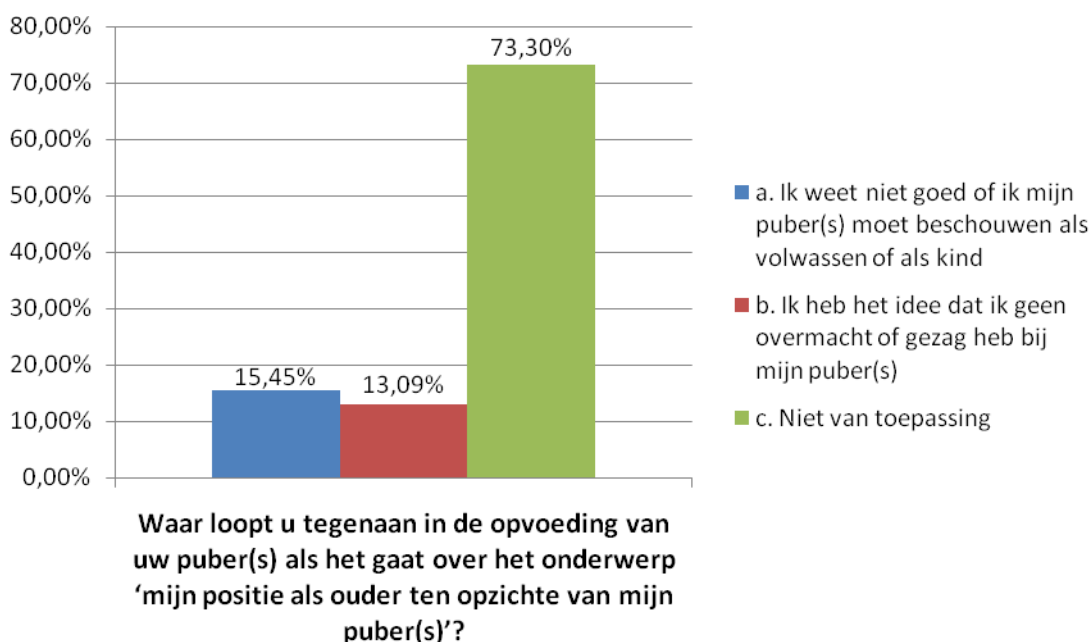

Figuur 16 - uitkomst vraag 7 enquête

Uit figuur 16 blijkt dat voor 86,13% van de ondervraagde ouders het onderwerp 'grenzen stellen aan mijn puber(s)' een lastig thema is. Slechts 13,87% van de ondervraagde ouders kon op deze vraag

‘niet van toepassing’ antwoorden. Uit deze vraag komt naar voren dat de meeste ondervraagde ouders (62,30%) moeite hebben met consequent zijn in grenzen stellen aan hun puber(s). Vanuit ons literatuuronderzoek en de gesprekken met opvoedingsdeskundigen linken wij aan dit opvoedthema de ontwikkeling die zich voordoet dat pubers van tegenwoordig steeds mondiger zijn. Deze pubers hebben daarnaast wel behoeften aan duidelijkheid en dus aan grenzen. Juist waar de meest ondervraagde ouders moeite mee lijken te hebben. Wij constateren een samenhangend effect met de wijze waarop men tegenwoordig denkt over gezag. Zoals we in de beantwoording op onze deelvraag 2 schrijven dat gezag niet meer vanzelfsprekend is, maar verdiend moet worden, kunnen we hieruit een volgende conclusie trekken. De toenemende mondigheid van de puber(s) en de wijze waarop zij met gezag om gaan kunnen de moeite die ouders lijken te ervaren wat betreft grenzen stellen versterken. De ouders merken dat ze niet zomaar meer gezag krijgen van hun puber(s) en, om in de termen van de puber anno 2010 te denken, zou dit juist ‘verdiend’ kunnen worden door grenzen en regels te stellen en daarin consequent te blijven. Wanneer we dit koppelen aan onderstaande figuur 17, waarin de beleefde positie van de ouders ten opzichte van hun puber(s) inzichtelijk wordt gemaakt, zien we dat 11,52% van de ouders het idee heeft geen overmacht of gezag meer te hebben én eveneens geven deze ouders aan niet goed te weten of ze hun puber(s) als volwassenen of als kind moeten beschouwen. Vanuit bovenstaande beredenering kunnen wij de conclusie trekken dat het onderwerp ‘grenzen stellen aan mijn puber(s)’ onderdeel moet gaan vormen van de te ontwikkelen cursus.

Positie van ouders ten opzichte van pubers

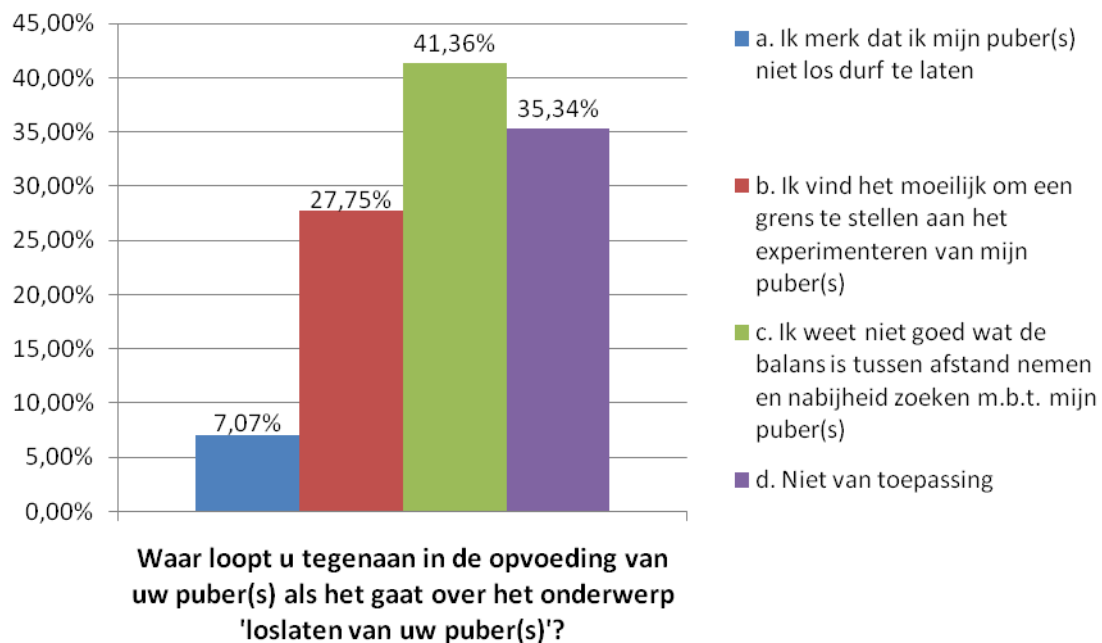

Figuur 17 - uitkomst vraag 15 enquête

Wij concluderen vanuit figuur 17 dat ouders minimaal moeilijkheden ervaren in het innemen van hun positie ten opzichte van hun puber(s). Het overgrote deel van 73,30% kon hier ‘niet van toepassing’ antwoorden. Wij concluderen dat dit onderwerp niet veel aandacht vereist in de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning, omdat uit de resultaten blijkt dat ouders daar niet veel behoefte aan hebben. Voor de percentages van 15,45% (ik weet niet goed of ik mijn pubers moet beschouwen als volwassen of als kind) en 13,09% (ik heb het idee dat ik geen overmacht of gezag heb bij mijn pubers) kan dit thema worden aangestipt bij het onderwerp ‘grenzen stellen’.

Loslaten van pubers

Naast de onderwerpen 'grenzen stellen' en 'positie van ouder ten opzichte van de puber' vroegen wij de ouders ook naar het onderwerp 'loslaten van mijn puber(s)'. In onderstaand figuur staan de resultaten hiervan weergegeven.

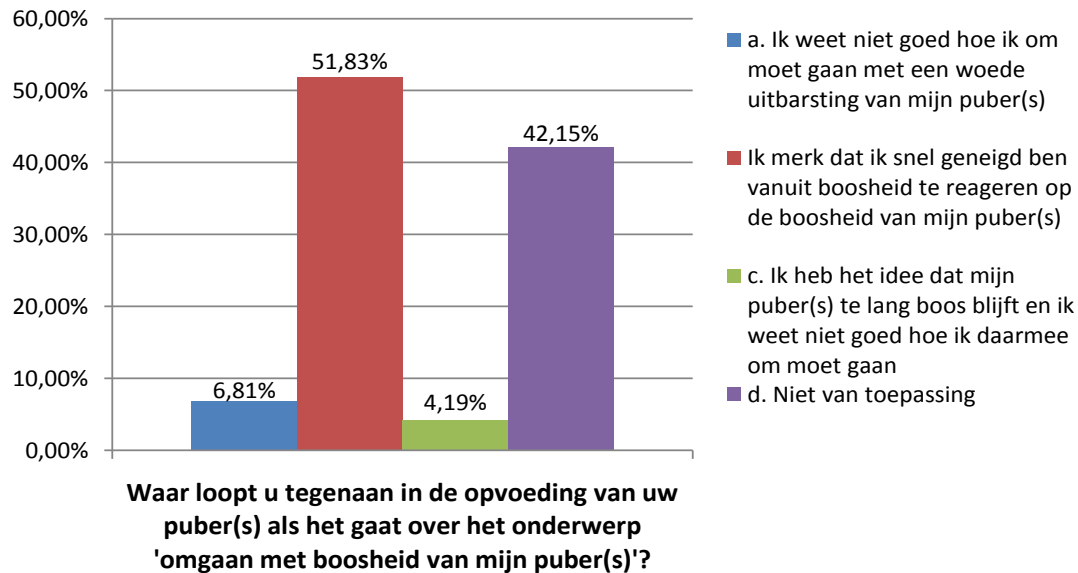
Figuur 18 - uitkomst vraag 8 enquête

Uit de resultaten op deze vraag willen wij voorzichtig concluderen dat het 'loslaten van pubers' bij de ondervraagde ouders redelijk goed lijkt te verlopen. Slechts 7,07% van de ondervraagde ouders merkt dat ze hun puber(s) niet los durft te laten, terwijl 35,34% van de ondervraagde ouders op deze vraag 'niet van toepassing' kon antwoorden. Wij constateren als vervolg op de resultaten uit figuur 16 (grenzen stellen aan pubers) dat de ouders wat betreft het loslaten van hun puber(s) ook hier aanlopen tegen 'grenzen stellen'. Want ouders lijken aan te lopen tegen het grenzen stellen aan het experimenteren van hun puber(s). Daarnaast zien wij ook hier de positie als ouders ten opzichte van hun puber(s) naar voren komen, als het gaat om de balans zoeken tussen afstand en nabijheid.

Wanneer we vanuit deze resultaten een brug slaan naar de te ontwikkelen cursus, concluderen wij vanuit de behoeftepeiling dat in de praktijk het onderwerp 'grenzen stellen' zeker aanbod moet komen. We stellen ons voor dat we de daaraan onderliggende thema's als positie, experimenteren en gezag etc. onder dit onderwerp kunnen behandelen.

Omgaan met boosheid van pubers

Emoties bij pubers kunnen grillig zijn en voor ouders is het dan niet altijd makkelijk om hier mee om te gaan. We hebben de ouders er naar gevraagd en de resultaten zijn in het onderstaande diagram uitgewerkt.

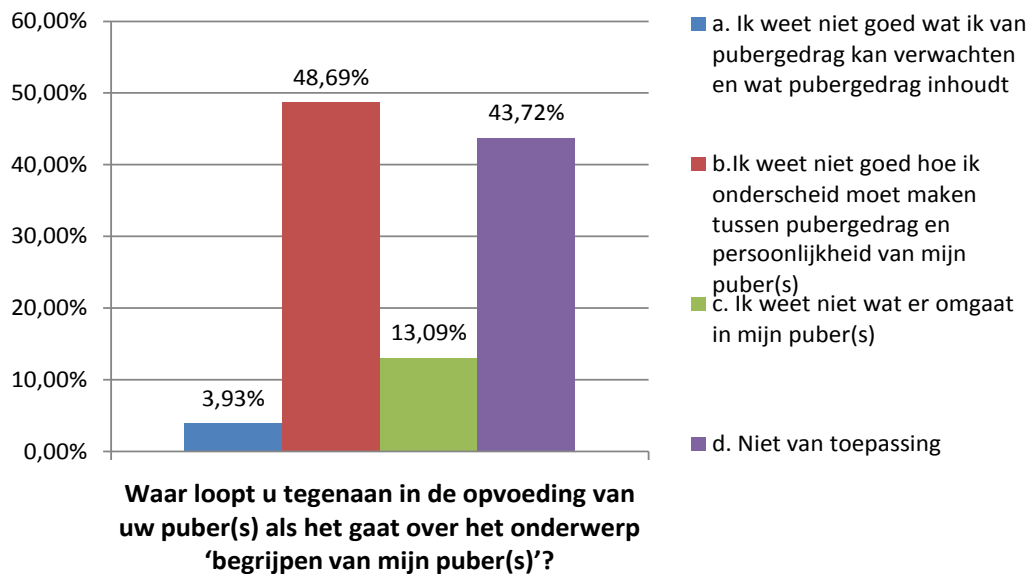
Figuur 19 - uitkomst vraag 9 enquête

Uit figuur 19 constateren wij dat 51,83% van de ondervraagde ouders moeite heeft met de boosheid van hun puber(s) en hoe ze daarmee om moeten gaan. Deze ouders geven aan dat ze merken snel geneigd te zijn vanuit eigen boosheid op hun puber(s) te reageren.

De overige percentages (6,81% en 4,19%) voor de andere twee opties scoren veel lager dan de optie waarin ouders aangeven snel geneigd zijn uit boosheid op hun puber(s) te reageren. De ondervraagde ouders lijken weinig moeite te hebben met de vraag hoe ze om moeten gaan met een woede uitbarsting van hun puber(s) en nog minder ouders lijken de ervaring te hebben dat hun puber(s) te lang boos blijft en dat ze niet weten hoe ze daarmee om moeten gaan. Ook constateren wij dat een groot aantal ondervraagde ouders op deze vraag 'niet van toepassing' kon antwoorden. Waaruit wij de conclusie trekken dat dit onderwerp geen grote, opzichzelfstaande plaats hoeft te betrekken in de te ontwikkelen cursus, wanneer we alleen uit zouden gaan van de behoeften van deze ouders. Angst en verdriet zijn twee emoties die in deze vraag in de enquête geen plaats hebben gekregen. Achteraf zou dit een completer beeld hebben gegeven van de behoeften van ouders. We belichten nu enkel de omgang met boosheid, terwijl dat niet problematisch blijkt te zijn. De vraag is nu hoe ouders met angst en verdriet van hun puber(s) om kunnen gaan. Nader onderzoek zou hier meer uitsluitsel over kunnen geven. Als we vanuit hier een link leggen naar de uitkomst van de puberenquête komen we voor een verrassende uitkomst te staan. 33,62% van de pubers geeft namelijk aan beter begrepen te willen worden door hun ouders. Daarnaast vindt 20,26% van de pubers dat hun ouders op een andere manier met de emoties van de pubers om zouden moeten gaan. Wij concluderen hieruit dat we in de te ontwikkelen cursus rekening moeten houden met de wensen en behoeften van de pubers. Wij vinden deze thema's van dusdanig belang dat we de behoeften van de pubers hierin serieus nemen. De vraagstelling aan de pubers is wel in het algemeen gesteld, en niet alleen op boosheid gericht. Dit maakt de vraagstelling van de puberenquête betrouwbaarder, wat voor ons ook mede de doorslag heeft gegeven om deze onderwerpen mee te nemen in het ontwikkelen van de cursus.

Begrijpen van pubers

Vaak horen we ouders over het 'vreemde' gedrag van hun pubers. Ouders weten niet goed wat puberen nu precies inhoudt en hoe ze met het pubergedrag van hun pubers om moeten gaan. We hebben ouders gevraagd of ze moeilijkheden ervaren in het begrijpen van hun pubers. De resultaten hebben we verwerkt in het onderstaande diagram.

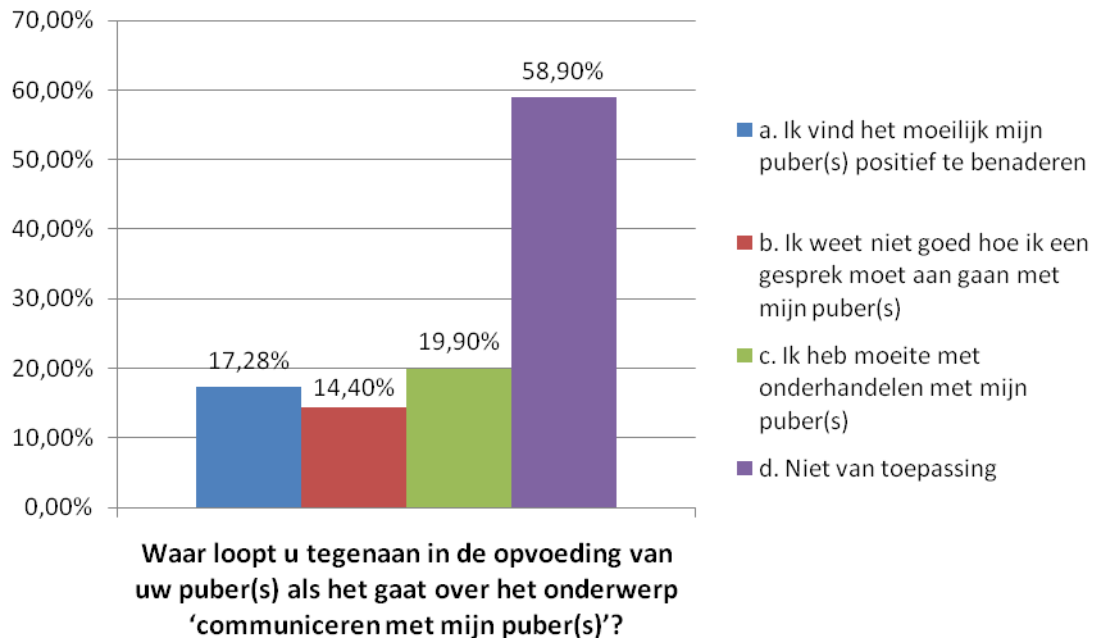

Figuur 20 - uitkomst vraag 10 enquête

Wanneer we naar figuur 20 kijken, zien wij dat de ondervraagde ouders goed op de hoogte zijn van wat ze van pubergedrag kunnen verwachten en wat pubergedrag inhoudt. Er wordt voor 3,93% bevestigend antwoord gegeven op de onwetendheid over wat men van pubergedrag kan verwachten en wat pubergedrag inhoudt. En daarnaast weet het merendeel van de ouders ook wat er omgaat in hun puber(s); Slechts voor 13,09% wordt hier bevestigend antwoord gegeven dat men dit niet weet. We zouden hieruit kunnen concluderen dat de (christelijke) ouders die wij ondervraagd hebben, geen behoeften hebben aan algemene informatie over de puber zelf. Toch zien wij ook dat de ondervraagde ouders wel worstelen met het onderscheid tussen pubergedrag en de persoonlijkheid van hun puber(s). Namelijk 48,69% van de ondervraagde ouders heeft deze optie aangevinkt. Ook al is dit misschien geen specifieke behoefte van ouders lijkt het ons wel een belangrijke basis als psychoeducatie voor de rest van de cursus. Wij worden in deze conclusie bevestigd door de uitkomst van de puberenquête waar we zien dat 33,62% van de pubers aangeeft meer begrepen te willen worden door hun ouders.

Communicatie met pubers

We hebben de ouders ook gevraagd naar de communicatie met hun pubers. We waren hier vooral benieuwd of ze de verandering van autoritair naar een meer onderhandelingshouding, dat de laatste jaren steeds meer zichtbaar wordt, hier ook voor moeilijkheden zorgt. De resultaten hiervan zijn uitgewerkt in onderstaand diagram.

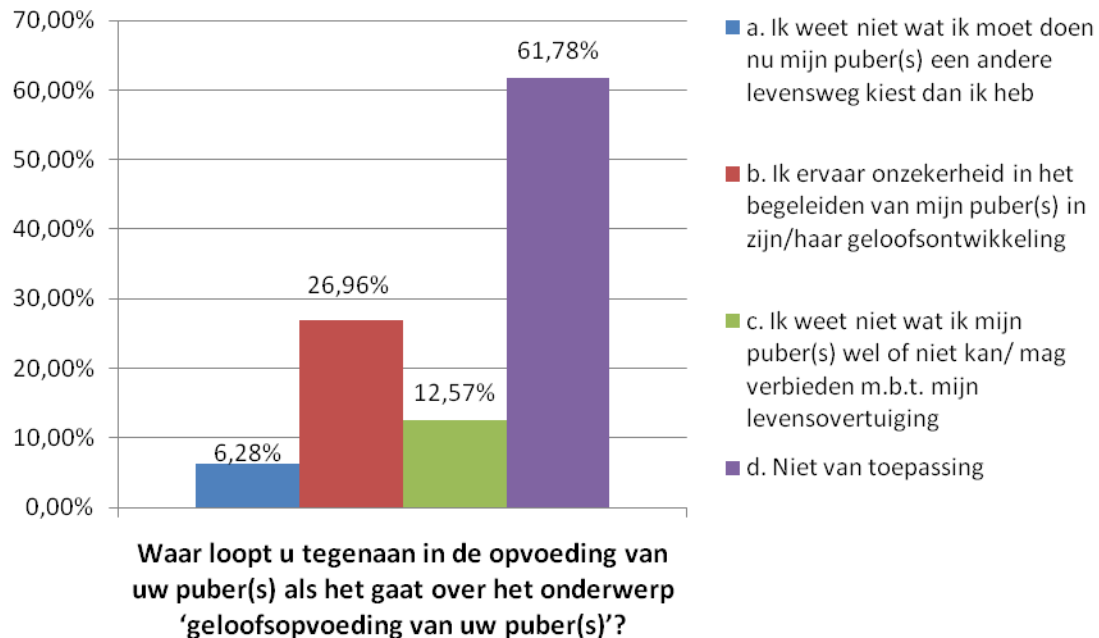
Figuur 21 - uitkomst vraag 11 enquête

De uitkomst uit figuur 21 is verassend. Wij constateren dat meer dan de helft van de ondervraagde ouders 'niet van toepassing' als antwoord kon geven op deze vraag. Wij hadden verwacht dat veel ouders hier wel tegen aan zouden lopen, omdat wij het in veel opvoedingsboeken als thema naar voren zien komen. De overige opties van de vraag liggen wat betreft de percentages relatief lager dan de optie 'niet van toepassing'. Dit zou kunnen betekenen dat ouders relatief weinig moeite hebben met het communiceren met hun puber(s). Wanneer wij deze resultaten vergelijken met de resultaten van de puberenquête, valt het ons op dat ouders en pubers hierover een wat tegenstrijdige mening lijken hebben. Van de ondervraagde pubers vindt 22,41% van de pubers dat hun ouders mogen leren beter met elkaar, als gezin, te kunnen praten en met elkaar in gesprek te kunnen gaan. Daarnaast, wat nauw verbonden ligt aan het onderwerp communiceren, vindt 15,52% van de ondervraagde pubers dat ouders mogen leren duidelijker aan te geven wat wel en wat niet mag.

Ook wanneer wij terugzien op ons gesprek met één van de opvoedingsdeskundigen die wij hebben gesproken, zijn wij verrast. Waar het bekend is geworden dat deze instelling juist een cursus voor opvoedingsondersteuning met als specifiek thema 'communicatie met je puber(s)' ontwikkeld heeft. Zij hebben deze cursus ontwikkeld nadat zij onderzoek hadden gedaan naar de behoeften van ouders. Dit roept bij ons verschillende vragen op: 'hebben ouders goed door wat wordt bedoeld met communiceren met je puber?', 'weten ouders wat een puber verwacht van communiceren?' en tot slot vragen wij ons af hoe het mogelijk is dat de uitkomsten van twee onderzoeken zo verschillend kunnen zijn in relatief korte tijd? Wij concluderen hieruit dat dit thema verdere belangstelling en onderzoek vraagt. Ook al hebben we nog onvoldoende antwoord op bovenstaande vragen, die bij ons opkomen na de uitkomsten, zien we wel reden genoeg om het onderwerp 'communiceren' op te nemen in de te ontwikkelen cursus. Over de manier waarop we dit onderwerp in de cursus zouden kunnen integreren, komen we verder in deze analyse op terug.

Geloofsopvoeding

Gezien de geloofsopvoeding een wezenlijk onderdeel is van de opvoeding binnen christelijke gezinnen en door de christelijke identiteit van stichting Schuilplaats was het zeker op zijn plaats om dit thema aan de orde te stellen in de enquêtes.

Figuur 22 - uitkomst vraag 12 enquête

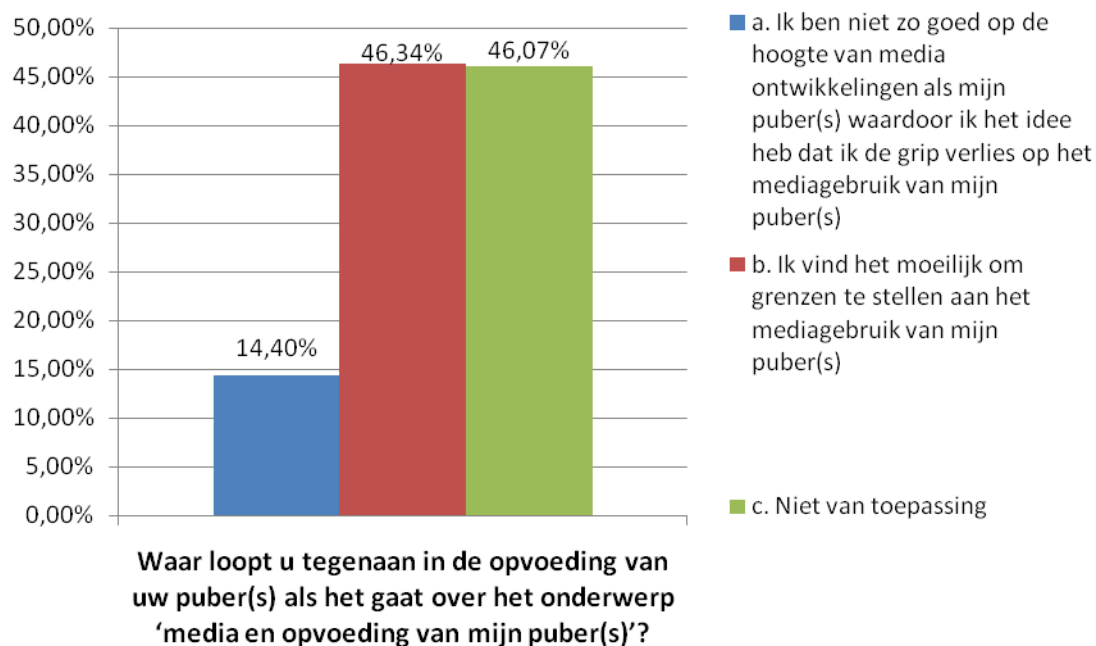
Wij constateren vanuit figuur 22 dat 26,96% ondervraagde ouders instemt met het ervaren van onzekerheid wat betreft het begeleiden van hun puber(s) in zijn/haar geloofsontwikkeling. Dit percentage ligt hoger dan wij voorafgaand aan het onderzoek hadden verwacht. We zijn ervan geschrokken dat uit de resultaten blijkt dat ouders het echt moeilijk lijken te vinden om hun puber(s) te begeleiden in hun geloofsontwikkeling. Wij denken dat dit verband zou kunnen houden met de toenemende secularisatie binnen de kerk. De veranderingen die dit met zich mee brengt, waar pubers vraagtekens gaan zetten achter jarenlange tradities, kan ouders onzeker maken om duidelijke antwoorden te geven. Met deze beredenering zou het betekenen dat dit percentage 20 jaar geleden lager geweest zou zijn. Daarnaast denken wij dat deze vraagstelling niet zou hebben aangesloten bij de ouders van 20 jaar geleden, want er was minder sprake van een democratische gezinscultuur. Maar er was sprake van meer navolging en minder van overleg en gesprekken over geloofsontwikkeling en begeleiding binnen het gezin.

Wanneer uit deze resultaten blijkt dat 29,96% aangeeft onzekerheid te ervaren, zijn wij van mening dat er binnen de te ontwikkelen cursus tenminste wel iets met geloof en opvoeding gedaan moet worden. Wij concluderen dat merendeel van de ondervraagde ouders geen moeite ervaart met de geloofsopvoeding van hun puber(s), waardoor wij enerzijds van mening zijn dat dit geen specifiek thema in de te ontwikkelen cursus hoeft te worden. Anderzijds achten wij het van belang dat er voor de 29,96% ouders handvatten aangereikt worden zodat ook bij hen de geloofsopvoeding een vastere grond kan krijgen. Op basis van de resultaten uit bovenstaande figuur trekken wij de conclusie dat geloofsopvoeding een plaats moet krijgen binnen de cursus. Vanuit de christelijke identiteit van de instelling, wordt juist dit onderwerp serieus genomen. Stichting Schuilplaats staat er voor dat opvoeden geschiedt vanuit een christelijke levensovertuiging en het is van belang dat dit in de opvoeding een zekere basis heeft. Daarom zal er ongetwijfeld in de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning aandacht geschonken worden aan deze onmisbare grondslag voor een

christelijke opvoeding. Daarnaast verwachten wij dat de veranderingen in maatschappij en kerk en de gevolgen daarvan voor het christelijke gezin in de toekomst zullen toenemen, achten wij het van belang om de ouders toe te rusten op dit gebied. De integratie hiervan in de cursus zou vorm kunnen krijgen door ieder thema toe te spitsen op het geloof en geloofsopvoeding.

Mediaopvoeding

De laatste jaren is er veel aandacht voor jongeren en moderne mediaontwikkeling. Door alle berichten in kranten, vanuit kerken en scholen wilden wij graag zien wat de werkelijke behoeften van ouders zijn ten opzichte van dit thema.

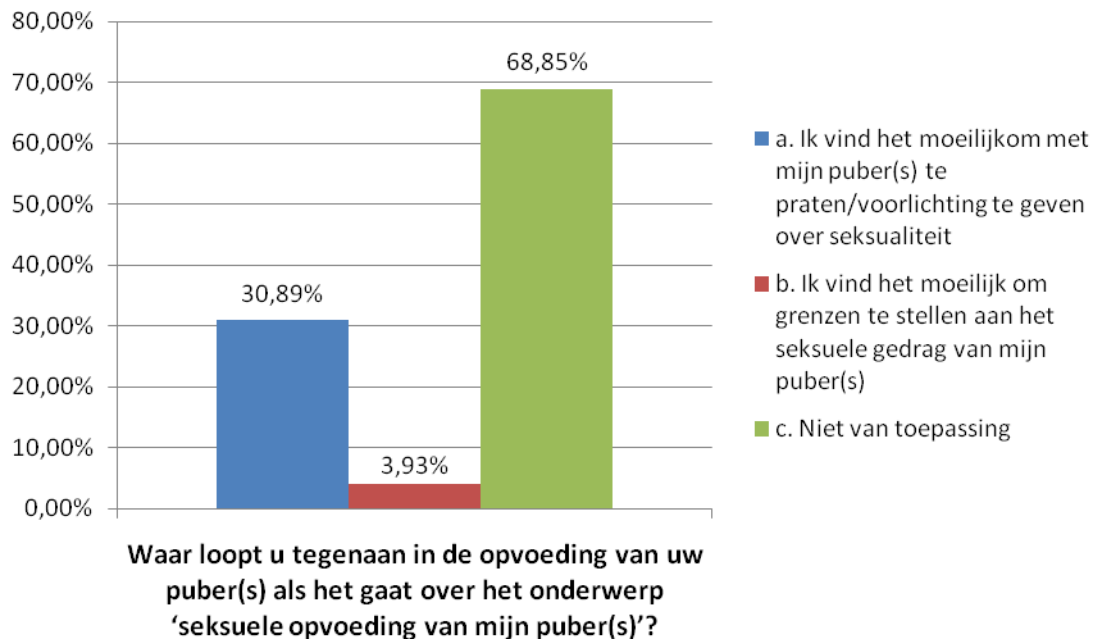
Figuur 23 - uitkomst vraag 13 enquête

Wij concluderen dat figuur 23 een juiste afspiegeling is van de opvoeding anno 2010. Een huidige maatschappij waarin media onmisbaar blijkt te zijn geworden. En, zoals vanuit onze literatuurstudie blijkt, ook een belangrijk deel uit maakt in de ontwikkeling van pubers. Vanuit de resultaten blijkt dat de ondervraagde ouders massaal moeite lijken te ervaren om grenzen te stellen aan het mediagebruik van hun puber(s). Waar bij figuur 16 blijkt dat ouders moeite hebben met grenzen stellen aan hun puber(s) zien we dat hier opnieuw terugkomen. Het percentage dat moeite heeft met het stellen van grenzen aan het mediagebruik van hun pubers zou verklaard kunnen worden uit de generatiekloof en onwetendheid van ouders op het gebied van media. Het bestaan van een generatiekloof tussen de huidige generatie pubers en ouders is naar voren gekomen tijdens onze literatuurstudie. Deze beredenering klopt echter niet als we kijken naar het percentage (14,40%) van de ouders dat aangeeft niet goed op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen binnen de media. Dit percentage is relatief klein ten opzichte van de ouders die aangeven wel voldoende op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen op het gebied van media. Wanneer we kijken naar de uitkomsten van de puberenquête valt het ons op dat pubers aangeven het noodzakelijk te vinden dat ouders in de cursus voor opvoedingsondersteuning leren anders om te gaan met media en hun mediagebruik (27,59% van de pubers geeft dit aan), hieruit concluderen wij dat de ouders en pubers op dit gebied geen aansluiting met elkaar lijken te hebben. Hieruit trekken wij de conclusie dat de betekenis van media voor ouders en de betekenis die pubers hechten aan het gebruik van media verschillend zijn ten opzichte van elkaar, dat blijkt ook uit de literatuurstudie. Hier zien wij dat ouders van nu, de pubers van de nieuwe generatie wat dat betreft niet goed kunnen begrijpen. De generatiekloof zou

naar onze mening hier een belangrijke rol spelen. Het opnemen van het onderwerp 'mediaopvoeding' lijkt noodzakelijk in de cursus voor opvoedingsondersteuning.

Seksuele opvoeding

Een gevoelig, maar wel belangrijk onderwerp is seksualiteit. Hoewel er vaak gesproken wordt over vermindering van het taboe op seksualiteit binnen de christelijke gezinnen zijn wij op zoek gegaan naar de moeilijkheden die de ouders op dit gebied ervaren.

Figuur 24 - uitkomst vraag 14 enquête

De uitkomsten op deze vragen vinden wij opvallend en onverwachts. We constateren dat door 68,85% op deze vraag met 'niet van toepassing' antwoord gegeven is. Terwijl dit thema juist binnen de christelijke gezinnen een gevoelig punt lijkt te zijn, zoals blijkt uit de gesprekken met medewerkers van middelbare scholen, kerken en opvoedingsdeskundigen. We vragen ons af wat de achtergrond van deze uitkomsten kunnen zijn. De enquête is anoniem, waardoor wij geneigd zijn te denken dat dit de drempel wegneemt om hier eerlijk antwoord op te geven. Of ligt er op seksualiteit nog altijd zo'n groot taboe, dat ouders het binnen hun gezin ongemoeid laten en ook bij de beantwoording van de enquête er aan voorbij gaan? Hieruit concluderen wij dat ouders er mogelijk liever niet over praten en dus liever ook niet in een cursus voor opvoedingsondersteuning. Al met al vragen we ons hier af of we een reëel beeld hebben gekregen over de seksuele opvoeding van pubers.

Wanneer we deze vraag dieper zouden kunnen onderzoeken, zijn we benieuwd naar de gehele seksuele opvoeding door ouders. Wanneer start dit? Hoe verloopt het? Wat is het taboe rondom seksualiteit? Etc.

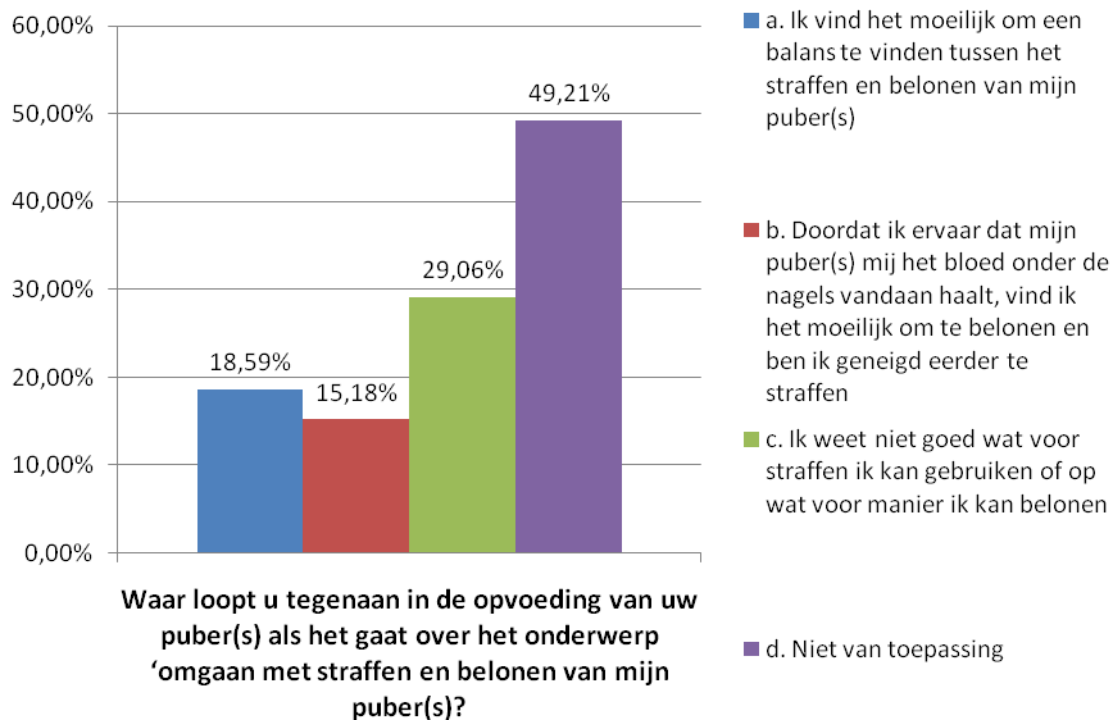
Wanneer we een brug slaan naar de uitkomsten van de puberenquête zien we dat 9,05% van de pubers vinden dat hun ouders moeten leren anders om te gaan met hun seksuele opvoeding.

Wanneer we die resultaten vergelijken met de resultaten uit figuur 24, dan zien we wel een overeenkomstig beeld. Wel schrijven we hier onze kanttekeningen bij, omdat het om pubers gaat. Hebben pubers wel zin om over seksualiteit te praten? Zien ze dat wel zitten met hun ouders? Of gaan ze het liever uit de weg?

Ouders blijken de seksuele opvoeding minder moeilijk te vinden dan we hadden verwacht. Toch heeft wel 30,89% van de ouders moeite met het geven van voorlichting aan hun pubers. Als we dit omrekenen betekent dit dat ongeveer 1 op de 3 ouders hier moeite mee ervaart. Dit geeft voor ons de reden om te besluiten om seksuele opvoeding als thema in de cursus op te nemen.

Straffen en belonen

De overgang van kindertijd naar puberteit is groot. Een grote verandering voor ouders in de omgang met hun kinderen. Dit brengt ook veranderingen met zich mee op het gebied van belonen en straffen. Hoe staan ouders hierin? Welke moeilijkheden ervaren zij hierin? We gingen op zoek naar de antwoorden op deze vragen en we hebben de resultaten in het onderstaande diagram uitgewerkt.

Figuur 25 - uitkomst vraag 16 enquête

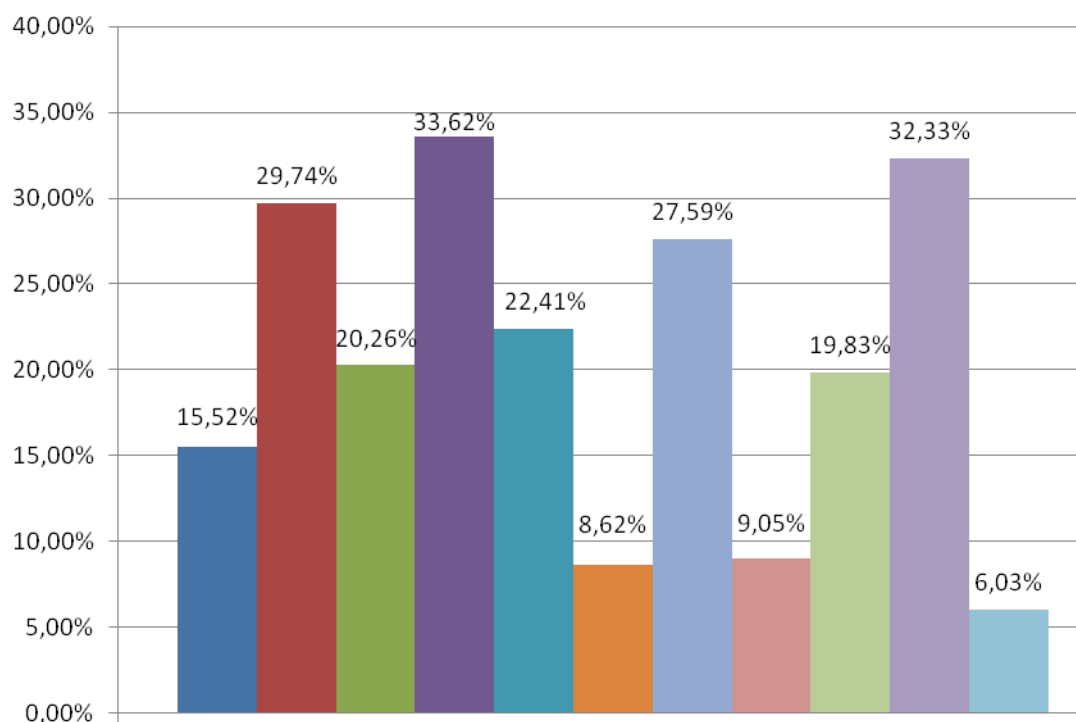
Uit de resultaten bij figuur 25 blijkt dat merendeel van de ouders weleens aanloopt tegen het onderwerp 'omgaan met straffen en belonen van mijn puber(s)'. Vooral het niet goed weten welke straffen er gebruikt kunnen worden en op welke manier ouders straffen en beloningen kunnen inzetten, scoort redelijk hoog (29,06%). 18,59% van de ouders heeft niet het idee een goede balans te hebben tussen straffen en belonen.

Ook wanneer we kijken naar de resultaten uit de puberenquête zien we dat 19,83% van de pubers vinden dat hun ouders wat betreft dit onderwerp nog wel iets zouden kunnen leren.

Wij concluderen dat in de te ontwikkelen cursus aandacht besteedt kan worden door het inzicht van de ouders te bevorderen en daarbij praktische handreikingen te geven als het gaat over het onderwerp 'omgaan met van straffen en beloningen'.

Bevindingen pubers

Aan de pubers hebben we de vraag voorgelegd wat zij graag zouden willen dat hun ouders zouden leren in een cursus voor opvoedingsondersteuning. We hebben de resultaten vastgelegd in het onderstaande diagram.

Stel je voor, je ouders volgen een cursus voor opvoedingsondersteuning. Wat zou jij willen dat je ouders leren in de cursus?

- a. Dat ze leren duidelijk aan te geven wat ik wel en wat ik niet mag
- b. Dat ze meer te weten komen over hoe ze mij zelfstandig kunnen laten worden
- c. Dat ze om kunnen gaan met mijn emoties (bang, blij, boos, bedroefd) en het gedrag dat daarbij hoort
- d. Dat ze mij beter zullen begrijpen
- e. Dat we beter met elkaar kunnen praten en met elkaar in gesprek kunnen gaan
- f. Dat ze meer kunnen praten over het geloof en laten zien van hun geloofsbeleving
- g. Dat ze leren anders om te gaan met de media en mijn gebruik van de media (computer, internet, radio, enz.)
- h. Dat ze leren anders om te gaan met mijn seksuele opvoeding
- i. Dat ze anders leren omgaan met straffen en belonen
- j. Ik vind dat mijn ouders niets hoeven te leren in een cursus voor opvoedingsondersteuning
- k. Anders

Figuur 26

Vanuit figuur 26 zien we dat pubers vooral de behoefte hebben beter begrepen te worden door hun ouders. De vraag die hierbij bij ons op komt is of ouders wel weten wat er in de pubers omgaat. Het lijkt ons van belang om hier in de cursus aandacht aan te besteden. Gelukkig geeft ook 32,33% van de pubers aan dat ze tevreden zijn met de manier van opvoeden en dat hun ouders niets hoeven te leren in een cursus voor opvoedingsondersteuning. Andere thema's die pubers belangrijk vinden wat hun ouders leren zijn het zelfstandig laten zijn van de puber en anders omgaan met het mediagebruik van de puber. Deze uitkomsten geven het signaal af dat dit thema's zijn waar ouders mee aan de slag moeten in de cursus voor opvoedingsondersteuning. We plaatsen hierbij nog een keer de kanttekening dat niet goed is te bepalen hoe betrouwbaar de antwoorden zijn van de pubers omdat deze in eigen belang geïnterpreteerd kunnen zijn, vooral als het thema's betreft die verband houden met grenzen stellen. De uitkomsten van de meeste thema's zijn redelijk in overeenstemming met met de antwoorden die ouders hebben ingevuld in de enquêtes.

Overige thema's

Naast alle thema's die al aan de orde zijn geweest, hebben ouders in ons onderzoek ook de ruimte gekregen om nog andere thema's aan te geven waar ze moeite mee hebben in de opvoeding van hun pubers. De meest voorkomende en belangrijkste thema's hebben we eruit gehaald en komen hieronder kort aan de orde:

- De omgang met andere pubers, met name vrienden
- De omgang met andere gezinsleden, broers en zussen
- Negeren van regels en het opzoeken/ overschrijden van grenzen
- Geslotenheid van de puber
- Geldbesteding

Deze overige thema's zijn voor ons niet leidend voor het opstellen van de cursus. Veel thema's zijn te linken aan de gestelde thema's in ons onderzoek. Wij constateren dat de omgang met andere, pubers of gezinsleden, en de geldbesteding nieuwe thema's zijn die binnen ons project naar voren komen. Wij concluderen dat 'omgang met andere pubers en gezinsleden' geïntegreerd zou kunnen worden in op zichzelf staande thema's. Het thema 'geldbesteding' zouden we kunnen integreren bij het thema 'grenzen stellen'.

Overige opmerkingen die gegeven werden bij deze vraag, zijn:

- *Waarom zou er weer een cursus ontwikkeld moeten worden? Er zijn overal cursussen voor en waarom ondersteunen ouders elkaar niet meer?*
Dit soort opmerkingen zijn verschillende keren naar voren gekomen. Hieruit blijkt dat de steun van ouders onderling is afgenomen en gemist wordt. Ouders blijken hier eerst behoeften aan te hebben, voordat men de stap neemt om deel te nemen aan een cursus voor opvoedingsondersteuning.
- Uit de opmerkingen blijkt dat ouders ook veel vreugde ervaren aan de opvoeding van hun puber(s). Dit is een mooie constatering naast alle moeilijkheden die de ouders ervaren.
- *"Ik ben mijn eigen puberteit nog niet vergeten en ik weet nog goed wat mij toen mateloos irriteerde. Ik probeer dat nu anders te doen."*

Deze opmerking heeft ons stil gezet bij het belang van stilstaan bij de eigen puberteit van de ouders. We zouden dit mee kunnen nemen voor de te ontwikkelen cursus.

Paragraaf 3.2: Signalen die de medewerkers van stichting Schuilplaats op doen in hun werk met cliënten, met betrekking tot opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers, en welke thema's rond opvoeding expliciet naar voren komen.

3.2.1 Signalen van de maatschappelijk werkers van stichting Schuilplaats met betrekking tot opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers

Volgens de medewerkers van stichting Schuilplaats is er behoefte bij de ouders aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Dit komen de medewerkers van stichting Schuilplaats tegen in hun werk met cliënten. De medewerkers hebben vooral behoefte aan cursus die is gericht op ondersteuning en preventie maar waarbij ook lichte problematiek een plaats mag krijgen. Om het werk van jeugdhulpverlening eventueel meer in het werk van stichting Schuilplaats te verweven is er de commissie jeugd opgericht. Deze commissie bestaat uit drie medewerkers die zich bezig houden met de ontwikkelingen rond jeugdzorg binnen en buiten de instelling. Deze commissie is opgericht omdat er van de doelgroep behoefte blijkt te bestaan naar meer aandacht voor jeugdzorg. Ons onderzoek zal hopelijk deze nog, door commissie jeugd, moeilijk te duiden behoeften meer in kaart gaan brengen.

3.2.2 Specifieke thema's met betrekking tot opvoeding vanuit de signalen van de medewerkers van stichting Schuilplaats

Uit het onderzoek dat is gehouden onder de medewerkers kwamen de volgende thema's als belangrijk naar voren om mee te nemen in de cursus voor opvoedingsondersteuning:

- Stil staan bij wie een puber is en wat daar bij 'gezond' is (psycho- educatie over de ontwikkelingstaken van de adolescent)
- Grenzen stellen en regels
- Communicatie
- Seksuele ontwikkeling
- Loslaten
- Geloofsopvoeding
- Media opvoeding

Paragraaf 3.3: Opvoedingsdeskundigen over opvoedingsondersteuning en de daarvoor belangrijke thema's

3.3.1 Belangrijke thema's in opvoedingsondersteuning volgens opvoedingsdeskundigen

Maria Vermeulen, Stichting Gereformeerde Jeugdzorg

Maria Vermeulen geeft in het interview een aantal belangrijke thema's aan die volgens de SGJ terug horen te komen in een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. De thema's die zij aangeeft zijn:

- Ontwikkeling van eigenheid van de jongere
- Inzicht in aard van veranderingen die jongeren doormaken in de puberteit
- Veranderend ouderschap in de pubertijd
- Conflicthantering (communicatie)
- Geloofsopvoeding aan jongeren

Erik-Jan Verbruggen, Stichting de Vluchtheuvel

Erik-Jan Verbruggen geeft in het interview met hem een indruk van de cursus die de Vluchtheuvel geeft. De volgende thema's komen in vier avonden in de cursus naar voren:

- De samenwerking als ouders in de opvoeding
- Wat hebben ouders zelf mee gekregen uit hun eigen opvoeding?
- Communicatie in het gezin, communicatie met de pubers
- Regels en grenzen stellen

- Opvoedingsstijlen, en de verschillen tussen de verschillende stijlen
- Voorlichting over de veranderingen in de puberteit (lichamelijk, sociaal, seksueel en cognitief)

Hoewel de volgende thema's niet in de cursus van de Vluchtheuvel zelf naar voren komen geeft Erik-Jan aan dat de volgende thema's eigenlijk ook in de cursus thuis horen: geloofsopvoeding, mediaopvoeding en seksuele opvoeding.

3.3.2 Aanbevelingen en advies over opvoedingsondersteuning volgens opvoedingsdeskundigen

Erik-Jan Verbruggen, Stichting de Vluchtheuvel

Erik-Jan noemt een drietal tips waarvan hij uit ervaring weet dat ouders hier naar opzoek zijn als het gaat om opvoedingsondersteuning:

1. Het krijgen van praktische tips
2. Het delen van ervaringen
3. Werken aan opvoedonzekerheid

De Vluchtheuvel ziet daarnaast wel dat de drempel om deel te nemen aan een cursus voor opvoedingsondersteuning hoog ligt. Aandacht voor veiligheid binnen de groep en het zo veel mogelijk verlagen van de drempel is daarom volgens hen ook een belangrijk aandachtspunt.

Maria Vermeulen, Stichting Gereformeerde Jeugdzorg

Volgens SGJ is bemoediging de grootste behoefte van ouders als het gaat om opvoedingsondersteuning. Hier aandacht aan besteden in de cursus vinden zij dan ook een belangrijk item.

Paragraaf 3.4: Conclusie deelvraag 1

Vanuit het onderzoek dat wij hebben gedaan naar de behoeften van ouders naar een cursus voor opvoedingsondersteuning blijkt dat 32,46% behoefte heeft aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Vanuit dit percentage concluderen wij dat het realiseren van een cursus voor opvoedingsondersteuning een feit kan worden, omdat er voldoende behoefte blijkt te zijn.

Aan de hand van de uitkomsten vanuit het thema 'specifieke behoeftepeiling' zien we dat ouders vooral behoeften hebben aan ondersteuning bij diverse onderwerpen. Bij een aantal onderwerpen gaven ouders aan minder behoefte te hebben, maar toch kwamen hier soms nog redelijk hoge percentages naar voren en/of gaven ouders aan het wel belangrijk te vinden dat deze thema's wel behandeld zouden worden in de cursus. Daarnaast hebben we de thema's die de pubers hebben aangegeven in hun enquête en de mening die opvoedingsdeskundigen hebben gegeven over de thema's die in een cursus opgenomen zouden moeten worden, in onderstaande opsomming samengevat. Bij deze thema's kiezen wij er voor om deze te integreren bij een ander thema. Belangrijkste hoofdthema's die naar voren komen in de behoeftepeiling zijn:

- Begrijpen van mijn puber.
- Communicatie met mijn puber. *Subthema's: praten over seksualiteit, communicatie in het gezin, communiceren over geloof en geloofsbeleving en Bijbels communiceren.*
- Grenzen stellen aan mijn puber. *Subthema's: positie ouder ten opzichte van puber, vasthouden en loslaten van puber, experimenteren van puber, gezag, Bijbels grenzen stellen, seksuele opvoeding, straffen en belonen en geldbesteding.*
- Omgaan met de emoties van mijn puber. *Subthema's: belevingswereld van de puber, emoties (4 basisemoties bespreken) en geloof en emoties.*
- Mediaopvoeding. *Subthema's: grenzen stellen aan mediagebruik, praten over gebruik van media met de puber, geloof en media en generatieverschillen.*

Hoofdstuk 4 - Deelvraag 2

Wat zegt wetenschappelijk onderzoek en literatuur over onder andere opvoeding aan pubers en thema's voor opvoedingsondersteuning?

Inhoud hoofdstuk 4

4.1 Pubers en pubergedrag

- 4.1.1 Definitie van puber
- 4.1.2 Omschrijving van pubergedrag
- 4.1.3 Ontwikkeling van een puber

4.2 Opvoeding in het algemeen

- 4.2.1 Definitie opvoeden
- 4.2.2 Opvoedingsstijlen

4.3 Opvoeden anno 2010

- 4.3.1 Maatschappij en opvoeding
- 4.3.2 Opvoedingsdeskundigen over de maatschappij en opvoeding
- 4.3.3 Veel voorkomende 'puberproblemen' anno 2010
- 4.3.4 Risico- en beschermende factoren

4.4 Opvoedingsondersteuning

- 4.4.1 Definitie opvoedingsondersteuning
- 4.4.2 Vormen van opvoedingsondersteuning

4.5 Geschiedenis van opvoedingsondersteuning

- 4.5.1 Het verleden van opvoedingsondersteuning
- 4.5.2 Verandering in behoeften aan opvoedingsondersteuning, door de tijd heen

4.6 Belangrijke thema's in opvoedingsondersteuning volgens (wetenschappelijke) literatuur

- 4.6.1 Thema's voor opvoedingsondersteuning vanuit de literatuur

4.7 Conclusie deelvraag 2

Inleiding

Om ons project een goede basis te geven, richten wij ons met deze deelvraag op wetenschappelijk onderzoek en literatuur met betrekking tot pubers, ouders, opvoeding en dit alles in relatie tot de tijdsgeest waarin wij anno 2010 leven. In deze deelvraag zullen we stil staan bij de opvoeding van pubers en bij de thema's die relevant zijn voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. Vanuit het wetenschappelijk onderzoek en de literatuur, willen wij een brug slaan naar de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning. De literatuurstudie helpt ons en de lezer om kennis te verkrijgen van de opvoeding van pubers in de huidige maatschappij, relevante opvoedingsthema's voor opvoedingsondersteuning, puber en pubergedrag. We zullen stil staan bij de maatschappelijke tendensen van de Nederlandse samenleving anno 2010 die van invloed zijn op ouders en pubers.

De beantwoording van deze deelvraag biedt ons perspectief voor een theoretisch verantwoorde cursus.

Paragraaf 4.1: Pubers en pubergedrag

4.1.1 Definitie van puber

Omdat bij ons onderzoek de mening naar aanleiding van signalering van de medewerkers van stichting Schuilplaats een leidende factor is, stellen wij de definitie van de leeftijd van een puber vast op wat de medewerkers ons daarover geadviseerd hebben. Waar wij de medewerkers gevraagd hebben om hun mening te geven over welke leeftijd past bij de definitie 'puber', was de gemiddelde uitkomst 12 tot 18 jaar. Bij ons afstudeerproject gaan wij ook van deze leeftijd uit.

'Het woord *puberteit* is afgeleid van het Latijnse woord 'pubertas', dat 'manbaarheid' betekent en met name aan de kenmerken van de lichamelijke volwassenwording refereert (*pubes*= schaamtastreek). In de Engelstalige literatuur heeft het woord 'pubescence' of 'puberty' uitsluitend betrekking op het proces van geslachtsrijp worden. Aanvankelijk werd in Nederland met *puberteit* bedoeld op de periode van ongeveer het twaalfde tot het zestiende levensjaar. Daarmee werd aangegeven dat in deze periode lichamelijke veranderingen optreden die samenhangen met het proces van geslachtsrijp worden. Daarnaast verwees het begrip ook naar de ontwikkelingen die in deze periode plaatsvinden met betrekking tot het functioneren van de persoon: de puberteit werd gezien als een fase waarin opbouw van de persoonlijkheid plaatsvindt, waarbij de blik naar binnen is gericht.³

4.1.2 Omschrijving van pubergedrag

'Wil je je nu eens gedragen als een volwassene!' is een uitspraak die bij elke ouder weleens op het puntje van de tong ligt. De zin geeft aan dat we over volwassen zijn een heel specifiek idee hebben. Wie volwassen is, is rustiger, redelijk bij discussies en heeft stabiele emoties. Maar natuurlijk weet iedereen dat dit eerder theorie is dan realiteit. Toch dromen veel ouders ervan, van zo'n volwassen kind.

Als we alleen naar de 'buitenkant', het gedrag van de jongere kijken, dan is de verwarring niet zo verassend. Ze hebben redelijk snel een behoorlijk volwassen lijf. Ze willen flirten, liefhebben, een seksuele relatie ontwikkelen zoals volwassenen. Ze willen meepraten over alle onderwerpen waarover volwassenen ook praten. Ze willen tot laat uitgaan en net als volwassenen midden in de nacht alleen naar huis komen. Omdat het allemaal zo erg op het gedrag van volwassenen lijkt, zijn we er ook van overtuigd geraakt dat het binnenwerk van de tiener, en dus zijn hersenen in de eerste plaats, ook klaar zijn voor volwassenheid. Daar slaan we de bal mis. De hersenen van je tiener zijn lange tijd meer die van een kind dan je denkt. Onder ouders van pubers heerst een lang verspreide visie dat het typisch is dat jongeren in de puberteit moeilijk en driftig zijn, dat ze stemmingsschommelingen hebben, slordig en lui zijn, en dat je moet hopen dat deze periode op een

³ De Wit, Jan; Slot, Wim; van Aken, Marcel. *Psychologie van de Adolescentie. Inleiding.*

leefbare manier voorbij gaat. Zoals Peter Adriaenssens omschrijft in zijn boek 'Praten met je tiener' moeten ouders zich bewust zijn van wat er in het hoofd van hun puber afspeelt. In de tienertijd heeft de jongere een aantal grote opdrachten te klaren: een eigen identiteit ontwikkelen en zelfstandig worden. Daarnaast ook de lichamelijke rijping. Waarbij in de eerste plaats gedacht wordt aan de seksuele ontwikkeling. Deze ontwikkeling brengt dan ook met zich mee dat de geslachtshormonen aan de basis liggen van die golf van provocerend gedrag en seksuele experimenten die volwassenen bij tieners vreezen.⁴

4.1.3 Ontwikkeling van een puber

Het woord *adolescentie* wordt gebruikt voor de periode tussen de kinderjaren en de volwassenheid. Dit is een periode van overgang, waarin zich veel ontwikkelingen voordoen op verschillende terreinen. Jongeren krijgen met diverse uitdagingen te maken en doen nieuwe ontdekkingen. Deze ontdekkingen en ontwikkelingen hebben ook veel invloed op de opvoeding. Ouders kunnen moeilijkheden en/of onzekerheden ervaren in de uitdagingen die hun pubers aangaan. We hechten belang aan onderzoek naar de achtergrond van pubers en hun ontwikkeling in de puberteit om zo meer zicht te krijgen op deze ontwikkelingen. Het onderzoek van wie pubers zijn en welke ontwikkelingen zij door maken, is niet passend om in deze deelvraag op te nemen.

(Voor de uitwerking van de literatuurstudie wat betreft pubers en hun ontwikkelingen, zie bijlage 8)

Paragraaf 4.2: Opvoeding in het algemeen

Waar we in de vorige paragraaf vooral stil stonden bij de puber en de ontwikkelingen die bij deze levensfase horen, willen we vervolgens ingaan op de opvoeding die deze puber verkrijgt en zou horen te verkrijgen. Daarbij wordt impliciet gekeken naar de integratie van de kennis die hierbij verkregen wordt, en hoe deze efficiënt in de cursus voor opvoedingsondersteuning verwerkt kan worden.

4.2.1 Definitie opvoeden

Het begrip opvoeden is actueel, oftewel een maatschappelijk actueel thema. Iedereen die deel uit maakt van de Nederlandse maatschappij anno 2010 is zich daarvan bewust. De politiek richt zich meer en meer op ouders, kinderen en opvoeden. Ook ouders krijgen zelf meer behoefte aan theorieën over opvoeden, te denken valt aan tijdschriften en boeken etc. Maar ook hebben ouders meer interesse in maatschappelijke beslissingen met betrekking tot de opvoeding van hun kind en de invloed die andere kinderen hebben op hun kind en wat dat vervolgens weer voor invloed heeft op de opvoeding en het gezin waartoe het kind behoort. Omdat het maatschappijbreed een actueel thema is, heeft een ieder ook zijn eigen visie over opvoeden. Zo ook vormt men, deskundig of niet-deskundig met betrekking tot opvoeding, een definitie over opvoeden.

Hieronder omschrijven wij een drietal definities vanuit wetenschappelijke, deskundige en niet-deskundige invalshoek.

Van Dale definieert het werkwoord opvoeden als volgt: *lichamelijk en geestelijk vormen; grootbrengen. (Online woordenboek, Van Dale.)*

Drs. Anneke J. van de Kamp - Buter heeft in 2004 onderzoek gedaan naar opvoeding met betrekking tot hoogbegaafde kinderen. In de inleiding van haar scriptie omschrijft ze de definitie van opvoeden als volgt: *'Het begeleiden van een kind op zijn weg naar volwassenheid. Het kind de gelegenheid geven om vanuit zijn eigenheid later op verantwoorde wijze een zelfbepaald en zelfstandig leven te kunnen leiden, als deelnemer aan de maatschappij.'*

Volgens Drs. Anneke J. van de Kamp- Buter staan hierbij drie peilers in relatie tot elkaar als het gaat over opvoeden:

⁴ Adriaenssens, P. *Praten met je tiener*. Hoofdstuk 1.

1. Persoonlijkheid, eigen karakter en lichamelijke gesteldheid van het kind.
2. Persoonlijkheid, levenservaringen en mensbeeld van de opvoeder.
3. Eisen van de maatschappij waarin het kind opgroeit en opgevoed wordt.

(Artikel: Hoogbegaafde kinderen, opvoeding en opvoedingsgezag; Talent, oktober 2004.)

‘Opvoeden is het bewust begeleiden van je kind in zijn ontwikkeling, door het bieden van een duidelijke structuur en het scheppen van een omgeving waarbinnen het kind zich veilig voelt. Op die manier kan het kind opgroeien en zich ten volle ontwikkelen tot een zelfstandig en gelukkig persoon’. Deze definitie schrijft Jan Jacobs, opvoedingscoach, op zijn weblog over het begrip opvoeden.

Wanneer we deze drie definities naast elkaar leggen, komen we bij onze visie op opvoeden en neigen wij ernaar opvoeden als volgt te definiëren:

‘Begeleiden van kinderen in een weg naar volwassenheid en zelfstandigheid. Waarbij ouders en hun kind(eren) echt contact hebben met elkaar en elkaar hierin ontmoeten. Veiligheid, vertrouwen, openheid, gesprek, respect, grenzen en structuur, zijn belangrijke thema’s die bij het opvoeden aanwezig horen te zijn. Vanuit de christelijke levensvisie is het van belang dat Bijbelse normen en waarden een plaats krijgen binnen de opvoeding. Om deze thema’s en aspecten in praktijk te brengen is het van belang dat er bepaalde vaardigheden, kennis, tact en natuurlijk liefde voor het kind aanwezig zijn. Hiervoor dienen ouders een zekere mate van reflectie te bezitten op hun kennis en vaardigheden wat betreft de opvoeding van hun kind(eren), met als doel te kunnen groeien in het opvoeden.’

Vanuit deze definitie en opvatting zullen wij ons project vormgeven.

(Darina van Doorn en Lindy van Doorn, Plan van aanpak 2009.)

4.2.2 Opvoedingsstijlen

Opvoeden is, zoals veel ouders zullen beamen, een complexe aangelegenheid. Een proces dat vele facetten vertoont die door elkaar heen lopen. Echter, hoe ingewikkeld ‘het verschijnsel opvoeding’ ook mag zijn, in de opvoeding zijn twee algemene grondpatronen te onderkennen die in elke opvoeding – zij het op eigen geconcretiseerde wijze – naar voren komen en grotendeels het aanzien van de opvoeding bepalen. Deze basisbegrippen of grondhoudingen worden opvoedingsstijlen genoemd. De twee hoofdaspecten van opvoeden (steun en hulp bieden én richting geven), worden respectievelijk omgezet in de termen *warmte* en *dominantie* in de opvoeding.⁵ ‘De Amerikaanse pedagoog Schaeffer onderscheidde ook twee verschillende opvoedingsstijlen. In de eerste plaats –en hij beriep zich hierbij op Kohn– of het kind wordt *overheerst* of juist wordt *vrijgelaten*– met alle nuances die daarbij mogelijk zijn. In de tweede plaats of er van het kind wordt *gehouden* of dat hij als een *hinderpaal* wordt ervaren, ook weer met de nodige nuances. Verschillende combinaties van deze stijlen komen voor, elk met specifieke gevolgen. Zo scheppen ouders die van hun kind houden en hem zoveel mogelijk vrijlaten, een *democratisch* opvoedingsklimaat. Ouders die hun kind afwijzen en hem vrijlaten, scheppen een klimaat van *verwaarlozing*. Op eenzelfde manier leidt liefdevolle overheersing tot een te *beschermend* gezinsklimaat en liefdeloze overheersing tot *autoritaire* gezinsverhoudingen.’⁶

⁵ Angenent, H. Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling. Blz. 248- 270.

⁶ Kohnstamm, R. Kleine ontwikkelingspsychologie, het jonge kind. Blz. 220-222.

De bovengenoemde opvoedingsstijlen hebben we nader onderzocht. We zullen vervolgens per opvoedingsstijl ingaan op wat de opvoedingsstijl inhoudt en welke invloed het heeft op de ontwikkeling van de puber.

-Autoritaire gezinsverhoudingen: De opvoeding wordt gekenmerkt door regelgeving en discipline. Het eigen initiatief van de jongeren wordt sterk afgehouden. De ouders hebben een duidelijke mening en visie over opvoeding. Er wordt weinig speling in de opvoeding toegelaten. De opvoedingsstijl kan de volgende gevolgen hebben voor de ontwikkeling van de kinderen:

Ze durven weinig initiatief te nemen, ze laten weinig spontaniteit zien, ze ontwikkelen weinig zelfvertrouwen doordat ze weinig verantwoordelijkheid mogen dragen en ze kunnen een bepaalde boosheid ontwikkelen omdat ze zich te kort gedaan voelen in hun mens- zijn. Deze opvoedingsstijl gaat voorbij aan unieke gaven en mogelijkheden, die opvoeders eigenlijk zo goed mogelijk tot ontwikkeling moeten laten komen.

-Autoriatieve gezinsverhoudingen: Deze opvoedingsstijl is hetzelfde als het democratische opvoedingsklimaat. De ouders hebben duidelijke verwachtingen van hun kinderen. Daarnaast hechten ze ook veel belang aan het luisteren naar hun kinderen en er wordt een debatcultuur gehanteerd. In deze opvoedingsstijl wordt rekening gehouden met de gevoelens van kinderen. Gevolgen voor de ontwikkeling van het kind van deze opvoedingsstijl kunnen zijn:

Zelfstandigheid in het aanpakken van nieuwe taken, meer zelfvertrouwen en doorzettingsvermogen en verantwoordelijkheidsgevoel in sociaal opzicht. Het kind krijgt bewegingsvrijheid. Door duidelijke regels die het kind krijgt, weet het kind de grenzen waarbinnen het zich kan bewegen en voelt zich daar veilig en zeker. Het kind weet wat kan en mag, heeft volop ruimte om zich te ontwikkelen en kan zijn zelfstandigheid zo stukje bij beetje vergroten. De opvoeder legt zoveel mogelijk uit waarom bepaalde regels opgevolgd moeten worden. Hij geeft het kind, na overleg, zijn eigen verantwoordelijkheid wanneer het er aan toe is.

-Permissieve gezinsverhoudingen: De ouders geven hun kind veel positieve aandacht, maar stellen weinig regels aan hun kinderen. De ouders gaan er vanuit dat aan alle initiatieven en behoeften van het kind tegemoet gekomen moeten worden. Gevolgen voor de ontwikkeling van het kind kunnen zijn: ontwikkeling van impulsief gedrag, ontwikkelen van agressief gedrag, geringe zelfstandigheid (het kind leert niet om verantwoordelijkheid te dragen) en er wordt weinig rekening gehouden met de behoeften van anderen. Er zijn pedagogen die zeggen dat een kind alle mogelijkheden in zich heeft om op te groeien tot een volwassen mens. Opvoeders hebben alleen de taak de omstandigheden voor de ontwikkeling zo optimaal mogelijk te maken. Verdere bemoeienis is niet alleen niet nodig, maar zelfs funest.

-Verwaarlozende gezinsverhoudingen: De ouders stellen weinig of geen eisen. Er is weinig aandacht, ondersteuning en stimulering voor de kinderen. Ouders hebben weinig tot geen belangstelling voor de wensen en behoeften van het kind. De gevolgen van deze opvoedingsstijl voor de ontwikkeling van het kind kunnen zijn: ouders en kinderen zijn weinig op elkaar betrokken, grote mate van gevoeligheid voor invloed van groepen, kinderen voelen zich vaak afgewezen en onveilig (door te veel verantwoordelijkheid of te veel vrijheid) en ze hebben gebrek aan basisveiligheid dat vertrouwen moeilijker maakt.^{7,8,9}

⁷ Adriaenssens, P. Van hieraf mag je gaan, over het opvoeden van tieners. Hoofdstuk 1, 3, 6, 10.

⁸ Meeuwssen - Bos, M; Dam van, H. Met kinderen onderweg. Pagina onbekend

⁹ Vrijmoeth - de Jongh, Maria; Karssen -Engelsman, Ina; Lenstra- Vrijmoeth, Cary Opgroeien en opbloeien. Pagina onbekend.

Paragraaf 4.3: Opvoeden anno 2010

Ouders, pubers en opvoeding; drie thema's die niet van elkaar los te koppelen zijn. Deze drie thema's gaan samen op in een maatschappij die gericht is op de tijd waarin wij nu leven. Vanuit bovenstaande tekst, wordt het hieronder geplaatst in de context van de Nederlandse maatschappij anno 2010.

4.3.1 Maatschappij en opvoeding

Grote veranderingen in de afgelopen decennia

Hoe snel verandert onze samenleving? Als je er middenin zit, lijkt het tempo mee te vallen. Als je terugkeert na een paar jaar buitenland zijn de verschillen aanzienlijk. In materieel opzicht gaat het ons voor de wind, en ondanks de kredietcrisis is Nederland nog steeds een van de welvarendste landen van de wereld. We worden steeds welvarender, maar worden we ook gelukkiger? Ruim een miljoen Nederlanders slijkt antidepressiva, het hulpverleningscircuit voor de geestelijke gezondheidszorg puilt uit, Bureau Jeugdzorg heeft er de handen meer dan vol aan, het gebruik van medicijnen tegen ADHD neemt hand over hand toe, steeds meer mensen voelen zich eenzaam, het aantal scheidingen neemt fors toe en ga zo nog maar even door. En hoe moet je je kinderen dan opvoeden in deze tijd van welvaart, verleidingen en mogelijkheden, tegen een decor van vervagende waarden en normen? Veel ouders weten het niet meer. Hun kinderen zijn te dik, drinken te veel en op te jonge leeftijd, zwerven van jongs af aan in alle uithoeken van de digitale wereld en lopen schulden op om te kunnen meekomen in een cultuur waarin vrijwel uitsluitend uiterlijkheden tellen. De schooluitval is dramatisch hoog, steeds meer jongeren komen onder gerechtelijk toezicht te staan.

'We hebben niet genoeg, we willen meer en alles moet beter'. Erosie van wezenlijke, intermenselijke netwerken is een betrekkelijk nieuw fenomeen. We trekken ons steeds meer op onszelf terug: gezinnen worden kleiner, er zijn veel gebroken gezinnen, familieleden wonen gemiddeld verder uit elkaar dan ooit. We communiceren steeds minder in het echt en steeds vaker virtueel, via e-mail, Facebook, Hyves, iPhone, blogs, enzovoort. Bij de jongeren is dit zeker het geval en de ouderen volgen hun voorbeeld.

De jongste generatie is opgevoed in vrijheid en voorspoed. Ze leeft intens, gefascineerd door uiterlijk, kicks, status en netwerken, en niet zozeer op het eigen welzijn en dat van de maatschappij. Veel jongeren treden de toekomst met vertrouwen tegemoet en wenden hun vitaliteit op een positieve manier aan. Maar daarnaast zijn de schadelijke gevolgen van een collectieve onverantwoordelijkheid zichtbaar: alcoholmisbruik, schooluitval, schulden en publieke agressie. Sinds de omarming van het forever young-ideaal door volwassenen, rust er een taboe op opvoeden met gezag. Het belang van zelfbeheersing en het nemen van verantwoordelijkheid wordt gebrekkig op jongeren overgedragen.

Opvoeders krijgen een steeds drukker leven

Opvoeden anno 2010 gaat er anders aan toe dan een generatie of wat geleden; de verschillen zijn aan te geven met meetbare, objectieve criteria. Wat snel opvalt, is de enorme diversiteit aan opvoeders en opvoedingssituaties. Zoals eerder omschreven is de Nederlandse samenleving afgelopen decennia onherkenbaar veranderd. De wijze van opvoeden veranderde mee. Moeder-altijd-thuis-en-vader-op-fietsafstand is grotendeels passé. Veel ouders van nu werken beiden buiten de deur en het organiseren van school, buitenschoolse opvang, vrijetijdsbesteding en het huishouden is een hele toer. Er zijn veel meer personen en dus gezichten betrokken bij de gemiddelde opvoeding; de opvoeders zelf zitten in het 'spitsuur van het leven', waarbij ze veel ballen tegelijk in de lucht moeten zien te houden. Ook de schoolsituaties zijn de afgelopen decennia ingrijpend veranderd. Het basisonderwijs is meestal nog redelijk persoonlijk en relatief kleinschalig, maar het voortgezet onderwijs is massaal en grootschalig geworden door samenvoegingen en fusies.

Zo zijn er nog een tal van verschuivingen die de afgelopen decennia binnen de Nederlandse samenleving hebben plaatsgevonden. Al deze verschuivingen hebben gevolgen voor onze samenleving, onze cultuur, de mentaliteit van opvoeden.

Grenzen stellen

Ouders en opvoeders van nu hanteren graag een ‘alles kan, alles mag’- principe. Dat werd populair door het wegvallen van zingevingkaders en door de opkomst van een narcistische mentaliteit en de belevingscultuur. Doordat veel opvoeders het forever young- ideaal omarmd hebben is de jeugdcultuur op een voetstuk komen te staan, omgeven door de wereld van volwassenen. We leven in een cultuur die de lat voor volwassenheid laag heeft gelegd en die intussen van kinderen verwacht dat ze al vroeg beginnen met gedragingen die horen bij het volwassen zijn. Het onderhandelingshuishouden, waarin ouderlijk gezag niet vanzelfsprekend is, ouders en opvoeders met ‘je’ en ‘jij’ worden aangesproken en kinderen veel hebben in te brengen, sluit hier nauwkeurig bij aan. Kinderen leren al jong dat ze gelijkwaardig zijn, van ouders die dat ook vinden. En dat terwijl juist ouders het eerste en vaak belangrijkste doorgeefluik voor de overdracht van waarden, omgangsvormen, plichten en rechten zijn. In de eerste stadia van morele ontwikkeling is het stellen van grenzen door ouders en opvoeders van essentieel belang.¹⁰

In samenwerking tussen verschillende instellingen voor gezondheidszorg, welzijnswerk, onderwijs en jeugdzorg en daarachterliggende overheden en financiers wordt gestreefd naar een laagdrempelig, gemakkelijk bereikbaar aanbod dat aansluit bij de vragen en problemen van opvoeders. Een van de nieuwste ontwikkelingen met betrekking tot ouders en jeugd, is het opzetten van de Centra voor Jeugd en Gezin. Binnen deze centra werken gespecialiseerde opvoeddeskundigen, waar ouders terecht kunnen met alledaagse vragen over de opvoeding van onder andere hun puber. Maar ook voor (beginnende) problemen kunnen ouders bij deze centra terecht. Wat ook een opstap kan zijn naar hulpverlening op maat, wanneer een andere vorm van hulp of intensievere hulp nodig is. Het is een effectief systeem, doordat het aanbod zo vormgegeven wordt dat het voor een veelheid aan doelgroepen met een variëteit aan opvoedingsvragen een kleine stap is om er gebruik van te maken.

Cijfers met betrekking tot opvoedingsproblemen

Door alle aandacht voor opvoeding in de laatste jaren zijn er ook meerdere onderzoeken gedaan naar de cijfers met betrekking tot de behoefte aan opvoedingsondersteuning. Deze onderzoeken die meestal na het jaar 2000 zijn gedaan geven een redelijk gelijk beeld van cijfers.

Uit een onderzoek van ‘Kinderen in Nederland’ (2005) blijkt dat de grote meerderheid van de ouders tevreden is over de manier waarop de opvoeding verloopt. Hieronder een aantal cijfers op een rij:

- 75% van de ouders heeft een positieve beleving over de opvoeding van hun kinderen.
- 19% van de ouders heeft een gematigde beleving over de opvoeding van hun kinderen.
- 6% van de ouders heeft een negatieve beleving over de opvoeding van hun kinderen.

Het ‘landelijk jeugdmonitor’, wat is opgesteld na onderzoek van het CBS, geeft een soort gelijkmatig beeld van de beleving van ouders. In het ‘landelijk jeugdmonitor’ van 2007 staat dat 94% van de ouders in algemene zin tevreden zijn over de opvoeding van hun kinderen. Daarnaast is het wel opvallend dat meer dan de helft van de ouders de opvoeding moeilijker vond dan aanvankelijk gedacht. In dit onderzoek kwam tevens ook naar voren dat in 2007 1 op de 3 ouders opvoedzorgen had. 11% van de ouders heeft in dit onderzoek aangegeven vaak het gevoel te hebben de opvoeding niet aan te kunnen.

¹⁰ Spangenberg, F; Lampert, M. *De grenzeloze maatschappij en de eeuwige jeugd van hun opvoeders. Voorwoord en hoofdstuk 5.*

Vrijwel iedere ouder heeft weleens vragen over de opvoeding van hun kinderen. Ongeveer de helft van de ouders maakt zich wel eens zorgen rond de opvoeding van hun kinderen (Kinderen in Nederland, 2005). Bij de meerderheid van de gezinnen doen zich geen opvoedproblemen voor. Het hebben van opvoedvragen betekend voor veel ouders geen opvoedprobleem. Bij 15% van de ouders werd tijdens onderzoek (Ouders en hun behoeften aan opvoedingsondersteuning, NIZW Jeugd, 2006) opvoedproblematiek vastgesteld. Bij deze opvoedproblemen zitten er verschillen tussen ouders. Voorbeelden van deze verschillen zijn: eenoudergezinnen, arme ouders, laagopgeleide ouders, niet-westerse ouders, ouders van jongens en ouders van kleine gezinnen hebben vaker opvoedproblemen dan de overige gezinnen en situaties.

Het blijkt dat ouders af en toe behoefte hebben aan steun of feedback van anderen als de opvoeding (tijdelijk) wat minder soepel verloopt. Ouders zoeken bevestiging voor hun onzekerheid of een luisterend oor voor hun zorgen. Van het aantal ouders dat zich in 2007 zorgen maakte over de opvoeding van hun kinderen heeft iets meer dan 60% hulp gezocht of advies gevraagd aan professionals. Vaak is een reden om geen hulp te vragen volgens de ouders dat de zorgen daar toch niet groot genoeg voor waren. (Landelijke jeugdmonitor, 2008)

Het opvoeden van oudere kinderen vinden ouders tegenwoordig een stuk moeilijker. Dat blijkt uit onderzoek van de Nederlandse Gezinsraad en het Nibud (2004). In dit onderzoek kwam naar voren dat 68% van de ouders het opvoeden van tieners veel moeilijker vindt dan tien jaar geleden.

4.3.2 Opvoedingsdeskundigen over de maatschappij en opvoeding

Ook binnen verscheidene (christelijke) hulpverleningsinstellingen heeft men een aanbod voor ouders ter ondersteuning en begeleiding in de opvoeding van hun kinderen. Met enkele van deze (christelijke) organisaties (Stichting Gereformeerde Jeugdzorg, stichting De Vluchtheuvel, Smith and Jones) zijn we in gesprek gegaan over de opvoeding van pubers en wel in de huidige maatschappij. Tijdens het contact met deze instellingen kwamen de kenmerkende facetten van de opvoeding anno 2010 terug; het was herkenbaar. Van daaruit hebben we gesproken over de manier waarop stichting Schuilplaats een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers in de leeftijd van 12 tot 18 jaar het beste vorm zou kunnen geven. Men heeft stichting Schuilplaats geadviseerd om de behoefte van ouders als leidraad te blijven houden voor het opzetten van een cursus. Daarbij zijn wij bevestigd in onze doelstelling tot een cursus te komen die nauw aansluit bij de ouders die stichting Schuilplaats met de te ontwikkelen cursus wil bereiken.

Stichting Gereformeerde Jeugdzorg

De Stichting Gereformeerde Jeugdzorg heeft een uitgekristalliseerde visie op de Nederlandse samenleving. Zij zien een aantal maatschappelijke tendensen op het gebied van opvoeden, opvoedvragen en opvoedondersteuning. Er wordt hierbij benoemd dat er een groeiende besef is dat opvoeden moeilijk is en dat ondersteuning gewenst is, ook als er geen grote problemen zijn. Dit vanuit de gedachten: 'Voorkomen is beter dan genezen', aldus SGJ. Daarnaast zien zij onder christelijke ouders dat ze hun (opvoed)waarden en –normen buiten zichzelf halen, namelijk uit het Woord van God. Hierin moeten zij roeien tegen de tijdstroom in, omdat in onze cultuur over het algemeen 'goed' is, wat 'goed' voelt. Hierin hebben ouders elkaars steun dan ook hard nodig. Hierop aansluitend geeft SGJ aan dat christelijke ouders zich meer moeten bezinnen op thema's waar de vorige generatie minder of niet mee bezig was. Hierbij valt te denken aan media- opvoeding en seksuele opvoeding.

Volgens SGJ lijken de ouders van tegenwoordige steeds meer moeite te ervaren met de opvoeding van pubers. SJG ziet hierbij de trend dat de huidige ouders steeds meer bewust hun kinderen opvoeden en dat de ouders het ook heel goed willen doen. Een reactie op deze houding is opvoedonzekerheid, waar de ouders van nu dan ook tegen aan (kunnen) lopen. Daarbij komt dat

ouders de huidige samenleving als gecompliceerd ervaren. Waarbij de leefwereld van de jongeren zich voor een groot deel ontrekt aan het oog van ouders, door alle digitale contacten. Ook hierdoor wordt de onzekerheid bij ouders versterkt.¹¹

Stichting de Vluchtheuvel

Stichting de Vluchtheuvel ervaart het als positief dat het thema ‘opvoeden’ een hot item is in de politiek en de Nederlandse samenleving. Vanuit de doelgroep en de ervaring die stichting de Vluchtheuvel heeft met het werken met ouders, wordt gemerkt dat er meer openheid komt voor de vragen die ouders hebben wanneer het gaat over het opvoeden van hun pubers. Er is sprake van meer acceptatie dat het opvoeden een lastige taak is, waar met elkaar over gesproken mag worden. Aan de andere kant is er wel minder sprake van sociale banden, waar men op kan terug vallen in tijden dat de opvoeding als zwaar wordt ervaren.

Wanneer het gaat over maatschappij en opvoeding wordt aangegeven dat men ziet dat er steeds meer sprake is van een onderhandelingsmaatschappij, wat zeker ook zijn uitwerking heeft op de opvoeding (van pubers). Ouders willen onderhandelen en pubers willen onderhandelen. Hier zit ook een risico aan, namelijk dat men door gaat met onderhandelen totdat de ene partij ‘iets’ heeft en de andere partij ook ‘iets’ heeft. Terwijl ouders het recht hebben een onderhandeling af te kappen en te blijven staan voor wat zij willen. Stichting de Vluchtheuvel constateert dat ouders moeite ervaren om het roer in eigen handen te nemen, terwijl de jeugd wel mondiger wordt en dus ook meer duidelijkheid eist.

Aansluitend bij de hierboven beschreven ontwikkelingen wat betreft maatschappij en opvoeding, is de stichting van mening dat aan de ouders van tegenwoordige steeds meer moeite lijken te ervaren met de opvoeding van hun kinderen. Ze zien dat het opvoeden van pubers steeds heftiger en intenser is geworden. Het lijkt een trend dat er een steeds snellere escalatie is binnen de gezinnen. Ouders ervaren volgens hen dan ook een steeds grotere druk. Er zijn taken in de kerk, op school, het werk, gezin, etc. Ouders worstelen met prioriteiten stellen, de aanwezigheid in hun gezin en rust brengen in hun gezin. Ouders ervaren dat ze nu de vruchten plukken van de verkeerde prioriteiten die men gesteld heeft, met als resultaat een lastige puber die regels aan zijn/ haar laars lapt. Daarbij is er sprake van een verschuiving in het ervaren van gezag. Pubers zien gezag niet meer als vanzelfsprekend. Er zijn nog wel pubers die respect hebben voor gezag, maar in de Nederlandse maatschappij heerst over het algemeen de trend dat je geen gezag hebt, maar dat je gezag moet verdienen. Niet alleen is er sprake van verschuiving van gezag, maar ook de tijdsgeest brengt een verschuiving met zich mee. De jeugd van tegenwoordig heeft met heel andere vraagstukken te maken, dan hun ouders dat hadden toen zij een puber waren. De vraagstukken van nu hebben betrekking op seksualiteit, media gebruik, etc. Kortom de leefwereld waarin de jongeren van tegenwoordig leven. Ouders hebben daar niet altijd een goed beeld van.

Al deze maatschappelijke ontwikkelingen zijn door verschillende factoren in gang gezet. Er is sprake van individualisme, wat in de hele maatschappij en dus ook bij de jongeren terug te zien is. Stichting de Vluchtheuvel benoemt hierbij het voorbeeld dat waar zonen en bevrediging eerst nog binnen een relatie hoorden, jongeren dit nu steeds meer loskoppelen van elkaar. Volgens hen sluipt dit ook onze kerken en scholen binnen, waardoor ook het christelijke wereldje niet los staat van al deze ontwikkelingen.¹²

4.3.3 Veel voorkomende ‘puberproblemen’ anno 2010

Vanuit de omschrijving die we gaven over de huidige maatschappij en welke invloed deze heeft op de opvoeding van pubers door ouders, komen we uit bij verschillende onderzoeken.

Peter Adriaenssens, *Van hieraf mag je gaan, over het opvoeden van tieners* (2009) somt een reeks van kenmerkend gedrag van een puber op:

¹¹ We hebben een interview gehad met Maria Vermeulen, medewerker SGJ.

¹² We hebben een interview gehad met Erik- Jan Vermeulen, medewerker stichting de Vluchtheuvel.

‘Tieners zijn vaak impulsief, roekeloos, slecht gevaar inschattend, experimenterend met roken, drugs, alcohol, ze vormen procentueel de grootste groep die zelfmoordpogingen doet met een groot aantal overlijden, een kleine fractie ervan is betrokken bij delinquentie van winkeldiefstal tot moord. In het buitenland, de Verenigde Staten op kop en daarin gevolgd door Engeland, zijn de cijfers nog scherper. Daar wordt vooral de aandacht getrokken door het groter aantal jongeren die deelnemen aan gewelddadige delinquentie, een groter probleem inzake drugsmisbruik, en een opvallend hoog aantal ongewenst zwangere tienermeisjes.’

Zo heeft het Nederlands Jeugd Instituut een onderzoek gedaan naar veel voorkomende opvoedvragen, welke aansluiten bij de voorgaande opsomming over kenmerkend gedrag van een puber. Deze vragen staan omschreven in het kennisdossier opvoedvragen (2008) en hebben betrekking op onderstaande thema’s:

- grenzen stellen
- lastig gedrag
- emotionele ontwikkeling
- vertraging in de ontwikkeling
- gezondheid en lichamelijke ontwikkeling

Zoals in het boek *De grenzeloze maatschappij en de eeuwige jeugd van hun opvoeder* (2009) naar voren komt hebben puberproblemen ieder een kant van een medaille. Waar aan de ene kant de ouders anno 2010 op zoek zijn naar hun eeuwige jeugd, kent de jeugd van tegenwoordig daarin geen grenzen. Wanneer de jeugd het voorbeeld ziet van een ouder die misbruik maakt van alcohol, maar die zijn of haar kind een grens aangeeft wat betreft alcoholgebruik, weet de jeugd niet meer wat verwacht wordt. Daarnaast verschuift het respect en gezag voor ouders; Hierbij verwijzen we ook naar het gesprek dat we hebben gehad met Erik- Jan Verbruggen, maatschappelijkwerker stichting De Vluchtheuvel. Ook hij signaleert dat gezag tegenwoordig niet meer vanzelfsprekend is, maar dat het iets is wat verdiend moet worden. Daarbij komt opnieuw het probleem met de eeuwige jeugd; want wat kan men zeggen over het gebruik van alcohol van een puber, als de ouder zelf zijn of haar grenzen nog niet weet? Een logisch gevolg van dit ‘dilemma’ waar pubers voor staan, is ‘lastig gedrag.’ Ze gaan hun eigen gang in een maatschappij waarvan men denkt deze zelf te kunnen maken. Het ‘maakbaarheidsideaal’ viert hoogtij. Dit wordt versterkt door alle verleidingen en prikkels die de pubers tegenwoordig te verduren krijgen. Ter illustratie: de pubers kunnen heel makkelijk en legaal aan drugs geraken. Het is dan ook heel normaal geworden dat de jeugd van tegenwoordig een ‘blowtje neemt’ voordat ze uitgaan of wanneer ze zomaar ergens rondhangen. Het gevaar is groot dat deze jongeren niet meer zonder de drug kunnen en door die afhankelijkheid ook niet deel kunnen nemen aan de actieve maatschappij.

Vanwege de vele veranderingen en verschuivingen in de afgelopen decennia is het voor de pubers ook een hele klus om dit, naast hun emotionele, lichamelijke en morele ontwikkeling, bij te houden. Waar de pubers van nu een wilskracht bezitten om de ontwikkelingen op het gebied van media bij te houden, ontbreekt het bij de pubers dikwijls om ook de ontwikkeling bij te houden om in de maatschappij te participeren. De pubers willen (nog) geen verbindingen aan gaan, die hen verplichtingen op legt, ook omdat hun ouders de trend zetten om voor altijd jeugdig te willen blijven. Een gevaar die bij de snelle ontwikkelingen rondom media heerst, is de (online) game verslaving. Jongeren blijven eindeloos op zoek naar de kick en raken geïsoleerd door het veelvuldige gebruik van games.

Waar het ook over gaat: alcohol, drugs of games, voor al het gebruik geldt een kans om terecht te komen in een vicieuze cirkel waar men moeilijk uit komt. En waar ouders steeds opnieuw tegen aan lopen en wat voor botsingen zorgt binnen het gezin. Deze vicieuze cirkel heeft betrekking op de relatie met hun ouders, relatie met broers en zussen, school(resultaten), gezondheid en in ernstige gevallen zelfs op de emotionele ontwikkeling en vertraging van de ontwikkeling. Pubers lijken op de

hoogte te zijn van de gevaren die er heersen, maar door gemakzucht en de ervaring die ze hebben dat ze duidelijkheid vanuit hun ouders missen, dreigen ze hieraan ten onder te gaan.¹³

Naast alle bovengenoemde verschuivingen is de puberteit ook een periode waarin de lichamelijke veranderingen plaatshebben. Dat vertaalt zich in fysieke veranderingen die zich in een heel eigen tempo zichtbaar maken. Er is niet alleen een grote variatie van de ene jongere tegenover de andere, maar zelfs bij iedere individuele jongere gaat het er nogal eigenaardig aan toe. De ontwikkeling van het lichaam verloopt namelijk vaak niet in een mooie, harmonische lijn. Voor er een nieuw volwassen lichaam ontstaat, stelt de jongere ontzet vast dat het ene lichaamsdeel sneller opschiet dan het andere. Alsof de ene kant wat harder naar de volwassenheid toegroeit dan de ander. Jongere hebben dus wel reden om van zichzelf te schrikken. En ook al zal het eindresultaat uitstekend zijn, pubers maken zich daarover onderweg heel wat zorgen. Tegenwoordig blijkt dat de ontwikkeling tijdens de puberteit eerder van start gaat, wat vooral te maken lijkt te hebben met het hoge welvaartspeil van onze samenleving; goede voeding, veel beweging, onderwijs... Het is niet vreemd wanneer met name meisjes van rond de elf jaar beginnende borstgroei hebben en beginnende beharing rond de genitaliën. Al de ontwikkelingen dragen bij tot een snellere rijping. Het kan vrij onschuldig zijn, maar een versnelde puberteit betekent ook dat de ontwikkeling van het lichaam vooruitloopt op die van de geest. De geslachtshormonen zorgen niet alleen voor lichamelijke wijzigingen, maar hebben ook invloed op de stemming. Overmatig reageren, hypergevoelig zijn, plotselinge wijzigingen in slaap- en eetgewoonten, alsof heel het leven van de jongere tegenzit. En om het helemaal ingewikkeld te maken worden lichamelijk en emotionele veranderingen nog vervolledigd door ontwikkelingen in het denken.¹⁴

Doordat jongeren eerder in de puberteit komen en door de snellere rijping, hebben jongeren ook steeds eerder behoefte aan experimenteren met seksualiteit.

Duidelijk is dat ook de seksualisering in de maatschappij een rol speelt in de toenemende mate waarin jongeren, al op zeer jonge leeftijd, interesse hebben in het gebied van seksualiteit en zelf ook seksueel actief zijn. Hierdoor is de laatste tijd dan ook maatschappelijke onrust ontstaan rondom seksueel getinte uitingen in de media en de mogelijk negatieve effecten daarvan op jongeren. Er is zowel kritiek op de mate waarin deze uitingen in de media voorkomen (en op de vermeende toename hiervan), als op de manier waarop mannen en vrouwen worden afgebeeld en het beeld dat de media geven van seksualiteit. De uitingen worden vaak beschouwd als eenzijdig en stereotype. Meisjes en vrouwen worden vaak afgebeeld als 'lustobject', jongens en mannen als dominant, vrouwonvriendelijk en onderdrukkend. Daarbij ligt een sterke nadruk op een mooi en sexy uiterlijk, vooral voor meisjes en vrouwen. De gepresenteerde schoonheidsidealen zijn vrijwel onhaalbaar zonder hulp van cosmetische chirurgie (APA Taskforce, 2007). Ook wordt vaak aangegeven dat seks in de media bijna alleen plaats vindt buiten een intieme relatie en in het gangbare aanbod is maar weinig ruimte voor de emotionele kant en risico's van seks (Nikken, 2007b).

Op politiek niveau vraagt men zich af of er een link bestaat tussen de seksueel getinte en (seksueel) objectiverende media- uitingen enerzijds en verschuivingen in de seksuele moraal (Plasterk, 2007). Jongeren worden hierbij gezien als een groep die extra kwetsbaar is, omdat zij nog volop bezig zijn met hun seksuele en relationele ontwikkeling en omdat zij intensieve mediagebruikers zijn. In de media verschijnen met enige regelmaat berichten die het bestaan van dergelijke verbanden onderstrepen. Ook vanuit de wetenschappelijke literatuur zijn er signalen dat contact met of gebruik van (geseksualiseerde uitingen in) de media gevolgen kan hebben voor jongeren. Amerikaans onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat jongeren die meer dan gemiddeld naar televisiebeelden met een seksuele inhoud kijken, wat betreft seksueel gedrag 9 tot 17 maanden voorlopen op jongeren die daar gemiddeld of minder vaak naar kijken (Collins et al., 2004). Uit Nederlandse cross- sectionele

¹³ Spangenberg, F; Lampert, M. *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders*. Hoofdstuk 4.

¹⁴ Adriaenssens, Peter. *Van hieraf mag je gaan, over het opvoeden van tieners*. Blz. 25 en 51.

studies komt naar voren dat jongeren die meer in contact komen met seksuele getinte media-uitingen, makkelijker denken over seks zonder gevoelens, over de meer controversiële vormen van seks (breezerseks, cyberseks) en over grensoverschrijding (De Graaf et al., 2007; Nikken, 2007b). De verbeelding van seks, relaties, romantiek en intimiteit in de media is over het algemeen stereotype en vertekend. De nadruk van de media op extreme vormen van seksueel gedrag, overspel, ontrouw etc. zou bij jongeren die relatief nog weinig ervaring hebben met zulke gedragingen en emoties ertoe kunnen leiden dat zij makkelijker gaan denken over dergelijke vormen van seks en relaties. En daarnaast zien jongeren het als een soort uitdaging en uitnodiging om steeds meer te experimenteren op seksueel gebied.

Emoties, houding en gedrag worden ook geheel buiten de media gevormd. Kinderen groeien niet in een vacuüm op. Ouders, vrienden, broers en zussen en professionele opvoeders hebben ook los van de media een directe invloed op jongeren en kunnen ook op die manier de seksualisering bij jeugdigen sturen, versterken of tegengaan. De ideeën die ouders huldigen over mannen- en vrouwenrollen zijn bijvoorbeeld een belangrijke determinant van hoe kinderen daarover denken en welke rol zij voor zichzelf zien. Zo zijn vooral moeder- dochter interacties relevant voor het idee dat vrouwen slank horen te zijn (Ogle & Damhorst, 2004). Opvattingen van moeders over hun eigen gewicht en over dat van hun dochters, zijn gerelateerd aan eetproblemen bij meisjes. Waarschijnlijk omdat meisjes vooral van hun moeders meekrijgen dat het voor hen belangrijk is om slank en attractief te zijn. Opmerkingen van vaders tegen hun kinderen gaan ook wel vaak over hun uiterlijk, maar zijn dan vaker gekoppeld aan seksualiserende opmerkingen. Daardoor kunnen meisjes hun lichaam en vooral een mooi uiterlijk belangrijker gaan vinden dan hun gevoelens en het feitelijk welzijn. Ouders kunnen verder ook nog heel direct meewerken aan de seksualisering van hun kinderen door hen specifieke kleding te geven, mee te laten doen aan schoonheidswedstrijden, of door bijvoorbeeld cosmetische chirurgie te financieren.

Op grond van bovenstaande literatuur, recent onderzoek en onze eigen behoeftepeiling bij ouders van pubers (zie *beantwoording deelvraag 1*) ontwikkelen wij een cursus waarin ook bovenstaande onderwerpen in mindere of meerdere mate aan de orde zullen komen.

4.3.4 Risico- en beschermende factoren

Wanneer opvoeding gezien wordt als een transactioneel proces, waarin ouders en kinderen elkaar wederzijds beïnvloeden in relatie met de context van het gezin, de omgeving, hebben zowel kindfactoren, ouderfactoren als omgevingsfactoren invloed op dit proces.

Factoren die de opvoeding bedreigen kunnen hun oorsprong vinden in het kind, de ouders en/of de omgeving. Ze maken het leven moeilijk en vragen extra energie om de opvoeding toch op het goede spoor te houden. We noemen dit risicofactoren. Bij kinderen valt bijvoorbeeld te denken aan een moeilijk temperament, een ziekte of handicap of een vroeggeboorte. Vanuit de ouders valt te denken aan conflicten of een echtscheiding, gebrek aan opvoedingsvaardigheden of mishandeling. Vanuit de omgeving kunnen risicofactoren bijvoorbeeld het hebben van een andere culturele achtergrond, het ontbreken van een goede woonomgeving of gepest worden op school of op straat zijn.

Factoren die de opvoeding goed laten verlopen kunnen ook hun oorsprong vinden in het kind, de ouders en/of de omgeving. We noemen dit beschermende of protectieve factoren. Bij kinderen kunnen dat bijvoorbeeld een sterk karakter, er 'leuk uitzien' en een gemakkelijke manier van contact leggen met anderen zijn. Bij de ouders kan men denken aan een stabiele relatie, een prettige werkomgeving en het gevoel van geslaagd te zijn in het leven. Vanuit de omgeving valt hierbij te denken aan een hecht sociaal netwerk om het gezin heen, een goede inzet van bijvoorbeeld de leerkrachten van het kind en een buurt om te wonen met veel vriendjes.

Risico's en stress horen bij het leven. Een enkele risicofactor heeft dan ook weinig invloed op de kwaliteit van de opvoeding en de ontwikkeling van kinderen. Som kan de aanwezigheid van zo'n risicofactor je zelfs sterker maken. Er zijn maar weinig kinderen die niet te maken krijgen met risicofactoren, dit gaat om een percentage van ongeveer 10%. Problemen ontstaan als de risicofactoren beginnen te 'stapelen'. De draagkracht van ouders, de mate waarin zij de opvoeding aankunnen en de manier waarop ze de opvoeding beleven, zorgt ervoor hoe het proces verloopt. De mate waarin zij een 'last te dragen hebben' maakt dat proces meer of minder zwaar. Het evenwicht tussen draagkracht en draaglast bepaalt of ouders de opvoeding aan kunnen of daarbij ondersteuning nodig hebben van 'lotgenoten' of deskundigen.¹⁵

Paragraaf 4.4: Opvoedingsondersteuning

Waar de maatschappij verandert, ouders de opvoeding van hun kinderen anders gaan ervaren en pubers steeds mondiger worden, groeit de behoefte aan opvoedingsondersteuning steeds meer. Vanuit de kennis over de ontwikkelingen die een puber doormaakt, het inzicht dat verkregen is over de knelpunten van ouders in de opvoeding, spitsen wij ons in deze paragraaf op het thema opvoedingsondersteuning; Wat is opvoedingsondersteuning, welke vormen zijn er en hoe zouden wij dit alles kunnen integreren in een cursus voor opvoedingsondersteuning?

Er zijn verschillende manieren waarop opvoedingsondersteuning geboden wordt. Voorbeelden daarvan zijn ouderbegeleiding in groepsverband of individueel, via internet, enzovoort. De mogelijkheden zullen we hieronder omschrijven. Ook het begrip opvoedingsondersteuning zal verder uitgewerkt worden. Waarbij we ons aan willen sluiten, vanuit onze opdracht van stichting Schuilplaats, zijn de woorden van Marga Bruggaaff- Huiskens: *'Opvoedingsondersteuning is een bijzondere vorm van preventie.'* De cursus voor opvoedingsondersteuning die wij ontwikkelen in opdracht van stichting Schuilplaats is bedoeld voor ouders die (beginnende) problemen en opvoedingsonzekerheid ervaren in de opvoeding van hun puber(s). Met als doel de ouders met meer zekerheid in de opvoeding te laten staan en ter voorkoming van opstapelende problemen binnen het gezin.

4.4.1 Definitie opvoedingsondersteuning

Opvoedingsondersteuning is een verzamelbegrip. Daarom is het van belang het doel en de doelgroep te verhelderen. Een smalle definiëring beperkt zich tot ouderondersteuning, ruimer opgevat betreft het de ondersteuning van alle opvoeders, en in nog bredere zin wordt de hele opvoedingsituatie erbij betrokken.

Opvoedingsondersteuning omvat 'al de activiteiten die tot doel hebben de opvoedingsituatie te verbeteren, met andere woorden opvoeders helpen opvoeden'.

(Jo Hermanns, hoogleraar Universiteit van Amsterdam, in: 'Het sociale kapitaal van jonge kinderen', 1992.)

Opvoedingsondersteuning wordt ook vaak als preventieve jeugdhulpverlening gezien. Dit houdt in dat ter voorkoming van ernstige problemen, ouders een helpende hand wordt geboden. In deze omschrijving gaat men er vanuit dat deze hand wordt uitgereikt door hulpverleners. Dit is ook de invalshoek van stichting Schuilplaats, van waaruit wij dit onderzoek doen en de cursus voor opvoedingsondersteuning ontwikkelen.

¹⁵ Bruggaaff- Huiskens, M. *Opvoedingsondersteuning als bijzondere vorm van preventie. Pagina onbekend.*

4.4.2 Vormen van opvoedingsondersteuning

Er is een onderscheidt tussen informele en formele opvoedingsondersteuning. Informele opvoedingsondersteuning bestaat uit steun van medeburgers en algemene, niet specifieke, begeleiding bijvoorbeeld op scholen en consultatiebureaus. Formele opvoedingsondersteuning richt zich meer op de professionals. Formele opvoedingsondersteuning bestaat uit pedagogische informatie en advies, oudercursussen en hulp. Deze verschillende manieren kunnen via huisartsen, consultatiebureaus, instellingen voor gespecialiseerd jeugdzorg of maatschappelijk werk worden geboden.

De aard van de problematiek is sterk bepalend voor de vorm van opvoedingsondersteuning. Deze kan verschillen van advies tot het trainen van opvoedingsvaardigheden en van informatie tot hulpverlening.

Advies is een van de belangrijkste vormen van ondersteuning. Na een goed advies zijn de ouders vaak al voldoende toegerust om hun situatie weer goed aan te kunnen. Dit advies en ondersteuning kan op verschillende manieren tot de ouders komen, naast het directe contact met een professional, hierbij valt te denken aan ondersteuning via media (televisie, internet, handboeken en brochures). Volgens Snijders (2006) raadplegen ouders minstens een keer per maand deze massamedium. Het grote voordeel van ondersteuning en voorlichting via de media is dat er een grote doelgroep wordt bereikt, ook wellicht de mensen die niet zo snel een opvoedingspunt/winkel binnen zouden gaan, maar wel om advies verlegen zitten. De informatiewebsite en online fora sluiten volgens onderzoek (Sociaal Cultureel Planbureau) dat de hierop geplaatste informatie vaak goed aansluit bij de wensen en behoeften van ouders. Voorbeelden van vormen van ondersteuning via massamedium zijn: online fora (www.internethulpverlening.nl), voorlichtingssites (www.opvoedenenzo.nl), opvoedingsboeken ("Opvoeden doe je zo", Eerste Hulp Bij Opvoeden).

Inloopochtenden, themabijeenkomsten, ouderavonden, pedagogisch spreekuur, ouder training, cursus of een programma zijn andere vormen van persoonlijke ondersteuning. Bij deze vormen van ondersteuning is er sprake van een persoonlijk contact tussen de ouder en de professional. Deze vormen van ondersteuning bieden meer mogelijkheden om specifiek aan te sluiten bij de vragen van de ouders. Voorbeelden van deze vormen van ondersteuning zijn: Jeugd opvoedingspunt (JIP), consultatiebureaus, instellingen voor gespecialiseerde jeugdzorg (Bureau Jeugdzorg, SGJ) en instellingen voor (school)maatschappelijk werk.

Paragraaf 4.5: Geschiedenis van opvoedingsondersteuning

Al jarenlang worden er door ouders en opvoeders raadgevingen bedacht om de kwaliteit van opvoeden te verbeteren. Door de eeuwen heen is er steeds een eigen karakter geweest van de manier waarop men opvoedingsondersteuning vorm gaf. Waar vroeger naast de ouders vooral familie, kerk en nabije omgeving dichtbij de opvoeding van een puber stond, staat nu ook de moderne media en maatschappij dichtbij de opvoeding van iedere afzonderlijke puber. Zoals bekend is er sinds 2007 (Balkenende IV) ook een ministerie gericht op Jeugd en Gezin, met als kartrekker demissionair minister André Rouvoet. Door deze ontwikkeling lijkt er ook binnen de Nederlandse maatschappij een aanbod ontstaan voor iedere ouder om samen sterk te staan in de opvoeding van pubers.

In deze paragraaf zoomen we in op de geschiedenis van opvoedingsondersteuning, de ontwikkeling van opvoedingsondersteuning en wat er in verloop van tijd is veranderend in de behoefte aan opvoedingsondersteuning.

4.5.1 Het verleden van opvoedingsondersteuning

Waar de term opvoedingsondersteuning tegenwoordig algemeen bekend is en gebruikt wordt, is deze term pas sinds de jaren negentig een begrip geworden. Het woord was voorheen nog in geen enkel woordenboek te vinden, maar raakte sindsdien in een hoog tempo ingeburgerd. Voor die tijd was er eerder sprake van begrippen als pedagogische preventie en vroegtijdige onderkenning van ontwikkelingsstoornissen (VTO). De activiteiten rondom het elkaar ondersteunen in de opvoeding werden geïntensiveerd en ingevuld. Hierdoor ontstond langzaam maar zeker professionele ondersteuning aan ouders. Uit onderzoek, dat in opdracht van het Programmeringscollege Onderzoek Jeugd plaats vond, is gebleken dat in 1997 zelfs al meer dan 350 opvoedingsondersteunende projecten waren opgesteld (Acquest, 1997). Deze projecten bereikten naar schatting zo'n 500.000 personen. Voorbeelden van deze projecten die midden jaren negentig zijn ontstaan, zijn 'Steunpunten Opvoeding', 'Pedagogische Spreekuren' en 'Bureaus Opvoeding'. Ook het Nederlandse Instituut voor Zorg en Welzijn, in combinatie met het voorgenoemde onderzoek, publiceerde in 1997 een onderzoek waarin geconcludeerd werd dat steeds meer ouders behoefte hadden aan een persoonlijk pedagogisch advies (Blokland & Bakker 1997).

4.5.2 Verandering in behoeften aan opvoedingsondersteuning, door de tijd heen

Vanaf midden jaren negentig is er een groei ontstaan in de behoefte aan opvoedingsondersteuning en tevens in het aanbod voor opvoedingsondersteuning. Volgens *Handboek Jeugdzorg (november 1998)* zijn er een aantal maatschappelijke ontwikkelingen geweest die een rol hebben gespeeld in de verandering en behoefte aan opvoedingsondersteuning. Er wordt onder andere gesproken van het preventieargument, het veranderende ouderschap en de normen- en waardediscussie.

Wat betreft het preventieargument voor de jaren negentig en vanaf de jaren negentig tot heden is men gezamenlijk van mening dat het mogelijk is effectief in te grijpen in een vroeg stadium van opvoedingsproblemen, gedragsproblemen en psychische problemen. Zowel primaire preventie: het geheel voorkomen van ernstige problemen, als secundaire preventie: het beperken van de gevolgen van een probleem, wordt mogelijk geacht. VTO richtte zich vooral op het onderkennen van problemen en stoornissen bij het individuele kind. Pedagogische preventie heeft het gedrag van opvoeders als werkterrein.

Ook de positie van het kind in de maatschappij is door de jaren heen veranderd. Ouders krijgen kinderen steeds meer gepland en bewust. Er wordt voor ouderschap gekozen als zinvolle invulling van het leven, op een tijdstip in de levensloop dat men daarvoor klaar denkt te zijn. Het vanzelfsprekende van het krijgen van kinderen verdwijnt steeds meer. Het is steeds vaker een bewuste keuze die gemotiveerd wordt vanuit de verrijking die het ouderschap kan betekenen. Kinderen zijn hierdoor een maatschappelijk 'issue' geworden, ook zonder dat er sprake hoeft te zijn van een problematische ontwikkeling. Men hecht dan ook al vanaf het eerste moment grote waarde aan de kwaliteit van de ontwikkelingsomgeving van het kind. De behoefte aan informatie bij ouders over ontwikkeling en opvoeding is daarom groot. Niet zelden wordt deze belangstelling overigens uitgelegd als 'opvoedingsonzekerheid'.

De term 'de jeugd van tegenwoordig' is er altijd al geweest. Toch lijkt het de laatste jaren steeds meer een term te zijn geworden waarmee de moderne jeugd wordt bedoeld. Er is een maatschappelijke onrust, en van daaruit een discussie, ontstaan over de normen en waarden van deze moderne jeugd. Hier komen we bij de derde achtergrond die van opvoedingsondersteuning. De discussie gaat over de oorzaken van de problemen van de jeugd, die gelegd worden bij het ontbreken van waarden en normen in de opvoeding van gezin en school. Begin jaren negentig is er zelfs een plan geopperd om ouders, van deze moderne jeugd die geen normen- en waardebesef lijkt hebben, verplicht te stellen tot deelname aan een opvoedcursus. Door politici en media wordt er vanaf dit signaal gepleit voor een betere sturing en begeleiding van ouders. Men veronderstelt hiermee dat

een betere toerusting van ouders ten goede zal komen aan maatschappelijke doelen, zoals het verhogen van het morele niveau in de samenleving.¹⁶

Hiermee doelt men ook op opvoedingsondersteuning, wat in onze situatie betekend het ontwikkelen van een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. Dit wel geheel vrijblijvend, maar ouders moeten de mogelijkheid krijgen en de keuze hebben zich toe te rusten in de opvoeding van hun puber(s).

Paragraaf 4.6: Belangrijke thema's voor opvoedingsondersteuning volgens de literatuur

Wanneer de behoefte aan opvoedingsondersteuning, en de aandacht voor dit onderwerp dat daarmee gepaard gaat, meer wordt, is het een logisch vervolg dat er een aantal thema's voor opvoedingsondersteuning naar voren komen. Waar er behoefte is, is er ook een reden voor die behoeften aan opvoedingsondersteuning; ouders lopen in de opvoeding van hun pubers tegen knelpunten aan en daarin willen ze ondersteund worden. Waar we in de vorige paragraaf vooral omschreven hebben wat opvoedingsondersteuning is en welke vormen er zijn, wordt het in deze paragraaf toegespitst tot de thema's voor behoefteondersteuning. Ook zal er een koppeling naar de praktijk worden gemaakt, wat voor ons een opening kan bieden voor het ontwikkelen van de cursus voor stichting Schuilplaats.

4.6.1 Thema's voor opvoedingsondersteuning vanuit de literatuur

In het boek *'Van hieraf mag je gaan, over het opvoeden van tieners'*, schrijft Peter Adriaenssens over problemen van ouders in de omgang met hun kinderen, in het dagelijks leven. Onderwerpen die hij naar voren laat komen, zijn: het overtreden van huisregels, extreem experimenteren door het gaan gebruiken van drugs, winkeldiefstal, etc. De ouder voelt zich moedeloos in zo'n situatie en weet niet meer hoe men verder moet en kan. Peter Adriaenssens geeft in zijn boek de ouder een aantal tips mee, die goed aansluiten bij opvoedingsondersteuning. Het gaat om de volgende onderwerpen:

- Afstand nemen.
- Jezelf tijd gunnen.
- In discussies die ontsporen, escaleren vaak de beide partijen door oplopende emoties en dit levert een onbevredigd gevoel op.
- De jongere tijd gunnen. Jongeren maken een intensieve periode van veranderen door, dit kost tijd.
- Probeer 'de pap niet met de lepel in de keel te duwen'. Bij het letterlijk voorschrijven hoe de jongere het moeten doen, bestaat de kans dat dit alleen maar verzet oproept en het juist ook versterkt.¹⁷

Bovenstaande onderwerpen vinden we, met dezelfde bewoordingen of met afgeleide bewoordingen, ook terug bij andere deskundigen die hun ideeën hebben vertaald in de literatuur. Thema's die in de literatuur en opvoedingsboeken vaak naar voren komen, zijn:

Loslaten en vasthouden

Bij *'afstand nemen'* komt vaak het thema *'loslaten'* naar voren. Wanneer kinderen steeds meer volwassen worden is het goed om kinderen ook steeds meer los te laten; en ook dat kinderen zich zelf los maken van hun ouders. Loslaten is voor beide partijen moeilijk en het kan ook tot spanningen in de gezinssituatie leiden. Loslaten is als het ware maar één kant van de medaille. De andere kant is dat ook na het volwassen worden van de kinderen de band met thuis blijft bestaan. Loslaten betekent nu eenmaal niet dat ouders de handen van hun kinderen aftrekken. Ouders blijven met hen verbonden, al gaan kinderen bijvoorbeeld zelfstandig wonen of kiezen ze een levensweg die de ouders niet in gedachten hadden. Er kan gesproken worden van een onverbreekelijke band die

¹⁶ Hermans, J. *Handboek Jeugdzorg. Artikel Nieuwsbrief Opvoedingsondersteuning.*

¹⁷ Adriaenssens, Peter. *Van hieraf mag je gaan, over het opvoeden van tieners. Hoofdstuk 9.*

levenslang duurt (loyaliteit). De relatie van ouders en volwassen kinderen wordt dan ook evenzeer gekenmerkt door vasthouden als door loslaten. Het is juist goed wanneer ouders hun opvoedingsverantwoordelijkheid op den duur afleggen, wat dan blijft, is de verantwoordelijkheid van volwassenen (van twee generaties) voor elkaar. Vanuit de christelijke visie van dhr. Dr. J. Stolk omschrijft hij ook met betrekking tot geloofsofvoeding het thema loslaten en vasthouden. Ouders vinden het soms moeilijk wanneer hun kinderen andere wegen kiezen, ook met betrekking tot kerkgang, kerkgenootschap, overtuiging, etc. Het geeft ouders het vertrouwen terug wanneer ook dit onderwerp ter sprake gebracht kan worden. Dhr. Dr. J. Stolk geeft in zijn boek een aantal adviezen voor ouders hoe zij hiermee om kunnen gaan en hoe ouders onder andere het gesprek gaande kunnen houden met hun kinderen.¹⁸

In de praktijk

In ondersteuning aan ouders in de opvoeding van hun pubers is het belangrijk dat de balans tussen loslaten en vasthouden naar boven gehaald wordt. Waar spanningen in het gezin voorkomen, kan een reden daarvan zijn dat de ouders moeite hebben om hun, inmiddels volwassen kind, te laten gaan oftewel los te laten. Ook wanneer er (nog) geen spanningen in het gezin zijn kan dit thema een rol spelen. Ouders kunnen zich schuldig voelen wanneer ze hun kind steeds meer loslaten, het is dan belangrijk om stil te staan bij de onverbreeklijke band die er blijft tussen ouders en kind en ook voor datgene wat er in de plaats komt.

Communiceren met pubers

Waar het gaat over discussiëren, gaat het ook over communiceren met je puber(s). Het simpelweg 'in gesprek gaan' kan in de periode dat een kind in de puberteit zit, voor ouders een behoorlijke klus zijn. Zoals gezegd, worden de puber en ouders geconfronteerd met de moeizame weg om lichaam en geest samen te laten ontwikkelen tot één geheel. Daarbij zijn er twee typen pubers waar ouders mee te maken kunnen krijgen. De ene is degene die de discussie zoekt, de andere is degene die vooral de kunst van stilte beoefent. En veel van hen zitten ergens tussen die twee uitersten.

Het eerste type, dat discussie zoekt, is degene die er een sport van lijkt te maken om 'tegen' dingen te zijn. Ouders voelen zich op de stang gejaagd en komen daar maar moeilijk weer vanaf.

Het tweede type, de zwijgende puber, heeft niet de behoefte steeds zijn mening te ventileren. Ze hechten doorgaans veel belang aan privacy. Met beide typen pubers in huis is het van belang dat de ouders de inspanningen onderhouden om tot een gesprek te komen.¹⁹

In de praktijk

De wens en behoefte om te communiceren ligt in ieder mens verankerd. We voelen dat we niet in een isolement kunnen leven. En toch, datgene waar we zo naar verlangen, de ontmoeting met de ander door een goed gesprek, het kan ons ook vaak ontgoochelen, omdat het niet datgene was wat we ervan verwachtten. Een ouder en een tiener die met elkaar een discussie moeten regelen over het ontsporende bezoek aan de snoepwinkel en de bakker na school, kun je beschouwen als de toppen van twee eilanden die elkaar ontmoeten. In de praktijk is het van belang dat ouders zicht krijgen op hun manier van communiceren, met als doel om die twee eilanden samen te brengen. De twee eilanden kunnen samen komen wanneer de ouders hun puber beter leren begrijpen; welk typen puber(s) hebben ouders bijvoorbeeld in hun gezin? Ouders moeten, en willen vaak ook leren, om de discussie los te laten en meer te leren in onderhandeling te gaan; waarbij ze wel voor ogen moeten blijven houden dat zij de ouders zijn en blijven.²⁰

Daarbij is het ook van belang om aandacht te besteden aan de manier waarop de ouders gewend zijn om hun puber te benaderen; hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan negatieve of positieve benadering.

¹⁸ Stolk, J. *Loslaten en vasthouden, serie christelijke opvoeding. Hoofdstuk 1 en 3.*

¹⁹ Adriaenssens, Peter. *Praten met je tiener. Hoofdstuk 7.*

²⁰ Adriaenssens, Peter. *Praten met je tiener. Hoofdstuk 8.*

Begrijpen van je puber

Aansluitend op bovenstaande komt men ook bij het punt van elkaar begrijpen. Kinderen in de puberteit moeten veel leren en veel veranderingen door maken. Hun ouders maken deze verandering indirect ook mee. Van ouders wordt in deze periode dan ook veel gevraagd. Om het contact met elkaar niet kwijt te raken, is het vooral belangrijk goed naar elkaar te luisteren. Dit is nodig om te weten wat de ander echt bedoelt. Pubers zijn deze kunst meestal nog niet zo goed machtig. Des te meer is het van belang dat ouders goed kunnen luisteren. Ook al beschikken pubers zelf nog niet altijd over het vermogen om echt te luisteren, ze verwachten wel dat hun ouders in hen geïnteresseerd zijn.²¹

In de praktijk

Onderwerpen die bij dit thema van belang zijn, zijn:

- De seksuele ontwikkeling van een puber; hoe ga je daar als ouders mee om, in de huidige maatschappij? Want wat gaat er in de puber om?
- Media gebruik; de jeugd van tegenwoordig groeit op met de media en de peilsnelle ontwikkelingen. Ouders kunnen deze ontwikkeling dikwijls niet bij benen en weten ook niet goed waar hun pubers dan ook mee bezig zijn.
- Emoties en gevoelens; wat gaat er in een puber om? Hoe uit een puber zich? Ouders moeten leren hier oog voor te krijgen. Centraal hierbij staat dat ouders zicht krijgen op de behoefte van een puber. In de praktijk kan hiermee gewerkt worden door psycho-educatie te verstrekken over de ontwikkeling van pubers, zowel op emotioneel, lichamelijk, sociaal en cognitief niveau.²²

Grenzen stellen

Grenzen stellen valt te scharen bij het begrip 'verantwoordelijkheid'. De opvoeders zijn verantwoordelijk binnen de ruimte van de opvoedbaarheid. Ze zijn niet verantwoordelijk voor het bestaan van de grenzen, wel voor de grensbewaking.

'Dat gebeurt, omdat ik het wil,' is een gezegde dat soms absoluut noodzakelijk is, vooral wanneer er sprake is van een conflictsituatie waarin het kind niet voor overleg vatbaar is. Dan moet de opvoeder ook niet aarzelen. Als ouders stel je een grens.²³

In de praktijk

Bij alle punten die hierboven aan de orde zijn gekomen, komt 'grenzen stellen' vaak ook terug. Grenzen stellen aan een discussie, aan de manier waarop er gecommuniceerd wordt, aan de omgang met seksualiteit, media; het experimenteren, etc. Deze thema's roepen bij ouders ook opvoedingsonzekerheid op, waaruit geconcludeerd kan worden dat het van belang is dat er wat mee gedaan moet worden in de ondersteuning van deze ouders. Hierbij is het van belang dat ouders zicht krijgen op hun positie ten opzichte van hun kinderen. Daarbij is het goed aandacht te besteden aan gezag, hoe stel je grenzen, welke grenzen stel je; zijn ze reëel?, grenzen stellen afhankelijk van de leeftijd van je puber(s), huisregels etc. Vanuit zijn christelijke levensovertuiging omschrijft dhr. Dr. W. ter Horst met betrekking tot grenzen stellen de opvoeding in en vanuit het licht van de Bijbel. Wat wordt vanuit de Bijbel aangereikt en hoe kan dat vertaald worden naar regels voor mijn puber(s)?

Kortom het is belangrijk dat ouders leren duidelijkheid te bieden aan hun puber(s), dat is juist wat een puber van zijn of haar ouders verwacht. Het gaat dus met name over de manier waarop grenzen en regels overgebracht worden. En wat de overtuiging is die aan deze grenzen en regels ten grondslag ligt. Het is goed wanneer ouders zich hier meer bewust van worden.

²¹ Stolk, J. *Op de drempel, serie christelijke opvoeding. Hoofdstuk 1 en 4.*

²² Rosenberg, E. *Snap me dan! Wat gaat er om in jonge tieners? Pagina onbekend.*

²³ Dr. ter Horst, W. *Wijs me de weg! Regels, normen en waarden. Hoofdstuk 3.*

Jongeren en geld besteding

De meeste jongeren onder de twintig jaar hebben nog geen vaste baan. Hoewel veel jongeren wel iets bijverdienen, zijn hun inkomsten nog beperkt. Toch moeten ook zij nadenken over hun geldbesteding. Welke keuzes maken jongeren bij hun geldbesteding? Bij geldbesteding gaat het om onze motieven. Juist ook in een opvoedingssituatie is dit van groot belang.²⁴

In de praktijk

Het leven bestaat voor jongeren elke dag opnieuw uit keuzes maken en beslissingen nemen, ook als het gaat om geld. Jongeren worden dagelijks geconfronteerd met aantrekkelijke reclames die hen uitnodigen geld uit te geven aan dingen die vaak niet echt nodig zijn. Het is belangrijk om in gezinnen hier open en eerlijk over te spreken. Maar hoe doe je dat? Ouders hebben hierin ook een belangrijke voorbeeldfunctie, want wat krijgt de jeugd van hun ouders mee? Onderwerpen als zakgeld, toezicht, grip op het geld (van je puber), roepen bij ouders vragen op en de behoefte om geadviseerd te worden en om er met anderen over te spreken.²⁵

Paragraaf 4.7: Conclusie deelvraag 2

Tijdens de beantwoording op deze deelvraag zijn we veel te weten gekomen vanuit wetenschappelijke literatuur en onderzoek, over pubers, ouders, opvoeding en opvoedingsondersteuning.

Door te onderzoeken wat het antwoord is op de vraag wat de definitie van een puber is, constateren wij dat kinderen in de puberteit veel verschillende, intensieve en heftige ontwikkelingen doormaken. En dit alles is nodig op weg naar de volwassenheid. Voor het ontwikkelen van de cursus hebben we een definitie bepaald voor 'puber'. Waar we vanuit ons inventarisatieonderzoek constateren dat een puber een jongere zou zijn tussen de 12 en de 18 jaar.

Aan de hand van verschillende definities die we in de literatuur zijn tegenkomen, concluderen wij dat onderstaande definitie het beste aansluit bij het doel dat stichting Schuilplaats met de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning voor ogen heeft. Als volgt geformuleerd:

'Begeleiden van kinderen in een weg naar volwassenheid en zelfstandigheid. Waarbij ouders en hun kind(eren) echt contact hebben met elkaar en elkaar hierin ontmoeten. Veiligheid, vertrouwen, openheid, gesprek, respect, grenzen en structuur, zijn belangrijke thema's die bij het opvoeden aanwezig horen te zijn. Vanuit de christelijke levensvisie is het van belang dat Bijbelse normen en waarden een plaats binnen de opvoeding krijgen. Om deze thema's en aspecten in praktijk te brengen is het van belang dat er bepaalde vaardigheden, kennis, tact en natuurlijk liefde voor het kind aanwezig zijn. Hiervoor dienen ouders een zekere mate van reflectie te bezitten op hun kennis en vaardigheden wat betreft de opvoeding van hun kind(eren), met als doel te kunnen groeien in het opvoeden.'

Deze definitie houden wij als leidend voor het ontwikkelen van de cursus voor opvoedingsondersteuning.

Vanuit de theorie constateren wij dat aanwezigheid van de twee hoofdaspecten in de opvoeding, warmte en dominantie, altijd in meerdere of mindere mate aanwezig zijn. Dit zorgt voor verschillende opvoedingsstijlen. Wij concluderen dat de autoritatieve gezinsverhouding als meest positief naar voren komt; deze lijkt de ontwikkeling van het kind het meest positief te beïnvloeden. Er wordt bij deze gezinsverhouding overlegd en rekening gehouden met de gevoelens van het kind. Daarnaast zijn er wel duidelijke grenzen en regels. Het aanmoedigen en toepassen van deze

²⁴ Proos, A; de Regt, G. *Eigenwijs: jongeren en geldbesteding*. Blz. 16 – 19.

²⁵ Elshout, A. *Eigenwijs: jongeren en geldbesteding*. Blz. 12 – 15.

opvoedingsstijl zal in het ontwikkelen van onze cursus aanwezig zijn om een zo effectief mogelijke opvoedingscursus te kunnen ontwikkelen.

Vanuit literatuurstudie zien wij naar voren komen dat de jongeren anno 2010 voortdurend op zoek lijken te zijn naar kick, op allerlei gebieden. Op een steeds jongere leeftijd proberen en experimenteren jongeren. Wij constateren dat eerdere lichamelijke rijping een van de redenen is waardoor jongeren steeds eerder gaan proberen en experimenteren, dit geldt voor terreinen als seksualiteit, drugs en alcohol etc. De huidige opvatting van gezag, het experimenteren van de jongeren, de druk die ouders ervaren, enzovoorts, vraagt veel van ouders. Kortom opvoeden in 2010: Hoe doe je dat als ouders? Hoe sta je daar zelf in? En in relatie tot je puber(s)? Want hoe ontvangt een puber in 2010 de opvoeding door zijn ouders? In onze samenleving is er door de jaren heen veel veranderd. Wij constateren dat de tendensen in de maatschappij invloed hebben op de opvoeding en de jongeren. Iedere tijd lijkt zijn eigen problematiek mee te brengen. Hieruit trekken wij de conclusie dat de samenleving dus verband kan houden met de opvoedingsproblematiek die ouders kunnen ervaren. We zien dat ouders altijd jong willen blijven en dat heeft ons inziens invloed op het gezag. Als gevolg hierop kunnen wij de conclusie trekken dat deze 'eeuwige jeugd' ook het respect van de jongeren naar de ouders ondermijnt. Er lijkt een toenemende behoefte te zijn bij ouders aan opvoedingsondersteuning. Daarnaast zien wij dat bijvoorbeeld de christelijke ouder meer behoefte heeft zich te bezinnen op thema's als media en seksuele opvoeding, dan eerst. Voor ouders in het algemeen geldt de 'strijd' om het meteen goed te willen doen, waarbij ouders zichzelf een behoorlijke druk opleggen. Men is steeds sterker gericht op het voorkomen van ernstige problemen waardoor preventieprogramma's steeds belangrijker zijn geworden. De conclusie die we hieruit trekken is dat opvoedingsondersteuning eigenlijk een begrip is van de laatste twintig jaar. De cursus die wij gaan ontwikkelen lijkt dan ook aan te sluiten bij het signaal wat de samenleving de laatste jaren lijkt af te geven, namelijk: groeiende behoefte van ouders aan vrijblijvende programma's voor opvoedingsondersteuning. Daarmee valt samen de veronderstelling dat een betere toerusting van ouders ten goede zal komen aan de maatschappij. Het ontwikkelen van vrijblijvende programma's voor opvoedingsondersteuning zien wij dan ook als een goed aanbod voor ouders die zich beter willen toerusten op de opvoeding van hun pubers.

Sinds de oprichting van het ministerie van Jeugd en Gezin is opvoedingsondersteuning vaak in beeld. Opvoedingsondersteuning is een belangrijke manier van preventie. Het biedt steun en voorkomt ernstige opvoedingsproblemen. Er zijn veel verschillende manieren van opvoedingsondersteuning. Aangezien media een grote hoeveelheid informatie bevat wat betreft opvoedingsthema's willen we hier in de cursus zeker gebruik van maken. Dit zal een aanvulling zijn voor de ouders en hun leerrendement kunnen verhogen. Persoonlijk contact tijdens opvoedingsondersteuning biedt meer gelegenheid om aan te sluiten bij de wensen en behoeften van de ouders. Hieruit trekken wij de conclusie dat persoonlijk contact een pré is voor onze te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning. Deze vorm van ondersteuning lijkt ook het beste te zijn te realiseren binnen het praktische kader (m.b.t. kantoorruimte, werkuren, planning) van stichting Schuilplaats in vergelijking met de andere aangegeven vormen van directe opvoedingsondersteuning.

Naast alle opvoed- en ondersteuningsthema's die we in bovenstaande naar voren zagen komen, concluderen we dat we die thema's voor de te ontwikkelen cursus kunnen integreren in een aantal belangrijke kernpunten:

- Loslaten en vasthouden van pubers
- Communiceren met pubers
- Begrijpen van je puber
- Grenzen stellen aan pubers
- Jongeren en geldbesteding

Hoofdstuk 5 – Deelvraag 3

Wat kunnen contra- indicaties zijn voor het deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning?

Inhoud hoofdstuk 5

5.1 (Wetenschappelijke) literatuur over mogelijke contra- indicaties voor het deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning

5.2 Opvoedingsdeskundigen en de medewerkers van stichting Schuilplaats over mogelijke contra-indicaties voor het deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning

5.2.1 Opvoedingsdeskundigen over mogelijke contra-indicaties

5.2.2 Medewerkers van stichting Schuilplaats over mogelijke contra- indicaties

5.2.3 Beschrijvingen van diverse contra- indicaties van verschillende instellingen

5.3 Conclusie deelvraag 3

Inleiding

Om een cursus te ontwikkelen die effectief en methodisch is opgebouwd vinden wij het belangrijk om ook voldoende zicht te hebben op welke deelnemers er wel en welke er niet in de cursus passen. Niet alle problematiek kan in de cursus voor opvoedingsondersteuning besproken worden ook al willen ouders dit wel graag, daarnaast kan het ook zijn dat ouders door bepaalde beperkingen niet binnen de groep passen. We zijn op zoek gegaan naar de grenzen en contra-indicaties die belangrijk zijn om in acht te nemen voor de screening voor de cursus. Aan de hand hiervan willen we een aantal methodisch verantwoorde conclusies trekken die leidend zijn voor de screening van de deelnemers.

Paragraaf 5.1: (Wetenschappelijke) literatuur over mogelijke contra- indicaties voor het deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning

Het Trimbos- Instituut deed in 2006 onderzoek naar het positief opvoedingsprogramma 'Triple P'. Opvoedingsondersteuning ter preventie van (ernstige) gedragsproblemen bij kinderen was de titel van dit onderzoek. In dit onderzoek werd de bruikbaarheid van de interventies van 'Triple P' onderzocht.²⁶ In dit onderzoek werd onderstaande tabel opgesteld waarbij de verschillende niveaus van het programma 'Triple P' werden ingeschaald op interventieniveau, doelgroep, interventiemethode en uitvoerders van het programma. Dit wetenschappelijk onderzoek gaf ons een betrouwbare kijk op waar welke problematiek thuis hoort. Hiermee komt informatie over een belangrijke vraag vrij, namelijk de vraag: 'Welke problematiek en ondersteuning past binnen de cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers die wij gaan ontwikkelen?'

Op dit onderzoek werd ook verder ingegaan in het vakblad voor maatschappelijk werkers 'Maatwerk', waar ook onderstaande tabel in werd afgedrukt.

Interventieniveau	Doelgroep	Interventiemethode	Uitvoerders
Niveau 1: Triple P Universeel	Alle ouders geïnteresseerd in informatie over de opvoeding en het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen	Massamediale anticiperende voorlichting over veelvoorkomende opvoedingsvragen	Samenwerkende lokale en regionale instellingen
Niveau 2: Triple P Selectief	Ouders met een specifieke vraag over het gedrag of de ontwikkeling van kinderen	Gerichte informatie bij voorkomende opvoedingsvragen Individueel advies van twee interne keer tien minuten of een groepsgericht aanbod van lezingen	Professionals die frequent contact met ouders hebben zoals peuterspeelzalen, JGZ-medewerkers, begeleiders, huisartsen
Niveau 3: Triple P Basiszorg	Ouders die bezorgd zijn over milde vormen van probleemgedrag of ontwikkelingsproblemen van hun kind	Kortdurende individuele consultatie (één tot vier sessies van dertig minuten) gericht op versterken van opvoedingsvaardigheden	JGZ-professionals, opvoedbureau medewerkers, maatschappelijk werk
Niveau 4: Standaard of groep Triple P	Ouders van kinderen met ernstige gedragsproblemen die een gerichte training in opvoedingsvaardigheden	Training vaardigheden in drie varianten: Acht tot tien individuele sessies (spreekuur of	Instellingen voor geïndiceerde jeugdzorg of jeugd GGZ, gespecialiseerde gezinsverzorging

²⁶ <http://www.trimbos.nl/webwinkel/productoverzicht-webwinkel/implementatie/af/af0682-triple-p-positief-pedagogisch-programma>

Interventieniveau	Doelgroep	Interventiemethode	Uitvoerders
	nodig hebben	huisbezoek) Groepstraining (acht sessies) Zelfhulpprogramma	
Niveau 5: Triple P Plus	Gezinnen met meervoudige gedragsproblemen van kinderen in combinatie met andere gezinsproblemen zoals depressie, stress of relationele problematiek	Intensief gezinsgericht programma, tien tot achttien sessies met keuzemodules gericht op het verhogen pedagogische vaardigheden, omgaan met stress en relatieproblemen	Instellingen voor geïndiceerde jeugdzorg of jeugd-GGZ

27

Op basis van bovenstaande tabel kunnen wij de volgende conclusie trekken over mogelijke contra-indicaties over deelname aan de cursus voor opvoedingsondersteuning die wij gaan ontwikkelen:

Niveau 4 en 5 geeft aan dat de uitvoerders van deze problematiek moeten behoren tot instellingen voor geïndiceerde jeugdzorg, jeugd GGZ, gespecialiseerde gezinsverzorging. Onder niveau 4 en 5 vallen ouders van kinderen met ernstige gedragsproblemen en gezinnen met meervoudige gedragsproblemen in combinatie met andere gezinsproblemen zoals depressie, stress of relationele problematiek. Deze problematiek zou volgens dit bovenstaande model een contra-indicatie zijn voor deelname aan de cursus voor stichting Schuilplaats. De reden hiervoor is dat stichting Schuilplaats niet behoort tot de geïndiceerde jeugdzorg, jeugd GGZ of gespecialiseerde gezinsverzorging.

Het vakblad 'Kind en adolescentie praktijk' schreef in 2006 eveneens een artikel over het opvoedingsprogramma 'Triple P'. Er wordt in dit artikel ingegaan op de werkwijze en vormgeving van het programma 'Triple P'. Hierin wordt verwoord dat ondersteuning aan ouders van kinderen met een psychiatrische aandoening thuis hoort op het vierde en vijfde niveau van het programma. Hiermee adviseert dit artikel ons om problematiek van deze aard buiten het terrein van de te ontwikkelen cursus te laten vallen.²⁸

Paragraaf 5.2: Opvoedingsdeskundigen en de medewerkers van stichting Schuilplaats over mogelijke contra-indicaties voor het deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning

5.2.1 Opvoedingsdeskundigen over mogelijke contra-indicaties

Stichting de Vluchtheuvel

Stichting de Vluchtheuvel hanteert geen screeningsmodel bij hun cursus voor opvoedingsondersteuning. De ouders die zich aanmelden die kennis hebben genomen van de cursus via folders of advertenties mogen in principe altijd meedoen aan de cursus. De medewerkers beseffen dat dit nadelige gevolgen kan hebben voor de cursus. Stichting de Vluchtheuvel is zich aan het oriënteren om dit op een andere manier vorm te gaan geven omdat ze niet tevreden zijn met de huidige werkwijze. Gezinnen waar bijvoorbeeld misbruik heeft plaats gevonden mogen niet meedoen in de cursus. De problematiek die binnen zulke gezinnen speelt is te heftig om te begeleiden in een cursus voor opvoedingsondersteuning, deze gezinnen hebben meer intensieve begeleiding nodig. Ouders van rugzakkinden en ouders met een psychiatrisch ziektebeeld zijn volgens stichting de Vluchtheuvel een contra-indicatie voor deelname aan de cursus voor opvoedingsondersteuning.

²⁷ Ireen de Graaf en Geraldien Blokland, *Het Positief Pedagogisch Programma Triple P, Maatwerk nummer 6*, p. 26-28

²⁸ Els van Es en Carolien Gevers, *Triple P...ook voor ouders zonder problemen*, Kind en Adolescent Praktijk, p. 122-127

Stichting Gereformeerde Jeugdzorg

Prominente opvoedingsproblemen zijn een contra- indicatie om deel te nemen aan de cursus. Daarnaast zijn ontwikkelingsproblemen bij jongeren een factor waardoor deelname van de ouders aan de cursus voor opvoedingsondersteuning volgens het advies van de SGJ niet verstandig is. Het preventieve karakter van een cursus opvoedingsondersteuning is dan niet toereikend om de problemen op te lossen.

5.2.2 Medewerkers van stichting Schuilplaats over mogelijke contra- indicaties

De medewerkers van stichting Schuilplaats geven vanuit het inventarisatie onderzoek, dat onder de medewerkers is verricht, aan dat er volgens hen bepaalde contra- indicaties zijn voor het deelnemen aan de cursus. Aspecten die genoemd werden die in ieder geval wel aanwezig moeten zijn bij de ouders die deelnemen aan de cursus zijn:

- Ouders moeten in voldoende mate zelfreflectie kunnen toepassen
- Actieve en interactieve bijdragen van de ouders in de cursus dient bij deelname geleverd te worden

Contra-indicaties voor deelname aan de cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers die bij de medewerkers werden aangegeven zijn:

- Ouders met psychiatrische problematiek
- Ouders met een verstandelijke beperking
- Ouders waarvan de pubers kampen met ernstige/psychiatrische problematiek of gediagnosticeerde afwijking. Bijvoorbeeld valt hier te denken aan: Anorexia Nervosa (of andere eetstoornis), Autisme, ADHD en diverse soorten verslaving (drugs, drank, eet, porno en game)

5.2.3 Beschrijvingen van diverse contra- indicaties van verschillende instellingen

Jeugd informatiepunt Groningen heeft een waaier opgesteld over verschillende vormen van opvoedingsondersteuning (met de daarbij behorende doelgroep, interventies, inhoud en opzet). Met als doel om probleemgedrag en strafbaar gedrag te voorkomen bij kinderen en jeugdigen. Zij geven in deze waaier verschillende niveaus van opvoedingsondersteuning aan, één van deze niveaus is ook een cursus voor opvoedingsondersteuning. Hierbij geven ze als contra- indicatie aan: verslaving/psychiatrie, verstandelijke handicap, elkaar niet kunnen verstaan vanwege de taal.²⁹

Een onderzoek van de universiteit van Utrecht, dat is uitgevoerd door Iris Prinzen met als onderwerp behoefte aan opvoedingsondersteuning in de achterstandswijken in Utrecht, beschrijft ook een aantal op onderzoek gegronde contra- indicaties voor deelname aan een cursus voor opvoedingsondersteuning.

“Er zijn ook contra- indicaties voor opvoedingsondersteuning (Hermanns et al., 2005; NJI, 2008). Het probleem mag geen duidelijke medische of kinderpsychiatrische oorzaak hebben. De gezinssituatie mag niet te gecompliceerd zijn en er mag geen ernstige persoonlijke problematiek bij de ouders voorkomen. Als er al contact is met tweedelijns hulpverlening is opvoedingsondersteuning niet de juiste hulp. Bij opvoedingsondersteuning is het van belang dat het potentieel voor opvoeden aanwezig is bij ouders, dat het probleem minder dan zes maanden bestaat en dat het gedrag te plaatsen is in het kader van een normale ontwikkeling.”³⁰

²⁹ www.jeugdinformatiegroningen.nl/.../Ouders%20tegendraadse%20jeugd.%20Waaier.doc

³⁰ <http://igitur-archive.library.uu.nl/student-theses/2008-1003-201841/Masterthesis%20Prinzen,%20IC-3206610.pdf>

De website van het Nederlands Jeugd Instituut beschrijft weer een andere contra- indicatie voor opvoedingsondersteuning:

“Er is sprake van contra -indicatie wanneer de veiligheid van het kind, ondanks de hulp, niet te waarborgen is. Ook wanneer de veiligheid van de hulpverlener niet zeker is of wanneer de problematiek zo ernstig is dat uithuisplaatsing de enige oplossing is, kan dat als gevolg hebben dat er een andere vorm van hulp moet worden gezocht.”³¹

Paragraaf 5.3: Conclusie deelvraag 3

Verschiedende bronnen hebben we gehoord, gezien en gelezen om een relevante conclusie te kunnen trekken over het begrip contra- indicatie voor een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers.

Samenvattend, door verwerving van informatie uit verschillende bronnen, kan de volgende lijst van contra- indicaties voor de cursus opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers worden opgesteld:

- Ouders met psychiatrische problematiek
- Ouders met een verstandelijke beperking
- Ouders waarvan de pubers kampen met ernstige/psychiatrische/ontwikkelings- problematiek of gediagnosticeerde afwijking. Bijvoorbeeld valt hier te denken aan: Anorexia Nervosa (of andere eetstoornis), Autisme, ADHD en diverse soorten verslaving (drugs, drank, eet, porno en game)
- Ouders van gezinnen waar sprake is van ernstige opvoedingsproblematiek, verwaarlozing of misbruik
- Ouders die kampen met een probleem met de Nederlandse taal

Ook twee belangrijke randvoorwaarden voor deelname aan de cursus kwamen naar voren bij dit gedeelte van ons onderzoek. Een van deze voorwaarde is dat ouders voldoende mate van zelfreflectie op zich toe kunnen passen. Daarnaast vinden de medewerkers het belangrijk dat er een actieve en interactieve deelname van de ouders is in de cursus. Daarnaast is er nog een randvoorwaarde, die zich indirect richt op de puber van de ouders die deelnemen aan de cursus; de veiligheid van de puber moet, met of zonder hulp, gewaarborgd zijn. Deze randvoorwaarde geldt ook voor de veiligheid van de hulpverlener die deze cursus leidt.

De leidraad die de cursus voor opvoedingsondersteuning ‘Tripel P’ ons geeft, is dat er sprake moet zijn van milde vormen van probleem- / ontwikkelingsgedrag. Wanneer dit niveau wordt overstegen, vervalt daarmee de taak van het maatschappelijkwerk (zoals stichting Schuilplaats) en komt het gezin in aanmerking voor gespecialiseerde jeugdhulpverlening. Opvoedingsondersteuning bij het maatschappelijkwerk valt onder basiszorg, wat zich als doel stelt om de opvoedvaardigheden van ouders te versterken.

Om niet passende deelname van ouders te voorkomen concluderen wij dat het verstandig is om een contra-indicatiemodel te ontwikkelen. Dit model zal aan het handboek, dat wordt ontwikkeld voor de cursusleiders, worden toegevoegd.

³¹ <http://www.nji.nl/eCache/DEF/9/193.html>

Hoofdstuk 6 – Deelvraag 4

Wat zijn passende werkvormen en methodische vaardigheden om een effectieve cursus voor opvoedingsondersteuning in elkaar te zetten? (Wat is de invloed van het groepsproces hierin?)

Inhoud hoofdstuk 6

6.1 Voorbeelden van voorkomende opvoedingsondersteunende cursussen

6.1.1 Cursus 1: *Beter Omgaan met Pubers*

6.1.2 Cursus 2: *Opvoeden & Zo*

6.1.3 Cursus 3: *Praten met kinderen*

6.2 (Wetenschappelijke) literatuur over passende werkvormen en methodische vaardigheden met betrekking tot effectief groepswerk

6.2.1 Theorie over groepsprincipes, niveaus en groepsvorming

6.2.2 Praktische vormgeving

6.2.3 Communicatie

6.2.4 Passende werkvormen

6.3 Opvoedingsdeskundigen over passende werkvormen, praktische vormgeving en methodische vaardigheden met betrekking tot effectief groepswerk

6.3.1 Maria Vermeulen, Stichting Gereformeerde Jeugdzorg

6.3.2 Erik-Jan Verbruggen, Stichting de Vluchtheuvel

6.4 Medewerkers van stichting Schuilplaats over de praktische vormgeving van de cursus

6.5 Ouders en pubers over de praktische vormgeving en werkwijze van de cursus

6.6 Conclusie deelvraag 4

Inleiding

In de vorige hoofdstukken hebben we concreet zicht gekregen op de behoeften van ouders aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Ook de theoretische achtergronden van de ontwikkeling van pubers en opvoedingsondersteuning zijn besproken. Uit de resultaten blijkt dat er zeker geen geringe behoefte blijkt te bestaan aan opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. Dit zien wij als 'groen licht' van de ouders om ons in te zetten voor de ontwikkeling van de cursus. Om deze cursus op een methodische manier op te zetten en te verantwoorden zijn we op zoek gegaan naar de best passende werkvormen en methodische vaardigheden. In dit hoofdstuk zullen we belangrijke groepsprocessen en effectieve werkvormen bespreken. Om van daaruit te kijken welke kennis we kunnen gebruiken voor een groep van toekomstige deelnemers van de te ontwikkelen cursus. Iedere groep, in welke vorm dan ook, maakt gezamenlijk een proces door. Het is goed wanneer de leiders van een groep daar oog voor hebben. Het proces dat een groep door maakt, is belangrijk om een gezonde groepsontwikkeling door te kunnen maken. In de context van de te ontwikkelen cursus is het van belang dat dit proces goed verloopt, zodat onder andere ruimte is voor vertrouwen, openheid en het leervermogen gestimuleerd wordt.

Paragraaf 6.1 Voorbeelden van voorkomende opvoedingsondersteunende cursussen

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn we op zoek gegaan naar verschillende soorten opvoedingscursussen die ons het meeste aanspreken. Deze omschrijvingen geven een beeld van de cursussen, waarin ook de manier van werken is besproken.

6.1.1. Cursus 1: *Beter Omgaan met Pubers*

De doelgroep van deze cursus zijn laagopgeleide ouders van pubers in de leeftijd van 12 tot 18 jaar, zowel autochtonen als allochtonen. Het doel van de cursus is om preventie te bieden bij problematiek in een vroeg stadium. De cursus bestaat uit zes vaste groepsbijeenkomsten met vaste thema's. Daarnaast is er de gelegenheid om bijeenkomsten te volgen met keuzethema's. Het materiaal dat wordt gebruikt bestaat uit een trainershandleiding, een draaiboek, een videoband en folders.

6.1.2 Cursus 2: *Opvoeden & Zo*

Opvoeden & Zo is de vernieuwde versie van *Opvoeden: zó! (verder)*. *Opvoeden & Zo* is een oudercursus gericht op het vergroten van de opvoedingscompetentie van ouders met een kind in de basisschoolleeftijd. Het doel van *Opvoeden & Zo* is vergroting van de opvoedingscompetentie van ouders, door hen bewust te maken van de mogelijkheden om het gedrag van hun kinderen positief te beïnvloeden en hen de vaardigheden te leren om dat ook te doen. De doelgroep van de cursus zijn ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd van 4 tot 12 jaar, waarbij geen sprake is van ernstige opvoedingsproblematiek. De aanpak van de cursus *Opvoeden & Zo* bestaat uit een cursus van zes groepsbijeenkomsten waarin ouders opvoedingsvaardigheden leren. De deelnemers krijgen daar onder meer instructies aan de hand van instructieve filmbeelden. Zij moeten huiswerkopdrachten uitvoeren. Er wordt gewerkt met een draaiboek en een dvd.

6.1.3 Cursus 3: *Praten met kinderen*

Praten met kinderen is een preventieprogramma, gericht op ouders van kinderen tussen 12 en 15 jaar met lichte externaliserende gedragsproblemen. De interventie beoogt te voorkomen dat de gedragsproblemen van het kind uitgroeien tot ernstiger probleemgedrag. Het doel van *Praten met kinderen* is het verbeteren van de communicatie tussen ouders en kind en het vergroten van de vaardigheden van ouders om problemen op te lossen. De aanpak van de cursus wordt als volgt omschreven: *Praten met kinderen* is een cursus van zeven bijeenkomsten waar ouders door informatie en oefening leren hoe zij problemen of meningsverschillen met hun kind kunnen

bespreken. Het materiaal dat wordt gebruikt binnen de cursus is een cursusboek voor ouders en een handleiding voor de begeleiders.³²

Samenvattend kunnen we concluderen dat in de beschreven cursussen een gemeenschappelijk element is:

- Dat er sprake is van vaste bijeenkomsten met vastgestelde thema's. Tijdens de bijeenkomsten wordt er ingegaan op deze thema's.
- De aanwezigheid van een draaiboek. Bij iedere cursus wordt er gebruik gemaakt van een draaiboek voor de ouders en cursusleiders.
- In verschillende cursussen wordt gebruik gemaakt van videofragmenten.
- De cursussen hebben als doel: preventie of vermindering van lichte opvoedingsproblematiek.
- Het aanleren en versterken van opvoedingsvaardigheden centraal staat.

Voor verdere uitwerking van veel gebruikte werkvormen (in het algemeen) verwijzen wij naar paragraaf 6.2.4. *(Voor aanvullende informatie over de besproken cursussen, zie bijlage 9.)*

Paragraaf 6.2 (Wetenschappelijke) literatuur over passende werkvormen en methodische vaardigheden met betrekking tot effectief groepswork

Zoals we inleidend op dit hoofdstuk al beschreven, beschrijven we in dit hoofdstuk kennis wat betreft groepen en werkvormen. In de context van de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning, willen we de toekomstige deelnemers een breed scala van werkvormen aan kunnen bieden. Om te komen tot besluiten welke werkvormen daarbij van toepassing zijn, zullen we in deze paragraaf onderzoek doen naar werkvormen en methodische vaardigheden. Met als doel te kunnen komen tot effectief groepswork. Het leiden van een groep ouders vraagt om kennis en inzicht in de thema's die hieronder beschreven worden.

6.2.1 Theorie over groepsprincipes, niveaus en groepsvorming

Themagecentreerde interactie

De themagecentreerde interactie (T.G.I.) volgt enkele belangrijke principes na in haar benadering voor groepen. De twee belangrijke principes zijn:

1. Wees je eigen leider.

Dit principe geeft aan dat de innerlijke toestand van mensen en hun omgeving geen toevalligheden zijn. De mens is zich bewust van zijn 'gewaar- zijn' (innerlijke gevoelens, stemmingen en invloed van de omgeving). Er kan veel zijn wat mensen in de ban houdt en zeker wanneer het gaat om functioneren in een groep. Hierbij kan men denken aan oordelen, waarden, intuïtie en de mens is daarnaast ook onderhevig aan stemmingen. Deze gevoelens moeten leiding krijgen door de mens. Deze mens zal de keuze moeten maken welke gevoelens hier en nu de ruimte mogen krijgen. Wordt er niet deze bewuste keuze gemaakt, dan wordt de mens overheerst door gevoelens. Dit geldt niet alleen voor wat er innerlijk in een mens afspeelt, maar ook de invloed vanuit de omgeving speelt hierin een rol. Ook wordt hierin de mens geacht om leiderschap te tonen. Door veel te oefenen komt vergroting van het 'gewaar- zijn' tot stand. Door eigen leider te zijn wordt de persoon meer 'mens'. Verantwoordelijkheid is hierbij het kernwoord.

2. Storingen hebben voorrang.

Er spelen vaak hindernissen in de communicatie met de ander. Hindernissen of storingen worden vaak onderdrukt, maar vaak zijn storingen er gewoon. Storingen kunnen angst, vreugde, pijn, aversie of antipathie naar een medegroepslid zijn. Wanneer deze storingen niet worden uitgesproken lijkt de

³² www.nji.nl

persoon wel aanwezig in de groep, maar in werkelijkheid is het tegendeel waar: de storing heeft de persoon in zijn greep en heeft allerlei gevolgen voor het groepsproces. Storingen moeten daarom uitgesproken worden, de 'werkelijkheid' moet onder ogen gezien worden. Oprechtheid is hier het kernwoord. Bovenstaande storingen betreffen vooral innerlijke storingen; er kan echter ook sprake zijn van een storing van buitenaf. Voorbeelden van deze storingen van buitenaf kunnen zijn: een ernstig auto ongeluk waar je net getuige van bent geweest of een begrafenis waar je net vandaan komt. Deze storingen kunnen het leerproces belemmeren en daarom is het van belang om hier aandacht aan te besteden. Door de storingen van buitenaf te delen met de groep, kan worden voorkomen dat heel de groep te kort wordt gedaan.^{33 34 35 36}

Groepsniveaus

Naast de twee belangrijke principes van de T.G.I. zijn er ook vijf niveaus in iedere groep die een duidelijk inzicht geven in het proces van en het werken in een groep. De volgende niveaus worden hiermee bedoeld:

1. *Inhoudsniveau*: het werken aan de doelstelling en de taak;
2. *Procedureniveau*: de werkwijze ter concretisering van de doelstelling;
3. *Interactieniveau*: het groepsproces en onderlinge betrekkingen;
4. *Bestaansniveau*: het individuele proces van elk groepslid;
5. *Contextniveau*: invloeden die in de groep doorklinken vanuit de context, bijvoorbeeld maatschappelijke invloeden.

(De uitwerking van het vijftal niveaus beschrijven we in bijlage 10.)

Groepsontwikkeling

De niveaus van de groep spelen zich af in verschillende fasen. Als een groep voor het eerst bij elkaar komt, staat de groep nog aan het begin van een ontwikkelingsproces. Naarmate mensen elkaar vaker spreken als groep is er sprake van (in positieve zin) positieve contactvorming waardoor er langzamerhand een cohesie groep wordt gevormd. De *ontwikkelingstheorie van Levine* beschrijft de ontwikkeling van groepen in fasen en crisissen. Een crisis is het moment waarop de groep van de ene fase overgaat naar de andere fase. Het woord crisis wordt gebruikt om aan te geven dat de problemen die zich aan het einde van een fase aandienen, eerst opgelost moeten worden voordat een groep de overgang naar de volgende fase kan maken. In zijn model schrijft Levine aan de hand van vier ontwikkelingsfasen en drie crisissen:

Ad. 1 Parallelfase

Deze fase is te vergelijken met het spel van jonge kinderen. Ze bemoeien zich wel met elkaar maar gaan niet echt met elkaar om. Samenwerking of uiting van gevoelens komen in deze fase nog niet voor.

Ad. 2 Autoriteitscrisis

Tijdens de parallelfase beginnen zich langzamerhand autoriteitscrises voor te doen. De groepsleden voelen zich meer thuis in de groep en gaan vraagtekens zetten bij de gang van zaken en de regels in de groep. De huidige werkwijze van de therapeut wordt ter discussie gesteld. De manier waarop de werker hiermee om gaat is beslissend voor het verdere proces in de groep. Een succesvolle oplossing van een autoriteitscrisis ligt in het verschuiven van invloed en gezag van de werker naar de groepsleden.

³³ Cohn, C. Ruth. *Van psychoanalyse naar themagecentreerde interactie*. Pagina onbekend.

³⁴ Stouw van de, G. *Holisme: alles of niets?* Pagina onbekend.

³⁵ Riet van, Nora. *Groepswork in het maatschappelijk werk*. Pagina onbekend.

³⁶ Donkers, Gerard. *Veranderkundige modellen*. Pagina onbekend

Ad. 3 Opnemingsfase

In deze fase ontwikkelt de groep zich van een verzameling individuen tot een cohesieve eenheid. Deze fase is de belangrijkste fase in de groepsontwikkeling, omdat zij uiteindelijk leidt tot een cohesief klimaat waarin de groepsleden elkaar accepteren, met in achtneming van onderlinge verschillen.

Ad. 4 Intimiteitscrisis

In deze crisis wordt de sfeer harmonieuzer en veiliger. Er komt ruimte voor het delen van ervaringen en gevoelens en men durft zich kwetsbaarder op te stellen. De interacties worden persoonlijker en gevoelsmatiger.

Ad. 5 Wederkerigheidsfase

In deze fase is de ontwikkeling van de groep voltooid. De dynamiek komt tot rust en er ontstaat steeds meer ruimte om de problematiek van de individuele deelnemers te bespreken. Dit is de fase waarin het therapeutische aspect het meest actief en productief is. De deelnemers zien elkaar als personen om gevoelens mee te delen. Door de eigen beleavingswereld te vergelijken met die van een ander krijgt de deelnemer meer zicht op wat hij zelf vindt, en wie hij zelf is.

Ad. 6 en 7 Separatiecrisis en de eindfase

De separatiecrisis kan tijdens het hele bestaan van de groep voorkomen. De crisis ontstaat als iemand de groep verlaat of bijvoorbeeld de werker stopt met de groep. Een dreigend verlies in deze crisis kan zijn iemand verliezen die steun heeft gegeven aan de groep.³⁷

Een uitgebreide omschrijving van de verschillende fasen beschrijven we in bijlage 10.

Groepscohesie

Groepscohesie zou omschreven kunnen worden als de krachten die een groep bij elkaar houden of het cement tussen groepsleden. Andere begrippen die vaak aan cohesie worden toegekend zijn: groepsgevoel, aantrekkingskracht, groepsidentificatie, groepsklimaat en solidariteit. Cohesie is noodzakelijk binnen een groep. Zonder cohesie drijft de groep uit elkaar en lost de groep op. Een lage cohesie tussen de groepsleden wordt als belemmerend ervaren in het functioneren van de groep (J.D. van der Ploeg, 2003).

Groepscohesie is van belang omdat er een verband is met de productiviteit. Hoe hechter de groep is hoe meer de leden zich inzetten voor de doelen.³⁸ Cohesie binnen een groep wordt ook wel beschreven als een multidimensionaal verschijnsel. Er worden daarbinnen verschillende soorten cohesie onderscheiden:

1. *Primaire cohesie*: de cohesieve krachten die in elke groep aanwezig zijn.
2. *Secundaire cohesie*: de kenmerkende cohesie voor specifieke groepen, deze kan per groep verschillen.
3. *Inter-persoonlijke cohesie*: de mate waarin groepsleden elkaar mogen.
4. *Taak cohesie*: de mate waarin groepsleden zich samen willen inzetten voor de groepstaak.
5. *Verticale cohesie*: de mate waarin de groepsleden een band hebben met de groepsleider, en andersom.
6. *Horizontale cohesie*: de mate waarin de groepsleden met elkaar een band hebben.³⁹

(De kenmerkende aspecten van groepscohesie beschrijven we in bijlage 10.)

³⁷ Remmerswaal, Jan. *Begeleiden van groepen*, hoofdstuk 16, blz. 203-212

³⁸ Robbins, S.P. *Gedrag in organisaties*, hoofdstuk 7, blz. 132

³⁹ Arendsen, Hein M., Berk, T.J.C. *Psychodrama en transactionele analyse: inzicht door (trans)actie*. Hoofdstuk 9, blz. 150-151

6.2.2 Praktische vormgeving

Groepsgrootte

Een voorwaarde voor een groep is dat de groep groot genoeg is om een gevarieerde inbreng te garanderen. Golembiewski⁴⁰ concludeerde op basis van onderzoek dat een groep bestaat uit minder dan vier leden er te veel druk wordt gelegd op de groepsleden. Een gevolg hiervan kan zijn dat de interactie afneemt en de positie van de werker te zwaar wordt in de groep. Yalom⁴¹ vindt dat een therapiegroep uit ongeveer 7 personen moet bestaan. De ideale groepsgrootte voor een maatschappelijk werk groep is ongeveer 8 tot 12 mensen. Als de groep groter wordt zijn het gevaar van subgroepvorming en te veel sturing van de werker bijna onvermijdelijk. Het werken in subgroepen tijdens de bijeenkomsten is een mogelijke optie om de groep werkbaar te houden. Het is belangrijk om op de samenstelling van de groep te letten. Bijvoorbeeld één alleenstaande ouder tussen allemaal ouder- echtparen werkt vaak niet echt stimulerend.⁴²

Duur en tijd

Het plannen van de groep en het aantal bijeenkomsten is belangrijk, maar ook afhankelijk van het doel van de groep. De groep moet de tijd krijgen om een groep te vormen. Nora van Riet geeft daarvoor een indicatie van minimaal 15 zittingen wil de groep volledig in zijn recht komen te staan, ook in verband met het hulpverleningsproces dat de groep doormaakt. De intensiviteit voor een maatschappelijk werk groep is vaak niet heel erg groot waardoor een dagelijkse zitting niet nodig is. Het advies is om de groep eenmaal per week plaats te laten vinden. Als de groep eenmaal per twee weken gepland wordt bestaat de kans dat de deelnemer zich niet meer voldoende bij de groep betrokken voelt (helemaal als er een keer wordt afgemeld). De meest ideale duur van de bijeenkomst ligt ongeveer op 1,5 tot 2 uur. Dit is een tijd waarin meestal de concentratie nog goed kan zijn en er ook recht gedaan kan worden aan het groepsproces. Het tijdstip van de bijeenkomst adviseert Nora van Riet, vooral bij oudergroepen, 's avonds te organiseren. De beschikbaarheid is in de avonden voor beiden ouders vaak het beste te realiseren.

Open of gesloten groep

Een groep die minder dan 15 zittingen betreft is niet geschikt als open groep. Dit advies is gebaseerd op het gegeven dat nieuwe groepsleden grote invloed hebben op de groep. Dit zou het behalen van de doelen en het hulpverleningsproces in de weg staan.⁴³

Structuur

Bij de structuur van de cursus is er sprake van een vaste structuur voor iedere bijeenkomst. Deze structuur kan er bijvoorbeeld als volgt uit zien:

- Binnenkomst, welkom en het geven van een kort programma overzicht.
- Beginronde langs alle deelnemers en bespreken van ervaringen met de thuisopdracht.
- Bespreken van onderwerp of toelichten van een vaardigheid. Dit kan op veel verschillende manieren en met behulp van diverse werkvormen gebeuren.
- Pauze.
- Verwerkingsopdracht bij het onderwerp of oefenen met de vaardigheid.
- Afsluitende ronde met gelegenheid voor evaluerende opmerkingen van de ouders.
- Afronding en uitdelen van schriftelijk materiaal en thuisopdrachten.

⁴⁰ R. Golembiewski, *The Small Group*, University of Chicago Press, Chicago 1962

⁴¹ I.D. Yalom, o.c.

⁴² Bakker Ina, *Samen delen*. Hoofdstuk 6, blz. 206

⁴³ Riet van, N. *Groepswork in het maatschappelijk werk*. Hoofdstuk 5, blz. 140-141

Het is goed om tijdens de eerste ronde te beginnen met een kennismakingsronde. Door iedere bijeenkomst sfeerbevooroderende werkvormen te gebruiken wordt de veiligheid en het vertrouwen binnen de groep vergroot.⁴⁴

6.2.3 Communicatie

Een goede communicatie in de groep is van groot belang. Verbale- en non verbale communicatie spelen daarbij een belangrijke rol. Verbale taal bestaat voornamelijk uit woorden. In onze maatschappij is verbale communicatie ook erg belangrijk. Verschillende groepen en subculturen in de samenleving hebben dan ook hun eigen soort van taal en woorden ontwikkeld. Non- verbale communicatie is eigenlijk de taal van het lichaam. In onze cultuur lijkt dit aspect een nog wat ‘achter gebleven gebied’. Mensen laten in hun houding en gedrag vaak gevoelens zien die tegenstrijdig zijn met hun woorden. Daarom is non- verbale communicatie naast verbale communicatie een belangrijk aspect. Pathologische communicatie is ook een vorm van communicatie die binnen het groepswerk naar voren kan komen. Het is voor de groepswerker belangrijk om hier aandacht voor te hebben. Pathologische communicatie is een vorm van communiceren die de communicatie van anderen en van zichzelf schade aandoet. Voorbeelden hiervan zijn: zichzelf tegenspreken, zinloze uitweidingen, onvoltooide zinnen, duistere spreektrant of een aanstellerig spraakje. Tips die Nora van Riet geeft naar aanleiding van bovenstaande literatuur met betrekking tot groepswerk zijn:

- Vraag de groepsleden in de ik- vorm te spreken
- Vermijd dat de communicatie via de werker blijft lopen
- Luister als werker goed naar: woordvolgorde, woordkeus, grammaticale vorm, stembuiging en toonhoogte
- Probeer lange verhalen in te dammen als je merkt dat de aandacht van jezelf en anderen groepsleden gaat verslappen
- Wees zeer attent op de verwarring op inhouds- en betrekkningsniveau
- Neem geen genoegen met halve zinnen of antwoorden, maar dring aan op een totale formulering
- Let op rationalisaties, op deze manier kunnen ware gevoelens naar de achtergrond worden geschoven
- Let op projecties, deze verstoren de vrije communicatie.⁴⁵

De T.G.I. heeft een aantal hulpregels voor communicatie in groepen afgeleid van de grondbeginselen van de benadering. Door het opvolgen van deze regels in de groep kan er beter worden gecommuniceerd in de groep, wat ten goede komt van het proces. De hulpregels zijn:

- *Spreek voor jezelf, heel concreet in de ik- vorm.*
Bij deze regel wordt door de deelnemer verantwoordelijkheid genomen voor eigen gevoelens en overtuigingen.
- *Communiceer volledig.*
Bij het uiten van meningen, het stellen van een vraag en het uitspreken van uitgeoelens is het belangrijk om te delen met de groep welke gedachten en overwegingen hieraan ten grondslag liggen. Zo kunnen bijvoorbeeld vragen niet meer gelden als vermomming voor een bewering of een spanning.
- *Beperk je in het geven van interpretaties over anderen.*
Als iets van een ander niet duidelijk is, vraag dan om concretisering en stel geen suggesties vanuit je eigen projecties en referentiekaders.
- *Ga voorzichtig om met zogenaamde generalisaties.*
Door hier voorzichtig in te zijn wordt het andere individu geen tekort gedaan. Er wordt verantwoordelijkheid genomen en de persoon staat open voor een dialoog met de ander als er op de juiste manier feedback wordt gegeven.

⁴⁴ Bakker Ina, *Samen delen. Hoofdstuk 6, blz. 206-207*

⁴⁵ Riet van, N. *Groepswerk in het maatschappelijk werk. Hoofdstuk 3, blz. 72-73*

- *Randgesprekken krijgen voorrang.*
Randgesprekken zijn vaak een signaal van iets waar mensen zich niet bewust van zijn, deze personen dienen uitgenodigd te worden om het gesprek te delen met de gehele groep.
- *Er spreekt niet meer dan 1 persoon tegelijk, als niet anders wordt aangegeven.*
Deze regel voorkomt moeilijkheden met betrekking tot luisteren en concentratie. Ook dominant gedrag en rivaliteit worden op deze manier zo veel mogelijk voorkomen, veel kleurige meningsvorming krijg op deze manier een kans.^{46 47 48 49}

6.2.4 Passende werkvormen

Binnen groepen kunnen veel werkvormen worden gebruikt. Het is belangrijk om te kiezen voor effectieve en verantwoorde manieren om de doelen te bereiken. Een aantal goed passende werkvormen binnen groepen bij het maatschappelijk werk zijn:

1. Informatie overdracht (met behulp van hulpmiddelen)

Hierbij is aandacht voor het overbrengen van bepaalde informatie die is afgestemd op de aanwezige doelgroep. Een inleiding of lezing moet niet te lang duren, maximaal 20 minuten. Het beste is als het verhaal met humor of praktische verhalen wordt ondersteund. Visuele hulpmiddelen die bij deze informatieoverdracht gebruikt kunnen worden zijn:

- Het schrijven op een whiteboard / flapover
- Het gebruik van een overheadprojector of PowerPoint presentatie
- Het laten zien van een video band of dvd
- Het afspelen van een gedeelte van een cassettebandje of een cd

2. Kennismakingswerkvormen

Er zijn verschillende vormen waarin de deelnemers van de cursus met elkaar kennis kunnen maken. Hieronder een aantal vormen van vaakgebruikte werkvormen:

- *Mondelinge kennismakingsronde.* Een aantal voorbeeldvragen op een flapover kunnen helpend zijn voor de deelnemers. Het noemen van naam, leeftijd en leeftijd van de kinderen en eventuele andere bijzonderheden zijn meestal de dingen die genoemd worden bij een kennismakingsronde.
- *Kennismaken in tweetallen.* In tweetallen stellen de deelnemers een aantal vragen aan elkaar. Vervolgens stellen de deelnemers hun gesprekspartners voor in de grote groep in plaats van zichzelf.
- *Receptiemethode.* De deelnemers lopen rond en maken bij het horen van een signaal kennis met iemand uit de groep met wie ze nog niet gesproken hebben, als het signaal weer klinkt gaan ze door naar een volgende deelnemer.
- *Kennismaken met hulpmiddelen.* Deelnemers kiezen een voorwerp (van hun zelf, van een tafel met foto's of plaatjes) en aan de hand van dit voorwerp stellen de deelnemers zich voor.
- *Wie ben ik.* Elke deelnemer schrijft eerst drie eigenschappen op van zichzelf en vertelt er daarna iets over in de groep.
- *Sta op.* Een deelnemer begint met een mededeling over zichzelf en alle deelnemers op wie die mededeling ook slaat staan dan op of steken hun hand op.
- *Namenspelletje.* Deze oefening is een variant op: 'Ik ga op reis en neem mee...' De deelnemers noemen hun naam en noemen ook de naam van degene die zich al hebben voorgesteld. Door herhaling leren de groepsleden elkaars naam snel.

⁴⁶ Cohn, C. Ruth. *Van psychoanalyse naar themagecentreerde interactie.* Pagina onbekend.

⁴⁷ Stouw van de, G. *Holisme: alles of niets?* Pagina onbekend.

⁴⁸ Riet van, Nora. *Groepswerk in het maatschappelijk werk.* Pagina onbekend.

⁴⁹ Donkers, Gerard. *Veranderkundige modellen.* Pagina onbekend.

3. Werkvormen voor warming-up

- *Openingsvraag.* Een bijeenkomst wordt met een vraag voor alle deelnemers tegelijk ingeleid. Bijvoorbeeld: 'vertel een anekdote over uw kind.'
- *Cirkelassociatie of brainstormen.* Iedereen noemt woorden en onderwerpen die te maken hebben met het thema van de bijeenkomst. Deze woorden en onderwerpen worden opgeschreven, zo kan aan het begin van de bijeenkomst worden vastgesteld welk beeld het thema oproept bij de deelnemers.
- *De ideale ouder.* Op een flap staat 'De ideale ouder...' De deelnemers vullen uitspraken aan die ze hierbij vinden horen. Dit kan individueel, in tweetallen of zelfs in groepjes. Daarna kan deze opdracht worden nabesproken.
- *Meningen of feiten?* De ouders vullen een vragenlijst in waarin verschillende stellingen zijn opgenomen die waar/niet waar zijn. Aan de hand van een onderwerp kan zo door de werkers worden getoetst of er sprake is van verwarring tussen mening en feiten en het is tegelijkertijd een inleiding op de bijeenkomst.

4. Verwerkingsvormen

Dit betreffen de methoden om de informatie te verwerken. Deze werkvormen hebben als doel om de ouders hun eigen mening naar voren te laten brengen en met andere van gedachten te wisselen of samen oplossingen te bedenken. Het uitwisselen van ervaringen kan het beste plaatsvinden in groepjes. Ouders kunnen dan meestal makkelijker praten dan in de grote groep, en iedereen kan vaker aan het woord komen. Vormen die bij deze manier van werken kunnen worden gebruikt zijn:

- *Indelen van subgroepen.* Dit kunnen de werkers doen door nummers, kleuren of bepaalde afbeeldingen uit te delen en aan de hand hiervan de groepen in te delen.
- *Discussievragen of stellingen.* Een discussieblad met vragen of stellingen is een simpele manier van het werken in subgroepen. De stellingen en vragen kunnen heel specifiek in gaan op het thema van die avond.
- *Dobbelsteenspel.* Aan de hand van vragen uit verschillende categorieën krijgen de ouders een vraag toebedeeld die ze in een groep bespreken. Een nadeel van deze werkvorm is dat er een toevalsfactor in zit. Bepaalde belangrijke aspecten kunnen door toeval weinig of niet aan bod komen.
- *Opvoedingsdoelen.* De ouders krijgen een stapeltje met kaarten waarop opvoedingsdoelen staan geformuleerd. De ouders rangschikken de opvoedingsdoelen in groepjes naar rang van belangrijkheid. Door het moeten rangschikken in een groep ontstaat er vaak al een gesprek over wat belangrijk is en wat niet.
- *Hoe reageer je als...?* Dit is een vorm die ingaat op praktische opvoedingssituaties en stimuleert ouders om na te denken over mogelijk oplossingen. Ouders bespreken de situatie die ze voorgelegd krijgen en zoeken naar mogelijke oplossingen. Hieruit komen vaak goede praktische handvatten voor de ouders. De werker kan als afronding de tips samenvatten en er nog de nodige informatie aan toevoegen.
- *Stoplichtenspel.* Iedere ouder heeft de drie kleuren van het stoplicht (rood, oranje, groen). De werker leest opvoedingssituaties voor en de ouders geven met een kleur aan hoe ze zouden ingrijpen. Rood is ingrijpen, oranje is niet weten of ze moeten ingrijpen en groen is niet ingrijpen. Per situatie kunnen verschillende ouders worden uitgenodigd om uitleg te geven over hun keuze.

5. Vaardigheden oefenen

Het oefenen van vaardigheden is een werkvorm die goed past binnen oudercursussen. Voorbeelden van deze werkvorm zijn:

- *Gerichte instructie.* De cursusleider legt de vaardigheid die besproken wordt uit. De deelnemers kiezen allemaal een situatie of onderwerp dat past bij het besproken thema en

passen dit toe op de vaardigheid en bespreken hoe ze de vaardigheid in hun situatie toe zouden kunnen passen.

- *Werkbladen.* Via het invullen van werkbladen kunnen ouders ook vaardigheden oefenen. Bijvoorbeeld een blad met allemaal uitspraken van kinderen en de opdracht om op te schrijven wat de ouder denkt dat het kind zal voelen. Op deze manier leert de ouder zich te verplaatsen in het kind.
- *Rollenspel.* Het doel van een rollenspel binnen een groep is om de deelnemers inzicht te laten krijgen in hun eigen gedrag en zich ook nieuwe gedragsalternatieven eigen te maken. Het is ook helpend om situaties die ingebracht worden door de deelnemers beter in kaart te brengen. Een aantal dingen zijn van belang bij het gebruik maken van een rollenspel:
 1. Dat degene die het rollenspel speelt duidelijk aangeeft waar die persoon tegenaan loopt en dat ook daadwerkelijk dat gedeelte van de situatie wordt uitgespeeld.
 2. Het rollenspel wordt gestopt zodra het moment van klem lopen is bereikt, de speler of juist de werker zet het rollenspel stil.
 3. Hierna kan met bijvoorbeeld alternatieven worden geoefend om nieuw gedrag aan te leren.
 4. Om het spel af te sluiten is het belangrijk dat de spelers de gelegenheid krijgen om over hun ervaringen tijdens het rollenspel te praten.
- *Rolomkering of rolwisseling.* De techniek werkt bij deze werkvorm hetzelfde als bij een rollenspel. De bedoeling van deze techniek is dat de spelers in de huid van de ander kruipen. Het gevolg hiervan is dat ze zich beter kunnen inleven in de gevoelens van de ander en daarmee ook hun eigen gedrag zien door de ogen van een ander.
- *Alter- ego of dubbelen.* Deze techniek is ontleend aan de psychodrama. De functie van de alter- ego is die dingen uit te spreken die in het gesprek door de deelnemers worden achtergehouden. Deze gevoelens en gedachten worden ingebracht door een deelnemer die achter die persoon staat en zolang de 'alter- ego' vormt. Er worden door de alter aspecten en 'aanwezige' gedachten ingebracht, deze aspecten worden ontleend aan stem, lichaamshouding en bijvoorbeeld gebruik van taal. Deze werkvorm blijkt effectief om sommige vicieuze cirkels in de communicatie te doorbreken.
- *Non- verbaal gedrag en non- verbale oefeningen.* Ook het werken van non- verbaal gedrag en non- verbale oefeningen zijn belangrijke en effectieve werkvormen voor in een groep. Werken met non- verbaal gedrag houdt in: gebruik maken van wat in de groep non- verbaal gebeurt en aanwezig is. Hierbij valt te denken aan lichaamshouding, mimiek of gebaren. De interventies die gericht zijn op non- verbaal gedrag komen voort uit spontane situaties of uitspraken van de deelnemers. Het werken met non- verbale oefeningen is erop gericht om mensen bewust te maken van wat er in hen leeft en wat hen blokkeert in de omgang met zichzelf en met anderen. De oefeningen geven ook vaak gelegenheid om bepaalde gevoelens te uiten en daar iets mee doen. Bij deze oefeningen worden toestanden en gevoelens in beeld gebracht waardoor mensen lichamelijk iets ervaren dat ze niet onder woorden kunnen brengen. Er zijn bij deze oefeningen veel variaties en thema's mogelijk, het gaat erom dat er een goede beeldende uitingsvorm wordt gezocht waarin de beleving van de deelnemer duidelijk gevoeld wordt.
- *Modeling door middel van video.* Instructie door middel van videomateriaal is vaak heel helpend binnen een oudercursus. Onderzoek wijst uit dat video instructie effectiever is dan mondelinge instructie of groepsdiscussie.
- *Huiswerkopdrachten.* Het maken van thuisopdrachten bevordert de transfer van de in de cursus besproken vaardigheden naar de thuissituatie. Ouders kunnen dan zelf ervaren wat het effect is van een bepaalde manier van reageren op het gedrag van hun kind of wat knelpunten zijn bij de toepassing van nieuwe vaardigheden. Soms kan beter het woord 'thuisopdrachten' worden gebruikt in plaats van 'huiswerkopdrachten', omdat sommige

mensen huiverig worden vanwege de negatieve lading die zij toebrengen aan het woord 'huiswerkopdrachten'.⁵⁰

6. Vragen van ouders verwerken

Methoden en manieren om ouders uit te nodigen hun vragen te stellen, zijn:

- *De incident- methode.* Deze techniek is bruikbaar bij vragen of problemen waar meerdere suggesties of oplossingen voor mogelijk zijn. Ouders brengen een vraag of probleem in, hierna kunnen de andere deelnemers vragen stellen om de vraag of het probleem te verduidelijken. Er mogen in dit stadium nog geen oplossingen worden gegeven. De volgende stap houdt in dat ouders samen zo veel mogelijk oplossingen bedenken. De ouder die de vraag of het probleem heeft ingebracht mag in deze situatie niet reageren. In de laatste ronde reageert de ouder die de vraag of het probleem heeft ingebracht op de aangedragen oplossingen en verwoordt hoe hij in het vervolg anders met het probleem of de vraag om zal gaan.
- *Vragen/situaties op kaartjes.* De ouders schrijven hun eigen vraag of probleem zo concreet mogelijk op een kaartje. Deze kaarten worden in een willekeurige volgorde omgekeerd op tafel gelegd en om de beurt trekken de deelnemers een kaart, ze lezen deze voor en reageren op de vraag. Daarna praat de groep verder door over de vraag.
- *Vragenflap.* De ouders schrijven hun vraag op een flap of papier. In groepjes gaan de ouders proberen de vragen te beantwoorden. De papieren of flappen worden steeds doorgegeven naar een volgend groepje zodat er allerlei suggesties voor het probleem op het papier komen te staan. De ouders die de vraag gesteld hebben, krijgen zo een papier vol suggesties mee naar huis.
- *De vragendoos.* Voor ouders die hun vragen niet zo goed in de groep durven stellen, is het een optie om een vragendoos te hebben waar ouders hun vragen in kunnen doen. Deze vragen kunnen bijvoorbeeld na de pauze of in een volgende bijeenkomst worden behandeld.

7. Werkvormen om te evalueren

Het is belangrijk om bij een oudercursus na te gaan wat ouders vinden van de cursus en de werkvormen. Hieronder volgen verschillende manieren waarop de evaluatie plaats kan vinden:

- *Een korte evaluatie ronde.* Deze ronde vindt vaak plaats aan het einde van een bijeenkomst. Dit kan via een open motto (bijvoorbeeld: 'roep u maar...') of via gerichte vragen. Men kan de ouders ook vragen een cijfer te geven voor de bijeenkomst.
- *Tussentijdse evaluatie.* Deze evaluatie kan vorm krijgen via een stapel kaartjes met vragen. De cursusleider nodigt de deelnemers uit een kaartje te pakken en antwoord te geven op de vraag, medecursisten kunnen eventueel ook reageren op deze vragen.
- *Eindevaluatie.* Voor de eindevaluatie is een formulier dat meegegeven wordt een goede optie. Ouders kunnen zo anoniem hun oordeel geven en hun opmerkingen plaatsen.
- *Afscheid nemen.* Als ouders een aantal bijeenkomsten bij elkaar zijn geweest, is het goed om de laatste bijeenkomst een speciaal tintje te geven. Iets lekkers bij de koffie, een eindspel of een informele afsluiting is mogelijk. Een persoonlijke manier van afscheid nemen is via ansichtkaarten. Neem een grote stapel ansichtkaarten mee, waaruit elke ouder er een kan kiezen. Vervolgens schrijven alle deelnemers iets op de kaart van alle mededeelnemers. Aan het eind heeft iedereen zijn eigen kaart weer terug met de opmerkingen van alle anderen.

8. Informatie meegeven

Bij bijeenkomsten waar informatie overdracht een belangrijk aspect vormt, is er vaak beperkte tijd om alles over een onderwerp te vertellen. Sommige ouders hebben behoefte aan meer informatie,

⁵⁰ Riet van, N. Groepswork in het maatschappelijk werk. Hoofdstuk 11, blz. 222-223

hebben specifieke vragen of de behoefte om alles nog eens na te lezen. Er zijn verschillende mogelijkheden om in deze behoefte te voorzien:

- *Leestafel*. Het inrichten van een boektafel met boeken over het thema van de bijeenkomst is een goede manier om ouders te laten zien wat voor boeken er allemaal zijn met betrekking tot het thema dat die bijeenkomst wordt behandeld. Boekenlijsten die meegenomen kunnen worden, stellen veel ouders op prijs.
- *Artikelen en folders*. Ouders waarderen het vaak als zij aan het eind van de bijeenkomst schriftelijk materiaal kunnen meenemen.⁵¹

9. Werken met materiaal

Deelnemers kunnen zich soms beter uitdrukken door middel van het werken met materialen. Een tweetal manieren die van Nora van Riet (2006) noemt zijn:

1. *Tekenen*. Met het maken van een tekening worden de gevoelens van de deelnemer op papier gezet waardoor het weergeven van zijn of haar gevoel een stuk gemakkelijker wordt. Het tekenen kan een steeds terugkerend onderwerp binnen het groepswork krijgen waardoor het ook het proces van de deelnemers uitbeeldt.
2. *Voorwerpen*. Voorwerpen kunnen helpend zijn bij een gesprek. Vooral het uiten van gevoelens en belevingen blijven de deelnemers soms helder voor ogen staan.⁵²

Paragraaf 6.3 Opvoedingsdeskundigen over passende werkvormen, praktische vormgeving en methodische vaardigheden met betrekking tot effectief groepswork

6.3.1 Stichting Gereformeerde Jeugdzorg

De SGJ vindt actieve betrokkenheid van de jongeren belangrijk in hun cursus voor opvoedingsondersteuning. Men adviseert ons met betrekking tot de structuur van de cursus om deze op maximaal 6 bijeenkomsten, en daarbij een maximum van 12 deelnemers, te stellen. Voor de SGJ is het een vereiste wanneer de ouders ook samen naar de bijeenkomst kunnen komen. Ook afwisseling van werkvormen en 1 thema per bijeenkomst is een advies dat de SGJ ons meegeeft in de ontwikkeling van de cursus. Een werkboek ontwikkelen voor de ouders is ook vaak een fijne manier van werken in een cursus.

De SGJ heeft een aantal voorwaarden gesteld waaraan een cursusleider voor opvoedingsondersteuning dient te voldoen. Dit gaat om de volgende voorwaarden:

- Kennis van ontwikkelingspsychologie
- Kennis over diverse opvoedstijlen en pedagogiek
- Visie op relatie ouders en kinderen
- Visie op christelijk opvoeden
- Bij voorkeur zelf opvoedingservaring
- In staat tot het leiden van groepsprocessen
- In staat tot het overdragen van kennis en aanleren van vaardigheden

Kennis van verwachtingen, behoeften en rollen binnen de groep is een aspect wat ook belangrijk is voor de werker die de cursus draait. Een coachende houding is de beste manier om de ouders te benaderen, de communicatie binnen de groep dient niet alleen via de cursusleider plaats te vinden.⁵³

⁵¹ Bakker Ina, *Samen delen*. Hoofdstuk 5.

⁵² Riet van, N. *Groepswork in het maatschappelijk werk*. Hoofdstuk 11, blz. 230-231

⁵³ *We hebben een interview gehad met Maria Vermeulen, medewerker SGJ.*

6.3.2 Stichting de Vluchtheuvel

Bij de cursus van stichting de Vluchtheuvel worden de pubers niet betrokken. Hiervoor heeft de instelling geen duidelijke argumenten. De cursus wordt meer als een vorm van lotgenotencontact gezien, waarbij de pubers niet aanwezig hoeven te zijn. Een argument om pubers wel te betrekken bij de cursus is om de samenwerking tussen ouders en kind te bevorderen.

Stichting de Vluchtheuvel geeft ons een aantal tips/richtlijnen voor de praktische vormgeving van de cursus, die ze zelf ook toepast bij cursussen:

- Een cursus die bestaat uit 5 tot 7 avonden, dit is te overzien voor de ouders.
- Een avond ongeveer 2,5 uur laten duren waarin eerst informatieoverdracht plaats vindt en daarna een verwerking op de gegeven informatie.
- Een groep uit 12 tot maximaal 20 mensen laten bestaan. Een te grote groep kan nadelig zijn voor het groepsproces.
- Laat de cursus plaats vinden in een gesloten groep. Dit heeft vaak een veiliger karakter. Stichting de Vluchtheuvel gaat er van uit dat de groep deelnemers samen een team moet worden, die op een veilige wijze met elkaar kunnen overleggen.
- Houdt tijdens een cursus dezelfde leiders.
- Creëer variatie in de werkvormen. Stichting De Vluchtheuvel heeft bij de -12 cursus een kaartjesspel met de vijf liefdestalen van kinderen. Ook gaan echtparen daar in groepjes aan de slag met verschillende vraagstukken. En er worden fragmenten gekeken van het EO programma 'Schatjes', waarnaar de ouders met elkaar hierover door praten. Bij de +12 cursus wordt er ook met verschillende werkvormen gewerkt, maar (nog) wel minder dan bij de -12 cursus. De variatie in de werkvormen geeft een afwisseling voor de ouders wat het leerrendement van de ouders vergroot.

Stichting de Vluchtheuvel probeert een mix, een evenwicht, te vinden wanneer het gaat om het groepsproces en educatie. Je bent niet alleen bezig met informatie overdracht, maar het doel is dat het ook besproken en doorgewerkt wordt. Het evenwicht vinden tussen informatieoverdracht en verwerking daarvan is een zoektocht. Daarom is een goede toerusting van de leiders van belang.⁵⁴

Paragraaf 6.4 Medewerkers van stichting Schuilplaats over de praktische vormgeving van de cursus

Vanuit het inventarisatieonderzoek dat wij onder de medewerkers van stichting Schuilplaats hebben afgenomen kwamen onderstaande gegevens naar voren over de praktische vormgeving van de cursus. Behoeften die de medewerkers hebben met betrekking tot de vormgeving van de cursus zijn:

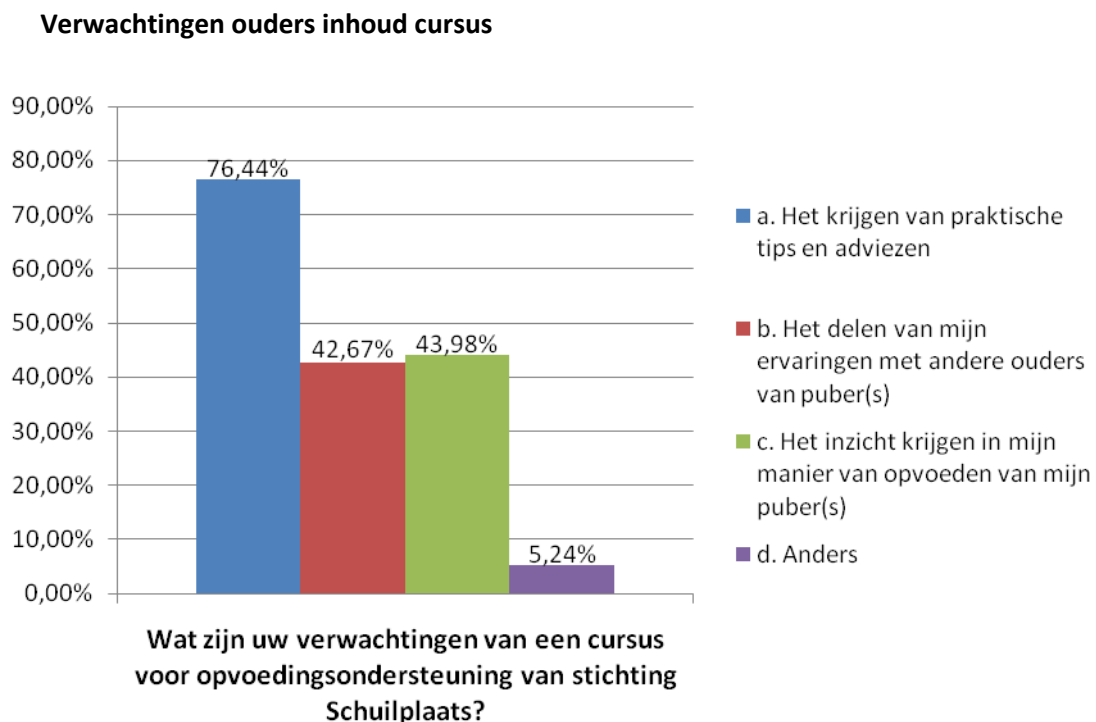
- De medewerkers van stichting Schuilplaats geven aan dat de cursus bedoeld moet zijn voor ouders van pubers tussen de 12 en 18 jaar.
- De medewerkers hebben een indicatie gegeven van de hoeveelheid bijeenkomsten waaruit de cursus zou moeten bestaan. Ze hebben daarbij aangegeven dat wat hun betreft de cursus het beste kan bestaan uit 5 tot 7 bijeenkomsten.
- Een schatting van de duur van de bijeenkomsten kwam uit op ongeveer 1,5 tot 2 uur.
- Het maximaal aantal deelnemers binnen de groep wordt door de medewerkers vastgesteld op 8 tot 12 mensen. Deze schatting kunnen we niet als geheel betrouwbaar beschouwen, omdat maar een klein aantal van de medewerkers antwoord heeft gegeven op deze vraag. Wel kwam hierbij naar voren dat de groep bij voorkeur een gesloten groep moet zijn, dat wil zeggen dat er na het starten van de eerste bijeenkomst geen mensen meer aan de groep worden toegevoegd.

⁵⁴ We hebben een interview gehad met Erik-Jan Vermeulen, medewerker stichting de Vluchtheuvel.

- Uit ons inventarisatieonderzoek blijkt dat voor het tijdstip van de cursus de meeste voorkeur uitgaat naar de avond.
- De medewerkers zien het liefst dat er een thema per avond wordt behandeld en dat de modules ook los in de individuele gesprekken gebruikt kunnen worden. Kennisoverdracht, videofragmenten en lotgenoten contact zijn items die door de medewerkers aangegeven worden en die ze graag een plek zien krijgen in de cursus.
- De medewerkers van stichting Schuilplaats staan positief ten opzichte van het betrekken van de pubers in de cursus. Welke vorm dit moet krijgen is nog niet helder, dit hangt af van de mogelijkheden die ook vanuit het onderzoek met de ouders en pubers naar voren komen.

Paragraaf 6.5 Ouders en pubers over de praktische vormgeving en werkwijze van de cursus

Naast het belang om de moeilijkheden waar ouders tegenaan lopen in de opvoeding van hun puber(s) in kaart te brengen, willen we ook in de praktische vormgeving aansluiten bij de wensen en behoeften van ouders. We hebben gevraagd naar de visie van de ouders over het doel van de cursus, de thema's die ouders graag terug willen zien komen, de lengte van de cursus, betrokkenheid van de puber(s) en de rol van Bijbelse verdieping in de cursus. Hierbij hebben we ook de pubers om hun mening gevraagd over verschillende gebieden. In figuur 27 tot 32 zullen de uitkomsten hiervan uitgewerkt worden.

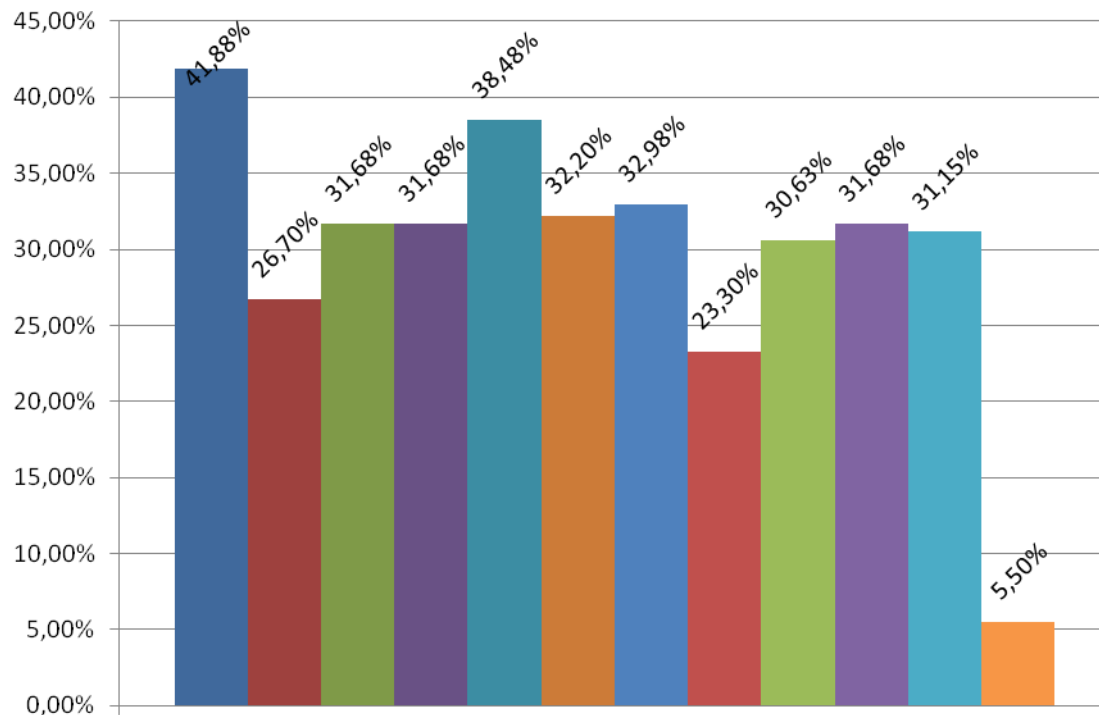
Figuur 27 - uitkomst vraag 21 enquête

Het krijgen van tips en adviezen lijkt voor ouders een belangrijk onderdeel in de cursus te zijn. 76,44% van de ouders zou dit graag terug zien komen in de te ontwikkelen cursus. Het delen van ervaringen en het krijgen van inzicht staan ongeveer gelijk. Wij concluderen dat deze thema's in de cursus wel van belang zijn, maar dat het praktische de boventoon moet spelen. Het verkrijgen van inzicht en het delen van ervaringen kunnen naar ons idee een basis vormen voor het vormen van praktische tips en adviezen.

Belangrijke aanvullende verwachtingen van ouders die ze bij deze vraag aangaven, zijn:

- Aandacht voor maatschappelijke veranderingen.
- Het laten doorklinken van Bijbelse liefde en hoe ouders dit kunnen toepassen in de opvoeding.

Thema's voor in de cursus volgens ouders

Als de cursus voor opvoedingsondersteuning voor u gemaakt zou worden, welke onderstaande thema's zouden daar zeker in opgenomen moeten zijn?

- a. Grenzen stellen aan mijn puber(s)
- b. Het loslaten van mijn puber(s)
- c. Omgaan met boosheid van mijn puber(s)
- d. Het begrijpen van mijn puber(s)
- e. Communiceren met mijn puber(s)
- f. Geloofsopvoeding van mijn puber(s)
- g. Mediaopvoeding van mijn puber(s)
- h. Seksuele opvoeding van mijn puber(s)
- i. Mijn positie als ouder ten opzichte van mijn puber(s)
- j. Omgaan met straffen en belonen van mijn puber(s)
- k. Ik heb geen behoefte aan een cursus voor opvoedingsondersteuning
- l. Anders

Figuur 28 - uitkomst vraag 22 enquête

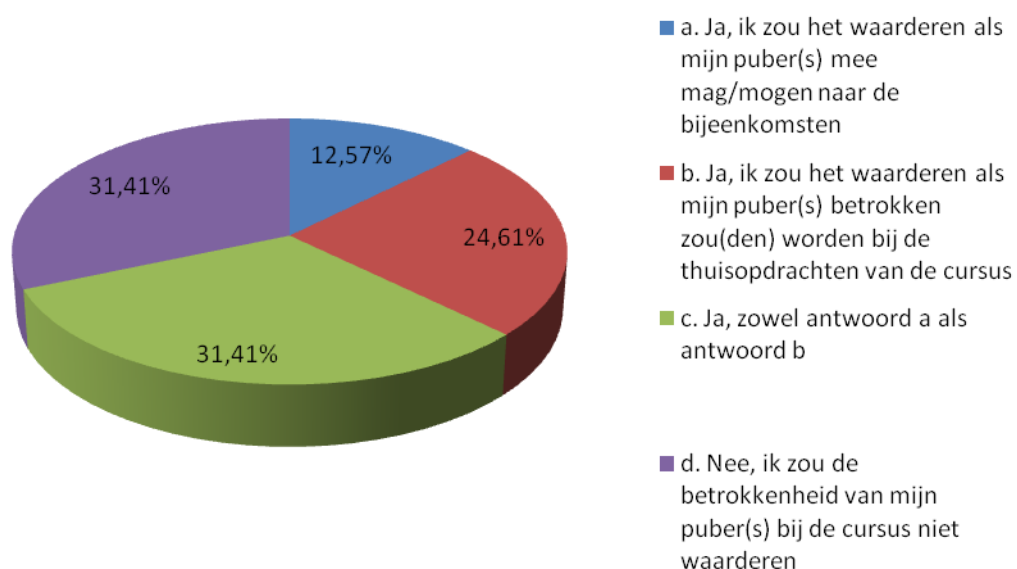
Ouders hebben verschillende thema's aangegeven, maar de percentages lijken redelijk verdeeld. Wij vinden het opvallend dat de behoeften die we hebben getoetst bij de thema's, niet altijd overeen komen met de thema's die de ouders graag naar voren zien komen in de cursus. Wij vragen ons af wat hiervan de betekenis is. We nemen als voorbeeld communiceren, waarbij ouders aangeven relatief weinig moeite te ervaren. In dit gedeelte van de enquête scoort 'communiceren' juist wel hoog. Het zou kunnen zijn dat mensen bij deze vraag vooral voor een andere ouder hebben gedacht en niet reflecterend op hun eigen gezinssituatie hebben gekeken, dit zou het verschil naar ons idee kunnen verklaren.

Het stellen van grenzen steekt met kop en schouders boven de andere thema's uit, in overeenstemming met met de resultaten uit figuur 16. Wij worden hierin bevestigd in onze conclusie dat dit onderwerp zeker een plaats moet krijgen binnen de cursus. Dit geldt ook voor de thema's 'media opvoeding' en 'geloofsopvoeding'. Bij figuur 28 is het weer opvallend dat de seksuele opvoeding naar onze verwachting lager scoort. De vraag is hoe werkelijkheidsgetrouw de resultaten wat betreft dit thema zijn. Alleen nader onderzoek zou hierover uitsluitsel kunnen geven.

De conclusies die we bij het deel 'specifieke thema's' (onderzoeksverslag) hebben getrokken, zijn voor ons doorslaggevend voor het wel of niet opnemen van onderwerpen in de te ontwikkelen cursus. Figuur 28 lijkt deze conclusies voor een groot deel te onderstrepen. Voor wat betreft het thema 'communiceren' willen we een uitzondering maken om dit thema wel op te nemen in de cursus. De reden hiervoor zien wij in de basis die het communiceren heeft voor heel veel andere opvoedingsthema's. We willen dit thema integreren in de cursus door er een op zichzelf staand thema van te maken en daarnaast willen we het terug laten komen in de bespreking van andere thema's. Hierbij denken wij aan de manier waarop men grenzen stelt, praten over media etc.

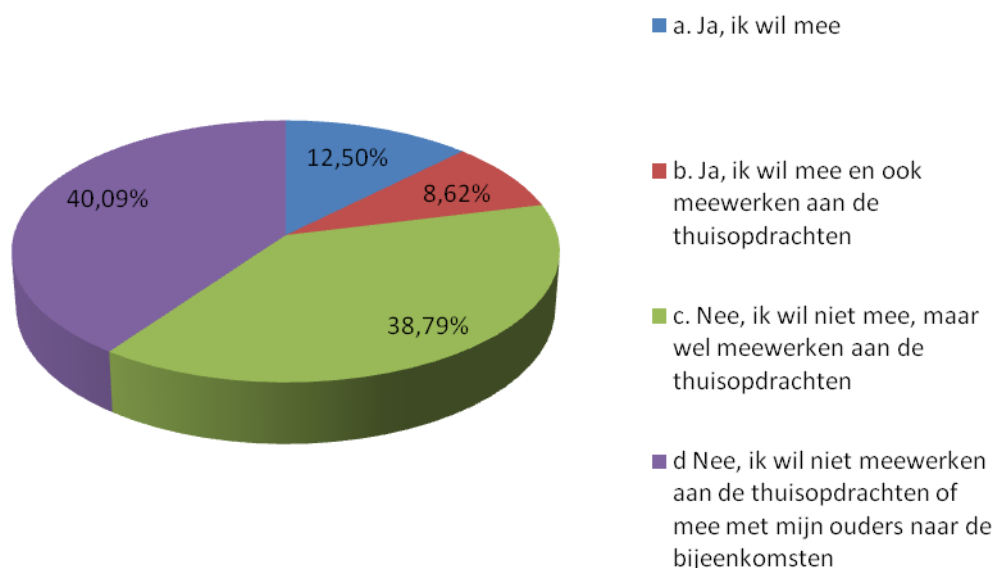
Betrokkenheid pubers in de cursus

Zou u het waarderen als uw puber(s) betrokken zou(den) worden bij de cursus voor opvoedingsondersteuning?

Figuur 29 - uitkomst vraag 23 enquête

Pubers over hun betrokkenheid in de cursus

Figuur 30

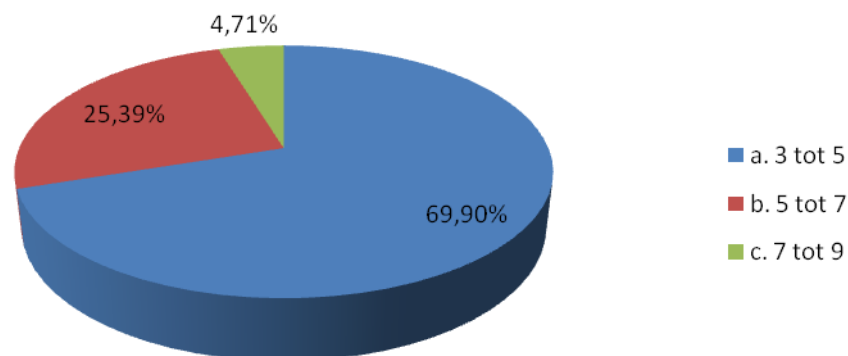
Betrokkenheid van pubers in de cursus lijkt door ouders te worden gewaardeerd. Meer dan de helft van de ouders (68,59%) zou het waarderen wanneer pubers op wat voor wijze dan ook, mee naar de cursus of thuisopdrachten, betrokken worden bij de cursus.

In figuur 30 wordt weergegeven wat de pubers denken over hun betrokkenheid in de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning. Wij constateren dat meer dan de helft (59,09%) van de ondervraagde pubers bereidt zijn tot enige deelname aan de cursus. Wij zijn tevreden over deze uitslag die wij kunnen constateren, omdat wij dit zien als een positief punt voor de pubers. De onverschilligheid die vaak tijdens de puberteit geuit wordt door pubers, zien wij hierin niet terug. Hieruit maken wij ook op dat pubers het beste voor hebben met hun ouders en ook mee willen werken aan een opvoeding die voor beide partijen goed zou zijn. Het grootste deel (38,79%) van deze groep wil niet mee naar de cursus, maar wil wel meewerken aan de thuisopdrachten.

Uit bovenstaande kunnen wij concluderen dat de betrokkenheid van pubers zeker in de te ontwikkelen cursus opgenomen moet worden. Ook vanuit de gesprekken met deskundigen, met name met Keith Bakker (zie *uitwerking bijlage 5*) wordt ons duidelijk wat voor belang het heeft dat pubers betrokken worden bij het programma dat hun ouders volgen en de ontwikkeling die de ouders daarbij doormaken. De percentages van de pubers die wel mee willen naar de cursus liggen dichtbij elkaar. Deze percentages zijn niet heel hoog, waardoor wij geneigd zijn deze optie ook te laten vervallen. Wel denken wij dat het goed zou zijn wanneer de pubers in een eerste gesprek, los van het groepsproces van de cursus, uitgenodigd worden om in een gezamenlijk gesprek stil te staan bij de opvoeding en de cursus. Wij denken dat hierdoor de pubers ook meer gemotiveerd zullen raken bij de thuisopdrachten, omdat ze op de hoogte zijn van de cursus die hun ouders volgen. Door dit beleid te volgen zullen we ook tegemoet kunnen komen in de cursus aan de wensen van ouders en pubers.

Aantal bijeenkomsten cursus

Wat zou u het maximaal aantal bijeenkomsten vinden voor de cursus voor opvoedingsondersteuning?

Figuur 32 - uitkomst vraag 25 enquête

Het grootste gedeelte van de ouders (69,90%) blijkt de voorkeur te hebben voor een cursus van 3 tot 5 bijeenkomsten. De ouders willen ook aanzienlijk veel thema's in de cursus naar voren laten komen, waardoor het niet mogelijk is de cursus te laten bestaan uit 3 bijeenkomsten. Ook wat betreft het groepsproces kunnen te weinig bijeenkomsten nadelige gevolgen hebben. De conclusie die we hieruit trekken is dat we vanuit de ouders gezien, in ieder geval de cursus uit 5 bijeenkomsten moeten laten bestaan.

Paragraaf 6.6 Conclusie deelvraag 4

Door deze deelvraag te verwerken, is voor ons de doelstelling van stichting Schuilplaats voor de cursus bevestigd. Ze hebben als doelstelling van de cursus gekozen voor preventie, en door literatuur onderzoek en gesprekken met deskundigen zien wij terug dat dit een goede manier van werken is binnen een cursus voor opvoedingsondersteuning.

De mate van structuur, de keuze voor werkvormen, de manier van communiceren met / in de groep en overige met betrekking tot de praktische vormgeving van de cursus, vergroten de effectiviteit van de cursus voor opvoedingsondersteuning. Aanscherping, wanneer de groep een keer heeft gedraaid, lijkt ons van belang. Een evaluatiemoment met de deelnemers en tevens een evaluatiemoment met de leiders zien wij hierbij als belangrijk onderdeel die we toe zouden kunnen passen bij de te ontwikkelen cursus.

Deze deelvraag biedt ons inzicht vanuit de theorie en de gesprekken met deskundigen in de mogelijkheden wat betreft werkvormen die we zouden kunnen toepassen in de groep. Opnieuw komt hieruit naar voren dat evaluatie een belangrijk onderdeel is, ook wat betreft werkvormen. Kernvragen die dan naar voren zouden kunnen komen, kunnen zijn:

- Wordt er aangesloten bij de groep ouders?
- Is er sprake van groei bij de ouders?
- Geven de werkvormen een diversiteit, waardoor de groep vernieuwend blijft?

Door stil te staan bij de bovengenoemde vragen, de cursus te evalueren en daarbij bewust te zijn van de keuze voor werkvormen en praktische vormgeving, is het mogelijk om te ontdekken welke werkvormen het beste passen bij een cursus voor opvoedingsondersteuning. En daarnaast om inzicht

te krijgen in de methodische vaardigheden die vereist zijn om het groepsproces en de groepsontwikkeling effectief te bevorderen. Het lijkt ons goed om de werkers voldoende kennis te laten nemen van de theorie over groepswerk en groepsdynamica, zodat zij op de hoogte zijn van processen en eventuele gevolgen van deze ontwikkelingen. Om de cursus, en de werkvormen die daarbij gebruikt worden, zo effectief mogelijk te laten zijn, zien wij het als noodzakelijk een handboek voor de cursusleiders te ontwikkelen. Hierdoor kan er op een eenduidige manier gewerkt worden de kennis en vaardigheden van de cursusleiders kunnen op deze wijze door het handboek worden versterkt.

Mede vanuit de behoeftepeiling die onder ouders is gedaan komt naar voren dat het krijgen van praktische tips op basis van het delen van ervaringen en het verkrijgen van inzicht in eigen handelen het doel is van de cursus.

Ouders en medewerkers geven aan dat cursus moet bestaan uit ongeveer 5 á 6 bijeenkomsten. We willen deze richtlijn aanhouden voor de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning. In de bijeenkomsten willen we de pubers mee laten werken aan thuisopdrachten, dit blijkt mogelijk vanuit de onderzoeksresultaten en wordt aangeraden door ervaringsdeskundigen.

Hoofdstuk 7 – Deelvraag 5

Verwerking van het christelijk geloof:

A. Vanuit welke visie op opvoeden wordt de opvoedingscursus geschreven?

B. Welke rol speelt Bijbelse verdieping in deze cursus?

Wat is de behoefte hieraan?

Inhoud hoofdstuk 7

7.1 De visie van stichting Schuilplaats als het gaat om integreren van het christelijke geloof in de hulpverlening

7.2 Behoeften aan Bijbelse verdieping in de cursus voor opvoedingsondersteuning

7.2.1 Behoeften van de ouders

7.2.2 Behoeften van de medewerkers van stichting Schuilplaats

7.2.3 Advies en toevoeging van de opvoedingsdeskundigen

7.3 Integratie van het christelijk geloof in de bestaande cursussen van stichting Schuilplaats met een link naar de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning

7.4 Conclusie deelvraag 5

Inleiding

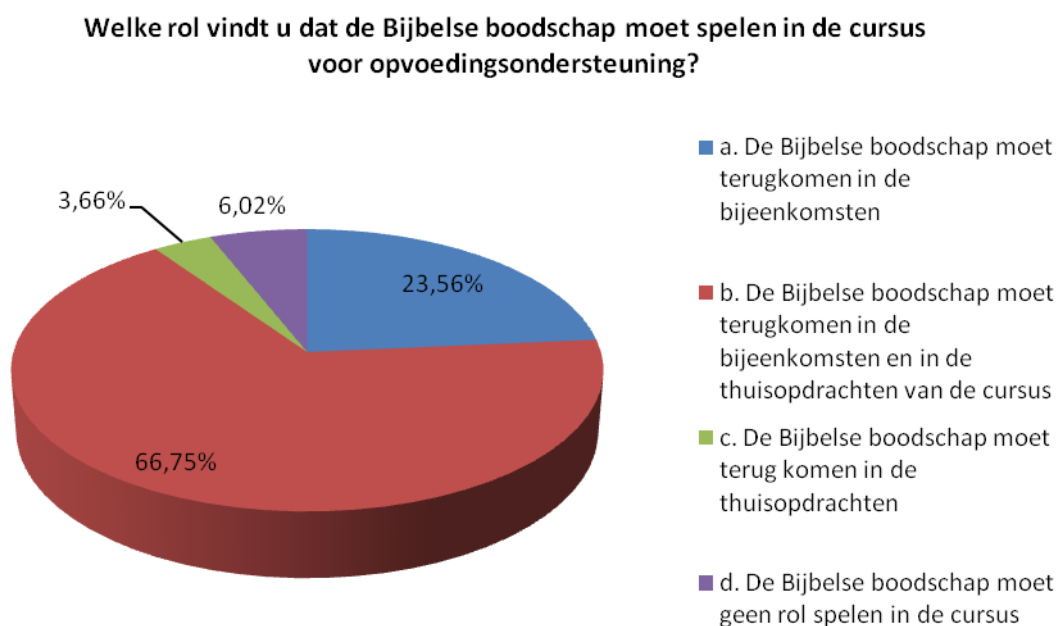
Stichting Schuilplaats is een identiteitsgebonden instelling. De stichting stelt het op prijs als de christelijke identiteit in de hulpverlening kan worden verwerkt. Om dit in de cursus zo goed mogelijk vorm te geven zijn we op zoek gegaan naar de visie en behoeften van stichting Schuilplaats, ouders en opvoedingsdeskundigen op dit gebied. Met de uitkomsten van ons veldonderzoek en literatuuronderzoek hopen we een passende integratie voor Bijbelse verdieping te vinden binnen de cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers.

Paragraaf 7.1: De visie van stichting Schuilplaats als het gaat om integreren van het christelijke geloof in de hulpverlening

Stichting Schuilplaats biedt Bijbelse genormeerde hulp, wat zij als volgt uitleggen: 'De Bijbel legt, als het onfeilbare Woord van God, de achterliggende oorzaak van alle menselijk nood bloot (de zonde), en openbaart de diepste bevrijding uit alle nood (verzoening met God door Jezus Christus). Tegelijk leert de Bijbel dat de aardse werkelijkheid tot de wederkomst van Christus een gebroken werkelijkheid is, waar het volmaakte niet wordt gevonden. Dat neemt niet weg dat elk mens als uniek schepsel voor God waarde heeft en door Zijn genade nieuwe kansen mag ontvangen. In dat besef en vanuit dat kader wil stichting Schuilplaats hulp verlenen aan mensen in nood.'

Paragraaf 7.2: Behoeften aan Bijbelse verdieping in de cursus voor opvoedingsondersteuning

7.2.1 Behoeften van de ouders

Figuur 31 - uitkomst vraag 24 enquête

Uit de resultaten van figuur 31 blijkt dat 66,75% van de ouders de Bijbelse boodschap terug wil laten komen in de bijeenkomsten en de thuisopdrachten van de cursus. Als we dit leidend zouden laten zijn, zouden we de Bijbelse boodschap ook in beiden onderdelen van de cursus moeten verwerken. De vraag is alleen of dit ook verstandig is met in het oog de verschillende kerkelijke achtergronden van de ouders. Het is de vraag of de 66,75% van de ouders zich dit ook heeft gerealiseerd. Wij concluderen dat het gepast zou zijn om tot een compromis te komen, zodat de Bijbelse boodschap

wel verwerkt wordt in de cursus maar alleen in vragende vorm. Hiermee zal onnodige discussie, wat geen toegevoegde waarde heeft voor het doel van een cursus voor opvoedingsondersteuning, worden vermeden. Deze conclusie zien wij ook passend in de christelijke grondslag van stichting Schuilplaats.

7.2.2 Behoeften van de medewerkers van stichting Schuilplaats

Medewerkers van stichting Schuilplaats geven aan in het inventarisatieonderzoek dat het goed zou zijn wanneer de Bijbelse verdieping in de eerste plaats tijdens iedere bijeenkomst naar voren komt, gerelateerd aan het thema wat aan de beurt is. In de tweede plaats zou er daarnaast ook een bijeenkomst specifiek over het geloof en opvoeden kunnen gaan. Acht medewerkers van stichting Schuilplaats werkten mee aan ons inventarisatie onderzoek en daarvan hebben zeven medewerkers bevestigend antwoord gegeven of Bijbelse verdieping een plaats moet krijgen in de cursus. Eén van de medewerkers heeft bij deze vraag geen antwoord gegeven.

7.2.3 Advies en toevoeging van de opvoedingsdeskundigen

Erik- Jan Verbruggen, Stichting de Vluchtheuvel

In de huidige cursus is Bijbelse verdieping niet een specifiek thema. In de cursus is de verdieping wel verweven in de thema's. Bij de thema's grenzen stellen en normen en waarden in het gezin komt de levensovertuiging wat meer op de voorgrond te staan dan bij andere thema's. Bij de cursus staat een pedagogische insteek voorop. Erik-Jan benoemt tijdens het interview dat dit ook een belangrijk verschil met de cursus die de CGO aanbiedt waar vooral het godsdienstig vlak op de voorgrond staat. Hierbij wordt bijvoorbeeld sterk ingegaan op huisgodsdienst en gewetensvorming.

Maria Vermeulen, Stichting Gereformeerde Jeugdzorg

Volgens Maria Vermeulen vinden veel christelijke ouders geloofsopvoeding een belangrijk thema. Ouders ervaren bezinnen op christelijk kader als verrijkend. Daarnaast ziet Maria dat dit ook het persoonlijk contact tussen de deelnemers verdiept.

Paragraaf 7.3: Integratie van het christelijk geloof in de bestaande cursussen van stichting Schuilplaats met een link naar de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning

Bijbelse verdieping in andere cursussen van stichting Schuilplaats

Allereerst krijgen in de cursussen van stichting Schuilplaats de te behandelen thema's een plaats in de bijeenkomsten. Deze worden uitgebreid besproken, zodat er gewerkt kan worden aan de methodische doelstellingen. Daarnaast, volgens de visie van stichting Schuilplaats, wordt er aandacht besteedt aan het levensbeschouwelijk aspect in de cursussen. Dat is vaak door middel van verdiepende vragen of aanvullende teksten die aangehaald worden in de deelnemersmap. Tijdens de bijeenkomsten wordt er ook naast de aan bod komende thema's gerefereerd aan het christelijk geloof.

Bijbelse verdieping in de cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers

De Bijbelse verdieping in de cursus die we willen gaan schrijven willen we zo veel mogelijk aan laten sluiten bij de bestaande cursussen van stichting Schuilplaats. Allereerst zal het methodische aspect een plaats krijgen binnen de bijeenkomsten, maar als toepassing daarop willen we ook graag Bijbelse aspecten een rol laten spelen. Ook afhankelijk van de behoeften van de ouders zal de Bijbelse verdieping een plaats krijgen in de bijeenkomsten van de cursus en de daarbij behorende thuisopdrachten. Met verdiepende vragen, Bijbelverhalen, aangehaalde Bijbelteksten hopen we in de cursus de toepassing van het christelijk geloof te kunnen integreren. Eén van de teksten die hierbij belangrijk en leidend zal zijn, is Psalm 78 vers 4: *“Wij zullen het niet verbergen voor hun kinderen, voor het navolgende geslacht, vertellende de loffelijkheden des HEEREN, en Zijn sterkheid, en Zijn wonderen, die Hij gedaan heeft.”* Door integratie van deze tekst hopen we niet alleen letterlijk dat

ouders de boodschap van het evangelie door kunnen geven aan hun kinderen, maar ook in het meegeven van levenslessen, aanleren van normen en waarden en het laten zien van een Bijbelse manier van leven hun kinderen (beter kunnen) gaan bereiken.

Paragraaf 7.4: Conclusie deelvraag 5

Samenvattend vanuit bovenstaande omschrijving van de christelijke visie van stichting Schuilplaats en de behoeften naar Bijbelse verdieping in de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning, concluderen wij dat de cursus op Bijbelse grondslag ontwikkeld zal worden.

Er is vanuit de doelgroep, de ouders van pubers, zeker behoeften naar Bijbelse verdieping. Vanuit de behoeftepeiling komt naar voren dat:

- 66,75% van de ouders vindt dat de Bijbelse boodschap moet terugkomen in zowel de bijeenkomsten als de thuisopdrachten van de cursus.

Ook vanuit de medewerkers van stichting Schuilplaats is er behoeften naar Bijbelse verdieping in de cursus. Vanuit het inventarisatie onderzoek komt naar voren dat:

- 7 van de 8 medewerkers van stichting Schuilplaats, die mee hebben gewerkt aan ons inventarisatie onderzoek, vindt dat Bijbelse verdieping een plaats moet krijgen in de cursus.

Deskundigen, waarmee wij in gesprek zijn gegaan, geven aan dat Bijbelse verdieping een belangrijk element is binnen een cursus voor opvoedingsondersteuning. In de te ontwikkelen cursus voor stichting Schuilplaats is het dan ook van belang om al dan niet per thema de Bijbelse verdieping te integreren. In de te ontwikkelen cursus kan dezelfde opzet gebruikt worden, zoals die in de andere cursussen bij stichting Schuilplaats is gebruikt door middel van verdiepende vragen of aanvullende teksten. Het christelijke geloof en Bijbelse verdieping zal geïntegreerd worden in de verschillende thema's die aan bod zullen komen in de te ontwikkelen cursus.

Wij concluderen dat aangezien de diversiteit aan kerkelijke achtergronden, het verstandig is om de Bijbelse boodschap enkel in vragende vorm in de cursus te verwerken. Hiermee zal onnodige discussie, wat geen toegevoegde waarde heeft voor het doel van een cursus voor opvoedingsondersteuning, worden vermeden. Deze conclusie zien wij ook passend in de christelijke grondslag van stichting Schuilplaats.

Hoofdstuk 8

Conclusies

Inhoud hoofdstuk 8

8.1: Behoefte ouders aan een cursus voor opvoedingsondersteuning

8.2 Onderzoek en literatuur

8.3: Contra-indicaties

8.4: Passende werkvormen en methodische vaardigheden

8.5: Bijbelse verdieping

Inleiding

In dit hoofdstuk geven we door middel van een eindconclusie antwoord op de hoofdvraag en daarbij tevens op de deelvragen. Vanuit het voorafgaande onderzoek hebben we een cursus kunnen ontwikkelen die voldoet aan de wensen en behoeften van stichting Schuilplaats en de ouders en pubers die betrokken willen worden in een cursus voor opvoedingsondersteuning. Door onze werkwijze hopen we maatwerk te leveren, waar stichting schuilplaats en de deelnemende ouders in de toekomst effectief gebruik van kunnen maken.

In deze eindconclusie zetten wij de conclusies uiteen die wij op basis van ons onderzoek getrokken hebben.

De hoofdvraag die in ons onderzoek centraal staat, is:

- *Hoe kunnen wij, door middel van een cursus, de juiste opvoedingsondersteuning bieden aan ouders met pubers?*

Paragraaf 8.1: Behoeftte ouders aan een cursus voor opvoedingsondersteuning

Vanuit het onderzoek dat wij hebben gedaan naar de behoeften van ouders naar een cursus voor opvoedingsondersteuning blijkt dat 32,46% behoefte heeft aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Vanuit dit percentage concluderen wij dat het realiseren van een cursus voor opvoedingsondersteuning een feit kan worden, omdat er voldoende behoefte blijkt te zijn.

Aan de hand van de uitkomsten vanuit het thema ‘specifieke behoeftepeiling’ zien we dat ouders vooral behoeften hebben aan ondersteuning bij diverse onderwerpen. Bij een aantal onderwerpen gaven ouders aan minder behoefte te hebben, maar toch kwamen hier soms nog redelijk hoge percentages naar voren en/of gaven ouders aan het wel belangrijk te vinden dat deze thema’s wel behandeld zouden worden in de cursus. Daarnaast hebben we de thema’s die de pubers hebben aangegeven in hun enquête en de mening die opvoedingsdeskundigen hebben gegeven over de thema’s die in een cursus opgenomen zouden moeten worden, in onderstaande opsomming samengevat. Belangrijkste hoofdthema’s die naar voren komen in de behoeftepeiling en waarvan we concluderen dat deze een plaats dienen te krijgen in de cursus zijn:

- Begrijpen van mijn puber.
- Communicatie met mijn puber. *Subthema’s: praten over seksualiteit, communicatie in het gezin, communiceren over geloof en geloofsbeleving.*
- Grenzen stellen aan mijn puber. *Subthema’s: positie ouder ten opzichte van puber, vasthouden en loslaten van puber, experimenteren van puber, gezag, Bijbels grenzen stellen, seksuele opvoeding, straffen en belonen en geldbesteding.*
- Omgaan met de emoties van mijn puber. *Subthema’s: belevingswereld van de puber, emoties (4 basisemotie) en geloof en emoties.*
- Mediaopvoeding. *Subthema’s die bij: grenzen stellen aan mediagebruik, praten over gebruik van media met de puber, geloof en media en generatieverschillen.*

Paragraaf 8.2 Onderzoek en literatuur

Door te onderzoeken wat het antwoord is op de vraag wat de definitie van een puber is, constateren wij dat kinderen in de puberteit veel verschillende, intensieve en heftige ontwikkelingen doormaken. Jongeren lijken de meeste van deze ontwikkelingen door te maken in de leeftijd tussen de 12 en 18 jaar. Deze ontwikkelingen zorgen niet zelden voor problemen of opvoedingsvragen in het ouderlijk gezin. Wij concluderen hieruit dat de doelgroep van de cursus bestaat uit ouders met kinderen tussen de 12 en de 18 jaar.

Warmte en dominantie blijken onmisbare elementen in de opvoeding te zijn. Hieruit concluderen wij dat deze elementen aanmoedigt en toepast zullen worden in de cursus. Om een zo effectief mogelijke opvoedingscursus te ontwikkelen willen wij dit stimuleren door zo veel als mogelijk de aspecten openheid en onderhandelen in de cursus te integreren.

Wij constateren dat de tendensen in de maatschappij invloed hebben op de opvoeding en de jongeren. Iedere tijd lijkt zijn eigen problematiek mee te brengen. Hieruit trekken wij de conclusie dat de samenleving dus verband kan houden met de opvoedingsproblematiek die ouders kunnen ervaren. Zoals dat veel ouders van nu aangeven weinig gezag van hun kinderen meer te krijgen. De oorzaak daarvan lijkt te zijn dat ouders altijd jong willen blijven en dat heeft ons inziens invloed op het gezag. Hieruit trekken we de conclusie dat het gebrek aan gezag een gevolg is van een maatschappelijke trend ('de eeuwige jeugd van de ouders').

Voor ouders in het algemeen geldt de 'strijd' om het meteen goed te willen doen, waarbij ouders zichzelf een behoorlijke druk opleggen. Men is steeds sterker gericht op het voorkomen van ernstige problemen waardoor preventieprogramma's steeds belangrijker zijn geworden. De cursus die wij gaan ontwikkelen lijkt dan ook aan te sluiten bij het signaal wat de samenleving de laatste jaren lijkt af te geven, namelijk: groeiende behoefte van ouders aan vrijblijvende en preventieve programma's voor opvoedingsondersteuning.

Sinds de oprichting van het ministerie van Jeugd en Gezin is opvoedingsondersteuning vaak in beeld. Opvoedingsondersteuning is een belangrijke manier van preventie. Het biedt steun en voorkomt ernstige opvoedingsproblemen. Hieruit trekken we de conclusie dat dit preventieve karakter ook het doel moet zijn van de te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning.

Persoonlijk contact tijdens opvoedingsondersteuning biedt meer gelegenheid om aan te sluiten bij de wensen en behoeften van de ouders. Hieruit trekken wij de conclusie dat persoonlijk contact een pre is voor onze te ontwikkelen cursus voor opvoedingsondersteuning. Deze vorm van ondersteuning lijkt ook het beste te zijn te realiseren binnen het praktische kader (m.b.t. kantoorruimte, werkuren, planning) van stichting Schuilplaats in vergelijking met de andere aangegeven vormen van directe opvoedingsondersteuning.

Paragraaf 8.3: Contra-indicaties

Om niet passende deelname van ouders aan de cursus te voorkomen concluderen wij dat het verstandig is om een contra-indicatiemodel te ontwikkelen. Om deel te nemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning concluderen wij dat er in het gezin sprake moet zijn van milde vormen van probleem- / ontwikkelingsgedrag, ouders actief kunnen deelnemen aan de cursus en beschikken over een voldoende mate van zelfreflectie. Wanneer dit niveau wordt overstegen, vervalt daarmee de taak van het maatschappelijk werk (zoals stichting Schuilplaats) en komt het gezin in aanmerking voor gespecialiseerde jeugdhulpverlening.

Samenvattend, door verwerving van informatie uit verschillende bronnen, kan de volgende lijst van contra- indicaties voor de cursus opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers worden opgesteld:

- Ouders met psychiatrische problematiek
- Ouders met een verstandelijke beperking
- Ouders waarvan de pubers kampen met ernstige/psychiatrische/ontwikkelings- problematiek of gediagnosticeerde afwijking. Bijvoorbeeld valt hier te denken aan: Anorexia Nervosa (of andere eetstoornis), Autisme, ADHD en diverse soorten verslaving (drugs, drank, eet, porno en game)

- Ouders van gezinnen waar sprake is van ernstige opvoedingsproblematiek, verwaarlozing of misbruik
- Ouders die kampen met een probleem met de Nederlandse taal

Paragraaf 8.4: Passende werkvormen en methodische vaardigheden

De mate van structuur, de keuze voor werkvormen, de manier van communiceren met/ in de groep met betrekking tot de praktische vormgeving van de cursus, vergroten de effectiviteit van de cursus voor opvoedingsondersteuning. Om tot de juiste keuzes te kunnen komen wat betreft werkvormen en dergelijke concluderen wij dat evaluatie 1 van de belangrijkste werkvormen is voor de cursus. Evaluatie zal een belangrijk onderdeel moeten gaan vormen van de cursus zodat deze zo ver als mogelijk geoptimaliseerd kan worden.

Het is van belang dat de werkers voldoende kennis nemen van de theorie over groepswork en groepsdynamica, zodat zij volledig op de hoogte zijn van processen en eventuele gevolgen van deze ontwikkelingen. Wij trekken hieruit de conclusie dat werkers goed voorbereid dienen te zijn voordat zij de cursus zullen geven, hierdoor zal de cursus zo effectief mogelijk kunnen verlopen.

Vanuit de behoeftepeiling die onder ouders is gedaan komt naar voren dat het krijgen van praktische tips op basis van het delen van ervaringen en het verkrijgen van inzicht in eigen handelen het doel moet zijn van de cursus. Daarnaast hebben zij de wens dat de cursus moet bestaan uit ongeveer 5 a 6 bijeenkomsten. Ook geven de ouders aan dat ze graag hun pubers mee laten werken in de thuisopdrachten en dit wordt ook aangeraden door de opvoedingsdeskundigen. Om zo veel als mogelijk een 'cursus op maat' te realiseren trekken wij de conclusie dat de inhoud van voorgaande zinnen leidraad moet zijn voor het ontwikkelen van de cursus.

Paragraaf 8.5: Bijbelse verdieping

Op basis van onderzoeksgegevens concluderen wij dat de cursus voor stichting Schuilplaats op Bijbelse grondslag ontwikkeld zal worden, waarin Bijbelse verdieping een plaats zal krijgen. Er is vanuit de doelgroep, de ouders van pubers, behoeften naar Bijbelse verdieping in de cursus. Vanuit de behoeftepeiling komt naar voren dat:

- 66,75% van de ouders vindt dat de Bijbelse boodschap moet terugkomen in zowel de bijeenkomsten als de thuisopdrachten van de cursus.

De medewerkers van stichting Schuilplaats en opvoedingsdeskundigen die meegewerkt hebben aan ons onderzoek geven ook aan behoeften te hebben aan een cursus met Bijbelse verdieping.

Wij concluderen dat aangezien de diversiteit aan kerkelijke achtergronden, het verstandig is om de Bijbelse boodschap enkel in vragende vorm in de cursus te verwerken. Hiermee zal onnodige discussie, wat geen toegevoegde waarde heeft voor het doel van een cursus voor opvoedingsondersteuning, worden vermeden.

Voor de volledige uitwerking van de cursusopzet, met daarbij de thema's voor de bijeenkomsten die opgenomen zijn in de cursus, verwijzen we naar bijlage 11.

Hoofdstuk 9

Aanbevelingen

Inhoud hoofdstuk 9

9.1 Aanbevelingen afgeleid van het analyserapport

9.2 Aanbevelingen wat betreft de cursus

Inleiding

In dit hoofdstuk bieden wij stichting Schuilplaats een aantal aanbevelingen aan. Deze worden onderverdeeld in aanbevelingen naar aanleiding van het onderzoek dat we hebben gedaan en aanbevelingen naar aanleiding van de cursus voor opvoedingsondersteuning die wij hebben ontwikkeld. In de achterliggende tijd hebben we veel kennis opgedaan op het gebied van opvoeding van pubers en opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. Door het literatuuronderzoek, de enquêtes onder ouders en pubers, het inventarisatie onderzoek onder de medewerkers van stichting Schuilplaats zijn we tot nieuwe, vernieuwende en verdiepende inzichten gekomen. Op grond van de verkregen kennis en deze inzichten bieden wij stichting Schuilplaats de onderstaande aanbevelingen aan.

Paragraaf 9.1: Aanbevelingen afgeleid van het analyserapport

Er zijn in ons onderzoek een aantal aspecten die niet volledig helder zijn. Door onvoldoende onderzoeksgegevens kunnen er onvoldoende analyses gedaan en conclusies worden getrokken. Nader onderzoek van deze aspecten zouden wij aan stichting Schuilplaats willen aanbevelen. Het betreft de aspecten:

- *Opvoedingsonzekerheid onder christelijke ouders (Analyserapport figuur 7).* Wat is de achtergrond van deze onzekerheid? Is dit een steeds groeiend percentage of hoort dit bij het opvoeden van pubers? Stel dat dit een groeiend percentage blijkt te zijn dan kan dit grote gevolgen hebben voor ouders, pubers en de hulpverlening. Om meer zicht te krijgen op deze vragen adviseren wij stichting Schuilplaats nader onderzoek in te stellen.
- *Beleving door pubers van hun opvoeding (Analyserapport figuur 10).* Hier gaat het met name om de pubers die een negatieve beleving hebben van hun opvoeding. De uitkomst vinden we zorgwekkend en we zouden vraagtekens kunnen zetten bij de situatie waarin deze pubers opgroeien. Als stichting Schuilplaats meer voor deze jongeren zou willen betekenen bevelen wij aan om nader onderzoek te verrichten onder deze jongeren zodat hun situatie beter is te analyseren.
- *Omgaan met boosheid van mijn puber(s) (Analyserapport figuur 19).* Bij dit gedeelte van de analyse hebben we ons vooral gericht op het onderzoeken van boosheid bij puber(s). Na afsluiting van ons onderzoek zijn we tot de conclusie gekomen dat andere emoties zoals verdriet en angst onderbelicht zijn gebleven. Om meer zicht te krijgen op de moeite die ouders hebben met het omgaan met emoties van hun puber doen wij de aanbeveling doen wij de aanbeveling om hier verder onderzoek naar te doen.
- *Seksuele opvoeding van mijn puber(s) (Analyserapport figuur 24).* Wij zijn verrast over de resultaten uit figuur 24, waaruit blijkt dat ouders weinig tot geen moeite lijken te hebben met de seksuele opvoeding van hun pubers. Omdat uit de praktijk vaak anders blijkt, stellen wij grote vraagtekens bij deze uitkomst. Om beter aan te kunnen sluiten in de cursus bij de werkelijke behoeften van ouders op dit gebied zal het uitvoeren van een meer uitgebreid onderzoek aan te bevelen zijn. De uitkomsten van figuur 24 worden bevestigd door de uitkomsten van figuur 28.

Paragraaf 9.2: Aanbevelingen wat betreft de cursus

- *Evaluatie van de cursus.* Een belangrijke aanbeveling die we doen is om tijdig en structureel te evalueren. Na iedere keer dat de cursus is gedraaid is het van belang grondig te evalueren. Alle aspecten van de cursus moeten hierbij besproken worden. De eerste aanzet voor evaluatie wordt al gedaan in de laatste bijeenkomst waar ouders hun ingevulde evaluatieformulier bespreken. Naast het evalueren tussen de cursusleiders is het ook goed wanneer de evaluatie in het team een plaats krijgt. Collega's hebben zo de gelegenheid om

hun ervaringen te delen en feedback te vragen. Vragen die belangrijk en steeds weer leidend moeten zijn bij de evaluatie van de cursus zijn:

- Werd er aangesloten bij de groep ouders?
 - Is er sprake van groei bij de ouders?
 - Geven de werkvormen diversiteit, waardoor de groep vernieuwend blijft?
 - Sluiten de thuisopdrachten aan bij de ouders?
 - Zijn de ouders tevreden over de Bijbelse verdieping?
 - Is de groepsgrootte goed of is het beter de volgende keer een groter of juist een kleiner aantal deelnemers toe te laten?
- *Opfrismoment.* Om het geleerde van de cursus levend en toepasbaar te houden bij de ouders willen wij stichting Schuilplaats de aanbeveling doen om na een jaar na afsluiting van de cursus een opfrisbijeenkomst te organiseren. In deze bijeenkomst kunnen de persoonlijke doelstellingen weer worden aangescherpt. Zo wordt gestimuleerd dat het leerrendement van de cursus ook naar afloop nog blijft voortbestaan.
 - *Actueel houden van de cursus.* Tijden veranderen steeds weer, daarom is het ook erg belangrijk om de cursus actueel te houden. Onze aanbeveling is dan ook om voor iedere keer dat de cursus gedraaid wordt te evalueren of de cursus nog actueel is en/of er nog andere onderwerpen toegevoegd kunnen worden.
 - *Blijven zoeken naar manieren om pubers te betrekken.* Uit de behoeftepeiling blijkt dat ouders het waarderen dat hun pubers betrokken worden bij de cursus (ook in de bijeenkomsten). Wij hebben hiervoor nog geen juiste manier gevonden om aan te sluiten bij de wensen en behoeften van ouders en pubers. Onze aanbeveling aan stichting Schuilplaats is om hier actief naar te zoeken omdat betrokkenheid van de pubers bij de cursus waardevol kan zijn voor het leerproces van de ouders.
 - *Cursus op locatie buiten Schuilplaats.* We willen stichting Schuilplaats aanbevelen om de cursus niet alleen op een locatie van de stichting zelf te geven, maar bijvoorbeeld binnen een bepaalde kerkelijke gemeente of school. De drempel om de cursus te volgen kan op deze manier worden verlaagd. Daarnaast zal ook de samenhang en betrokkenheid tussen ouders na afloop van de cursus blijven bestaan, dat een positieve uitwerking heeft op het leerrendement.

Persbericht

Stichting Schuilplaats ontwikkelt cursus voor opvoedingsondersteuning

Een derde van de ouders blijkt behoefte te hebben aan een cursus voor opvoedingsondersteuning

Geldermalsen, 12 mei 2010

Opvoeding en opvoedingsondersteuning zijn begrippen die de laatste jaren steeds vaker worden gebruikt. Uit onderzoek blijkt dat ruim 30% van de ouders behoefte heeft aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Maatschappelijke veranderingen zorgen voor verschuivingen in gezinsverhoudingen die niet zelden voor problematische situaties zorgen met pubers. Gezag is niet meer vanzelfsprekend. Voor de meeste ouders is goed opvoeden niet goed genoeg meer en ouders weten zich vaak geen raad met de steeds grotere invloed van de media. Stichting Schuilplaats vond dit een schokkende uitkomst en heeft actie ondernomen en de cursus 'Puberstrijd' ontwikkeld.

De ontwikkelde cursus lijkt wellicht de zoveelste in de rij van cursussen voor opvoedingsondersteuning, maar niets is minder waar. Ondanks dat er een groeiend aanbod aan opvoedingsondersteuning is, heeft de cursus 'Puberstrijd' toch een eigen karakter. Waarbij ook rekening wordt gehouden met alleenstaande ouders, hiervoor is een speciale variant ontwikkeld. Voor het ontwikkelen van de cursus heeft de stichting een behoeftepeiling gehouden onder ruim 380 ouders. Hierin werd gevraagd naar de wensen en behoeften van de ouders wat betreft een cursus voor opvoedingsondersteuning. Aan de hand van de analyses van deze behoeftepeiling is een cursusopzet gemaakt die aansluit bij de behoeften van ouders anno 2010. De mening van ouders, opvoedingsdeskundigen en ook van pubers hebben gezorgd voor een veelzijdig georiënteerde cursus. Voor deze cursus heeft stichting Schuilplaats dus ingezet op maatwerk.

De cursus wordt gegeven in een groep met twaalf ouders en omvat zes bijeenkomsten. De onderwerpen die per bijeenkomst behandeld worden zijn: begrijpen van pubers, de socialisatie van de ouders, communiceren met pubers, loslaten en vasthouden van pubers, grenzen stellen aan pubers, omgaan met emoties van pubers en mediaopvoeding. De cursus heeft praktische insteek, op basis van het delen van ervaringen en het vergroten van het inzicht van ouders in hun handelen.

Het zal niet lang meer duren voordat de eerste ronde van de cursus 'Puberstrijd' van start zal gaan. Binnen afzienbare tijd zal stichting Schuilplaats binnen haar cliëntenkring en daarbuiten, door de media en mogelijke PR, kenbaar maken dat de eerste groep ouders zich op kan geven voor deelname aan deze uitdagende, leerzame cursus vol diversiteit. Te zijner tijd zal hierover nadere informatie worden verstrekt.

Voor meer informatie over de cursus en de werkwijze van de cursus kunt u contact opnemen met stichting Schuilplaats via de website: www.stichtingschuilplaats.nl.

Literatuurlijst

Boeken:

- Adriaenssens, P.(2006), *Praten met je tiener*. 3de druk. Tielt: Lannoo n.v.
- Adriaenssens, P.(2009), *Van hieraf mag je gaan, over het opvoeden van tieners*. 12de druk. Tielt: Lannoo n.v.
- Angenent, H. (2004), *Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling*. 10de druk. Baarn: ThiemeMeulenhoff bv
- Arendsen, H.M. en Berk, T.J.C. (2004), *Psychodrama en transactionele analyse: inzicht door (trans)actie*. 1ste druk. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Bakker I. (2001), *Samen delen*. 1ste druk. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn
- Bruggaaff- Huiskens, M. (2005), *Opvoedingsondersteuning als bijzondere vorm van preventie*. 4de druk. Bussum: Couthino
- Cohn, C.R. (1997), *Van psychoanalyse naar themagecentreerde interactie*. 5de druk. Antwerpen: Uitgeverij De Boeck Hoger en universitair onderwijs
- Donkers, Gerard (2001), *Veranderkundige modellen*. 9de druk. Amsterdam: Nelissen
- Hermans, J. (1998), *Handboek Jeugdzorg*. 1ste druk. Houten: Bohn Stafleu Loghum
- Hofland, P.D. (1998), *Kind, jongere en geloof*. 1ste druk. Heerenveen: J.J. Groen en zoon
- Horst ter, W. (1995), *Wijs me de weg!* 1ste druk. Kampen: Kok
- Kohnstamm, R. (2002), *Kleine ontwikkelingspsychologie, het jonge kind (deel 1)*. 5de druk. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Meeuwssen-Bos, M. en Dam van, H. (2005). *Met kinderen onderweg*. 1ste druk. Zoetermeer: Boekencentrum uitgevers
- Praagsma, J.M en van Laar – Jochemsen, T. en Gerkema - Mudde, J. (2006), *Geloofwaardig opvoeden, op zoek naar richting en ruimte*. 1ste druk. Barneveld: de Vuurbaak
- Remmerswaal, J. (2006), *Begeleiden van groepen*. 2de druk. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Riet van, N. (2006). *Groepswerk in het maatschappelijk werk*. 9de druk. Assen: Koninklijke van Gorcum B.V.
- Robbins, S.P. (2007), *Gedrag in organisaties*. 2de druk. Amsterdam: Pearson Education Benelux B.V.
- Rosenberg, E. (2002), *Snap me dan! Wat gaat er om in jonge tieners?* 1ste druk. Amsterdam: Boom

- Spangenberg, F. en Lampert, M. (2009), *De grenzeloze maatschappij en de eeuwige jeugd van hun opvoeders*. 1ste druk. Amsterdam: Nieuw Amsterdam Uitgevers
- Stolk, J (2002), *Loslaten en vasthouden, serie christelijke opvoeding*. 1ste druk. Heerenveen: Groen
- Stolk, J. (1999), *Op de drempel, serie christelijke opvoeding*. 1ste druk. Heerenveen: Groen
- Stouw van de, G. (1990), *Holisme: alles of niets?* 1ste druk. Kampen: Kok
- Vrijmoeth, M. en Karssen, I. en Lenstra C. (2000), *Opgroeien en openbloeien*. 1ste druk. Kampen: Voorhoeve
- Wit de, J. en Slot, W. en Aken van, Marcel (2007), *Psychologie van de Adolescentie*. 23ste druk. Baarn: HB uitgevers

Artikelen:

- Es van, E. en Gevers, C., *Triple P... Ook voor ouders zonder problemen*, Kind en Adolescent Praktijk, blz. 122-127
- Graaf de, I. en Blokland, G., *Het Positief Pedagogisch Programma Triple P*, Maatwerk nummer 6, blz. 26-28

Tijdschriften:

- Elshout, A. (2010), *Eigenwijs: jongeren en geldbesteding*. Eenmalige uitgave uitgaande van de Jeugdbond Gereformeerde Gemeenten. Blz. 12-15
- Proos, A. en de Regt, G. (2010), *Eigenwijs: jongeren en geldbesteding*. Eenmalige uitgave uitgaande van de Jeugdbond Gereformeerde Gemeenten. Blz. 16-19

Internetsites:

- [www.nji.nl](http://www.nji.nl/eCache/DEF/9/193.html) (<http://www.nji.nl/eCache/DEF/9/193.html>)
(Geraadpleegd in februari en maart 2010)
- www.jeugdinformatiegroningen.nl/.../Ouders%20tegendraadse%20jeugd.%20Waaier.doc
(Geraadpleegd in februari en maart 2010)
- <http://igitur-archive.library.uu.nl/student-theses/2008-1003-01841/Masterthesis%20Prinzen,%20IC-3206610.pdf>
(Geraadpleegd in februari en maart 2010)
- <http://www.trimbos.nl/webwinkel/productoverzicht-webwinkel/implementatie/af/af0682-triple-p-positief-pedagogisch-programma>
(Geraadpleegd in februari en maart 2010)

Slotwoord

Met veel plezier mogen we terugkijken op het afstudeerproject dat ten einde is gekomen. Stichting Schuilplaats heeft ons een uitdagende opdracht geboden en is voor ons een fijne organisatie geweest om bij af te studeren. De begeleiding door Adriana de Ridder, Christelijke Hogeschool Ede, en Marnella Vlasblom, stichting Schuilplaats, was betrokken. Deze betrokkenheid en tevens de behulpzaamheid om ons project te laten slagen, hebben ons gebracht tot de realisatie van ons afstudeerproject. Fase na fase hebben we doorlopen, waardoor we ieder onderdeel van het project vorm hebben kunnen geven. De respons en resultaten van de enquêtes die we hebben afgenomen bij ouders en pubers, samen met het inventarisatie onderzoek onder de medewerkers van stichting Schuilplaats, de interviews met opvoedingsdeskundigen en het literatuuronderzoek zijn een belangrijke bijdrage geweest voor onze scriptie en de ontwikkelde cursus voor opvoedingsondersteuning voor stichting Schuilplaats. Aan de hand van het schrijven van de scriptie en de cursus, ontwikkeld op basis van de analyse, zijn aanbevelingen naar voren gekomen die stichting Schuilplaats kan gebruiken om het maatwerk nog steviger te laten zijn in de toekomst.

We vinden het leuk om te merken dat stichting Schuilplaats binnen afzienbare tijd wil starten met een eerste ronde van de cursus 'Puberstrijd'. We zijn benieuwd naar de wijze waarop de eerste ronde zal geschieden en wachten vol verwachting de eerste evaluatie af. Daarvoor willen wij stichting Schuilplaats, met name de toekomstige cursusleiders, veel inspiratie en succes toewensen voor het leiden van de cursus.

Bijlagen

Bijlage 1:	Inventarisatielijst medewerkers
Bijlage 2:	Volledige uitwerking analyse van het inventarisatieonderzoek
Bijlage 3:	Enquêtes behoeftepeiling ouders en pubers
Bijlage 4:	Begeleidende brieven en mails bij enquêtes
Bijlage 5:	Uitwerking interview Keith Bakker, Smith and Jones
Bijlage 6:	Uitwerking interview Erik- Jan Verbruggen, stichting de Vluchtheuvel
Bijlage 7:	Uitwerking interview Maria Vermeulen, Stichting Gereformeerde Jeugdzorg
Bijlage 8:	Ontwikkelingen van een puber
Bijlage 9:	Volledige informatie besproken cursussen
Bijlage 10:	Beschrijving groepsniveaus, groepsfasen en groepscohesie
Bijlage 11:	Cursusopzet

Bijlage 1: Inventarisatielijst medewerkers

december 2009,

Inventarisatie onderzoek onder medewerkers van stichting Schuilplaats

In verband met ons afstudeeronderzoek waarin wij op zoek gaan naar de behoeften van de medewerkers van stichting Schuilplaats, ouders en pubers voor een cursus opvoedingsondersteuning, willen we jullie vragen om deze vragenlijst in te vullen. Door middel van dit inventarisatieonderzoek proberen wij meer zicht te krijgen op jullie wensen en behoeften wat betreft de cursus, zodat we die mee kunnen nemen in het vervolg van ons onderzoek.

- 1. Heb je als mw'er behoefte aan een cursus voor opvoedingsondersteuning voor ouders van pubers? En waarom wel of niet?**

- 2. Heb je het idee dat ouders van pubers behoefte hebben aan een cursus voor opvoedingsondersteuning?**

- 3. Wat vind je belangrijk als het gaat over de praktische opzet van deze cursus?**
(bijvoorbeeld: aantal bijeenkomsten, duur bijeenkomsten, 1 thema per keer, losse modules etc.)

- 4. Welke thema's vind je dat er naar voren moeten komen in deze cursus?**
(bijvoorbeeld: geloofsopvoeding, seksuele opvoeding, communicatie, media opvoeding etc.)

- 5. Wat is je behoefte aan Bijbelse verdieping in deze cursus? En hoe zie je dat voor je?**

- 6. Vind je dat alleen de ouders betrokken moeten worden in deze cursus of ook de pubers?**

- 7. Wat is volgens jou de leeftijd die past bij de definitie van pubers?**

8. Wat wil je bereiken met een cursus voor opvoedingsondersteuning? *(Doel van de cursus: is het een duwtje in de rug bij opvoedingsonzekerheid of hulp bij opvoedingsproblematiek.)*
9. Wat is volgens jou een absolute contra- indicatie voor deelname aan de cursus?
10. Heb je ideeën en suggesties voor ons onderzoek en het opzetten van deze cursus?
11. Zou je mee willen werken aan ons onderzoek door bijvoorbeeld een enquête of interview?
Zo ja, zou je dan je naam willen vermelden op dit papier?
12. Overige opmerkingen:

Bedankt voor het invullen!

Vriendelijke groet,
Lindy en Darina

Bijlage 2: Volledige uitwerking analyse van het inventarisatie onderzoek

januari 2010,

Analyse inventarisatielijsten

We hebben in totaal acht inventarisatielijsten terug gehad. Onze analyse is gebaseerd op de mening van negen maatschappelijkwerkers van st. Schuilplaats, omdat we met Marnella in een gesprek hebben stil gestaan bij wat zij zich voorstelt bij ons onderzoek en de te ontwikkelen cursus voor ouders voor opvoedingsondersteuning aan pubers.

Behoeft medewerkers st. Schuilplaats:

Ja

Ja

Ja

Ja

Ja

Ja, afhankelijk van het beleid van st. Schuilplaats, wie zijn er voor opvoedproblemen? Wel aansluiten bij bestaande initiatieven.

Nee

Ja (met het oog op de CJG's)

Conclusie: Ja, er is behoefte aan een cursus voor opvoedingsondersteuning bij de medewerkers.

Verwachte behoefte van ouders:

Ja

Ja

Ja

Ja

Gedeeltelijk. Niet iedereen wil in een groep aan opvoedingsproblemen werken.

Ja

Ja

Ja

Conclusie: Ja, de verwachting is dat ook ouders behoefte hebben aan een cursus voor opvoedingsondersteuning.

Leeftijd pubers:

12 – 16 jaar

12 – 18 jaar

11 – 16 jaar

12 – 18 jaar

12 – 18 of 21 jaar

Hangt niet vast aan leeftijd, maar aan de fase waarin de puber zich bevindt. Let daarbij op gedrag.

11 – 17 jaar

11 – 17 jaar

Conclusie: 12 – 18 jaar.

Doel van de cursus:

Preventief.

Ondersteuning en hoe om te gaan met lichte/ normale problematiek.

Ondersteuning en kennisoverdracht voor meer begrip en om de ouders zekerder te maken over hun opvoeding.

Praktische ondersteuning. Wat zijn signalen dat de gezonde ontwikkeling bij een gezonde puber wordt verstoord? Voorkomen van doorverwijzing.

Preventie van opvoedingsproblemen en oplossend vermogen van ouders vergroten wanneer deze problemen er al zijn.

Aanreiken van handvatten voor een gezonde benadering van pubers om tot een evenwicht te komen.

Ondersteuning bij onzekerheid. Vergroten van vaardigheden. Steun uit het lotgenoten gevoel.

De nadruk ligt bij ondersteuning problemen komen in de hulpverlening.

Conclusie: In de eerste plaats ondersteuning en preventie, waarbij ook sprake mag zijn van lichte/ normale problematiek.

Aantal bijeenkomsten:

-

Max. 5 bijeenkomsten.

4 – 7 bijeenkomsten.

3 -5 bijeenkomsten.

7 bijeenkomsten.

5 bijeenkomsten.

5 dagen.

Max. 6 bijeenkomsten.

Conclusie: 5 – 7 bijeenkomsten.

Duur bijeenkomsten:

Max. 2 uur.

-

1,5 – 2 uur.

Een paar uur.

1,5 uur.

-

1,5 uur.

Max. 2 uur.

Conclusie: 1,5 – 2 uur.

Aantal deelnemers:

Min. 8 – max. 12 deelnemers.

Gesloten groep

Conclusie: Op dit item hebben twee medewerkers een antwoord gegeven, waardoor we geen betrouwbare conclusie kunnen trekken.

Tijdstip bijeenkomsten:

Avondcursus.

Avondcursus.

Conclusie: Op dit item hebben twee medewerkers een antwoord gegeven. Hieruit trekken wij de conclusie dat wanneer je vader en moeder in de cursus wilt betrekken, de cursus wel op een tijdstip moet plaatsvinden waarop het voor beide ouders mogelijk is. Een avondcursus is dan een goede optie.

Vorm van de cursus:

1 thema per keer. Losse elementen.

Werkmap, (invul) oefeningen, die ook los te gebruiken zijn.

Leesopdrachten voor thuis die vervolgens verdiept worden in de groep(sgesprekken). Rollenspellen.

Losse modules. Compact.

1 thema per keer. Modules.

1 thema per keer, maar geen losse modules. Interactie: van gedachten wisselen, oefeningen, videofragmenten en kennisoverdracht.

Thematisch met ruimte voor vragen. Ruimte voor lotgenotencontact.

Losse modules.

Conclusie: één thema per keer. Losse modules die de medewerkers ook bij een andere vorm van hulpverlening kunnen gebruiken. (Oefeningen en thuisopdrachten.)

Thema's:

Zelfbeeld puber, omgang met problemen, opvoedingsstijl.

Belang van puberen, hoe bereik je pubers, loslaten, grenzen stellen.

Pubergedrag, groei naar volwassenheid, identiteitsvorming, grenzen stellen, verantwoordelijkheid op maat, communicatie, positieve woorden, geloofsvorming en seksuele ontwikkeling.

Communicatie, geloofsopvoeding (overdracht waarden en normen), relatievorming (seksuele opvoeding), grenzen stellen en regels aanbieden, positie van ouders. Taken van jongvolwassenen.

Grenzen stellen. Regels. Communicatie (luisteren en open houding).

Grenzen stellen (en ruimte voor experimenteren), communicatie (vanuit TA), vertrouwen in je pubers (controle en loslaten).

Geloofsopvoeding, seksuele opvoeding, media opvoeding, omgang vriendschappen, omgang middelengebruik, zelfbeeld en zelfvertrouwen. Communicatie bij ieder thema als paraplu.

Omgaan met grensverkenning(alcohol seks e.d.), computer gebruik e.d.; geloofsopvoeding; voorbeeld functie van ouders in hun gezamenlijke omgang met elkaar; jongeren vragen om echtheid; omgang vrije tijd(vrijwilligerswerk bijv.)

Conclusie: Stil staan bij wie een puber is en wat daar bij 'gezond' is en hoort bij de ontwikkelingsfase (psycho- educatie). Grenzen stellen en regels. Communicatie. Seksuele ontwikkeling. Loslaten. Geloofsopvoeding, zie ook de volgende vraag (afhankelijk van hoe de Bijbelse verdieping vorm krijgt binnen de cursus). Media opvoeding.

Bijbelse verdieping:

Apart thema.

Doopbelofte en loslaten. Grensoverschrijdend gedrag. → Wat zegt de Bijbel?

Geen antwoord gegeven.

Centraal: hoe kan ik mijn puber opvoeden vanuit Bijbels perspectief. Doorlopend in de cursus.

In iedere module of bij ieder thema het geloof verwerken d.m.v. een passend Bijbelgedeelte en/of wat praktische vragen daarover.

Bij ieder thema 'gedachten' waar mensen zelf wat mee kunnen doen (zie cursus zelfvertrouwen), Ruimte om hier d.m.v. groepsgesprek bij stil te staan.

Om het bestaansrecht van Schuilplaats te bevorderen is Bijbelse verdieping passend bij de cursus als een verweven onderwerp bij de thema's.

Bij iedere module een Bijbelse onderbouwing.

Conclusie: Het zou goed zijn wanneer de Bijbelse verdieping in de eerste plaats tijdens iedere bijeenkomst naar voren komt, gelinkt aan het thema wat aan de beurt is. In de tweede plaats zou er daarnaast ook een bijeenkomst specifiek over het geloof en opvoeden kunnen gaan.

Betrekking van pubers in de cursus:

Puber mee laten lezen.

Alleen ouders.

Wensen van pubers zijn waardevol. Voorstel om bij aanmelding de pubers uit te nodigen en hen te vragen naar wat zij nodig achten dat moet gebeuren. Vervolgens gaan ouders de cursus volgen. Na de cursus een afsluitend groepsgesprek met de pubers om stil te staan bij de resultaten van de cursus.

In huiswerkopdrachten wel de pubers betrekken, verder niet bij bijeenkomsten.

Alleen ouders, anders te ingewikkeld.

Ja, interessant bij bijv. communicatie. Denk aan Family Matters. Dan wel in de hulpverleningssfeer en niet meer preventief. Maar wil een puber wel mee? Let op dat je de puber geen munitie geeft die ze tegen de ouders kunnen gaan gebruiken.

Een gezamenlijke avond zou een optie zijn, maar pubers zullen hier waarschijnlijk geen zin in hebben. Een puberavond alleen zou misschien meer motivatie geven.

Ik denk dat ouders hun pubers moeten informeren wat ze geleerd hebben.

Conclusie: Het zou goed zijn om de pubers te betrekken in de cursus die hun ouders volgen. De vraag is hoe je dit kunt doen? Wij kunnen uit de antwoorden concluderen dat er in ieder geval huiswerkopdrachten voor ouders en pubers samen gedaan kunnen worden. Pubergroep?

Contra- indicatie:

Ouders met persoonlijkheidsproblematiek of psychiatrische problematiek.

Anorexia of verslaving van de pubers.

Geen andere vorm van hulpverlening rond hetzelfde thema. Ernstige gedragsproblemen.

Ouders van pubers met een gediagnosticeerde afwijking (Eleos of SGJ). Als het met die puber vastloopt in de opvoeding. Wanneer er naast deze puber ook andere pubers zijn, dat wel overwegen.

Ouders met psychiatrische problematiek, die instabiel of overspannen zijn, die een beperkte intelligentie hebben.

Geen absolute contra- indicatie. Let er wel op dat er gewerkt wordt aan de kern van het probleem. Wordt de puber niet als symptoom gebruikt voor andere problemen?

Mensen moeten voldoende mate zelfreflectie toe kunnen passen. (Geen contra- indicatie)

Actieve en interactie bijdragen dien geleverd te worden. (Geen contra- indicatie).

Gedragsstoornissen van ouders en kind.

Conclusie: Wij kunnen uit bovenstaande antwoorden concluderen dat de medewerkers van st. Schuilplaats vinden dat de volgende groepen een contra- indicatie voor de cursus zouden zijn:

-Ouders die zelf forse (psychiatrische)problematiek hebben.

-Ouders van pubers met forse (psychiatrische) problematiek (ADHD, autisme, anorexia). Nader te overwegen: om welke puber uit het gezin melden de ouders zich aan?

-Ouders met een verstandelijke beperking.

Bijlage 3:

- Enquete behoeftepeiling ouders**
- Enquete behoeftepeiling pubers**

Algemene vragen:

1. U bent...

☐ vader

☐ moeder

☐ verzorger

2. Uw gezin bestaat uit kinderen

3. Heeft u kinderen in de puberteit?

☐ Ja

☐ Nee

4. Heeft u eerder hulp gehad bij opvoedingsondersteuning?

☐ Ja

☐ Nee

Verdiepende vragen:

5. Ervaart u (wel eens) moeilijkheden in de opvoeding van uw puber(s)?

☐ Ja

☐ Nee

6. Hoe staat u in de opvoeding van uw puber(s)?

☐ Ik voel mij altijd zeker over de opvoeding van mijn puber(s).

☐ Ik voel mij meestal zeker over de opvoeding van mijn puber(s).

☐ Ik voel mij meestal onzeker over de opvoeding van mijn puber(s).

☐ Ik voel mij altijd onzeker over de opvoeding van mijn puber(s).

7. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp 'grenzen stellen aan mijn puber(s)'? (Meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Regels stellen

☐ Consequent zijn in het grenzen stellen

☐ Ik heb moeite met het grensoverschrijdende gedrag van mijn puber(s).

☐ Niet van toepassing

8. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp 'loslaten van mijn puber(s)'? (Meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Ik merk dat ik mijn puber(s) niet los durf te laten.

☐ Ik vind het moeilijk om een grens te stellen aan het experimenteren van mijn puber(s).

☐ Ik weet niet goed wat de juiste balans is tussen afstand nemen en nabijheid zoeken m.b.t. mijn puber(s).

☐ Niet van toepassing

9. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp 'omgaan met boosheid van mijn puber(s)'? (Meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Ik weet niet hoe ik om moet gaan met een woede-uitbarsting van mijn puber(s).

☐ Ik merk dat ik snel geneigd ben om vanuit boosheid te reageren op de boosheid van mijn puber(s).

☐ Ik heb het idee dat mijn puber(s) te lang boos blijft/blijven en ik weet niet goed hoe ik daarmee om moet gaan.

☐ Niet van toepassing

10. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp ‘begrijpen van mijn puber(s)’? *(Meerdere antwoorden mogelijk)*

- ☐ Ik weet niet goed wat ik van pubergedrag kan verwachten en wat het puberen precies inhoudt.
- ☐ Ik weet niet goed hoe ik onderscheid moet maken tussen pubergedrag en persoonlijkheid van mijn kind.
- ☐ Ik weet niet wat er omgaat in mijn puber(s).
- ☐ Niet van toepassing

11. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp ‘communiceren met mijn puber(s)’? *(Meerdere antwoorden mogelijk)*

- ☐ Ik vind het moeilijk mijn puber(s) positief te benaderen.
- ☐ Ik weet niet goed hoe ik een gesprek aan moet gaan met mijn puber(s).
- ☐ Ik heb moeite met onderhandelen met mijn puber(s).
- ☐ Niet van toepassing

12. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp ‘geloofsopvoeding van mijn puber(s)’? *(Meerdere antwoorden mogelijk)*

- ☐ Ik weet niet wat ik moet doen nu mijn puber(s) een andere levensweg kiest dan ik.
- ☐ Ik ervaar onzekerheid in het begeleiden van mijn puber(s) door zijn/haar geloofsontwikkeling.
- ☐ Ik weet niet wat ik mijn puber(s) wel en niet kan/mag verbieden volgens mijn levensovertuiging.
- ☐ Niet van toepassing

13. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp ‘media en opvoeding van mijn puber(s)’? *(Meerdere antwoorden mogelijk)*

- ☐ Ik ben niet zo goed op de hoogte van de ontwikkelingen in de media als mijn puber(s), waardoor ik het idee heb dat ik de grip verlies op het mediagebruik van mijn puber(s).
- ☐ Ik vind het moeilijk om grenzen te stellen aan het mediagebruik van mijn puber(s).
- ☐ Niet van toepassing

14. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp ‘seksuele opvoeding van mijn puber(s)’? *(Meerdere antwoorden mogelijk)*

- ☐ Ik vind het moeilijk om met mijn puber(s) te praten / aan mijn puber(s) voorlichting te geven over seksualiteit.
- ☐ Ik vind het moeilijk om grenzen te stellen aan het seksuele gedrag van mijn puber(s).
- ☐ Niet van toepassing

15. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp ‘mijn positie als ouder ten opzichte van mijn puber(s)’? *(Meerdere antwoorden mogelijk)*

- ☐ Ik weet niet goed of ik mijn puber(s) moet beschouwen als volwassene of als kind.
- ☐ Ik heb het idee dat ik geen overmacht op of gezag heb bij mijn puber(s).
- ☐ Niet van toepassing

16. Waar loopt u tegenaan in de opvoeding van uw puber(s) als het gaat over het onderwerp ‘omgaan met straffen en belonen van mijn puber(s)’? *(Meerdere antwoorden mogelijk)*

- ☐ Ik vind het moeilijk om een balans te vinden tussen het straffen en belonen van mijn puber(s).
- ☐ Doordat ik ervaar dat mijn puber(s) mij het bloed onder de nagels vandaan haalt/halen, vind ik het moeilijk om te belonen en ben ik geneigd eerder te straffen.
- ☐ Ik weet niet goed wat voor straffen ik kan gebruiken of op wat voor manier ik kan belonen.
- ☐ Niet van toepassing

17. Loopt u nog tegen andere thema’s aan in de opvoeding van uw puber(s)?

.....

.....

18. Hoe vaak ervaart u moeilijkheden in de opvoeding van uw puber(s)?

- ☐ Dagelijks ☐ Maandelijks
☐ Wekelijks ☐ Zelden

19. Kunt u een cijfer geven aan de heftigheid van de moeilijkheden die u ervaart in de opvoeding van uw puber(s)? (4=heel heftig en 1=helemaal niet heftig)

.....

20. Mocht stichting Schuilplaats een cursus ontwikkelen voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers, zou u daar behoefte aan hebben?

- ☐ Ja
☐ Nee

21. Wat zijn uw verwachtingen van een cursus voor opvoedingsondersteuning van stichting Schuilplaats? *(Meerdere antwoorden mogelijk)*

- ☐ Het krijgen van praktische tips en adviezen
☐ Het delen van mijn ervaringen met andere ouders van pubers
☐ Het inzicht krijgen in mijn manier van opvoeden van mijn puber(s)

22. Als de cursus voor opvoedingsondersteuning voor u gemaakt zou worden, welke onderstaande thema's zouden daar zeker in opgenomen moeten zijn? *(Meerdere antwoorden mogelijk)*

☐ Grenzen stellen aan mijn puber(s)	☐ Mijn positie als ouder ten opzichte van mijn puber(s)
☐ Loslaten van mijn puber(s)	☐ Omgaan met straffen en belonen van mijn puber(s)
☐ Omgaan met boosheid van mijn puber(s)	☐ Ik heb geen behoefte aan een cursus voor opvoedingsondersteuning.
☐ Begrijpen van mijn puber(s)	☐ Anders, namelijk:
☐ Communiceren met mijn puber(s)	
☐ Geloofsopvoeding van mijn puber(s)	
☐ Media-opvoeding van mijn puber(s)	
☐ Seksuele opvoeding van mijn puber(s)	

23. Zou u het waarderen als uw puber(s) betrokken zou(den) worden bij de cursus voor opvoedingsondersteuning?

- ☐ Ja, ik zou het waarderen als mijn puber(s) mee mag/mogen naar de bijeenkomsten.
☐ Ja, ik zou het waarderen als mijn puber(s) betrokken zou(den) worden bij de thuisopdrachten van de cursus.
☐ Ja, zowel antwoord 'a' als antwoord 'b'.
☐ Nee, ik zou de betrokkenheid van mijn puber(s) bij de cursus niet waarderen.

24. Welke rol vindt u dat de Bijbelse boodschap moet spelen in de cursus voor opvoedingsondersteuning?

- ☐ De Bijbelse boodschap moet terugkomen in de bijeenkomsten.
☐ De Bijbelse boodschap moet terugkomen in de bijeenkomsten en thuisopdrachten van de cursus.
☐ De Bijbelse boodschap moet terugkomen in de thuisopdrachten van de cursus.
☐ De Bijbelse boodschap moet geen rol spelen in de cursus.

25. Wat zou u het maximaal aantal bijeenkomsten vinden voor de cursus voor opvoedingsondersteuning?

- ☐ 3 tot 5 ☐ 5 tot 7 ☐ 7 tot 9

Enquête aan pubers - afstudeeropdracht – februari 2010

Algemene vragen

1. Geslacht:

☐ jongen

☐ meisje

2. Wat is je leeftijd?

Verdiepende vragen

3. Wat vind je van de opvoeding van je ouders?

☐ Altijd goed

☐ Vaak goed

☐ Soms niet goed

☐ Vaak niet goed

4. Stel je voor, je ouders volgen een cursus voor opvoedingsondersteuning. Wat zou jij willen dat je ouders leren in de cursus? *(Je mag meerdere antwoorden aankruisen)*

☐ Dat ze leren om duidelijk aan te geven wat ik wel en wat ik niet mag

☐ Dat ze meer te weten komen over hoe ze mij zelfstandig kunnen laten worden

☐ Dat ze om kunnen gaan met mijn emoties (bang, blij, boos, bedroefd) en het gedrag dat daarbij hoort

☐ Dat ze mij beter zullen begrijpen

☐ Dat we beter met elkaar kunnen praten en in gesprek kunnen gaan

☐ Dat ze meer kunnen praten over het geloof en laten zien van hun geloofsbeleving

☐ Dat ze leren anders om te gaan met de media en mijn gebruik van de media (computer, internet, radio, enzovoort)

☐ Dat ze leren anders om te gaan met mijn seksuele opvoeding

☐ Dat ze anders leren omgaan met straffen en belonen

☐ Ik vind dat mijn ouders niets hoeven te leren in een cursus voor opvoedingsondersteuning

☐ Anders, namelijk...

5. Stel je voor, je ouders volgen een cursus voor opvoedingsondersteuning. In de handleiding staat dat de pubers van de ouders ook betrokken moeten worden in de cursus. Dit houdt in dat je af en toe mee moet naar de bijeenkomsten. Zou je mee willen?

☐ Ja, ik wil mee

☐ Ja, ik wil mee en ik wil ook meewerken aan de thuisopdrachten

☐ Nee, ik wil niet mee, maar wel meewerken aan de thuisopdrachten

☐ Nee, ik wil niet meewerken aan de thuisopdrachten of mee met mijn ouders naar de bijeenkomsten

6. Heb je nog aanvullende opmerkingen die je kwijt wilt met betrekking tot de manier waarop je ouders je opvoeden?

Bijlage 4: Begeleidende brieven/ mails bij de enquêtes
-enquête aan ouders
-enquête aan pubers

Geachte ouder/verzorger*,

Wij zijn twee vierdejaarsstudenten Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan de Christelijke Hogeschool te Ede. Voor ons afstudeerproject bij stichting Schuilplaats maken wij een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. Om in deze cursus zo nauwkeurig mogelijk aan te sluiten bij de ouders doen we vooraf onderzoek naar de wensen en behoeften van ouders.

Stichting Schuilplaats is een christelijke hulpverleningsinstelling die begeleiding biedt bij psychosociale problemen. Voor meer informatie over stichting Schuilplaats verwijzen we u naar: www.stichtingschuilplaats.nl.

De Gomarus Scholengemeenschap geeft ons, als oud-leerlingen van deze school, de gelegenheid om ouders en leerlingen van haar school een enquête te sturen. Via deze mail willen wij uw medewerking vragen voor ons onderzoek. De Gomarus Scholengemeenschap is niet verantwoordelijk voor dit onderzoek, maar krijgt wel inzicht in de uiteindelijke onderzoeksresultaten. De enquête is anoniem, uw naam en adres worden niet gevraagd. Opvoedingsproblematiek en opvoedingsonzekerheid zijn in onze maatschappij actuele onderwerpen, wellicht spreekt dit ook u aan. In deze enquête zult u verschillende opvoedingsthema's tegenkomen die vertaald worden in persoonlijke vragen. Het beantwoorden van de vragen zal ongeveer 10 tot 15 minuten van uw tijd in beslag nemen. We hopen dat u bereidt bent om aan ons onderzoek mee te werken door de enquête in te vullen.

U kunt de enquête op twee manieren invullen, schriftelijk of digitaal. Door op de onderstaande link te klikken, wordt u doorverwezen naar de digitale enquête.

<http://www.studentenenquete.nl/vragen/index.php?sid=23384&lang=nl>

In de bijlage van deze mail vindt u de schriftelijke enquête. Het adres waar u de schriftelijke enquête naartoe kunt sturen, is:

Stichting Schuilplaats
T.a.v. Afstudeeronderzoek
Prickwaert 196
3363 BH SLIEDRECHT

De enquête kunt u, digitaal of schriftelijk, insturen tot uiterlijk 13 maart 2010!

Ook onder een willekeurige groep leerlingen nemen we een enquête af over de behoefte aan opvoedingsondersteuning die de ouders van deze leerlingen hebben, in de ogen van deze pubers. De vragen komen, veel korter en aangepast, overeen met de vragen in de bijgevoegde enquête. Het is mogelijk dat uw zoon of dochter wordt gevraagd om deze enquête in te vullen. In dat geval wordt u voor aanvang van de enquête op de hoogte gebracht.

Wanneer u nog vragen heeft, kunt u die aan ons stellen via afstudeerprojectschuilplaats@gmail.com

Wij willen u alvast hartelijk bedanken voor uw bijdrage aan ons onderzoek!

Met vriendelijke groet,
Darina van Doorn
Lindy van Doorn

** In het vervolg van deze brief en enquête spreken wij over ouder(s), waarmee we ook verzorger(s) bedoelen.*

Geachte ouder/verzorger*,

Wij zijn twee vierdejaarsstudenten Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan de Christelijke Hogeschool te Ede. Voor ons afstudeerproject bij stichting Schuilplaats maken wij een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. Om in deze cursus zo nauwkeurig mogelijk aan te sluiten bij de ouders doen we vooraf onderzoek naar de wensen en behoeften van ouders. Stichting Schuilplaats is een christelijke hulpverleningsinstelling die begeleiding biedt bij psychosociale problemen. Wellicht bij u bekend. Voor meer informatie over stichting Schuilplaats verwijzen we u naar: www.stichtingschuilplaats.nl.

Het van Lodenstein College geeft ons de gelegenheid om ouders en leerlingen van haar school een enquête te sturen. Via deze mail willen wij uw medewerking vragen voor ons onderzoek. Het van Lodenstein College is niet verantwoordelijk voor dit onderzoek, maar krijgt wel inzicht in de uiteindelijke onderzoeksresultaten. De enquête is geheel anoniem, uw naam en adres worden niet gevraagd. Opvoedingsproblematiek en opvoedingsonzekerheid zijn in onze maatschappij actuele onderwerpen, wellicht spreekt dit ook u aan. In deze enquête zult u verschillende opvoedingsthema's tegenkomen die vertaald worden in een aantal vragen. Het beantwoorden van de vragen zal ongeveer 10 tot 15 minuten van uw tijd in beslag nemen. We hopen dat u bereid bent om aan ons onderzoek mee te werken door de enquête in te vullen.

Als bijlage van deze brief vindt u de schriftelijke enquête. Het adres waar u de retour enveloppe en enquête naartoe kunt sturen, is:

Stichting Schuilplaats
T.a.v. Afstudeeronderzoek
Prickwaert 196
3363 BH SLIEDRECHT

De enquête kunt u insturen tot uiterlijk DV. 13 maart 2010!

Ook onder een willekeurige groep leerlingen nemen we, uiteraard ook anoniem, een enquête af over de behoefte aan opvoedingsondersteuning die de ouders van deze leerlingen hebben, in de ogen van deze pubers. De vragen komen, veel korter en aangepast, overeen met de vragen in de bijgevoegde enquête. Het is mogelijk dat uw zoon of dochter wordt gevraagd om deze enquête in te vullen. In dat geval wordt u voor aanvang van de enquête op de hoogte gebracht.

Wanneer u nog vragen heeft, kunt u die aan ons stellen via afstudeerprojectschuilplaats@gmail.com

Wij willen u alvast hartelijk bedanken voor uw bijdrage aan ons onderzoek!

Met vriendelijke groet,
Darina van Doorn
Lindy van Doorn

** In het vervolg van deze brief en enquête spreken wij over ouder(s), waarmee we ook verzorger(s) bedoelen.*

Geachte ouder/verzorger*,

maart 2010

Wij zijn twee vierdejaarsstudenten Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan de Christelijke Hogeschool te Ede. We zijn op dit moment bezig met ons afstudeerproject. In opdracht van stichting Schuilplaats maken wij een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. In de afgelopen periode hebben wij via het Van Lodenstein College een willekeurige groep ouders benaderd om te vragen of ze een enquête in willen vullen voor ons afstudeeronderzoek, wellicht bent u ook benaderd.

Naast het afnemen van enquêtes onder de ouders nemen wij voor ons onderzoek ook enquêtes af onder een willekeurige groep leerlingen. Via deze weg willen wij u laten weten dat uw zoon of dochter ook mee zal werken aan ons onderzoek.

Voor verdere informatie of vragen verwijzen wij u naar de brief en enquête die u mogelijk eerder heeft ontvangen of u kunt contact opnemen via afstudeerprojectschuilplaats@gmail.com.

Met vriendelijke groet,

Darina van Doorn
Lindy van Doorn

“Opvoeding is een kwestie van liefde, geduld en wijsheid”

** In het vervolg van deze brief en enquête spreken wij over ouder(s), waarmee we ook verzorger(s) bedoelen.*

Bijlage 5: Uitwerking interview Keith Bakker- Smith and Jones

Ontmoeting, interview en live hulpverleningssessie met Keith Bakker op 11 februari 2010

Vooraf: Wie is Keith Bakker? Waarom wilden wij hem graag onze vragen voorleggen?

Keith Bakker (geboren: 24 november 1960) is een in Nederland werkzame Amerikaanse ervaringsdeskundige in verslavingen en problematische opvoedingen.

Eind 2008 kwam Keith Bakker met een nieuw televisieprogramma: Family Matters, bij de NCRV. Hierbij ging hij met gezinnen op survivaltocht naar Frankrijk. Het was de bedoeling de families te helpen en te betrekken bij de behandeling van het verslaafde of anderszins problematische gezinslid. In december 2009 startte het tweede seizoen; hierin speelt het coachingprogramma zich af in het Spaanse Andalusië. Keith Bakker is daarnaast bekend van verschillende televisieprogramma's (bijvoorbeeld: 'Van etter tot engel').

Waarom willen wij graag onze vragen aan hem voorleggen? Keith Bakker is spraakmakend van het programma 'Family Matters', wat wij met belangstelling hebben gevolgd, waar de omgang met problemen rond pubers centraal staat. Hij heeft een directe manier van aanpakken, wat ook effectief blijkt te zijn. We wilden graag zijn persoonlijke visie horen op ons project en daarbij ook adviezen krijgen van Keith Bakker, die we mee kunnen nemen in de opzet van de cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers.

Een mooie spreuk van Keith Bakker, die volgens ons ook van toepassing is op opvoedingsproblematiek, die hij als uitgangspunt neemt voor zijn werk is: *'No matter how low you get, you can always turn it around.'*

Bezoek Smith and Jones te Amsterdam – Keith Bakker

Nooit geschoten is altijd mis! Hiermee hebben we onze mail naar Smith and Jones de deur uit gedaan, in afwachting of Keith bereidt zou zijn om met ons in gesprek te gaan over opvoeding, ouders, pubers en opvoedingsondersteuning. Tegen al onze verwachtingen in kregen we snel een email terug dat hij voor deze keer wel een uitzondering wilde maken en dat we een afspraak konden plannen. 11 februari 2010 was de dag dat we met hem in gesprek zouden gaan. Ter voorbereiding op het gesprek hadden we ons wat verdiept in zijn leven en achtergrond en we hadden een aantal vragen op papier gezet die we aan hem wilde stellen. Afgereisd naar Amsterdam, met tram 12, zijn we bij hem aangekomen. Om 14:00 uur hadden we afgesproken. Om 15:00 uur hadden we Keith nog altijd niet gezien of gesproken, omdat hij was uitgelopen met een groepsessie. Ondertussen hebben we wel allerlei mensen ontmoet die daar werken of die ook een afspraak hadden met Keith (of zijn team). We werden erg welkom ontvangen, o.a. door Mikey die we al kenden van Family Matters. Net na 3 uur kwam ook Keith onze kant op, wat we al van ver hoorde aan zijn accent. Een hartelijk welkom, wel chaotisch. We kregen eerste een rondleiding van Mikey door de kliniek. Daarna kwam ook Keith weer naar ons toe en vroeg hij wat wij ook alweer kwamen doen. Toen werd ook onze vraag beantwoordt waarom hij voor ons een uitzondering had gemaakt voor een ontmoeting. Hij had een andere Schuilplaats in zijn gedachten, dan de Schuilplaats waar wij voor afstuderen. Een verslavingskliniek heeft namelijk ook de naam Schuilplaats. Maar geen probleem voor Keith. Even kort wat uitleg over ons doel van deze dag en het leek hem vervolgens een goed idee om ons mee te nemen in een intakegesprek (vader, moeder en vijftienjarige zoon) voor een live sessie. Een onvergetelijke ervaring. Dit was meer dan dat we hadden durven hopen. We hebben ontzettend veel geleerd van de sessie die van 15:10 uur tot 17:30 uur duurde.

Het gesprek

Ouders, van drie kinderen in de leeftijd van 15, 14 en 13 jaar oud, hebben hun oudste zoon aangemeld bij Keith. Ze vertellen dat de jongen thuis onhandelbaar is, geen respect heeft voor ouders en de regels die er gelden, agressief is, teveel drinkt, teveel hangt met zijn vrienden en op school gaat het ook niet goed. In de drie en half jaar dat hij op de middelbare school zit heeft hij al verschillende scholen gehad, omdat het niet gaat. Hij zit nu sinds twee weken op een nieuwe school (zijn laatste kans), wat wel goed gaat. Op zijn oude school heeft hij een laptop gestolen. Zijn vader is hier achter gekomen en heeft de school hierover geïnformeerd. Wat betreft de agressie van deze jongen, zou hij in de afgelopen periode meerdere malen gedreigd hebben om naar buiten te gaan met een honkbal knuppel om alles kort en klein te slaan. Alleen zijn vader kan hem nog tegenhouden, zijn moeder staat hier machteloos tegenover. Het middelste kind is een veertienjarige zoon met NLD, welke erg veel aandacht op eist. De jongste dochter van 13 jaar vraagt niet zoveel aandacht en houdt erg van sporten.

Wanneer Keith met deze ouders en hun zoon in gesprek gaat, is hij confronterend. Hij is open en eerlijk over wat antwoorden hem zeggen of doen. Opvallend is het grote aantal vragen, gesloten en suggestief. We vinden het verwonderlijk hoe Keith het eigenlijk altijd bij het juiste einde heeft. De jongen heeft in het begin van het gesprek bijvoorbeeld aangegeven dat hij wel eens geprobeerd heeft te blowen. Op een gegeven moment vraagt Keith aan de ouders of hij even alleen met de jongen mag praten. De ouders gaan weg en Keith stelt een hele reeks directe vragen aan de jongen over blowen, seks, stelen van zijn ouders en uit supermarkten, school, de relatie tussen zijn ouders. Op dat moment geeft de jongen ook aan dat hij eigenlijk bijna iedere dag blowt. Keith lijkt hier niet veel moeite voor hoeven te doen. Hij sluit op een bijzondere manier aan bij de jongen, door op één lijn te gaan zitten. Ook verteld Keith vaak over zijn eigen ervaringen en zijn verleden. Door voorbeelden te noemen en dat naast zijn uitleg te houden, krijgt een ieder die met Keith in gesprek is een duidelijk beeld over waar het om gaat. Ook brengt de jongen naar voren dat hij graag wil dat het thuis veranderd, maar daarvoor moet wel zijn moeder minderen met alcohol gebruik. Het blijkt dat zijn moeder geregeld dronken is, waarvoor de jongen zich erg schaamt. Zijn vader heeft al aangegeven dat ze echt moet stoppen, want tussen hen lopen de spanningen ook hoog op. Keith wint het vertrouwen van de jongen door onder andere samen met hem een sigaret te roken, de jongen te verzekeren niets te vertellen aan de ouders en door toestemming te vragen om het alcoholisme met de moeder te bespreken wanneer ze er weer bij komen zitten. De ouders komen er bij zitten en niet gauw daarna maakt Keith zonder omwegen het alcoholisme bespreekbaar. De moeder blijft lang ontkennen, maar geeft uiteindelijk wel aan dat ze er over in gesprek wil gaan, wanneer de jongen volgende week voor twee weken zal worden opgenomen in de kliniek.

We vinden het ongelooflijk en bijzonder hoe Keith met deze mensen om gaat. Het heeft ons stil gezet bij onze manier van werken, bij wat we hebben geleerd vanuit de opleiding en stage. Juist waar ze bij stichting De Basis zich zo bezig houden om een HKZ- gecertificeerde instelling te worden en stichting Schuilplaats haar best doet om de HKZ- certificering te behouden, maakt Keith zich daar het minste druk om.

In het begin van het gesprek blijft de deur naar de gang ook gewoon open staan, over privacy wordt niet zwaarmoedig gesproken. Hij is niet bang om de waarheid te onthullen door directe, maar oprechte vragen te stellen. Wanneer er gevoelige onderwerpen aan de orde komen, houdt dit hem nog niet tegen om ook de humor er van in te blijven zien. Daarnaast weet Keith op een boeiende wijze aan deze jongen duidelijk te maken dat hij bezig is om zijn leven te vergooien, terwijl ook hij zoveel kansen heeft. Iedere gesprekspartner geeft hij dan ook oprechte complimenten. We vinden dat Keith heel echt en open overkomt. Keith is erg relaxt en maakt zich nergens snel druk over.

Wanneer een afspraak uitloopt, zal hij dat ook zeker gewoon laten gebeuren. Voor de intake die we nu hadden stond eigenlijk 90 minuten gepland, maar ook dit liep uit.

Dit alles heeft ons stil gezet, omdat we ons zijn gaan realiseren wat een betekenis het heeft wanneer men vanuit eigen ervaring kan werken.

Na afloop van het gesprek vroeg Keith ons of dit voldoende was of dat we nog meer wilde weten. We hebben afgesproken dat we via zijn mail nog wat vragen zouden voorleggen. Vanuit wat we vandaag hebben gezien kunnen we al wel veel meenemen, ook voor de cursus. Zo nemen we mee dat het erg belangrijk is om de ouders en pubers als geheel te zien. Samen in gesprek en niet alleen. Er is zo'n onverwachte omwenteling in dit gesprek gekomen. Want waar de ouders, met name de moeder, vooral sprak over hun probleemjongen, legt Keith de vinger op de zere plek en de kwetsbare plek van deze vrouw.

Keith nodigt ons nog uit om te blijven eten, maar dit kunnen we niet aannemen omdat we nodig richting huis moeten gaan!

Kortom, 11 februari 2010 (onze ontmoeting met Keith) was een geweldige ervaring. Deze dag zullen we nooit meer vergeten!

Leermomenten (vanuit gesprek en ontmoeting) die meegenomen kunnen worden in de cursus:

- Is het wel verstandig om bij opvoedingsondersteuning ouders en pubers te scheiden? De meerwaarde van het betrekken van beide partijen komt voor ons in dit gesprek naar voren. Wellicht kan het ook minder noodzakelijk zijn als er sprake is van minder ernstige problematiek.
- Direct inhaken en aanspreken op gedrag en uitspraken, zijn belangrijke leermomenten voor de ouders. Hierbij nemen wij mee dat naast voorlichting ook gesprek en oefening een belangrijk onderdeel van de cursus moet zijn om het zo effectief mogelijk te maken.
- Protocollen en standaard werkwijze binnen instellingen lijken zo relatief als we zien dat de werkwijze van Keith aansluitend en effectief is. Dat wil voor ons niet zeggen dat er afschaffing van protocollen en standaard werkwijze moet worden ingevoerd. Integendeel, er zijn ook regels en duidelijkheid nodig. Maar hieruit leren we wel, om ook in onze cursus, aansluiting te zoeken bij de cliënt. Openheid, eerlijkheid, aansluiting en affiniteit met de doelgroep zijn daarom aspecten die voor ons belangrijk zijn om mee te nemen in de ontwikkeling van de cursus voor opvoedingsondersteuning.
- Wat er deze dag, naast bovengenoemde punten, voor ons is uit gesprongen is de aansluiting en veiligheid binnen het gesprek. Dit is ook zeker een punt wat we mee willen nemen in het opzetten van de cursus voor opvoedingsondersteuning. Aansluiten bij de doelgroep, nabijheid zoeken, geeft bijna zichtbare verbondenheid en vertrouwen tussen hulpverlener en cliënt.

Beantwoording van onze vragen die we aan Keith Bakker hebben voorgelegd:

Door gebrek aan tijd konden we de dag van het interview de vragen niet meer stellen met betrekking tot het opzetten van een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers. Deze vragen hebben we achteraf per mail naar Keith verzonden. Helaas hebben we geen antwoord meer ontvangen, vanwege zijn dynamische leven in Nederland en ver daarbuiten. Keith is momenteel met zijn team weer werkzaam in het buitenland, om daar leiding te geven aan één van zijn projecten.

Bijlage 6: Uitwerking interview Erik- Jan Verbruggen, stichting De Vluchtheuvel

16 februari 2010,

Vragenlijst interview stichting De Vluchtheuvel

1 a. Hoe kijkt st. De Vluchtheuvel tegen de NL'se maatschappij aan wanneer het gaat om het actuele onderwerp: opvoeding? *(Te denken valt aan: urgent maatschappelijk probleem, opvoedingscanon.nl, Centrum voor Jeugd en Gezin, Signaleringssysteem Zorg voor Jeugd)*

Zoals demissionair minister dhr. A. Rouvoet ook zegt: *'nu opvoeden een hot item is geworden in politiek en Nederlandse maatschappij, een cursus voor opvoedingsondersteuning moet net zo normaal worden als het behalen van je rijbewijs'*.

Erik- Jan ziet dat er wel meer openheid komt over de vragen die ouders hebben wanneer het gaat over het opvoeden van hun pubers. Er is sprake van meer acceptatie dat het opvoeden gewoon ook een lastige taak is, waar met elkaar over gesproken mag worden.

Ook ziet Erik- Jan dat er steeds meer sprake is van een onderhandelingsmaatschappij, wat zeker ook zijn uitwerking heeft op de opvoeding (van pubers). Ouders willen onderhandelen en pubers willen onderhandelen. Hier zit ook een risico aan: men gaat door met onderhandelen totdat de ene een beetje heeft en de andere ook. Terwijl ouders het recht hebben een onderhandeling af te kappen en te staan voor wat zij willen. Maar Erik- Jan ziet dat ouders moeite ervaren om het roer in eigen handen te nemen, terwijl de jeugd wel mondiger wordt en dus ook meer duidelijkheid eist.

In Nederland zijn er veel instellingen die actief zijn op het gebied van opvoedingsondersteuning. Ook voor st. De Vluchtheuvel is het zoeken naar een plaats tussen deze verschillende instellingen, ook in de kerkelijke subcultuur. CGO heeft een P- cursus van tien avonden, SGJ heeft de cursus 'opvoeden met hart en hoofd', Helpende handen biedt ondersteuning aan mensen met een beperking, Driestar Educatief is actief op scholen. Dit totaal aanbod heeft een nauwe aansluiting bij elkaar. Daarom is men met elkaar (samen met RD media en Eleos) in een platform gegaan, waar men kijkt naar het mogelijk afstemmen op elkaar. Veel organisaties zien de nood die er ligt, waar wat mee gedaan moet worden. Het lijkt er nu op dat iedereen zijn ding doet. De twee cursussen die nu draaien, zullen waarschijnlijk in de toekomst hun aansluiting vinden binnen instellingen van dit platform. Voor het platform zijn uitnodigingen (6 á 7)de deur uit gedaan, naar jeugdbonden, CGO etc., zodat het platform uitgebreid wordt en men samen sterker komt te staan. Ook om het kosten dekkend te krijgen.

1 b. Wat is volgens st. De Vluchtheuvel een reden dat de ouders van tegenwoordig steeds meer moeite lijken te ervaren aan de opvoeding van hun kinderen? (En zal dit in de toekomst alleen maar meer worden?)

-Het opvoeden van pubers is steeds heftiger en intenser. Het lijkt een trend dat er een steeds snellere escalatie is, zoals Erik- Jan dit waarneemt.

-Ouders ervaren een steeds grote druk. Er zijn taken in de kerk, op school, het werk, gezin etc. Ouders worstelen met prioriteiten stellen, de aanwezigheid in hun gezin en rust brengen in hun gezin. Erik- Jan hoort van ouders dat ze nu de vruchten plukken van de verkeerde prioriteiten die men gesteld heeft. Resultaat: een lastige puber, die regels aan zijn/haar laars lapt.

-In de loop van de jaren zijn de sociale banden, steun uit de omgeving, steeds meer weggefallen. Waar vroeger een lastige zoon naar ome Piet op de boerderij ging, is dat nu veel minder. Daarnaast is er wel meer openheid om hulp te vragen en problemen te delen. Want het is gewoon lastig om pubers op te voeden.

-Verschuiving in het ervaren van gezag. Pubers zien gezag niet meer als vanzelfsprekend. Er zijn nog wel pubers die respect hebben voor gezag. In de maatschappij heerst de trend dat je geen gezag hebt, maar dat je gezag moet verdienen.

-Ouders van nu zijn in een heel andere tijd groot gebracht dan de jeugd van tegenwoordig. Van de vraagstukken (seksualiteit, media gebruik etc.) waar jongeren nu mee te maken hebben en de leefwereld waarin ze leven, hebben veel ouders geen idee van.

-Er zijn verschillende factoren die maatschappelijke ontwikkelingen in gang hebben gezet, wat betreft seksuele moraal, media gebruik etc. Er is sprake van individualisme, wat in de hele maatschappij en dus ook bij de jongeren terug te zien is. Waar zoenen en bevrediging eerst nog binnen een relatie hoorden, koppelen jongeren dit nu steeds meer los van elkaar. Ook sluipt dit onze kerken en scholen binnen, het christelijke wereldje staat niet los van al deze ontwikkelingen.

-Verschillen tussen ouders in opvoedingsstijlen (hier wordt in een ander antwoord op terug gekomen).

Deze punten zijn in de huidige cursus nog niet geïntegreerd, maar Erik- Jan geeft aan dat ze er wel wat mee moeten doen. Waar de cursus zich nu vooral richt op ontwikkelingen van puber en gezin, zou er meer thematisch gewerkt kunnen worden.

2. Wat is de belangrijkste aanleiding geweest dat st. De Vluchtheuvel een cursus voor opvoedingsondersteuning heeft ontwikkeld?

St. De Vluchtheuvel heeft al een -12 opvoedingscursus. De signalen die de werkers hebben opgevangen en onderzoek dat is gedaan, hebben er voor gezorgd dat er ook een +12 opvoedingscursus ontwikkeld werd. Dit gaat om een preventieve cursus (eventueel lichte problematiek). Tot op heden is men gewend dat er mensen aanklopte met een hulpvraag, vanwege een probleemsituatie. Deze mensen worden cliënten genoemd. Deze cliënten hebben aangegeven dat ze behoefte hadden aan een cursus ter ondersteuning, voordat het een probleemsituatie werd.

3. Wat is het doel dat st. De Vluchtheuvel voor ogen heeft met betrekking tot de cursus voor opvoedingsondersteuning? (Te denken valt aan: lotgenotencontact, preventie, hulpverlening etc.)

De cursus die is opgesteld heeft een preventief karakter. Al 30 jaar is st. De Vluchtheuvel actief in opvoedingsondersteuning, maar tot voor kort was dat met name gericht op behandeling van hulpvragen. De nieuwe preventieve cursus heeft als doel om ouders inzicht te geven in hun wijze van opvoeden en om ouders te stimuleren elkaar te steunen en met elkaar in gesprek te gaan.

4. Wat heeft st. De Vluchtheuvel aan voorbereidend werk gedaan om te komen tot een cursus die nauwkeurig aansluit bij de doelgroep van st. De Vluchtheuvel en de deelnemers van de cursus?

Twee jaar geleden waren er twee studenten die afstudeerde bij st. De Vluchtheuvel. Deze studenten hebben onderzoek gedaan naar de behoefte van ouders, met name binnen het cliënten bestand van st. De Vluchtheuvel, naar opvoedingsondersteuning. De aanbeveling die zij hebben gedaan aan st. De Vluchtheuvel was om een preventieve cursus op te zetten. Het voorbereidend werk was al gedaan en Erik- Jan heeft deze taak in zijn pakket gekregen.

Annelies Thijssen, van Forest Consult te Houten, heeft contact gezocht met st. De Vluchtheuvel met de vraag of ze mee kon werken aan het opzetten van de cursus. Samen met Erik- Jan heeft ze, door haar ervaring met het geven van workshops, een cursus opgezet. De cursus die er nu is, noemt Erik- Jan een uitprobeersel. De leiders hebben de taak om vanuit hun ervaring de cursus verder aan te scherpen. Dit heeft niet eerder plaats gevonden, vanwege de tijdsdruk die er was. Het heeft veel tijd gekost om een cursus te ontwikkelen. Om het materiaal aan te kunnen scherpen wordt er feedback van de deelnemende ouders gevraagd.

5. Wat zijn thema's die volgens u zeker aan bod horen te komen in een opvoedingscursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers?

In de cursus die st. De Vluchtheuvel aanbiedt komen met name thema's over de samenwerking als ouders in de opvoeding en het communiceren met je puber aan bod. Een overzicht van de opzet van de avonden:

Avond 1: Een algemene avond over wat opvoeden is. Elementen zijn: verantwoordelijkheden van zowel ouders als pubers, regels stellen. Ook de samenwerking als opvoeders komt naar voren. Als ouders moet je een team zijn. Ook als echtpaar. Als echtpaar moet je het samen goed hebben, om zo ook samen in de opvoeding te kunnen staan. De overlap naar de tweede avond is vooral wat je zelf hebt meegekregen uit je opvoeding en wat je daarvan nu meeneemt in de opvoeding van je pubers.

Van de cursusleiders is na de eerste keer al de reactie gekomen dat dit in één avond eigenlijk niet te doen is. Daarom wordt het gedeelte van de samenwerking ook naar de tweede avond meegenomen.

Avond 2: Hier staan de veranderingen in de puberteit centraal: lichamelijk, seksueel, sociaal, cognitief. Wat is er allemaal in beweging? De samenwerking wordt opnieuw centraal gesteld, waarbij de opvoedingsstijlen ook naar voren komen. Waar het vaak mis gaat is het verschil tussen ouders in opvoedingsstijlen, de ene is dominant en de andere toegankelijk waardoor men niet op een lijn zit.

Avond 3: Communiceren met je kind en het in gesprek blijven.

Avond 4: Regels stellen en het begrenzen van je kind.

Erik- Jan beseft nu al dat het thema 'communicatie' iets te veel naar voren komt en te weinig thema's als seksualiteit, geloof en media. Ouders willen handvatten: hoe moet ik dat nu doen, bijv. spreken als mijn dochter verkering heeft, hoe geef ik seksuele voorlichting, hoe maak ik het bespreekbaar als mijn kind achter pornografie heeft gezeten?

Natuurlijk wacht st. De Vluchtheuvel nog wel af wat de reactie van ouders is aan het einde van de cursus, misschien vinden ze dan dit wel fantastisch. Maar Erik- Jan beseft dat ze als organisatie nog zoekende zijn hoe ze hier mee om moeten gaan.

6. Wat is volgens u een absolute contra- indicatie om deel te nemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning?

St. De Vluchtheuvel heeft voor hun eigen cursus geen contra- indicatie gesteld. De ouders geven zich op, nadat ze door de PR van st. De Vluchtheuvel geïnformeerd zijn over het aanbod. Er is geen intake gesprek en geen screening. In de toekomst zal hier wel wat mee gedaan moeten worden. Want van een leider is vernomen dat er een gezin, waar sprake is van seksueel misbruik, nu ook deelneemt aan de cursus. Deze ouders zijn deelnemers vanuit de overtuiging dat ze dan niet meer onder behandeling hoeven. Erik- Jan ziet in dat dit eigenlijk niet kan.

Hetzelfde ziet hij wanneer het gaat om rugzak kinderen of ouders waarbij sprake is van een psychiatrisch ziektebeeld.

7. Wat is uw mening over de betrokkenheid van pubers in de cursus voor opvoedingsondersteuning?

Bij de cursus die st. De Vluchtheuvel aanbiedt worden pubers niet betrokken. Hij geeft aan zelf geen duidelijke argumenten te hebben voor dit besluit. In de hulpverlening worden de pubers wel zo snel mogelijk in het traject betrokken.

Erik- Jan geeft aan dat hij inschat dat pubers weinig behoefte zullen hebben aan deelname aan de cursus die hun ouders volgen. Pubers zullen eerder op een jeugdvereniging of op school willen stil staan bij de opvoeding die ze krijgen etc. Ook vindt hij dat de ouders naar een preventieve cursus komen om onder andere met 'lotgenoten' hun ervaringen te delen en om praktische tips te krijgen, de pubers hoeven daar niet bij te zijn. Daarnaast geeft hij aan dat het wel goed is wanneer ook pubers nadenken over het gezin waar ze toe behoren: wat is de sfeer? Wat stellen pubers op prijs? Feedback op de opvoeding van hun ouders? Want Erik- Jan is het er over eens dat je als ouders toch

een coöperatie met je kind moet aan gaan, om de cursus te doen slagen. Samenwerken ziet hij ook hier als een belangrijk thema.

Erik- Jan geeft wel aan dat het vernieuwend zal zijn wanneer er een cursus ontwikkeld wordt waarin de pubers wel betrokken worden. Al schat hij in dat dit een moeilijke klus zal zijn.

8. Heeft u tips voor de structuur van de cursus? *(Te denken valt aan: aantal bijeenkomsten, duur bijeenkomsten, hoeveel thema's per bijeenkomst en grootte van de groep van de bijeenkomst)*

Vanuit eigen ervaring geeft Erik- Jan de praktische vormgeving van hun cursus aan:

-Vier bijeenkomsten (avonden). CGO heeft er tien, die krijgt de zalen ook vol. Maar Erik- Jan verneemt van mensen dat ze dat toch echt te lang vinden. Minder avonden is beter te overzien. 5 á 7 zou goed zijn.

-Van 19:45 uur tot 10:00 uur. Voor de pauze informatie overdracht en ervaringen uitwisselen, pauze, vervolgens doorwerking van de informatie en ervaringen door middel van de werkvorm die tijdens een bepaalde avond naar voren komt.

-6 á 10 echtparen per groep. Bij het maximale heb je dan al een groep van twintig personen in één kring en dat is al behoorlijk veel. De groep die nu draait bestaat uit vijf echtparen.

-Het is een gesloten groep, vanwege het kleine aantal bijeenkomsten. Een gesloten groep schept ook een veiliger karakter. St. De Vluchtheuvel gaat er vanuit dat de groep deelnemers samen een team moet vormen. Als team heb je elkaar nodig en heb je teamoverleg. Zo hebben ouders elkaar nodig om eens te overleggen over de opvoeding van hun pubers. Dit schept een band met elkaar.

-Per groep deelnemers, over de hele cursus, dezelfde leiders.

-Wat betreft de thema's verwijst Erik- Jan naar zijn antwoord op de voorgaande vraag.

Creëer variatie in de werkvormen. St. De Vluchtheuvel heeft bij de -12 cursus een kaartjesspel met de 5 liefdestalen van kinderen. Ook gaan echtparen daar in groepjes aan de slag met verschillende vraagstukken. En er worden fragmenten gekeken van het EO programma Schatjes, waarnaar de ouders met elkaar hier over door praten. Bij de +12 cursus wordt er ook met verschillende werkvormen gewerkt, maar (nog) wel minder dan bij de -12 cursus.

9. Welke plaats vindt u dat Bijbelse verdieping moet krijgen in de cursus voor opvoedingsondersteuning? En hoe waarderen de ouders Bijbelse verdieping in de cursus?

De Bijbelse verdieping komt in de huidige cursus niet specifiek naar voren in een bepaald thema. In de cursus is de Bijbelse verdieping verweven in de thema's. Wanneer het gaat om grenzen stellen, regels stellen of wanneer het gaat om de normen en waarden van het gezin, komt de levensovertuiging naar voren. Bij de cursus is vooral voor een pedagogische insteek gekozen. Dit is ook een verschil met de CGO, waar vooral ook het godsdienstig vlak op de voorgrond staat. Te denken valt aan: huisgodsdienst, gewetensvorming.

10. Aan welke voorwaarden moet een cursusleider voldoen om de cursus opvoedingsondersteuning te kunnen geven?

Erik- Jan vindt het een meerwaarde wanneer een leider zelf ervaring heeft met de opvoeding van pubers, maar het is geen must. Wel moet er ervaring zijn, al is het in de hulpverlening. Zodat ervaringen ook gedeeld kunnen worden. Daarnaast moet een leider ook feeling hebben om met een groep ouders werken waarin het thema opvoeden centraal staat.

Bij de cursus van st. De Vluchtheuvel zijn er twee leiders op een groep. Dit heeft voordelen wat betreft afwisseling en aanvulling van elkaar. De kosten lopen dan wel hoger op.

In Goes is er een hulpverlener en een externe vrouw die de cursus geven. De externe vrouw is een moeder, je zou kunnen zeggen een ervaringsdeskundige. De overige cursussen worden wel door hulpverleners gegeven.

11. Wat zijn belangrijke elementen of aandachtspunten met betrekking tot de groepsdynamica in het draaien van de groep?

St. De Vluchtheuvel probeert een mix, een evenwicht, te vinden wanneer het gaat om het groepsproces en educatie. Je bent niet alleen bezig met informatie overdracht, maar het doel is dat het ook besproken en doorgewerkt wordt. Waar lopen ouders tegenaan? Dit evenwicht vinden is een zoektocht, wat ook de leiders van Goes ervaren nu ze twee avonden hebben gegeven.

Vooraf is vastgelegd wat er die avond wordt gedaan (zie opbouw van de avonden). Dit mag wat betreft Erik- Jan wel meer worden. Dit kan, zoals er bij SGJ veel geïnvesteerd is in de leiders, door het maken van een werkboek voor ouders en een handleiding voor de leiders. SGJ geeft bijvoorbeeld de leiders een 3-daagse training: train de trainer. Vanzelfsprekend komen de kosten dan ook hoger uit. En doordat de kosten hoger worden, zou het kunnen zijn dat er mensen afhaken.

Veiligheid binnen de groep is belangrijk als voorwaarde en als basis om cursus te creëren waarin ouders zich kwetsbaar op durven te stellen. Dit is nodig voor de openheid in de groep. Daarom geven de leiders bij st. De Vluchtheuvel ook aan dat hetgeen er in de cursus wordt verteld, niet de straat op gaat.

12. Wat is volgens u de grootste behoefte van ouders als het gaat om opvoedingsondersteuning?

Het krijgen van praktische tips. Het delen van ervaringen. Werken aan opvoedonzekerheid.

Daarnaast geeft Erik- Jan aan dat het opvallend is dat er meer interesse lijkt te zijn voor een -12 opvoedingscursus (over twee weken start er in Woerden weer een cursus voor -12 waar acht echtparen zich al voor opgegeven hebben), dan voor een +12 opvoedingscursus. Ondanks de PR, heeft men niet het aantal echtparen gehaald waarop men had gerekend. Erik- Jan heeft niet het idee dat dit kloppend is met het beeld dat hij heeft over hoe ouders van pubers staan in de opvoeding. Hij ziet wel dat de drempel om deel te nemen hoog ligt. Zeker om deel te nemen aan een cursus van st. De Vluchtheuvel; "Als men naar de Vluchtheuvel moet, is er toch wel een probleem."

13. Hoe kijkt u aan tegen generatieverschillen en welke plaats moet dit krijgen volgens u in de cursus opvoedingsondersteuning?

Er is een kloof tussen waar jongeren mee bezig zijn en waar ouders van weten, deze lijkt steeds groter te worden. Ouders hebben het gevoel dat ze zelf net volwassen zijn, maar ze hebben geen idee waar hun kinderen mee bezig zijn. Een generatiekloof is er inderdaad, maar die is er altijd vanwege het leeftijdsverschil. Die moet er dus ook wel zijn. Maar maatschappelijke ontwikkelingen volgen elkaar in hoog tempo op, dit geldt voor media en de digitale wereld, seksualiteit etc.

14. Wat is de ervaring die st. De Vluchtheuvel heeft met de cursus voor opvoedingsondersteuning?

(Te denken valt aan: in de groep werken i.p.v. individueel, het leiden van de cursus, etc.)

De leiders van de cursus ervaren het als zeer interessant en vernieuwend om te werken met een groep ouders en stil te staan bij het opvoeden van pubers anno 2010. Het is een zoektocht, vooral omdat nog niet alles kant en klaar is. De leiders doen ervaringen op en van daaruit zal de cursus aangescherpt moeten worden. De ene leider vindt dit leuk, maar een andere leider zou dit als vervelend kunnen ervaren.

15. Wat is het resultaat dat st. De Vluchtheuvel ziet bij ouders wanneer er wordt deelgenomen aan de cursus?

Daar is nog weinig van te zeggen. De cursus die zich richt op ouders van kinderen boven de twaalf jaar en heeft nog maar twee avonden gedraaid.

16. Wat is de ervaring die ouders hebben nadat ze aan de cursus van st. De Vluchtheuvel hebben deelgenomen?

Over de cursus die sinds kort van start is gegaan, zijn er nog geen concrete ervaringen te vermelden die ouders hebben opgedaan na het deelnemen aan de cursus.

17. Heeft u ideeën of suggesties voor stichting Schuilplaats voor het opzetten van een eigen cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers?

Zie vraag 18.

Erik- Jan geeft uit ervaring aan dat, wanneer een cursus ontwikkeld wordt, het goed is dat delen uit de cursus gebruikt kunnen worden in hulpverleningsgesprekken. Bijvoorbeeld als materiaal bij ouderbegeleiding.

18. Heeft u nog overige opmerkingen met betrekking tot ons onderzoek?

(Tevens het antwoord van vraag 17)

Het kost erg veel tijd om een cursus te ontwikkelen. Als st. Schuilplaats daarvoor wil gaan, zou het management een werknemer een aantal uur per week de tijd moeten geven om er zorgvuldig aan te kunnen werken.

Daarbij geeft Erik- Jan ons de tip om, voordat we de cursus gaan ontwikkelen, met ons management in gesprek te gaan over de mogelijkheid aan te sluiten bij bijv. het platform waarover Erik- Jan ons heeft verteld. Want realiseer als organisatie waar je aan begint. Als er al zoveel aanbod is, wat heeft een cursus van st. Schuilplaats dan nog voor meerwaarden? Zou men niet beter af zijn wanneer met kiest voor samen sterk? Erik- Jan verwacht dat de instellingen open zullen staan wanneer ook st. Schuilplaats hierbij betrokken wordt. Bijvoorbeeld wanneer st. Schuilplaats ook een gedeelte zou meebetalen aan de ontwikkelingskosten die een instelling heeft gehad met het maken van een cursus.

19. Hoe bekostigd st. De Vluchtheuvel deze cursus?

Ook al is opvoeden een hot item binnen de maatschappij, als organisatie krijg je het niet, althans lastig, bekostigd via de overheid of subsidie. Centra Jeugd en Gezin krijgen wel alles betaald, al werken ze op hetzelfde gebied.

Men vraagt een eigen bijdrage van €90 per echtpaar voor de vier avonden. Dit is niet gering, maar nog wel te doen. Deze eigen bijdrage is voor st. De Vluchtheuvel niet voldoende, oftewel niet kosten dekkend.

Er zijn wel mensen die afhaken op dit bedrag, maar de ervaring van Erik- Jan is dat de meeste mensen er toch voor zullen gaan wanneer ze eenmaal willen. Een voordeel van een geringe eigen bijdrage is dat rand gemotiveerde zullen afvallen.

Erik- Jan heeft het idee dat met WMO gelden ook best nog wel het een en ander bekostigd kan worden. Maar dan kan je niet als organisatie de cursus aanbieden, dan loopt het bijvoorbeeld via een school. Omdat scholen bij een burgerlijke gemeente kunnen vragen om een vergoeding voor het organiseren van bijv. thema- avonden.

Hartelijk dank voor de medewerking aan dit interview!

Bijlage 7: Vragenlijst schriftelijk interview Maria Vermeulen, Stichting Gereformeerde Jeugdzorg

februari 2010,

Wij, Darina van Doorn en Lindy van Doorn, zijn twee vierdejaarsstudenten van de Christelijke Hogeschool Ede. Wij volgen de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening. We zijn op dit moment bezig met afstudeerproject bij stichting Schuilplaats. Voor deze instelling zullen wij een cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers ontwikkelen. Voordat we deze cursus daadwerkelijk gaan ontwikkelen zullen we onderzoek doen naar de behoeften en wensen van ouders en pubers naar opvoedingsondersteuning. Daarnaast is ook de mening van professionals van belang. Vandaar ook dit verzoek aan u om mee te werken en aan dit interview. In dit interview zullen wij u een aantal vragen stellen met betrekking tot de cursus ("Opvoeden met hart en hoofd") die de SGJ al heeft ontwikkeld. Met als doel om inzicht te krijgen in de manier waarop we het beste de opvoedingsondersteuningscursus op kunnen zetten. We zullen het waarderen als u uw professionele inbreng kunt geven in ons project.

We willen u vragen de antwoorden in dit bestand onder de betreffende vragen in te vullen en daarna als bestand weer naar ons terug te mailen. Alvast bedankt!

1 a. Hoe kijkt SGJ tegen de NL'se maatschappij aan wanneer het gaat om het actuele onderwerp: opvoeding? (Te denken valt aan: urgent maatschappelijk probleem, opvoedingscanon.nl, Centrum voor Jeugd en Gezin, Signaleringssysteem Zorg voor Jeugd)

Om deze vraag te kunnen beantwoorden moet eerst het begrip 'de Nederlandse maatschappij' goed gedefinieerd worden. SGJ heeft geen uitgekristalliseerde visie op de Nederlandse samenleving. Op gebied van opvoeden, opvoedvragen en opvoedondersteuning zien we wel een aantal tendensen:

1. Er is een groeiend besef dat opvoeden moeilijk is, en dat ondersteuning gewenst is, ook als er geen grote problemen zijn. Voorkomen is beter dan genezen.
2. Christelijke ouders halen hun (opvoed)waarden en –normen buiten zichzelf, namelijk uit het Woord van God. Hierin moeten zij roeien tegen de tijdstroom in, want in onze cultuur is over het algemeen 'goed', wat 'goed voelt'. Hierin hebben ouders elkaars steun hard nodig.
3. Christelijke ouders moeten zich bezinnen op thema's waar de vorige generatie minder of niet mee bezig waren, te denken valt aan: media- opvoeding en seksuele opvoeding.

1 b. Wat is volgens SGJ een reden dat de ouders van tegenwoordig steeds meer moeite lijken te ervaren aan de opvoeding van hun kinderen? (En zal dit in de toekomst alleen maar meer worden?)

- Ouders voeden meer bewust op en willen het heel goed doen. Dat brengt onzekerheden met zich mee.
- Ouders ervaren onze samenleving als gecompliceerd. Daarbij onttrekt zich de leefwereld van de jongeren voor een groot deel aan het oog van ouders, door alle digitale contacten. Ook dit maakt ouders onzeker.

2. Wat is de belangrijkste aanleiding geweest dat SGJ een cursus voor opvoedingsondersteuning heeft ontwikkeld?

- Veelvuldige vraag van scholen en kerken om preventieve opvoedondersteuning te verzorgen.
- Alle ouders hebben vragen. Ouders zijn niet (meer) zo gewend om bij elkaar in de keukens te kijken. Letterlijk en figuurlijk niet. Hierdoor worstelen veel ouders alleen met hun vragen en onzekerheden. Een opvoedcursus in groepsverband komt tegemoet aan de behoefte om uit te wisselen en af te stemmen op andere ouders.

3. Wat is het doel dat SGJ voor ogen heeft met betrekking tot de cursus voor opvoedingsondersteuning? (Te denken valt aan: lotgenotencontact, preventie, hulpverlening etc.)

- Opvoedondersteuning aan 'gewone' ouders van 'gewone' kinderen.
- Ouders helpen te reflecteren op hun eigen (impliciete) opvoeddoelen en bezinnen op opvoeden vanuit christelijk perspectief.
- Ervaringsuitwisseling tussen ouders onderling waardoor zij elkaar ontmoeten en bemoedigen rondom de opvoeding.
- Voorkomen van (ernstige) opvoedproblemen.
- Ouders nieuwe kennis aanreiken rondom ontwikkeling van kinderen en nieuwe vaardigheden meegeven rondom opvoeden.

4. Wat heeft SGJ aan voorbereidend werk gedaan om te komen tot een cursus die nauwkeurig aansluit bij de doelgroep van SGJ en de deelnemers van de cursus?

Hulpverleners binnen SGJ hebben een uitgebreide expertise opgebouwd rondom opvoedvragen en opvoedondersteuning. Deze expertise vormde de belangrijkste voedingsbodem voor de keuze van thema's en opzetten van de verschillende bijeenkomsten. Daarnaast heeft er uitgebreid literatuuronderzoek plaats gevonden. De cursus is mede tot stand gekomen onder supervisie van onze interne GZ- psycholoog.

5. Wat zijn thema's die volgens u zeker aan bod horen te komen in een opvoedingscursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers?

- Ontwikkeling van eigenheid van de jongeren.
- Inzicht in aard van veranderingen die jongeren doormaken in de puberteit.
- Veranderend ouderschap in de pubertijd.
- Conflicthantering (communicatie).
- Geloofsopvoeding aan jongeren.

6. Wat is volgens u een absolute contra- indicatie om deel te nemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning?

- Als er ontwikkelingsproblemen bij de jongeren zijn.
- Als er prominente opvoedproblemen zijn.

7. Wat is uw mening over de betrokkenheid van pubers in de cursus voor opvoedingsondersteuning?

Wij vinden actieve betrokkenheid van de jongeren belangrijk.

8. Heeft u tips voor de structuur van de cursus? (Te denken valt aan: aantal bijeenkomsten, duur bijeenkomsten, hoeveel thema's per bijeenkomst en grootte van de groep van de bijeenkomst)

Idealiter zouden wij kiezen voor:

- Zes bijeenkomsten.
- Maximaal twaalf deelnemers.
- Ouders, indien samen aanwezig, ook samen naar de cursus.
- Community based (georganiseerd door school of kerkelijke gemeente).
- Eén thema per bijeenkomst. Afwisseling in werkvormen.
- Uitgebreid werkboek.

De haalbaarheid van e.e.a. hangt af van meerdere factoren, onder andere de wijze van financiering.

9. Welke plaats vindt u dat Bijbelse verdieping moet krijgen in de cursus voor opvoedingsondersteuning? En hoe waarderen de ouders Bijbelse verdieping in de cursus?

Geloofsoopvoeding vinden veel christelijke ouders een belangrijk thema. Bezinnen op christelijk kader en christelijke bron ervaren ouders als verrijkend. Verdiept ook het onderlinge contact.

10. Aan welke voorwaarden moet een cursusleider voldoen om de cursus opvoedingsondersteuning te kunnen geven?

- Kennis van ontwikkelingspsychologie.
- Kennis over diverse opvoedstijlen en pedagogiek.
- Visie op relatie ouders en kinderen.
- Visie op christelijk opvoeden.
- bij voorkeur zelf opvoedervaring.
- In staat tot het leiden van groepsprocessen.
- In staat tot het overdragen van kennis en aanleren van vaardigheden.

11. Wat zijn belangrijke elementen of aandachtspunten met betrekking tot de groepsdynamica in het draaien van de groep?

- Cursusleider dient zicht te hebben op de diverse verwachtingen, behoeften en rollen binnen de groep.
- Cursusleider moet in staat zijn tot een coachende benadering van ouders. Communicatie moet niet uitsluitend via de cursusleider plaats vinden. Cursusleider moet procesbegeleider zijn én kennis van zaken hebben.

12. Wat is volgens u de grootste behoefte van ouders als het gaat om opvoedingsondersteuning?

- Bemoediging.

13. Hoe kijkt u aan tegen generatieverschillen en welke plaats moet dit krijgen volgens u in de cursus opvoedingsondersteuning?

Generatieverschillen zijn er altijd geweest. Wanneer je daar het accent op legt, polariseer je eerder de relatie tussen ouders en kinderen dan dat je die verbind.

14. Wat is de ervaring die SGJ heeft met de cursus voor opvoedingsondersteuning? (Te denken valt aan: in de groep werken i.p.v. individueel, het leiden van de cursus, etc.)

SGJ heeft inmiddels ongeveer 25 opvoedcursussen verzorgd. Het mooiste is wanneer de cursus gegeven kan worden vanuit het eigen netwerk van ouders. Vanuit kerkelijke gemeente of vanuit school. Ouders ontmoeten elkaar dan na de cursus ook nog, waardoor het praten over opvoeden gemakkelijker een vervolg kan krijgen.

SGJ streeft ernaar dat ouders zo veel mogelijk samen deelnemen aan de cursus.

SGJ vindt het belangrijk dat ouders als ervaringsdeskundigen serieus worden genomen, hun inbreng wordt gestimuleerd. Bovendien nemen ouders over het algemeen gemakkelijker adviezen aan van collega-ouders dan van professionals.

15. Wat is het resultaat dat SGJ ziet bij ouders wanneer er wordt deelgenomen aan de cursus?

Over het algemeen ervaren de ouders onze opvoedcursus als zeer positief. De ontmoeting met andere ouders is daarbij een belangrijk onderdeel, als mede de afwisseling in verwerkingsvormen. Veel ouders geven aan door de cursus een duidelijk kader te hebben gekregen over opvoeden en dat wat kinderen nodig hebben om op te kunnen groeien in een sociaal- emotioneel veilige omgeving. De

christelijke uitgangspunten van de cursus en de bezinning hierop ervaren ouders als een belangrijke meerwaarde.

16. Wat is de ervaring die ouders hebben nadat ze aan de cursus van SGJ hebben deelgenomen?

Veelal zijn de reacties als volgt:

- Opvoeden wordt niet makkelijker, wel leuker.
- Hernieuwd besef van eigen kwaliteiten.
- Meer handvatten om met lastig gedrag om te gaan.
- Solidariteit met andere ouders.
- Verbeterde samenwerking tussen ouders.

17. Heeft u ideeën of suggesties voor stichting Schuilplaats voor het opzetten van een eigen cursus voor opvoedingsondersteuning aan ouders van pubers?

Zie beantwoording vraag 18

18. Heeft u nog overige opmerkingen met betrekking tot ons onderzoek?

Op dit moment zijn er collegae- instellingen van gereformeerde en reformatische signatuur die opvoedcursussen aanbieden. Het is de vraag of een aanbod van Stichting Schuilplaats niet 'meer van hetzelfde' gaat bieden, door ook met een opvoedcursus op de markt te komen. Afstemming met collegae- instellingen lijkt ons daarom zeer gewenst.

Hartelijk dank voor de medewerking aan dit interview!

Bijlage 8 : Ontwikkeling van een puber

Het woord *adolescentie* wordt gebruikt voor de periode tussen de kinderjaren en de volwassenheid. Dit is een periode van overgang, waarin zich veel ontwikkelingen voordoen op verschillende terreinen. Jongeren krijgen met diverse uitdagingen te maken en doen nieuwe ontdekkingen. Deze ontdekkingen en ontwikkelingen hebben ook veel invloed op de opvoeding. Ouders kunnen moeilijkheden en/of onzekerheden ervaren in de uitdagingen die hun pubers aangaan. Er is ook een verhoogde kwetsbaarheid en er zijn spanningen. Sommige jongeren beleven deze periode als prettig en als een tijd zonder veel extra problemen, anderen hebben er moeite mee.

In de adolescentieperiode voltrekt zich een biologisch rijpingsproces, er vinden ontwikkelingen plaats wat betreft het intelligent functioneren en het denken over morele kwesties, de relatie met ouders krijgt een andere kwaliteit, en door de psychoseksuele ontwikkeling krijgt het leven er nieuwe dimensies bij. Al deze ontwikkelingen staan niet los van elkaar. Ze werken door in de manier waarop de jongere zichzelf ziet en ervaart. De diverse ontwikkelingen worden geïntegreerd in het beeld dat de jongere heeft van zichzelf en van anderen met wie relaties worden aangegaan. De diversiteit aan veranderingen stelt de jongere steeds voor vragen als: “Wie ben ik eigenlijk?”, “Wat vinden anderen van mij?” en: “Hoe wil ik zijn?”.⁵⁵

Indeling van de adolescentie

De adolescentie wordt vaak onderverdeeld in:

- de *vroege adolescentie*, waarin de lichamelijke rijping, de psychoseksuele ontwikkeling en het proces van losmaking van de ouders op gang komen; Hieronder valt de leeftijdsperiode tussen de 10 en 13 jaar.
- de *middenadolescentie*, waarin het experimenteren met diverse keuzemogelijkheden centraal staat; Hieronder valt de leeftijdsperiode tussen de 14 en 18 jaar.
- de *late adolescentie*, waarin jongeren beginnen verplichtingen aan te gaan met betrekking tot maatschappelijke positie en persoonlijke relatie. Hieronder valt de leeftijdsperiode tussen de 19 en 22 jaar.

Zoals bij de omschrijving van de definitie van puber staat omschreven, richten wij ons op jongeren tussen de 12 en 18 jarige. Wij zullen daarom verder niet in gaan op de late adolescentie.

Identiteitsontwikkeling

Het puber- zijn en het gedrag dat daarbij hoort, wordt verklaart vanuit verschillende theorieën over de identiteitsontwikkeling van de puber.

Het woord identiteit heeft binnen de psychologie geen eenduidige betekenis, wat het lastig maakt om het begrip uit te leggen. Het wordt in verschillende benaderingen en theorieën gebruikt en krijgt steeds een andere betekenis. In onderstaande omschrijving wordt de betekenis die Van der Werff(1985) toekende aan het begrip ‘identiteit’, gesteund door de gedachtegang van William James (1890/1950), beschreven.

Identiteit verwijst naar de kenmerken die een persoon een gevoel van eigenheid en continuïteit geven en die de persoon tot één en dezelfde mens maken in de ogen van anderen. Daarnaast bestaat het *zelfconcept*, dat het beeld is dat de persoon van zichzelf heeft, de antwoorden die een persoon geeft op de vraag zichzelf te beschrijven. De elementen van zelfbeeld kunnen een positieve, een neutrale of een negatieve lading hebben. Dit komt in uitdrukking in de *zelfwaardering* van de persoon.

⁵⁵ De Wit, Jan; Slot, Wim; van Aken, Marcel. *Psychologie van de Adolescentie. Baarn (Inleiding).*

Erikson (1950, 1968) heeft het identiteitsbegrip geïntroduceerd in de adolescentiepsychologie en de opbouw van een eigen identiteit tot centrale ontwikkelingsopgave voor de adolescent bestempeld. De persoonlijkheidsontwikkeling verloopt volgens Erikson in acht fasen die de totale levensloop omvatten. De vijfde fase, de fase van de identiteitsontwikkeling, valt in de adolescentie. Erikson spreekt bij voorkeur van 'een gevoel van identiteit'. Het gevoel van identiteit betreft de ervaring dat men zich in verschillende omstandigheden en op verschillende tijdstippen steeds dezelfde persoon voelt. Dat het eigen verleden, heden en toekomst worden ervaren als een zinvol samenhangend geheel en dat men zich erkend en gewaardeerd voelt in zijn sociale omgeving. In feite gaat het om twee centrale elementen; ten eerste dat iemand zichzelf als eenheid in tijd en ruimte ervaart en ten tweede dat anderen (de omgeving) die eenheid erkennen en waarderen.

Identiteit versus identiteitsverwarring

Omdat er in de adolescentie zoveel verandert, worden nieuwe eisen gesteld aan de persoonlijkheid zoals die aan het einde van de basisschoolleeftijd is gevormd. De jongere komt voor de noodzaak te staan een eigen identiteit als volwassenen te gaan vormen. Daarom spreekt Erikson bij de adolescentie van de crisis van *identiteit versus identiteitsverwarring*.

Het gaat hierbij om diverse veranderingen. In de eerste plaats de groei en seksuele rijpwording, waardoor de jongere in lichamelijk opzicht volwassen wordt. Ten tweede worden in deze leeftijdsfase allerlei nieuwe eisen aan de jongere gesteld om te gaan functioneren als volwaardig en mondig individu in de volwassen samenleving. Voorbeelden van zulke eisen zijn: het voltooien van een opleiding en de keuze voor een beroep, het loslaten van de geborgenheid van het ouderlijk gezin en het verwerven van zelfstandigheid in emotioneel, sociaal en financieel opzicht, het aangaan van zelfgekozen intieme contacten en het maken van politieke en levensbeschouwelijke keuzes. In de derde plaats bereikt de cognitieve ontwikkeling in de vorm van het abstract denken een volwassen niveau. Dit stelt de jongere in staat om in gedachten te experimenteren met verschillende oplossingen voor alle hierboven genoemde eisen op het gebied van school- of beroepskeuze, relaties, enzovoorts. Daarbij ontstaat het besef dat keuzes die nu (moeten) worden gemaakt, in de toekomst andere mogelijkheden uitsluiten en vaak onherroepelijk zijn. Kortom: in de adolescentie zijn de biologische rijping en de cognitieve ontwikkeling voltooid en wordt de opgroeiende jongere geconfronteerd met sociale verwachtingen die aan volwassenen worden gesteld. Voor het eerst in het leven van de jongere zijn alle ingrediënten voorhanden voor de opbouw van een eigen identiteit. Het identiteitsstatussenmodel van Marcia (1994) sluit nog het meest direct aan bij Erikson. Marcia richtte zich op de bindingen die jongeren tegen het einde van de adolescentie aangaan. In zijn benadering heeft Marcia zich gericht op enerzijds de exploratie en het uitproberen van keuzemogelijkheden op gebieden als school en beroep, relaties, politiek en levensbeschouwing, en anderzijds de mate waarin jongeren zich gebonden voelen aan hun keuzes. Als jongvolwassenen dergelijke bindingen hebben, is er sprake van een succesvolle uitkomst van de ontwikkeling van de identiteit in de adolescentie; het ontbreken van dergelijke bindingen in de jonge volwassenheid wijst op identiteitsverwarring. Ook de manier waarop jongeren tot die bindingen gekomen zijn, de ruimte die ouders deze jongeren geven om te experimenteren, is belangrijk.

Op basis van exploratie en binding heeft Marcia onderscheidt gemaakt tussen vier zogenaamde *identiteitsstatussen*. Hiermee doelt Marcia op de vier manieren van omgaan met/ doorlopen van de identiteitsfase door de adolescent en kan de adolescent in een van deze vier identiteitstatus categorieën vallen.

-Identiteitsstatus 1, Identity achievement:

Hieronder worden jongeren met sterke bindingen, tot stand gekomen na een periode van exploratie en experimenteren, geplaatst. Doordat de jongeren de fase van experimenteren is doorlopen,

konden beslissingen genomen en keuzes gemaakt worden. Het lukt de jongeren om verplichtingen aan te gaan. Ze staan open voor nieuwe ervaringen en zijn in staat nieuwe relaties aan te gaan. De relatie met hun ouders wordt gekenmerkt door evenwicht in gevoelens van autonomie/individualiteit en verbondenheid.

-Identiteitsstatus 2, Foreclosure:

Hieronder worden jongeren geplaatst met sterke bindingen, die zijn ontstaan door onvoldoende exploratie. 'Foreclosure' betekent 'voortijdige afsluiting'. Met deze term wordt bedoeld op jongeren die zich vooral conformeren aan de verwachtingen van hun omgeving. Zij gaan verplichtingen aan, zonder zelf te hebben bepaald welke sociale rollen het beste combineren met wat ze zelf willen of wat bij hen past. Ze ontwikkelen dus een identiteit, zonder dat ze er adequaat over nagedacht hebben. Deze jongeren zijn wel gelukkig en zelfverzekerd, maar zijn ook bekrompen en zelfvoldaan. De relatie met hun ouders is heel belangrijk. Ze zijn met liefde door hun ouders groot gebracht, waarbij de waarden van de ouders en hun verwachtingen sterk aanwezig waren. Vaak zijn deze ouders overbeschermend. Hierdoor hebben deze jongeren een argwanende houding ontwikkeld ten opzichte van gedachten en ideeën die afwijken van die van hun ouders.

-Identiteitsstatus 3, Moratorium- status:

Blijven hangen of naar vroegtijdig sluiten. Hieronder worden jongeren geplaatst die in hun exploratieperiode zitten. Deze jongeren hebben voorlopige en vage bindingen. 'Moratorium' wil zeggen dat een jongere gedurende enige tijd experimenteert met sociale rollen, op zoek naar een aanvaardbaar compromis tussen eigen wensen en capaciteiten, en de eisen die de samenleving ten aanzien van een bepaalde rol stelt. Bij het experimenteren worden hier nog geen verplichtingen aangegaan.

De relatie met hun ouders is vaak competentief, onder andere doordat de jongeren nog geen keuzes kunnen maken. Ze zijn in conflict met hun ouders en proberen zich los te maken. De dubbele zijde hieraan is dat ze zich angstig voelen en tegenstrijdige gevoelens hebben ten opzichte van het loskomen, en verplichtingen als jong volwassenen aan willen gaan.

-Identiteitsstatus 4, Identity diffusion:

Hieronder worden jongeren zonder bindingen geplaatst, die ook niet exploreren. Deze jongeren zijn in status van 'identity diffusion', wat 'identiteitsverwarring' betekent. Door de vele vragen die deze jongere aan zichzelf stelt, zoals: "Wat wil ik?". "Wat kan ik presteren?", is men in een vicieuze cirkel geraakt. Men gaat weinig echte contacten met anderen aan; geen relaties.

De relatie met hun ouders is niet goed, want ze voelen zich door hen afgewezen. Het lijkt alsof ze niet in staat zijn hun eigen leven te bepalen.

Het eigen karakter en gedrag van de adolescent beïnvloedt de identiteit vorming en de identiteitsstatus die de adolescent krijgt. Wanneer een kind al jong drugs gebruikt ontnemt het zichzelf bijvoorbeeld aandacht voor schoolactiviteiten en hobby's welke mogelijkheden tot leren en zelfontplooiing bieden. Dit beperkt de adolescent tijdens de identiteitsontwikkeling om bindingen aan te gaan en verplichtingen aan te gaan in de volwassen maatschappij.⁵⁶

Cognitieve ontwikkeling van de puber

Naast de identiteitsontwikkeling, maakt iedere puber ook een cognitieve ontwikkeling door. De ontwikkeling van de hersenen loopt door tot na het twintigste jaar. Vooral aan het begin en aan het eind van de puberteit verandert er nog veel in het hoofd van de adolescenten.

⁵⁶ De Wit, Jan; Slot, Wim; van Aken, Marcel. *Psychologie van de Adolescentie*. Hoofdstuk 9.

Piaget heeft de cognitieve ontwikkeling van mensen onderverdeeld in fasen. Deze ontwikkelingsfasen volgen elkaar op in een vaste volgorde. Piaget onderscheidt de volgende fasen:

- De senso - motorische fase
- De intuïtieve of preoperationele fase
- De fase van de concrete denkoperaties
- De fase van de formele denkoperaties

De eerste drie fasen worden doorlopen van de babyleeftijd tot ongeveer twaalf jaar. Het gebruik leren maken van de zintuigen, innerlijke representatie (taal is daarvan een belangrijk onderdeel), egocentrisme en het niet in staat zijn tot perspectief nemen belangrijke kenmerken van de eerste twee fasen. In de derde fase leert het kind actief veranderen van situaties, denkhandelingen verrichten, ordenen en classificeren. Daarnaast heeft het kind geleerd conclusies te trekken op dingen die direct waarneembaar zijn, het bereik van denken bij deze kinderen is nog betrekkelijk klein.

Tijdens de puberteit komen er drie nieuwe dimensies naar voren waarbij bij jongere kinderen nog geen sprake was. Als eerste kan daarbij worden getypeerd: *abstract denken*. Formele denkoperaties kunnen worden gevormd. Het denken kan betrekking krijgen op dingen die niet direct waarneembaar zijn. Jongeren gaan denken over zaken die er niet zijn en over situaties die anders zouden kunnen zijn dan ze op dit moment feitelijk zijn. Ook zelfreflectie wordt in deze fase mogelijk. De tweede dimensie die ontstaat, is *hypothetisch- deductief*. Dit wil zeggen dat jongeren kunnen denken door eerst hypothesen op te stellen en vervolgens gevolgtrekkingen te maken. 'Als-dan' redeneringen kunnen door de jongeren worden opgezet. De ontwikkeling van het denken gaat steeds meer richting het experimenterend denken. De jongeren kunnen vanuit vooronderstellingen gevolgtrekkingen maken, deze gevolgtrekkingen kunnen worden getoetst aan de concrete werkelijkheid en naargelang het resultaat van deze toetsing zijn vooronderstellingen behouden of wijzigen. Als derde dimensie ontwikkelt zich *combinatorisch denken*. De jongeren kunnen alle mogelijke combinaties van afzonderlijke eigenschappen nagaan, om vervolgens op basis van het wel of niet voorkomen van bepaalde combinaties causale verbanden af te leiden.

Morele ontwikkeling en geloofsontwikkeling van de puber

Het ontwikkelen van de identiteit van de jongere gaat samen met de morele ontwikkeling van de jongere. Bij de morele en levensbeschouwelijke identiteitsontwikkeling spelen kerk, school, ouders en vrienden vaak een rol. Exploratie (zie identiteitsontwikkeling) is ook een belangrijk begrip in de morele ontwikkeling. Door te experimenteren in de fase van ontwikkeling komen jongeren tot hun eigen visie. De morele ontwikkeling van een jongere verloopt niet via een rechte lijn van A naar B, de ontwikkeling is dynamisch. Door steeds opnieuw te ontdekken en open te staan voor andere visies kan er door twijfels heen een groei gemaakt worden in de ontwikkeling.⁵⁷

Kind en Godsbeeld

Voordat we verder in willen gaan op de geloofsontwikkeling van kinderen vanaf 12 jaar, eerst een korte indruk van de geloofsontwikkeling bij kinderen vanaf 2 tot en met 12 jaar.

Jonge kinderen (2-6 jaar)

Zij hebben een concrete godsvoorstelling, die ze vooral emotioneel beleven. Vooral zingen en bidden zijn erg belangrijk.

⁵⁷ Van Laar - Jochemsen, Tirza; Praagsma, Jan Marten; Gerkema - Mudde, Judith (red). *Geloofwaardig opvoeden, onderzoek naar richting en ruimte*. Pagina onbekend.

Kinderen van 6-12 jaar

Deze kinderen beginnen meer 'waarom' vragen te stellen. Men noemt het kind in deze leeftijdsfase wel de 'realiteitsfanaticus'. Het interesseert zich vooral in feiten en gebeurtenissen. Het is de tijd van leren en onthouden van Bijbelkennis. Het historisch besef komt rond het 9^e jaar. Ze beginnen gelijkenissen te begrijpen, en begrippen zoals zonde, genade en verzoening te leren / te verstaan.⁵⁸

De geloofsontwikkeling van 12-18 jaar

In deze fase ontstaat er begrip en aandacht voor wezenlijke zaken. Door de overgang van het concrete naar het abstracte denken, krijgt het kind belangstelling voor allerlei problemen die het in de jaren daarvoor niet kon begrijpen en er daarom geen aandacht voor had. Wezenlijke zaken zoals het doel van het leven, de zin van het bestaan, het waarom van ziekte en dood, dringen zich aan hem op en vragen om een antwoord. Hoewel het kind nu de mogelijkheid heeft om over al deze abstracte zaken na te kunnen denken, wil dat nog niet zeggen, dat het ook overal vrij snel een mening over heeft. De meningsvorming is een proces van jaren, dat in fases verloopt. De puberteit wordt wel in de volgende drie perioden ingedeeld:

1. De periode van de vragen

In de eerste jaren van de puberteit gaat er een wereld open voor de jongere, want hij ontvangt informatie van alle kanten, maar tegelijk met de informatie komen ook de vragen en problemen op elk gebied van het leven op de jongere af. Zoals: Bestaat God wel? Is de Bijbel geen verzinsel van mensen? Wat is de zin en het doel van het leven? Waarom zijn er oorlogen, hongersnooden en rampen? Wat zijn wezenlijke waarden en normen? Wat kan en mag ik met mijn seksualiteit? Wat wil ik met mijn leven? Wat durf ik, mag ik en kan ik? Wie ben ik in mijn eigen ogen, in die van anderen en in die van God?

2. De periode van het vormen van de eigen mening

In de tijd van 14 tot 16 jaar is de jongere over het algemeen druk bezig met het nadenken over alles wat hij in de vorige jaren heeft gehoord. De mening van de kinderjaren wordt doordacht en beargumenteerd of anders afgewezen. De mening van de ouders wordt niet meer klakkeloos aanvaard als waarheid. Een met gloed en overtuigingskracht gebrachte mening van een leraar, clubleider en vrienden heeft grote invloed in het geval dat de ouders geen argumenten in de betreffende zaak aan het kind hebben gegeven. De jongere heeft tijd en ruimte nodig om zich een eigen mening en een persoonlijke geloofsbeleving eigen te maken, los van de ouders. En positieve beïnvloeding in deze periode door ouders en andere opvoeders is vaak bepalend voor de keuze voor of tegen God.

3. De periode van het toetsen en uitproberen van de eigen denkbeelden

In de laatste jaren van de puberteit kunnen jongeren heel idealistisch met ideeën in de gemeente aankomen ter verbetering van het gemeenteleven, de verhouding met God en de onderlinge gemeenschap, wat ook hoort bij het toetsen en uitproberen – het is dan voor de geloofsbevestiging van de jongere belangrijk, dat de gemeente daar serieus op in gaat.

Rol van ouders

Ook in de puberteit is de invloed van de ouders op de geloofsontwikkeling van hun kind nog groot. Hoewel de jongere kennis maakt met andere geloofsovertuigingen, levensbeschouwingen, leefgewoonten, waarden en normen, wil dat nog niet zeggen, dat deze vrij gemakkelijk als waar zullen worden overgenomen. Hoewel de jongere zich vaak afzet tegen de ouders en doet alsof hun mening voor hem onbelangrijk is, wil hij in zijn hart zijn ouders liever geen verdriet doen en hun mening wel delen. Maar dan moet het zelf wel overtuigd zijn van de juistheid en de echtheid van die

⁵⁸ Drs. Hofland, P.D. *Kind, jongere en geloof*. Blz. 44.

mening. Daarom is het belangrijk dat de ouders in de gesprekken met hun kind niet alleen duidelijk voor hun overtuiging uitkomen, maar dat zij er ook argumenten voor geven en dat hun woorden in overeenstemming zijn met hun daden.

Gewetensontwikkeling

Met geweten bedoelen we: het innerlijk besef van wat goed en kwaad is. Daarbij gaat het niet alleen om het weten, maar ook (juist) om het handelen. Christelijke gewetensvorming houdt in: het leren en het zich eigen maken van de waarden die God in zijn Bijbel ons laat zien en de daaruit voortvloeiende leefregels.

Hoe wordt het geweten gevormd?

Allereerst is het voorbeeld van de ouders van invloed, daarnaast spelen de cultuur en de omgeving waarbinnen kinderen opgroeien een rol en als laatste speelt mee de ontwikkeling die het kind zelf doormaakt.

Oriëntatie op waarden (puberteit).

Bij het ouder worden zal de jongere in steeds ingewikkelder situaties een keuze moeten maken. Daarbij heeft hij behoefte aan antwoord op de vraag wat wel en wat niet mag. Van groot belang is het dan, dat hij argumenten hoort waarom de opvoeder iets goed of verkeerd vindt. Met het doorzien van de achterliggende waarden gaat het geweten minder wettisch en meer nadenkend en verantwoordelijk handelen.

Oriëntatie op God (de volwassene).

Tenslotte kan de jongere in de adolescentie, in de jong- volwassenheid of op latere leeftijd, een gerijpt geweten krijgen. Dat is een geweten dat is gebaseerd op eigen verantwoordelijkheid. De mens met een gerijpt geweten komt onder de leiding van de Heilige Geest met de Bijbel als richtsnoer tot vrije beslissingen. Veel mensen bereiken dit niveau van gewetensvorming niet. Zij laten zich leiden door regels en tradities ("Ik heb het nu eenmaal zo geleerd"), daarbij soms ook aan anderen vragend naar de normen van 'wat mag en wat niet mag'.⁵⁹

Levensbeschouwelijke commitments en exploraties

Uit onderzoek blijkt dat jongeren een sterkere mate van commitments hebben dan van exploratie. Er blijkt ook uit dit onderzoek dat er een sterk verband bestaat tussen de levensbeschouwing waartoe de jongere zich rekent en de levensbeschouwing van hun ouders. Het belang dat ouders hechten aan hun levensbeschouwing heeft invloed op de mate in hoever kinderen het geloof van hun ouders overnemen. De invloed vanuit thuis blijkt hiermee groter te zijn dan de invloed van bijvoorbeeld scholen op de levensbeschouwelijke identiteitsontwikkeling. Hoewel de invloed van ouders groot blijkt te zijn in de levensbeschouwelijke identiteitsontwikkeling hebben ouders 'het komen van God' in het leven van hun kind niet in de hand. Zij kunnen er persoonlijk niet voor zorgen dat hun kinderen tot geloof komen. De kansen en uitdagingen voor ouders van adolescenten liggen in het bevestigen en stimuleren van de jongeren als het gaat om levensbeschouwelijke identiteitsontwikkeling.⁶⁰

Biologische ontwikkeling van de puber

Naast alle ontwikkelingen op cognitief en psychologisch gebied, zichtbaar en minder zichtbaar, wordt de biologische ontwikkeling het meest zichtbaar in de puberteit. De biologische kenmerken die vaak als het begin van de puberteit worden beschouwd zijn de menarche (de eerste menstruatie)

⁵⁹ Vrijmoeth – de Jongh, Maria; Karssen – Engelsman, Ina; Lenstra – Vrijmoeth, Cary. *Opgroeien en openbloeien*. Pagina onbekend.

⁶⁰ Van Laar - Jochemsen, Tirza; Praagsma, Jan Marten; Gerkema - Mudde, Judith (red). *Geloofwaardig opvoeden, opzoek naar richting en ruimte*. Pagina onbekend.

respectievelijk de spermarche (het vermogen sperma te produceren). De eerste hormonale veranderingen doen zich al voor op zeven of achtjarige leeftijd. De zichtbare veranderingen doen zich voor op tien tot twaalfjarige leeftijd. De leeftijd waarop jongeren geslachtsrijp worden is door de goede voeding en verbeterde hygiëne met twee jaar verlaagd in de vorige eeuw. Er lijkt nu een stabilisatie te zijn bereikt met een gemiddelde leeftijd van 13,4 jaar bij meisjes en 14,5 jaar bij jongens.

De verschillen tussen de seksen vindt (onder invloed van de aanwezigheid of afwezigheid van het Y-chromosoom) in feite al plaats vlak na de conceptie. Aanwezigheid van dit chromosoom zorgt voor de ontwikkeling van mannelijke gonaden (geslachtskenmerken), maar afwezigheid van dit chromosoom zorgt voor de ontwikkeling van vrouwelijke gonaden. De uiteindelijke puberteit wordt in gang gezet vanuit een aantal hersenkernen die tezamen de hypothalamus vormen. De hypothalamus zorgt voor een toename van de afgifte van gonadotropin releasing- hormoon. Dit hormoon stimuleert de hypofyse (een structuur onderaan de hersenen) tot afgifte van folikel stimulerend hormoon (FSH) en luteïniserend hormoon (LH). Uiteindelijk zorgen deze stoffen voor stimulatie van de testosteronafgifte in de mannelijke gonaden (testes) en de stimulatie van de productie van oestrogenen en progesteron in de vrouwelijke gonaden (ovaria). De toename van testosteron bij jongens leidt tot zaadvorming in de testes en uiteindelijk tot de spermarche. Toename van oestrogenen leidt bij meisjes tot borstvorming en tot de eerste menstruatie. Een derde hormoon (progesteron) komt slechts in zeer kleine hoeveelheden voor totdat het een rol krijgt bij de eicelrijping en de eisprong (ovulatie). Het kan wel tot anderhalf jaar duren na de eerste menstruatie voordat de ovulatie regelmatig plaatsvindt.

Lichamelijke veranderingen tijdens deze periode zijn:

- De groei en ontwikkeling van de gonaden
- Verschijnen van beharing op verschillende plaatsen
- Groeispurt in de lengte
- De huid wordt vettiger
- De zweetklieren nemen in aantal en grootte toe

Psychologische aspecten van biologische veranderingen:

- Toenemende interesse in de andere sekse, door de werking van de hormonen.
- Ontstaan van mogelijke onzekerheid en invloed op het zelfbeeld door de lichamelijke veranderingen.
- Door de lichamelijke veranderingen kan de omgeving anders gaan reageren op de persoon.⁶¹

⁶¹ Wit de, Jan; Slot, Wim; Aken van, Marcel. *Psychologie van de adolescentie. Hoofdstuk 3.*

Bijlage 9: Volledige informatie besproken cursussen

Cursus 1: *Beter Omgaan met Pubers*

Het betreft hier een opvoedingscursus voor laagopgeleide ouders van pubers in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar. Het doel van deze cursus is om ouders in een vroeg stadium steun te bieden bij de opvoeding van hun opgroeiende kinderen en deze interventie moet voorkomen dat problemen escaleren en dat ouders een beroep moeten doen op de hulpverlening.

De doelgroep van de cursus zijn laagopgeleide ouders van pubers in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar, zowel autochtonen als allochtonen.

De aanpak van de cursus 'Beter Omgaan met Pubers' is een oudercursus bestaande uit zes vaste groepsbijeenkomsten en drie keuzebijeenkomsten. Thema's van de vaste bijeenkomsten zijn: (1) Veranderingen in de puberteit; (2) Positieve aandacht en manieren van opvoeden; (3) Ruzie voorkomen: luisteren naar je puber; (4) Ruzie voorkomen: praten met je puber; (5) Ruzie oplossen: overleggen met je puber; (6) Grenzen stellen en straffen. Thema's voor de keuzebijeenkomsten zijn: alcohol en drugs; seksuele opvoeding; pubers en school. De cursus bestaat uit een combinatie van kennisoverdracht, vaardigheden oefenen en ervaringen uitwisselen.

Het materiaal dat gebruikt wordt:

- Een draaiboek voor cursusleiders, een trainershandleiding
- Een videoband voor ouders in het Nederlands, Turks, Marokkaans- Arabisch, Berbers
- Folders per bijeenkomst.

Onderzoek naar de effectiviteit van de cursus geeft aan dat de makers of uitvoerders geen Nederlands onderzoek aanvoeren naar de effectiviteit van de interventie. Zij voeren ook geen studies aan die empirische steun geven aan de theoretische onderbouwing van de interventie. Effectstudies naar buitenlandse versies of naar soortgelijke interventies noemen zij ook niet. Wel is er een onderzoek naar een eerdere versie van de cursus onder cursusleiders en cursisten. Daaruit blijkt dat de cursus in een behoefte voorziet en het gevoel van de competentie van ouders versterkt, maar dat er ook aanpassingen gewenst waren.

De cursus is ontwikkeld door NIZW Jeugd.

Cursus 2: *Opvoeden & Zo*

Opvoeden & Zo is de vernieuwde versie van Opvoeden: zó! (verder). Opvoeden & Zo is een oudercursus gericht op het vergroten van de opvoedingscompetentie van ouders met een kind in de basisschoolleeftijd. Het oordeel Panel Jeugdgezondheidszorg en Preventie luidt: 'Deze cursus is theoretisch goed onderbouwd.'

Het doel van Opvoeden & Zo is vergroting van de opvoedingscompetentie van ouders, door hen bewust te maken van de mogelijkheden om het gedrag van hun kinderen positief te beïnvloeden en hen de vaardigheden te leren om dat ook te doen.

De doelgroep van de cursus zijn ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd van vier tot twaalf jaar, waarbij geen sprake is van ernstige opvoedingsproblematiek.

De aanpak van de cursus Opvoeden & Zo bestaat uit een cursus van zes groepsbijeenkomsten waarin ouders opvoedingsvaardigheden leren. De deelnemers krijgen daar onder meer instructies aan de hand van instructieve filmbeelden. Zij moeten huiswerkopdrachten uitvoeren. Er wordt gewerkt met een draaiboek en een dvd.

Onderzoek naar effectiviteit van de cursus geeft aan dat er wisselende aanwijzingen zijn voor de werkzaamheid van de interventie op basis van drie beperkte studies. Eén daarvan laat zien dat cursusouders meer zelfvertrouwen hebben, meer positieve aandacht geven aan de kinderen, minder schelden en/of minder slaan. Een andere studie laat weinig algemene effecten van Opvoeden: zó! (tot 2006 zo geheten) zien. Wel bleek de cursus daar meer effect te hebben bij ouders met een lage sociaal- economische status dan bij ouders met een hoge status.

De cursus is ontwikkeld door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI).

Cursus 3: *Praten met kinderen*

Praten met kinderen is een preventieprogramma, gericht op ouders van kinderen tussen twaalf en vijftien jaar met lichte externaliserende gedragsproblemen die lichte opvoedingsproblemen ervaren. De interventie beoogt te voorkomen dat de gedragsproblemen van het kind uitgroeien tot ernstiger probleemgedrag. Het oordeel van het Panel Jeugdgezondheidszorg en Preventie luidt: 'Theoretisch goed onderbouwde cursus.'

Het doel van 'Praten met kinderen' is het verbeteren van de communicatie tussen ouders en kind en het vergroten van de vaardigheden van ouders om problemen op te lossen

De doelgroep van de cursus zijn ouders met kinderen vanaf twaalf jaar met lichte externaliserende gedragsproblemen, die bij de opvoeding lichte problemen ervaren.

De aanpak van de cursus wordt als volgt omschreven: 'Praten met kinderen' is een cursus van zeven bijeenkomsten waar ouders door informatie en oefening leren hoe zij problemen of meningsverschillen met hun kind kunnen bespreken.

Het materiaal dat wordt gebruikt binnen de cursus is een cursusboek voor ouders en een handleiding voor de begeleiders.

Onderzoek naar de effectiviteit van de cursus geeft aan dat er aanwijzingen zijn voor de werkzaamheid van de interventie op basis van één (quasi-) experimenteel onderzoek in de praktijk dat positieve effecten laat zien in de verbeterde ouder- kind communicatie. Er zijn echter geen effecten op ander opvoedingsgedrag aangetoond. Er zijn geen studies die het tegendeel bewijzen.

Deze cursus is ontwikkeld aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.⁶²

Samenvattend kunnen we concluderen dat in de beschreven cursussen een gemeenschappelijk element is:

- Dat er sprake is van vaste bijeenkomsten met vastgestelde thema's. Tijdens de bijeenkomsten wordt er ingegaan op deze thema's.
- De aanwezigheid van een draaiboek. Bij iedere cursus wordt er gebruik gemaakt van een draaiboek voor de ouders en cursusleiders.
- In verschillende cursussen wordt gebruik gemaakt van videofragmenten.
- De cursussen hebben als doel: preventie of vermindering van lichte opvoedingsproblematiek.
- Het aanleren en versterken van opvoedingsvaardigheden centraal staat.

⁶² www.nji.nl

Bijlage 10: Beschrijving groepsniveaus, groepsfasen en groepscohesie

Uitwerking groepsniveaus

Ad. 1 Inhoudsniveau

Een aanpak op dit niveau zou omschreven kunnen worden als: taakgerichte interventies, inhoudsgerichte interventies, oplossingsgerichte benaderingen van de interactie, werken aan zichtbare problemen, verhelderen van het onderwerp, het initiatief nemen, beschikbaar stellen van informatie of hulpbronnen, het inhoudelijk leiden en samenvatten van een groepsdiscussie.

Ad. 2 Procedureniveau

Bij dit niveau gaat het om de manier waarop gewerkt wordt aan de doelstelling of taak van de groep. Praktische vormgeving van bijvoorbeeld de cursus valt ook onder het procedureniveau. Programmeren van een bepaalde groep is ook een duidelijk voorbeeld dat hoort bij het procedureniveau. Programmeren betekent eigenlijk: *het operationaliseren van deze doelstelling*. De organisatie van de groep (ruimte, tijdstip, sprekers regelen, etc.) behoort tot dit niveau.

Ad. 3 Interactieniveau

Op dit niveau is het relatiepatroon in een groep van belang en het kunnen werken aan verbetering daarvan. De Roos van Leary geeft een duidelijk beeld van de dimensies *macht/volgzzaamheid* en *afstand/nabijheid* die op dit niveau een belangrijke rol spelen. Werken aan het groepsklimaat, inschatten in welke fase de groep zich bevindt, aandacht hebben voor vormen van weerstand in de groep, aandacht voor informele patronen in de groep, het kunnen werken met geheimen in de groep, het bevorderen van groepseenheid en groepscohesie en conflicthantering op groepsniveau zijn bij dit niveau belangrijke speerpunten.

Ad. 4 Bestaansniveau

Bij dit niveau spelen alle interventies die het individuele proces van het groepslid bevorderen. Dit individuele proces wordt door de werker geacht via een methodiek te bevorderen. Het opbouwen en bevestigen van een eigen identiteit is op dit niveau een belangrijk punt. Werken op dit niveau brengt ook veel erkenning voor de deelnemers mee, voor zichzelf en voor elkaar. Erkenning dat je er bent en mag zijn, erkenning voor wat je kunt en erkenning voor wie je bent als persoon. Thema's die hierbij bij de deelnemers vaak naar voren komen, zijn: angst, onmacht, eenzaamheid, schuld, zingeving, rouw en verantwoordelijkheid voor het eigen bestaan. Interventies die bij dit niveau passen zijn: het bevorderen van de openheid in de groep, het laten doorklinken van gevoelens, het stimuleren van positieve feedback op elkaar, empathie, echtheid, congruentie en acceptatie.

Ad. 5 Contextniveau

Zodra groepen werken aan emancipatie, bevrijding van zelfonderdrukking, het hervatten van de greep op de context van het eigen bestaan, het zelfbeeld als vrouw of als man proberen te onderzoeken, werken ze aan een maatschappelijke thematiek en dus op contextniveau.⁶³

Uitwerking van de zeven groepsfasen

Ad. 1 Parallelfase

Deze fase is te vergelijken met het spel van jonge kinderen. Ze bemoeien zich wel met elkaar maar gaan niet echt met elkaar om. Samenwerking of uiting van gevoelens komen in deze fase nog niet voor. De werker heeft een centrale plaats en de groepsleden voelen zich wat afhankelijk van hem. De deelnemers stellen zich in deze fase vaak afwachtend op ten opzichte van elkaar, men wisselt beleefdheden en algemeenheden met elkaar uit. In deze fase overheersen de goede manieren,

⁶³ Remmerswaal, Jan. *Begeleiden van groepen*, hoofdstuk 5

conflicten komen in deze fase nog niet voor. Ook zijn de deelnemers op zoek naar gemeenschappelijkheden. Als er gemeenschappelijkheden zijn, kunnen de deelnemers steeds wat persoonlijker worden. De belangrijkste taak van deze fase is het opbouwen van vertrouwen. Als het opbouwen van vertrouwen niet lukt, mist de groep een basis om zich verder te ontwikkelen tot een context waarin therapeutische veranderingen mogelijk zijn. Door groeiend vertrouwen zullen de groepsleden directer en opener durven te worden; ze voelen zich geaccepteerd en gerespecteerd.

Ad. 2 Autoriteitscrisis

Tijdens de parallelfase beginnen zich langzamerhand autoriteitscrises voor te doen. De groepsleden voelen zich meer thuis in de groep en gaan vraagtekens zetten bij de gang van zaken en de regels in de groep. De huidige werkwijze van de therapeut wordt ter discussie gesteld. De manier waarop de werker hiermee om gaat is beslissend voor het verdere proces in de groep. Een succesvolle oplossing van een autoriteitscrisis ligt in het verschuiven van invloed en gezag van de werker naar de groepsleden. Als deze verschuiving niet optreedt, blijft de groep in de parallelfase. Als de groep niet succesvol door deze fase heen komt, kan dit twee dingen betekenen: de groep neemt geen verantwoordelijkheid of de werker geeft het gezag niet uit handen. Bij het ontstaan van deze crisis wordt een universeel menselijk dilemma geactualiseerd. Namelijk het spanningsveld tussen de wens tot zelfstandigheid enerzijds en de angst om de bescherming van een leider kwijt te raken en er alleen voor te staan anderzijds. De oplossing die de groepsleden vinden voor dit dilemma is vaak gebaseerd op aangeleerde principes uit hun gezin van herkomst. Een voorbeeld hiervan is dat groepsleden, die door hun ouders aan hun lot zijn overgelaten, het vaak moeilijk vinden om de centrale rol van de therapeut los te laten. De oplossing in de autoriteitscrisis (meer onafhankelijkheid van de werker) stelt de groepsleden in staat hun irrationele, gevreesde catastrofes los te laten. Deze losmaking levert een bijdrage aan de ontwikkeling van de groep en tevens aan het oplossen van innerlijke individuele conflicten rond autonomie en afhankelijkheid van de groepsleden. De belangrijkste gedragskenmerken tijdens de autoriteitscrisis zijn het uitdagen van het gezag van de therapeut, er zijn meer openlijke conflicten in de groep en verandering in de richting van de interacties (de interacties zijn meer gericht op de groepsleden onderling).

Ad. 3 Opnemingsfase

In deze fase ontwikkelt de groep zich van een verzameling individuen tot een cohesieve eenheid. Deze fase is de belangrijkste fase in de groepsontwikkeling, omdat zij uiteindelijk leidt tot een cohesief klimaat waarin de groepsleden elkaar accepteren, met in achtneming van onderlinge verschillen. Er is ruimte voor individualiteit en autonomie, hier wordt de basis gelegd voor verdere therapeutische progressie. Spanning in de groep komt in deze fase voor, omdat de leden geneigd zijn om zichzelf en anderen totaal te accepteren of totaal af te wijzen. De groepsleden doen dit met als doel om zich geaccepteerd te voelen. Verdeling van gezag en invloed van de verschillende groepsleden komt ook in de opnemingsfase naar voren. Nu de werker niet alle leiding meer heeft, is er gezag om te verdelen. Veel conflict en discussie zorgt er voor dat het gezag en invloed wordt verdeeld binnen de groep. De belangrijkste gedragskenmerken die bij deze fase horen zijn: het vormen van subgroepen en partijen (leden zoeken aansluiting bij andere leden die een bepaalde overeenkomst met hen hebben, om zichzelf in zekere mate te beschermen tegen isolement en te zorgen voor steun en verbondenheid), het uiten van irritaties en openlijke conflicten (het winnen van deze conflicten is belangrijk om zich als persoon geaccepteerd te voelen). De groepsleden kunnen in deze fase tijdens conflicten nog moeilijk onderscheid maken tussen kwesties en personen. De acceptatie en autonomie die de leden ten opzichte van de therapeut hebben verworven, zullen de groepsleden in deze fase ook ten opzichte van elkaar eigen gaan maken.

Ad. 4 Intimiteitscrisis

In deze crisis wordt de sfeer harmonieuzer en veiliger. Er komt ruimte voor het delen van ervaringen en gevoelens en men durft zich kwetsbaarder op te stellen. De interacties worden persoonlijker en gevoelsmatiger. De intimiteit waarvan in deze crisis de basis wordt gelegd heeft een speciale betekenis. Deze intimiteit legt namelijk de basis van het delen van gevoelens en kwetsbaarheden die de therapeutische verdieping in de wederkerigheidsfase mogelijk maken. De subgroepen in de groep vallen weg waardoor de interactie zich veel meer over de gehele groep verspreidt. Tijdens deze fase zoekt men naar een goede manier om met de groeiende identiteit om te gaan zonder bang of te gespannen te worden. Als de groepsleden hun angst kunnen overwinnen en intieme uitwisselingen van gevoelens mogelijk blijkt te zijn, zonder dat allerlei schrikbeelden die mensen daar vaak over hebben uitkomen, blijkt dat verdere contactgroei mogelijk is. Verschillende angsten voor intimiteit kunnen bij groepsleden aanwezig zijn, bijvoorbeeld: angst voor het verlies van zelfstandigheid, angst voor het verlies van identiteit, angst voor het verlies van controle, angst voor verlies van de therapeut, angst voor afwijzing door andere groepsleden en angst voor verlating. Belangrijke gedragskenmerken voor de intimiteitscrisis zijn: toenadering zoeken versus afstand nemen, op de achtergrond raken van gezagskwesties en afwezigheid van conflicten. Het dilemma dat in deze gehele crisis steeds naar voren komt, is enerzijds het verlangen naar intimiteit en anderzijds de angst daarvoor.

Ad. 5 Wederkerigheidsfase

In deze fase is de ontwikkeling van de groep voltooid. De dynamiek komt tot rust en er ontstaat steeds meer ruimte om de problematiek van de individuele deelnemers te bespreken. Dit is de fase waarin het therapeutische aspect het meest actief en productief is. De deelnemers zien elkaar als personen om gevoelens mee te delen. Door de eigen beleavingswereld te vergelijken met die van een ander krijgt de deelnemer meer zicht op wat hij zelf vindt en wie hij zelf is. Meer acceptatie van eigen gevoelens is vaak ook een belangrijke ontwikkeling in deze fase. Belangrijke gedragskenmerken tijdens de wederkerigheidsfase zijn: meer openheid in de communicatie over gevoelens, ontbreken van subgroepen en partijen, accepteren van onderlinge verschillen, terugkeer van conflicten (deze conflicten worden meer beleefd door de deelnemers, maar hebben meestal geen persoonlijke afwijzing meer als gevolg).

Ad. 6 en 7 Separatiecrisis en de eindfase

De separatiecrisis kan tijdens het hele bestaan van de groep voorkomen. De crisis ontstaat als iemand de groep verlaat of bijvoorbeeld de werker stopt met de groep. Een dreigend verlies in deze crisis kan zijn door iemand te verliezen die steun heeft gegeven aan de groep. Verlieservaringen uit het verleden van deelnemers kunnen worden geactualiseerd (angst om verlaten te worden komt bijvoorbeeld naar voren) en die kan in deze crisis alsnog worden verwerkt. Een separatiecrisis wordt opgelost als groepsleden hun gevoelens van rouw kunnen beleven en meer vertrouwen krijgen in relaties die ze buiten de groep kunnen aangaan. Hierna kan de groep overgaan tot de eindfase. Belangrijke gedragskenmerken tijdens de separatiefase en de eindfase zijn: regressief - depressief gedrag (deelnemers vallen soms ogenschijnlijk terug in hun oude patroon om de groep niet te laten stoppen), overafhankelijkgedrag (groepsleden doen alsof ze alles aan kunnen en ontkennen ook maar enige moeite die ze zouden kunnen hebben met het beëindigen van de groep). In een open groep doen de kenmerken van de separatiecrisis en eindfase zich eigenlijk bijna niet voor. Deze komen dan enkel beperkt naar voren bij bijvoorbeeld het groepslid dat besloten heeft om te stoppen met de groep.⁶⁴

⁶⁴ Remmerswaal, Jan. *Begeleiden van groepen*, hoofdstuk 16, blz. 203-212

Kenmerkende aspecten van groepscohesie

Groepscohesie in een groep wordt gekenmerkt door een aantal belangrijke aspecten. Het gaat hierbij om de volgende kenmerken:

- De leden hechten er belang bij om lid te zijn van de groep.
- De leden mogen verschillend zijn en gaan conflicten met elkaar aan. Er is voldoende gelegenheid om agressie te uiten en de leden weten zich daarbij toch geaccepteerd door de groep.
- De leden zetten zich in voor de taak van de groep, werken mee aan de opdrachten.
- Er is openlijke steun, acceptatie en de wil om betekenisvolle relatie met elkaar aan te gaan.
- Er is een open klimaat waarin men elkaar met respect confronteert en feedback geeft.
- De leden zijn betrokken op elkaar en zijn op de hoogte van elkaars persoonlijke geschiedenis en situatie.
- De groepsleden durven kwetsbaar te zijn, naar zichzelf te kijken en bij zichzelf op onderzoek uit te gaan.
- Er is weinig absentie en de leden blijven tot het einde betrokken bij de groep.
- Er is sprake van optimale verticale cohesie (erkenning van de therapeut als deskundige, groepsleden gaan een band met hem/haar aan).
- Er wordt ruim aandacht besteed aan het afscheid aan het einde van de groep.

Bijlage 11: Cursusopzet

De behoeftepeiling naar een cursus voor opvoedingsondersteuning en het onderzoek hoe deze cursus het beste vorm gegeven kan worden zijn voltooid. Hieronder zetten wij de conclusies uiteen die wij op basis van ons onderzoek getrokken hebben. In de achterliggende maanden hebben we naar aanleiding van ons onderzoek een aantal belangrijke theoretische conclusies getrokken die de basis vormen voor de cursus opzet. Deze opzet is gebaseerd op de behoeftepeiling waardoor de cursus aansluit bij de behoeften van de ouders.

De hoofdvraag die in ons onderzoek centraal staat, is:

- *Hoe kunnen wij, door middel van een cursus, de juiste opvoedingsondersteuning bieden aan ouders met pubers?*

Deze vraag hebben wij beantwoord door de volgende cursusopzet te ontwikkelen:

Praktische vormgeving	
Doel van de cursus:	De cursus heeft preventieve opvoedingsondersteuning als doel, waarbij sprake mag zijn van lichte of normale opvoedingsproblematiek. Het delen van ervaringen en het krijgen van inzicht in eigen handelen zijn de basis voor het vormen van praktische tips en adviezen voor ouders van pubers.
Doelgroep:	Ouders van pubers tussen de 12 en de 18 jaar kunnen deelnemen aan de cursus voor opvoedingsondersteuning.
Aantal bijeenkomsten:	De cursus bestaat uit 6 bijeenkomsten die om de twee weken gehouden zullen worden.
Duur van de bijeenkomsten:	2 uur per bijeenkomst.
Structuur:	De structuur van de groep is een gesloten groep met maximaal 12 deelnemers.
Contra- indicatie voor deelname aan de cursus:	Voor het indiceren van deelnemers voor de cursus kan gebruik gemaakt worden van het ontwikkelde contra- indicatiemodel.
Betrokkenheid van de pubers bij de cursus:	De pubers worden betrokken bij het invullen van het Familieboek. Daarnaast krijgen de pubers voor aanvang van de cursus een vragenlijst om vrijblijvend in te vullen, die gebruikt kan worden in de cursus. <i>(Zie kopje werkmateriaal.)</i>
Bijbelse verdieping in de cursus:	De Bijbelse verdieping komt in de thuisopdrachten van de cursus met name naar voren in vragende vorm. Deze opdrachten worden in reflecterende persoonlijke vorm gesteld.
Werkmateriaal :	<u>Handboek</u> Tijdens de cursus wordt gebruik gemaakt van een handboek voor de cursusleiders. Met dit handboek kunnen de cursusleiders zich voorbereiden op de bijeenkomsten. In dit handboek is er voor iedere bijeenkomst een tijdspad en bijeenkomst indeling opgenomen dat als leidraad geldt voor de cursusleiders. <u>Werkboek</u> Hierop aansluitend werken de deelnemers aan het werkboek dat de bijeenkomsten per thema volgt. Met behulp van het werkboek bereiden de deelnemers zich voor op de bijeenkomsten door middel van het lezen

	van theorie en het maken van de thuisopdrachten. Voor alleenstaande ouders die deelnemen aan de cursus is er een aparte variatie van het werkboek aanwezig. <u>Familieboek</u> Naast het werkboek dat de deelnemers volgen is er ook een Familieboek ontwikkeld. Dit Familieboek is een boek met vragen voor de ouders en pubers waarin ze vragen invullen die opgesteld zijn. Deze vragen zijn gericht op de thema's die in de bijeenkomsten worden besproken. In dit familieboek laten ouders en pubers iets van zichzelf zien, wat ook weer aanleiding voor gesprek tussen ouder en pubers geeft. <u>Vragenlijst pubers</u> Om de pubers op de hoogte te stellen van de deelname van hun ouders aan de cursus en hun betrokkenheid bij het proces van hun ouders te vergroten, krijgen zij vooraf aan de cursus een brief met uitleg over de werkwijze en een vragenlijst over hun beleving van de gezinssituatie.
--	--

Bijeenkomst opzet	
Bijeenkomst 1: Wie is mijn puber en wie was ik als puber?	
Introductie cursus:	Bij het begin van de cursus maken we kennis met de groepsleden. Het programma wordt geïntroduceerd en daarbij wordt ook informatie gegeven over de instelling. Er zal ook aandacht zijn voor de persoonlijke doelen van iedere deelnemer afzonderlijk.
Begrijpen van mijn puber:	Bij dit onderwerp zal er in de cursus meer informatie aan de ouders worden gegeven wie pubers zijn en wat puber gedrag inhoudt. De oorzaken van hun gedrag zullen hierbij aan bod komen. Daarnaast wordt er stil gestaan bij de verschillende veranderingen in de puberteit.
Rugzak van de ouders:	Nu er bij het vorige thema een beeld is geschetst van pubers en pubergedrag wordt er bij dit onderdeel ingezoomd op de socialisatie en puberteit van de ouders. Aan bod komen de schatten en schaden uit hun verleden. De boodschappen die zij uit hun verleden hebben meegekregen van hun ouders en hoe deze nu van betekenis zijn in hun gezin zullen besproken worden. Ook wordt in deze bijeenkomst aan de orde gesteld op wat voor wijze ouders hun puber herkennen in hun eigen puberteit.
Bijeenkomst 2: Communicatie met mijn puber	
Communicatie:	In deze bijeenkomst wordt er ingegaan op het thema 'communiceren'. De verschillende subthema's die aan de orde zullen komen zijn: ○ Communicatie en communicatieregels ○ Communicatie in het gezin ○ Communiceren over de opvoeding ○ Communiceren over geloof en geloofsbeleving ○ Communiceren over seksualiteit
Bijeenkomst 3: Vasthouden en loslaten van mijn puber	
Vasthouden en	In deze bijeenkomst wordt er ingegaan op het thema 'vasthouden en loslaten'.

loslaten:	De verschillende subthema's die aan de orde zullen komen zijn: ○ Afstand en nabijheid ○ Positie van de ouder ten opzichte van mijn puber ○ Gezag in het gezin ○ Loslaten van mijn puber
Bijeenkomst 4: Grenzen stellen aan mijn puber	
Grenzen stellen:	In de vorige bijeenkomst stond het thema 'vasthouden en loslaten' centraal. In bijeenkomst 4 zal hierop aangesloten worden door vooral in te gaan op het stellen van grenzen. De volgende subthema's komen hierbij aan bod: ○ Het experimenteren van mijn puber ○ Onderhandelen ○ Straffen en belonen ○ Geldbesteding van mijn puber
Bijeenkomst 5: Omgaan met de emoties van mijn puber	
Omgaan met emoties:	In de puberteit komen er allerlei emoties naar voren bij pubers. Het omgaan met de emoties in de puberteit zal in deze bijeenkomst centraal staan. De subthema's die hierbij aan de orde komen zijn: ○ Wat leeft er in mijn puber? ○ Omgaan met en stilstaan bij emoties
Bijeenkomst 6: Mediaopvoeding	
Mediaopvoeding:	In deze bijeenkomst wordt er ingegaan op het thema 'mediaopvoeding'. De verschillende subthema's die aan de orde zullen komen zijn: ○ Communiceren over het mediagebruik van mijn puber ○ Grenzen stellen aan het mediagebruik van mijn puber ○ Generatieverschil
Evaluatie:	In dit gedeelte van de bijeenkomst zullen de leerprocessen van de deelnemers en de cursus worden geëvalueerd. Hierbij wordt aandacht besteedt aan het leerrendement van de deelnemers.
Afsluiting van de cursus:	Officiële ontbinding van de groep.

Verantwoording van de cursusopzet

Bovenstaande cursusopzet hebben wij afgeleid van de onderstaande belangrijke conclusies uit de deelvragen.

Behoeften aan een cursus voor opvoedingsondersteuning

Vanuit het onderzoek dat wij hebben gedaan naar de behoeften van ouders naar een cursus voor opvoedingsondersteuning blijkt dat 32,46% behoefte heeft aan een cursus voor opvoedingsondersteuning. Vanuit dit percentage concluderen wij dat het realiseren van een cursus voor opvoedingsondersteuning een feit kan worden, omdat er voldoende behoefte blijkt te zijn.

In het onderzoek zijn een aantal belangrijke opvoedingsthema's naar voren gekomen, waarvan wij er een zestal verwerkt hebben in onze cursusopzet. De thema's die ouders aangaven in de behoeftepeiling werd bekrachtigd door opvoedingsdeskundigen, medewerkers van stichting Schuilplaats en de pubers waardoor we een eenduidige opzet voor de cursus hebben ontwikkeld.

Wetenschappelijk onderzoek en literatuurstudie

Vanuit de literatuur en het inventarisatieonderzoek onder de medewerkers van stichting Schuilplaats hebben we de doelgroep van de cursus vast gesteld. De cursus die wordt ontwikkeld is voor ouders van jongeren tussen de 12 en 18 jaar. Tussen de 12 en 18 jaar maken kinderen in de puberteit veel verschillende, intensieve en heftige ontwikkelingen door die niet zelden voor problemen en/of opvoedvragen in hun ouderlijk gezin zorgen.

Warmte en dominantie blijken onmisbare elementen in de opvoeding te zijn. Deze elementen willen wij aanmoedigen en toepassen in de cursus. Om een zo effectief mogelijke opvoedingscursus te ontwikkelen willen wij dit stimuleren door zo veel als mogelijk de aspecten openheid en onderhandelen in de cursus te integreren.

Het doel van de cursus, zoals in bovenstaande tabel beschreven, formuleren wij aan de hand van de conclusie dat ouders een groeiende behoefte hebben aan vrijblijvende programma's voor opvoedingsondersteuning. Deze conclusie is gebleken uit literatuuronderzoek en wordt bevestigd door de uitkomsten van de behoeftepeiling bij ouders.

Contra- indicaties

Vanuit verschillende bronnen concluderen wij dat het verstandig is om een contra- indicatiemodel te ontwikkelen voor de cursus. Door het gebruik maken van dit model kan niet passende deelname van ouders in de cursus worden voorkomen. Vanuit de verschillende bronnen (o.a. Triple P) en onderzoeksgegevens (o.a. inventarisatieonderzoek onder medewerkers en interviews deskundigen) zullen we het contra-indicatiemodel opstellen en toevoegen aan het handboek voor de cursusleiders. De ouders die een indicatie krijgen voor deelname aan de cursus zijn ouders waarbij sprake is van milde vormen van gedrag-, ontwikkel- en opvoedproblemen.

Passende werkvormen en methodische vaardigheden

Het is van belang dat cursusleiders vooraf aan het draaien van de cursus kennis nemen van de theorie over groepswerk en groepsdynamica. Op deze manier kan het groepswerk zo effectief mogelijk plaats vinden.

Wat betreft de passende werkvormen concluderen wij vanuit de behoeftepeiling die onder ouders is gedaan dat het krijgen van praktische tips op basis van het delen van ervaringen en het verkrijgen van inzicht in eigen handelen de juiste werkwijze is.

Het aantal bijeenkomsten en de duur van de bijeenkomsten is vastgesteld op basis van de uitkomsten van het inventarisatieonderzoek onder de medewerkers van stichting Schuilplaats en de behoeftepeiling onder ouders. Op deze manier sluiten deze factoren aan bij de wensen van ouders en medewerkers. De keuze voor de structuur van de groep is gebaseerd op literatuur over groepswerk, daarnaast is ook rekening gehouden met de behoeften van de medewerkers van stichting Schuilplaats op dit gebied.

Om de cursus, en de werkvormen die daarbij gebruikt worden, zo effectief mogelijk te laten zijn, zien wij het als noodzakelijk een handboek voor de cursusleiders te ontwikkelen. Hierdoor kan er op een eenduidige manier gewerkt worden. Het werkmateriaal (handboek, werkboek, familieboek en vragenlijst voor puber) worden uiteindelijk ontwikkeld op basis van de uitkomsten van de behoeftepeiling onder ouders en pubers. Waarin bijvoorbeeld de behoefte naar betrokkenheid van de puber werd gepeild. Daarnaast zullen andere cursussen voor opvoedingsondersteuning, en met name de cursus Zelfvertrouwen van stichting Schuilplaats een belangrijke leidraad zijn voor het opzetten van de cursus voor opvoedingsondersteuning.

De Bijbelse verdieping zal geïntegreerd worden in de verschillende thema's die aan bod zullen komen in de te ontwikkelen cursus. Wij concluderen dat aangezien de diversiteit aan kerkelijke achtergronden, het verstandig is om de Bijbelse boodschap enkel in vragende vorm in de cursus te verwerken. Hiermee zal onnodige discussie, wat geen toegevoegde waarde heeft voor het doel van een cursus voor opvoedingsondersteuning, worden vermeden. Vanuit de behoeftepeiling onder ouders blijkt wel dat integratie van de Bijbelse boodschap noodzakelijk is omdat 66,75% van de ouders aangeeft de Bijbelse boodschap graag terug te willen zien in de bijeenkomsten.